

VECHI'A METROPOLIA

ortodosa romana

a

TRANSILVANIEI,

suprimerea si restaurarea ei.

de

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Nicolau Popea,

*Protosincelu arhid., Asesoru cons., Profesoru de teolog., Membru fund. alu
Asociat. transilv. pentru literat. rom. etc.*

Sabiniu,

Cu tipariulu tipografiei lui S. Filtsch (W. Krafft.)

1870.

TECHI'A METROPOLIA

ortodosa romana

a

Transilvaniei,

suprimerea si restaurarea ei.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
de

Nicolau Pope'a,

*Protosincelu archid., Asesoru cons., Profesoru de teolog., Membru fund. alu
Asociat. transilv. pentru literat. rom. etc.*

BCU Cluj-Napoca

RBCFG201601330

Sabiniu,

Cu tipariulu tipografiei lui S. Filtsch (W. Krafft.)

1870.

Prefatiune.

Aici se prezenta on. lectori cu totu respectulu unu opu, carele, de si s'aru paré a fi numai specialu, are totusi nedisputaveru unu interesu comunu totu-odata, càci elu stà in nessulu celu mai strinsu cu viéti'a intréga a natiunei romane. Istori'a unui poporu, e viéti'a lui insusi, privita din tóte puntele de vedere. Dara ce este óre istori'a unui poporu, fara de istori'a bisericei lui? Déca acést'a se póte dîce in generalu, apoi cu câtu mai vertosu in aplicare la Romani, a càror'a viétia e contiesuta intr' un'a, cea politica-nationala cu cea bisericesca? Si óre acést'a din urma putés'aru scrie, fàra de amentirea seu cu esmiterea vechiei metropolii a Transilvaniei? Nici decum. Ea, acésta metropolia venerabila, face deja parte integitóre a natiunei nóstre; ea e vechia de cându Romanulu, si e menita a traí éra-si câtu acest'a, straportandu amentirea marirei, caderei si renascerei lui pana la cea mai adênca posteritate.

Trecutul acestei metropolii e parte mare amaru si plinu de suferintie grele: cá-si trecutul natiunei de carea

apartiene. Neamicii cei multi si inversiunati 'si indreptari sagetile cu preferintia asupr'a-i; càci credeáu ca cadiendu ea, va cadé impreuna si ins'asi natiunea. In fine ei isbutira a o infrânge si imbrancí la pamentu, a o calcá si innabusí, socotindu-o de mórtá. — Nu erá destulu atât'a umilire: ei se incercara crudí a-i sterge si cea mai depre urma remasítia si celu mai depre urma semnu de reminiscentia alu esistentiei sale: prin persecutiuni formale de cele mai cumplite, calumnii infernale de totu feliulu, batjocuri nerusinóse in scrisu si cu graiulu, brosiuri, catechisme fanatice, prin care eramu timbrati de calvini, si mai scie Ddiu de câte tóte, — ba mai pre urma se incercara a-i usurpa si numele chiaru.

Si cu tóte aceste incercări iesuitice, vechi'a metropoliá romana ort. a Transilvaniei traiesce inca, ea reinviá cá unu fenice din propri'asi cenusia, inca si mai stralucitóre de cum erá mai nainte! Toem'a cá sórele de vér'a: elu apune sér'a, pentru cá a dou'a di cu atât'a mai stralucitóriu si mai pomposu sa resára. Mórtá a fostu, si a inviétu: perduta, si s'a aflatu: nesocotita, siubreda si garbovita de suferintie: éra acum reintinerita, plina de viétia si de potere, tare destulu cá sa infrunte ori-ce pericole ori ce atacuri i s'aru mai face.

Adeverulu nu se póte ascunde, nu se póte omorí; elú mai curendu ori mai tardíu trebuie sa éssa la lumina. Elu se póte intunecá pe unu momentu, cumu se intuneca si sórele une-ori punendui-se nuorii improtiva; dara apoi lumin'a lui cu atât'a e mai petrundietória, încátu orbesce de

totu pre cei ce voiáu a lu intunecá. Adevéru e cá si sórele: elu e sóre cerescu, si lumin'a lui inca nu se póte ascunde cá si a sórelui: cá si cetatea ce stà de asupr'a muntelui, — ci ea luminédia precum luminédia lumin'a ntru intunerecu.

Da, vechi'a metropolia nu e mórtá; ea traiesce inca, multiamita lui Ddieu! Multiamita constantiei celei de feru a Romanului! Multiamita spiritului celui liberalu alu vécului XIX! Multiamita, de trei ori multiamita demniloru ei fii, cari asudára pentru restaurarea ei!

Dara multiamita mai antéiu Tie pré-demne parinte Metropolitu alú acestei metropolii vechi, carele cá unu succésore legitimu si canonicu alu acelu archipastori multi, cari siediuira in scaunulu ei si se succéséra intr'unu siru lungu de seculi mai nainte de Tine, cunoscundu-ti chiamarea si detorintiele facia cu dens'a, sciù-si si te grabi-si a ti-le si impliní cu cea mai mare scumpetate, — carele fù-si urdítoriulu si conducatoriulu celu credintiosu alu acestei cause sante, si nu crutiá-si nici o ostenéla si nici unu sacrificiu intru realisarea ei!

Multiamita alu doile Voue pré-stimatiloru Domni si Frati, cari cá nesce fii credintiosi ai metropoliei Vóstre, nu pregetare-ti a Ve dá totu concursulu potentiosu la tóte întreprinderile, ce trebuira a se face pentru restaurarea metropoliei Vóstre!

„Vrednicu este lucratoriulu de plat'a sa“ — dice Scriptur'a. Primiti dara si Voi toti tributulu recunoscintiei celei mai sincere, ce Vi-lu aduce — potu díec cu securi-

VIII

tate — metropoli'a restaurata, ce Vi-lu aduce biseric'a si natiunea chiaru, pentru ca sciùrati salvá unu membru alu acestor'a, pre ins'asi mam'a Vóstra, dela peritiune!

Posteritatea Ve va binecuventá ostenelele si sacrificiele Vóstre!!

Astadi déra potemu prinde liberi si noi pén'a in mana, nu cá sa insultámu, nici sa calumniámu pre nimeni, si nici cá sa schimonosimu cumvá adevverulu: ci tocm'a din contra, pentru cá sa readucemu lucrulu la starea lui cea adevverata, dela carea de multu lu abatúra passiuile si violen'fa ómeniloru.

Acestea despre o parte, éra despre alt'a detorinti'a ce o avemu cu totii de a ne ingrigí mai bine pentru actele nóstre cele mari bisericesci-nationali, si de a nu le lasá cá sa se mai dée uitarei, de cei presenti si venitori, cum se intemplà pana acì cu multe altele, si chiaru si cu actele cele insemnate din vechime ale metropoliei din cestiune, — credemu ca voru fi destulu de justificátore pentru întreprinderea de facia. Istori'a metropolíei acesteia e o completare a istoriei bisericeii nóstre, fara de carea cea politica-nationala nu se póte scrie si nu póte avé valóre deplina.

Déca strabunii nostri s'aru fi ingrigitu mai bine pentru insemnarea actelor loru nationali, bisericesci si politice, a vietiei loru proprie: astadi nu amu mai fi necessitati a orbecá intru intunerecu mai fàra nici unu picu de lumina propria, fiindu avisati la licuriturile ce abiá ni le impartesiescu alte lumini straine, si cu atât'a mai pucinu amu fi

ESCELENTIEI SALE

Înaltu-Preșanțului Domnu

ANDREIU baronu de SIAGUN'A,

*Archiepiscopulu si Metropolitulu Romaniloru ort. din Transilvani'a,
Ungari'a si Banatu etc. etc.*

si

Tuturoru Onorat. Domni si Frati,

**cari conlucrara la restaurarea vechiei metropolii ortodose
romane a Transilvaniei,**

dedica acésta carte

Autorele.

Ci fia cuventulu vostru asia, asiá: nu, nu: éra ce este mai
multu decâtu acesteá, dela celu reu este.

Mat. 5. 37.

Lapedandu mintiun'a, graiti adeverulu, fiacarele cu vecinulu seu.

Fjes. 4. 25.

Éra adeverulu in vécu va remané.

Sir. 40. 14.

devenitu in fatal'a positiune, de a ne vedé chiaru si originea si nationalitatea disputanduni-se de catra cei straini. Ei bine, déca ei din cauze mai multu mai pucinu justificátorie, nu-si potura impliní detorinti'a acést'a facia cu sene si cu posteritatea: urmédia cá si noi stranepotii lor, inca sa stámu cu manile in senu si sa lasámu pre urmatorii nostri in aceea-si intunecime órba despre actele nóstre? Acei'a inca se mai potu escusá cu vitregitatea timpuriloru sub cari gemura pentru neactivitatea lor in asta directiune; dara noi cesti de astadi óre cu ce ne-amu mai scí escusá pentru nepasàrile nóstre? Nemic'a chiaru nu aru vorbí pentru, ci tóte in contr'a nóstra, încátu ne-amu face vinovati de blastemele cele mai meritate ale descenditorilor nostri.

Pre langa acestea se scie in comunu, ca venitoriulu unui poporu, cá si alu unui individu, resulta esentialmente din presintele si trecutul aceluia; cum vomu poté deci resólve noi problemele venitoriului nostru, déca nu ne vomu scí presintele si trecutul, si acestea cum le vomu scí, déca nu ne vomu adoperá a le insemná cu tóta serio-sitatea si acuratéti'a?

Éca déra totu atâtea cauze pentru de a fi activi pre tóte terenele vietiei nóstre nationali, pentru de a ne insemná tóte actele mari si mici, spre binele nostru si alu urmatorilor nostri!

Cátu pentru cuprinsulu càrtii insemnediu, ca ea, cum titlulu aréta, cuprinde in sine: vechi'a metropolía ortodosa romana a Transilvaniei, suprimerea si restaurarea ei: asia

dara întréga viéti'a metropoléi acesteí'a si fazele prin cari trecù ea dela începutu pana astadi, încâtu se potu scì.

O incercare acést'a destulu de grea din caus'a lipsei celei mari de isvóre istorice, fiindu partea cea mai mare a trecutului metropoliei cestionate acoperita cu unu velu desu ce pré pucinu lu potu strabáte ochii celoru de astadi, in câtu in unele privintie nu ne remane decâtu a luá refugiu la combinatiuni istorice si deductiuni logice; mai alesu vine de a se întielege aici originea vechiei metropolí, numele si numerulu séu seri'a metropolitiloru, cari se succésera în scaunulu metropolitanu alu Transilvaniei, intr' unu intervalu asia mare de ani si cu deosebire in cele d'intaiu diece vécuri dela infintiarea acelei'a. Ba si in privinti'a vécuriloru urmátóre mai pana la suprimere, inca destulu de pucine date avemu.

In espunerea obiectului preste totu me folosii de scriitori romani si straini, si citatiunile din operele acelor'a le espusei mai cu séma in intregu cuprinsulu loru, pentru cá lectorulu sa le aiba naintea ochiloru si cu atâ't'a mai lesne sa-si póta formá parerea despre cele ce se referescu la densele. Me folosii ici-colo si de foile periodice mai alesu in tempurile mai próspete, si reproducei articuli intregi din polemiele ce avùra locu in asta afacere dela unu tempu incóci. Multe din cele ce privescu fazele mai noue ale metropoliei le scie scrietoriulu acestor'a din propri'asi speriintia, avendu ocaasiune a participá si insusi la mai multe acte de ale acelei'a parte activu, parte cá martoru oculatu.

Pentru că opulu sa formédie unu intregu completu, me vediui constrensu a intiese intr' insulu si unele impregiurări de o natura mai delicata, referitóre la desbinarea confessională produsa prin unirea unei părți a Romaniloru cu biseric'a apuséna, care póte sa supere ochii unor'a, déra care pre langa tóte acestea nu se poteáu nici decum trece cu vederea, fara că sa se fi formatu o lacuna mare istorica, o stirbitura si o mutilare a intregului. De altmintrea ele ~~suntu~~ fapte istorice basate pe documente, apoi a eruí si a spune adevéru credu ca e detorinti'a principala a istoricului.

Marturisescu, ca la inceputu nu aveam in cugetu a me estinde mai departe, decâtu numai la cele ce privescu restaurarea vechiei metropolii a Transilvaniei; dara apoi convingundu-me din ce in ce totu mai multu despre necesitatea unui intregu completu, me vediui constrinsu a tiené séma de acésta recerintia, si a luá dreptu-aceea privintia si la trecutulu si la tóte impregiurările metropoliei nóstre, mai intarindu-me in acést'a inca si mai multu prin incuragiările unoru amici bine sentitori.

In câtu voiú fi corespunsu asceptàriloru generali prin acésta întreprindere, voru judecă cei competenti fără partinire. Pre mine unulu me mangaie consciinti'a de a-mi fi implinitu o detorintia, ce crediui ca o am facia cu metropoli'a, cu biseric'a si cu natiunea nóstra, că unu fiu credentiosu alu lorú, neavendu altu scopu inaintea ochiloru decâtu curatu numai adevéru istoricu.

XII

Scíu pré bine, ca si opulu acest'a, cá tóte operele omenesci, inca nu va fi infacisindu vre-unu ce perfectu in sine, — càci unde se si afla ceva perfectu in lume? déra credu totu-odata si aceea, ca cei-ce voru mai scrie dupa ast'a in acésta materia, se voru adoperá de buna sém: a-lu mai indepliní dupa mesur'a isvóreloru, ce le voru sta la despusetiune. Si asiá unic'a mea dorintia aru fi, de a fi potùtu adauge si eu prin acésta lucrare nepretentiósa, macaru o pagina la opulu celu mare istoricu bisericescu si nationalu romanu.

Sibiú, catra finea an. 1869.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Autorele.

Indice.

Introduțiune	pag. 1—4
------------------------	-------------

Partea I.

Vechi'a metropolia ort. romana a Transilvaniei.

I. Esistenti'a vechiei metropolii a Transilvaniei	5
II. Originea vechiei metropolii a Transilvaniei	34
III. Pusetiunea si jurisdictiunea vechiei metropolii a Transilvaniei	51
IV. Metropolitii vechiei metropolii a Transilvaniei	63
V. Apostasi'a metropolitului Atanasiu	90
VI. Unirea si consecintiele ei	114

Partea II.

Suprimerea vechiei metropolii a Transilvaniei.

VII. Starea bisericei ort. din Ardelu dupa unire	141
VIII. Primele incercări pentru restaurarea vechiei metropolii a Transilvaniei	154
IX. Primele radie de sperantia, pentru restaurarea vechiei metropolii a Transilvaniei	180
X. Deputatiunea din 1862, pentru restaurarea vechiei metropolii a Transilvaniei	209
XI. Ultimii pasi pentru restaurarea vechiei metropolii a Transilvaniei	241

*Partea III.***Restaurarea vechiei metropolii a Transilvaniei.**

	pag.
XII. Rezolvirea vechiei metropolii a Transilvaniei prin imperatulu	292
XIII. Congresulu serbescu din a. 1865, si Romanii	311
XIV. Despartirea factica a Romaniloru de catra Serbi	323
XV. Inarticularea restauratei metropolii romane a Tran- silvaniei	327
XVI. Primulu congresu nationalu bisericescu alu restau- ratei metropolii a Transilvaniei	336

Introduciune.

Precum natiunea romana este cea mai vechia între toate natiunile conlocuitoare: asié si biseric'a ei, cea ortodosa orientala, inca este cea mai vechia între toate bisericile din patria.

Intielegem **aceea biserică, carea si trage originea** din cea mai adênca anticitate a crestinismului, inca din tempulu Apostolilor; caci cine nu scie ca multime dintre legiunarii stramosilor nostri Români, descalecâti în Daci'a, au fostu contemporanii Apostolilor, si au primitu crestinismulu din manile loru chiaru? — **aceea biserică, carea inca în véculu alu IV. si avù ierarhi'a s'a nationala;** caci cine nu scie de unu Neçit'a românulu episcopulu numitu si: „Apóstolulu Daciei“ — éru de câtra popórele barbáre: „Ddieulu Românilor“? — **aceea biserică în fine, de carea se tienù natiunea romana intréga pana la începutulu vécului trecut,** si de carea se tiene si astadi partea ei cea mai însemnata si mai numerósa, si carea în toti tempii cei vitregi, timpuri pline de lupte si amaratiuni, prin care se strecurà abia natiunea nóstra, singura-i fu steu'a cea conducătoare, limanulu celu adapostitoriu, balsamulu celu alinatoriu si puterea cea mângâitoare si însufletitoare, — ea singura-i fu radiemulu si scutulu celu mai putericu, încatu cu totu

dreptulu putemu dice, ca numai ei unice avemu de a multiam astadi esistinti'a natiunei romane!

Acestu adeveru din urma, recunoscutu de atâte ori de câtra fiii natiunei, voindu cineva alu trage totusi la indo-iéla, s'aru puté indreptá unulu ca acel'a chiaru si astadi la fratii nostri din secuime, caror'a, uitandu-si de multu limb'a materna, numai biseric'a le mai remáse uniculu cimentu, unic'a baiera cu care se mai tienu inca legati de trupin'a loru nationala, încátu altmintrea dieu de multu s'aru fi fostu absorbitu si ei de elementulu preponderante, de multu aru fi devenitu ne resistiveru victim'a aceluia; éru încátu pentru adeverulu d'antéiu adeca pentru anticitatea bisericei ortodose, apoi ajunge a ne provocá in privinti'a acést'a din o multime de documente demne de tóta credinti'a numai la o singura cêrcumstantia, si acést'a este: ca despre increstinarea natiunei romane nu se face nicaíri nici cea mai mica amin-tire, precum se face despre increstinarea altoru natiuni din patria, si din strainetate, — semnu destulu de invederatu, ca romanii si adusera credinti'a loru crestina cu sine-le din Rom'a si Itali'a intréga, pe carea inca acolo, a cása, o insupsera impreuna cu laptele dela mamele loru románe. Numai asié ne putemu esplicá total'a tacere a istoriciloru despre impregiurarea acést'a; de óre-ce multi dintre Românii colonisti veniti in Daci'a, fiindu crestini, in scurtu tempu tóte coloniele dacice devenira crestine.

Daru déca biseric'a ortodosa este cea mai vechia in partile acestea, si déca aceea in decursulu tempului a devenitu identica cu natiunea romana ins'a-si, va sa dica: déca biseric'a nóstra s'a inchiegatu in natiune, si acést'a in biseric'a ¹⁾: apoi ce erá mai firescu decâtu cá natiunea

¹⁾ Cine vré sa se convinga mai deaprópe despre asertiunea acést'a, întrebe numai pre óre-care din poporulu de rendu, carele marturisesce credinti'a ortodosa: de care biseric'a se tiene elu? — si-i va raspunde ca: de cea romanésca.

romana sa-si aiba totodata si ierarhi'a sa nationala, si prin urmare sa-si aiba si metropoli'a s'a érase nationala si autonóma, si inca din timpurile cele mai antice, potrivit institutiunilor primitive ale bisericei ortodoxe resaritene, pe care alte biserice nu le au. Acést'a se póte afirmá cu atátu mai vertosu, cu câtu vedemu, ca caracterulu bisericei ortodoxe este in parte si nationalu, intr'atátu adeca nationalu, încátu institutiunile ei nu numai iérta ci prescriu chiaru, cá fiecare natiune sa se folosésca de limb'a sa propria nationala in biserica si in tóte afacerile bisericesci, ceea-ce s'a si practisatu pana acum in toti tempii si la tóte popóarele tienetóre de ea, asié, ca chiaru si acolo, unde membrii unei parochii suntu de diverse nationalități se iérta acestor'a cá fie-care sa se folosésca de limb'a sa nationala; inse limb'a este conditiunea esentiala a caracterului nationalu. Acì nu ne póte impededá intru nimicu argumentulu contrariu ce s'aru deduce din impregiurarea, ca in biserica nóstra a fostu introdusa si folosita preste o suta de ani limb'a slavóna, precum si ca la popóarele romane si slave din Turci'a, inca si astadi se tiene servitiulu ddiescu in limb'a gréca; caci acést'a este numai o esceptiune de totu singulara provenitóre din vitregitatea timpului, amu díce ca ea este o ingerintia silnica a ierarchiei straine, spriginita de regimulu politicu, carea inse atátu intr' o parte câtu si intr' alt'a, îndáta ce giurstările se schimba, incepe si ea a se delaturá si a face locu limbei si ierarchiei nationale, va sa díca: ordinei celei bune canonice, precum ne aréta speriinti'a destulu de invederatu.

Si totusi se aflára unii in timpurile mai noue, cari, sedusi de interese eschisivu nationale suprematisátóre, incepúra parte a negá de totu esistintia metropoliei romane ardelene, parte, vedindu ca tóta ostenél'a in acést'a le va fi desiérta, a atacá celu pucinu nationalitatea romana a ace-

lei'a, afirmandu spre uimire, ca superiorii acelei pré venerande metropolii romane ar fi fostu serbi si nu romani s. a. ¹⁾ De asemenea se aflára altii, cari se incercara si ei la rondulu loru a denegá legalitatea metropoliei acesteia facia cu legislatiunea tiei, pretindindu cu staruintia, ca acést'a din urma nici odata nu aru fi cunoscutu si recunoscutu vre-o metropolia romana in Transilvania si Ungari'a. ²⁾

Ei bine, noi in mani'a tuturor ineercàriloru acestor'a ale adversariloru nostri de totu soiulu de a negá existen-ti'a vechiei nóstre metropolii ardelene, afirmàmu din contra, ca Românii din Transilvania si Ungari'a si avùra metropolia loru nationala si autonóma, inca din tempurile cele mai vechi, si acést'a suntemu in stare a o documentá cu o multíme de documente de totu feliulu, documente autentice si valide, încátu a nu crede intr' incele aru insemná a nu crede in lumin'a sórelui ce luminédia de-asupr'a nóstra.

¹⁾ Vedi între altele „Responsu la atacurile unoru romani si ale presei, in contr'a unitatii ierarhiei bisericeii resaritene catolice ortodose si a natiunei serbesci din staturile c. r. austriace“, — tiparitu in Vien'a in 1851; precum si polemiele între Romani si Serbi citate mai in diosu.

²⁾ Acésta asertiune o sustieneá press'a magiára, mai alesu in tempulu resolvirei si alu inarticulàrei metropoliei din cestiune si alu pertractàrei ei in diet'a Ungariei.

Partea I.

Vechi'a metropolia ort. romana a Transilvaniei.

I.

Esistinti'a vechiei metropolii a Transilvaniei.

Documentele autentice despre esistinti'a acestei metropolii sunt următoarele:

A. Cartile bisericesci romane tiparite in deosebite timpuri si inca prin straini, luterani si calvini.

Acì se numera:

1. O Cazánia romana tiparita in dîlele principelui Ardélului Cristoforu Batori la an. 1580 in Brasiovu, de sasi. In titulatur'a si in precuventarea acestei cazánii, Genadiu Archiereulu de atunci alu Ardélului, se numesce: Archiepiscopu si Mitropolitu a totu Ardélulu, si a tienutului Varadului (Oradiei mari).

2. La an. 1641, in dîlele principelui Georgiu Rákotzy, s'a tiparitu o cazánia in Belgradu — Alb'a-Juli'a — in carea Genadiu, carele s'a rogatu de principele pentru tiparirea cartii acesteia, se dîce „Archimitropolitu.“ — Asemenea Orestu urmatoriulu lui Genadiu, sub carele, dupa mórtea lui Genadiu, s'a tiparitu cartea acést'a, se dice „Archimitropolitu.“

3. La an. 1651, în dîilele aceluiași principe s'a tipăritu psaltirea, tradusa din limb'a evrească în cea română, cu spesele și la mandatulu aceluia-si principe, în a carei'a precuventare asié graiescu calvinii, catra principele, cu a caror'a nesuintia s'a tipăritu aceea:

„Aceste tôte vedindu-le, și luandu-le a minte Mari'a ta . . . ai poroncitu noue slugiloru Mariei tale împreuna cu Simeonu Stefanu Metropolitulu din scaunulu Belgradului“ s. a.

4. În testamentulu celu nou, tipăritu érași la mandatulu și cu spesele aceluia-si principe la an. 1648, la încheierea cartei este scrisu:

„Simeonu Stefanu, Archiepiscopulu și Mitropolitulu Scaunulu Belgradului, a Vadului și a Maramuresiului.“

5. În precuventarea molitvelnicului, tipăritu în dîilele principelui Ardélului Michailu Apafi la an. 1689 se dîce:

„Catra Preasantitulu și în Cristosu luminatulu, Varlaamu Archiepiscopulu și Metropolitulu s. Metropolii a Belgradului, alu Vadului, alu Silvasiului, alu Fagarásiului, alu Maramuresiului și alu Episcopiloru din tîer'a ungurésca.“

6. În încheierea Ceaslovului tipăritu la an. 1696 în Sibiiu, Teofilu Archiereulu se numesce: „Metropolitulu Belgradului, a Vadului, a Maramuresiului și a Silvasiului s. c. l.“ ¹⁾

B. Condié'a cea vechia séu cronic'a de chi-rotonfi a metropoliei Ungrovlachiei din Bucuresci, și o sfatuire a patriarchului Ierusalimului Dositeiu catra Atanasii metropolitulu Ardélului cuprinsa totu acolo.

¹⁾ Vedi despre documentele insirate pana aici și Istori'a biser. de Petru Maioru, — Istor. biser. de episcopulu Bar. Siagun'a, precum și Acte și Fragn. de T. Cipariu.

In amintit'a condica, carea se afla in archivulu metropol'ei din Bucuresei, se aflu trecute si alegerile si chirotoniile unoru metropoliti ai Transilvaniei, precumu a metropolitiloru Josifu, Joasafu, Sav'a, Varlaamu, Teoflu si Atanasiu, dela an. 1668 pana la an. 1698, d'impreuna cu juramintele ce le-au depusu acei'a la chirotonirea loru de archierei, din care, atâtu din contestu câtu si din propriile subscrieri ale numitiloru archierei se arêta invederatu, ca ei au fostu metropoliti, si s'au chirotonitu de atâri pentru metropol'i'a Ardêlului, de câtra metropolitii tierii romanesci, cari, cum se vede din Pravila fati'a 402, aveau dreptulu inca din vechime, cá esarchi ai patriarhului constantinopolitanu, a chirotoni pre metropolitii Transilvaniei.

1. In condic'a acést'a la p. 18 se scriu urmatóarele:¹⁾

I. „Alegerea si chirotoni'a lui Iosifu, de Metropolitulu Ardêlului.

„De ôre-ce pré sant'a Metropolia a Belgradului din tiér'a Ardêlului a remasu fara de pastoriu, celu mai de inainte Metropolitu Sav'a scotiendu-se din scăunu de celu ce domnesce acolo Craiulu Ardêlului, impreuna cu totu Svatulu tieriei si a Protopopiloru bisericei nóstre cari suntu acolo, pentru ale lui napasti, de carele Svatulu cá nesce ómeni slobozi l'a judecatu acolo, nepochtindu judecat'a de airea si alegendu de acolo Craiulu cu totu svatulu tieriei si cu voi'a Protopopiloru si crestiniloru pravoslavnici care suntu acolo locuitori, pre Chiru Iosifu Ieromonachulu, a fi Metropolitu in scaunulu acest'a ce este mai susu disu: marturisitu a fi omu cu credintia curata si cu viétia sufletésca, l'au tramisu aici la noi sa se chirotonésca dupa lege, viindu langa densulu martori tramisi din pravoslavnicii Protopopi doi. Deci Mari'a Sa Prealuminatulu si bunulu crestinu Domnulu nostru Ió Sierbanu Voevodu impreuna cu totu Svatulu Mariei Sale si cu noi dinpreuna, au socotitu sa se chirotonésca acestu Chiru Iosifu

¹⁾ Istor. bisericésca de Pachar. Alesandru Geanoglu Lesviodacsu la p. 312 — 340.

Ieromonachulu, dupa cum l'au alesu tiér'a de acolo, cá se nu remâna acelu scaunu veduvu, si crestinii de acolo fara de pastoriu; nepotendu celu mai dinainte sa-si dobandésca scaunulu, 'adeca Metropolitulu Sav'a, pentru nemutatele obiceiuri si tocmele ce are republic'a tierei Ardélului. Pentru aceea s'au si scrisu acestu lucru in condic'a tierei cá sa se scie, si s'au iscalitu mai diosu impreuna cu noi si alti frati Archierei cari s'au aflu aici, ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΝ Augustu 23, ΑΝΤΕ, ΑΓΚΤ ΧΕΡΗΝ. (7188), 1680.

† Vladic'a Teodosie

† este o iscalitura ΝΕΦΥΤΟΣ

† Ὁπρώην Λακεδαιμόνιος Ἰωάννης

Iosifu cu mil'a lui Ddieu renduitu subț acésta santa Metropolia a Ardélului cu gur'a mea fagaduescu.

Crediu intru unulu Dumnedieu Tátalu carele tiene tóte: carele au facutu ceriulu si pamentulu si tóte câte se vedu si câte nu se vedu. Si intr'unu Domnu Is. Cr. Fiiulu lui Dumnedieu, carele este unulu nascutu cel'a ce s'au nascutu dela tátalu mai inainte de toti vecii. Lumina din lumina, Dumnedieu adeveritu dela Dumnedieu celu adeveritu, carele s'au nascutu, éra nu s'au facutu, intr'o fire cu tátalu, dintru carele s'au facutu tóte. Carele s'au pogoritu din ceriuri pentru noi ómenii, si pentru a nóstra spásenie, carele s'au intrupátu dela Duchulu sventu si din Mari'a curat'a fecióra si s'au facutu omu, si s'au restignitu pentru noi in vremea lui Pilatu din Pontu. Carele s'au muncitu si s'au ingropátu si au inviátu atrei'a di cum au disu scripturile. Si s'au suitu la ceriuri si siede de-a drépt'a tátalui si éra va sa vie cu sláva, sa judece viii si mortii si imperati'a lui n'are sfer-sienie. Si intru Duchulu sventu Domnulu, carele face viéti'a si ease dela tátalu. Carele se inchina si se maresce impreuna cu tátalu si cu fiiulu carele au graitu cu prorocii intr'o sventa ade-veráta si apostolésca Biserica. Marturisescu unu botezu intru iertarea pecatelor, asceptu invierea mortilor si viéti'a vécului ce va sa fie aminu.

Dupa acést'a suferu si primescu si cele siepte svente sobóre, care s'au adunátu si s'au facutu pentru intarirea tocmele-loru crestinesci. Marturisescu cu sufletulu, cu inim'a sa suferu

si sa padiescu, câte canóne si câte tocmele au intaritu acei sventi parinti ce s'au aflátu atunci la acele siepte sobóre, si tóte sven-tele tocmele si invetiaturi câte dupa Bogate vremi s'au indrep-tátu de santii parinti, éra de câte s'au lapedatu ei, lépadu-me si eu, si tóte câte au primitu ei primescu si eu, si éra inca mai marturisescu sa padiescu si pácea Bisericei: si pentru tóta vre-mea vietii mele sa nu gandescu asupr'a ei nescáre lucruri in po-triva nici intr'unu chipu. Ce cu totul sa urmediu si sa me plecu invetiaturiloru celoru bune, ale présventitului meu stapánu si biruitoriu a tóta tiér'a Ungrovlachiei Chiru Teodosie, si me fagaduescu cu mintea cu dragostea ddieésca, si cu fric'a lui Dumnedieu, pre sven-tele canóne si invetiaturi sa páscu cuventa-tórea turma carea mi se dà pre man'a mea si eu câtu mi va fi puterea sa me padiescu curátu, de tóte reutatile nedrepte, si vi-clene, dupa aceste inca mai marturisescu si de câte-va tocmele, ce are scaunulu Ungrovlachiei sa le padiescu neschimbáte intru tóta eparchi'a mea.

Urmédia subscriberile asié:

Iosifu cu mil'a lui Dumnedieu renduitu la sant'a Metropolia a tierei Ardélului cu man'a mea subt acést'a am iscalitu.

II. Alegerea si chirotoni'a lui Ioasafu de Me-tropolitu alu Albei Juliei (Belgradulu) (Vedi Condic'a ve-chia a chirotonieloru la fil'a 19 in dosu).

Fiindu ca Archiereulu Iosifu celu ce au fostu Metropolitu la Metropolì'a Albei-Juliei, carea se afla in eparahi'a Unga-riei, s'au mutatu din viétia, si acea Metropolia veduvesce de Ar-chiereu remaindu fara aperatoriu si legiuitu pastoriu, smereni'a nóstra dintru antéiulu inceputu primindu asupr'a-ne ingrigirea Metropoliei acei'a, pentru de a asiediá la dens'a Metropo-litu spre cercetarea si mantuirea plinirei cei numite cu numele lui Cristosu ce se afla in partile acelea, am datu voia Archierei-loru si preaosfintítiloru mitropoliti ce s'au aflátu fátia, a se aduná in biseric'a sfințiloru slavítiloru de Dumnedieu incununátiloru si intocm'a cu apostolii Constantinu si Elen'a, cá sa aléga si sa ho-tarásca pre celu ce se vá gasi vrednicu spre ingrigirea cea pas-torésca a mitropolíei acei'a, intaiu alegu pre Ioasafu, alu do-

ile de (pe) Nicodimu Ieromonachu, si alu treile pe Partenie Ieromonachu si din acesti s'au alesu Ioasafu, 1682, Apr. 1.

† Vladic'a Teodosie

† Ὁπρώην Σοφίας Αἰξέντιος.

† Ὁ Δρύζρας Γεννάδιος,

† Ὁ Νύσσης Γερμανός.

Dupa acést'a la fati'a 20, urmédia marturisirea credintiei si fagaduial'a lui Ioasafu alesului de Metropolitu alu Albei-Juliei data inaintea poporului in diu'a chirotoniei sale in mediuloculu bisericei, intocma precumu se vede la chirotoni'a lui Iosifu, la care este scrisu grecesce asié:

Ioasafu cu mil'a lui Dumnedieu ipopsifu alu prea sfintei mitropolii Albei-Juliei cu insusi man'a mea am scrisu.

III. Alegerea si chirotoni'a lui Sav'a orenduitu-lui Mitropolitu alu Ardélului. (Vedi condic'a vechia a chirotonieloru la f. 20 in dosu).

De vreme ce archiereulu care erá mai nainte vreme la mitropoli'a Ardélului anume Ioasafu, i s'au sversitu viéti'a, si mitropoli'a au remásu veduva, si fara de stapânu si alu ei Archiereu, Smereni'a nóstra avendu din inceputu grigea acei mitropolii a-i asiediá Archiereu, intru chivernisirea si spaseni'a aceluor crestini de acolo. Am datu voia archiereiloru celoru ce se áfla aci sa se strânga in biseri'a sfintiloru si de Dumnedieu incununati si intru Apostoli, Constantinu si Elen'a, cá sa aléga pre celu ce a fi vrednicu intru chiverniseal'a mitropoliei acei'a. Intaiu alegu eu celu mai dinainte Sofianulu pre Sav'a, eu Darstoreanulu pre Grigorie, eu Nisis pre Averchie. Si amu alesu dintr'acesti trei pre Sav'a.

† Vladic'a Teodosie.

† Ὁπρώην Σοφίας Αἰξέντιος.

† Ὁ Νύσσης Γερμανός.

Dupa acést'a la fati'a 21 a Condicei chirotonieloru este marturisirea credintiei si fagaduial'a lui Sav'a alesului de Metropolitu alu Ardélului, data inaintea poporului in mediuloculu bisericei in diu'a chirotoniei sale, intocmai precum se vede la chirotoni'a lui Iosifu, din anulu 7188. la fil'a 314 a cartii acestei'a.

Apoi urmédia subscrierea cu insasi man'a sa asié:

Sav'a cu mil'a lui Dumnedieu renduitu la svent'a mitropolia a Ardélului cu man'a mea supt acést'a am iscalitu.

IV. Alegerea si chirotoni'a lui Varlaamu orenduitului la metropoli'a Ardélului. (Vedi Condic'a vechia a chirotonieloru la fil'a 21 in dosu).

De vreme ce archiereulu care erá mai de nainte vreme la Mitropoli'a Ardealului, anume Sav'a si-a sfersitu viati'a, si mitropoli'a a remasu veduva fara de stapánu, si alu ei Archiereu; Smereni'a nóstra avendu din inceputu grigea acei mitropolii a asiediá Archiereu, intru chivernisirea si spaseni'a acelorú creştini de acolo, am datu voia arhierieloru celorú ce se afu aici sa se strenga in biserica sfintiloru si de Dumnedieu incununati si intru Apostoli, Constantinu si Elen'a, cá sa aléga pre celu ce aru fi vrednicu intru chiverniseal'a mitropoliei acei'a, intaiú alegu eu celu mai din nainte Sofeanulu pre Varlaamu, eu Nisis pre igumenulu Partenie dela Cotroceni, eu Daniilu proin Ardeleanu pre igumenulu Paisie dela svent'a Troitia. Si amú alesu dintr'acesti trei pre Varlaamu.

† Vladic'a Teodosie.

Dupa acést'a la fati'a 22, a condicei chirotonieloru este marturisirea credintiei si fagaduial'a lui Varlaamu alesului de Metropolitu alu Ardealului data inaintea poporului in mediuloculu bisericeii in diu'a chirotoniei sale intocmai precum se vede la chirotoni'a lui Iosifu din a. 7188. fati'a 314. a cartii acestei'a.

Apoi urmédia subscrierea cu insusi man'a sa asié:

Varlaamu cu mil'a lui Dumnedieu, renduitu la svent'a Metropolia a Ardealului, cu man'a mea subt acést'a am iscalitu.

V. Alegerea si chirotoni'a lui Teofilu orenduitului la Metropoli'a Belgradului.

(Vedi Condic'a vechia a chirotonieloru la fati'a 22 in dosu).

De vreme ce Archiereulu care erá mai dinainte vreme la Metropoli'a Ardealului anume Varlaamu, i-s'a seversitu viati'a si Metropoli'a a remasu veduva fara de stapánu, si alu ei Archiereu, smereni'a nóstra avendu din inceputu grigea acelei

Metropolii a asiediá archiereu intru chivernisirea si spasení'a aceluor crestini de acolo, am datu voia Archiereiloru celoru ce s'au aflátu aici sa se strenga in biserica santiloru si de Dumnedieu incununati, si intru Apostoli Constantinu si Elen'a, cá sa aléga pre celu ce aru fi vrednicu intru chiverniseal'a Metropoliei acei'a, intaiu alegu eu celu mai dinainte Sofianulu pre Teofilu ieromonachulu dela Ardealu, si eu Genadie Dristis pre Atanasie igumenulu dela Tisman'a, si am alesu dintr'acesti doi, pre Teofilu. Septemvrie 18 leat. 7201.

† Μητροπολιτης Σοφιας Αὐξέντιος.

† Ὁ πρὸν Δρύσρας Γεννάδιος.

Dupa acést'a la fati'a 23 a condicei chirotonieloru, este marturisirea credintiei si fagaduial'a lui Teofilu alesului Metropolitu alu Ardealului data inaintea poporului in mediuloculu bisericeii in diu'a chirotoniei sale, întocma precum se vede la chirotoni'a lui Iosifu din an. 7188. fati'a 314. a cartii acestei'a.

Urmédia subscrierea cu insusi man'a sa romanescce asié:

Eu Teofilu cu mil'a lui Dumnedieu renduitu la sfent'a Metropolia a Ardealului (si a partiloru tieiei unguresci de susu) cu man'a mea subt acést'a am iscalitu.

VI. Alegerea si chirotoni'a lui Atanasie Episcopulu Ardealului.

(Vedi Condi'a vechia a chirotonieloru la fil'a 24 in dosu).

De vreme ce Archiereulu care erá mai dinainte vreme la episcopi'a Ardélului anume Teofilu, i s-a seversitu viéti'a, si episcopi'a a remasu veduva fara de stapánu si alu ei Archiereu. Smereni'a nóstra avendu din inceputu grigi'a acei episcopii a asiediá Archiereu, intru chivernisirea si spasení'a aceluor crestini de acolo, am datu voia Archiereiloru celoru ce s'au afluat aici, sa se strenga in biserica sfintiloru si de Dumnedieu incununati si intru Apostoli Constantinu si Elen'a, cá sa aléga pre celu ce aru fi vrednicu intru chiverniseal'a episcopiei acei'a, intaiu alegu eu celu mai dinainte Climentu Odrianulu pre Atanasie ieromonachulu dela Ardealu, si eu Aucsentie Sofianulu pre Mitrofanu ieromonachulu si eu Neofitu Sevastias pre Dionisie ieromonachu, si

amu alesu dintr'acesti trei pre Atanásie ieromonachu dela Ardealu. Genarie 22, leat. 7206, (1698).

† 'Οπρώην Ἀδριανούλεως Κλήμηντ.

† 'Οπρώην Σοφίας Αὐξέντιος.

† 'Ο Σεβαστεῖας Νεόφυτος.

Atanásie cu mil'a lui Dumnedieu renduitu la svent'a episcopia a Ardealului cu gur'a mea fagaduescu:

Crediu intr'unulu Dumnedieu s. c. 1.

Dupa aceea urmédia subscrierea asié:

Atanásie cu mil'a lui Dumnedieu renduitu la svent'a episcopia a tierii Ardealului, cu man'a mea subt acést'a am iscalitu.

(Vedi Condic'a vechia a chirotonieloru la fil'a 19.)“

Aici vedemu numinduse intaia - si - dáta metropoli'a Ardealului „Episcopia“ — si metropolitulu acesteia „Episcopu“. In alte documente de alta clása inca mai ocure acést'a schimbáre a numirilor amintite. Cu tóte acestea credemu, ca o castfeliu de impregiurare nici catu mai pucinu nu póte micșiorá valórea nici chiaru a acelui'a-si documentu despre adeverat'a esistintia si anticitate a metropoliei ardelene; de óre-ce 1. schimbarea acést'a de numiri vedemu ca ocure si la archiereii chirotonitori, amintíti in documentele anterióre, asié, ca acei'a se subscriu numai cu numirea de: „Vladica“ in locu de: „Metropolitu“ d. e. „Vladic'a Teodosie“, in locu de „Metropolitulu Teodosie“ s. c.; 2. fiinduca documentulu acest'a stà in strinsa legatura cu documentele cele-lalte de naintea lui, si are intru tóte totu acele-si forme ce le au acelea; 3. càci indáta dupa chirotonirea lui Atanasiu, lu numesce patriarchulu Jerusalimului Dositeiu „Metropolitu“, cum se va vedea in cele urmatóre, si 4. càci Atanasiu, cumu se vede din actulu de chirotonire, se renduiesce archiereu in loculu lui Teofilu; déru acést'a vediuramu ca a fostu metropolitu, prin urmare si Atanasiu cá urmatoriulu lui nemediulocitu inca a trebuitu sa fia metropolitu si nu numai episcopu.

2. Totu in condic'a vechia amintita in nr. precedente, a metropoliei din Bucuresci, despre chirotoniele archieresci, se afla ¹⁾ si o svatuire a patriarchului Ierusalimului Dositeiu, carele pe atunci inca se aflá in Bucuresci, catra Atanasiu metropolitulu Transilvaniei, pentru in tarirea acestui'a in credinti'a stramosiésca, in carea se vede ca incepuse a se clatiná, încátu nu multu dupa ce se întorse acása dela chirotonire-i, se si uní cu biseric'a apuséna.

De si cuprinsulu celu amplu alu acestei svatuiri, privesce mai deaprópe istori'a bisericésca, noi totusi o vomu reproduce intréga mai in díosu, éru aici vomu aminti numai inceputulu ei, carele singuru ne si interesédia pre noi aici, incatu adeca ne servesce de documentu in privinti'a obiectului din cestiune. Aceea-si se incepe asié:

„Dositeiu cu mil'a lui Dumnedieu Patriarchu sfentei si mari cetati Ierusalimului, si a tota Palestin'a, impreuna cu Preasantítulu Metropolitulu Ungro-Vlachiei, Chiru Teodosiu; si cu cei ce s'au aflátu aici Archierei. Si sfintítulu Metropolitu alu Ardealului Chiru Atanásiu, care acum te ai chirotonitu si ai fostu trimisu la eparchieti acést'a poruncimu:

„Cea neasemanáta a lui Dumnedieu de noi iubire etc. (Urmédia 6. foi tiparite.)

S'a datu in Bucuresci anulu 1698 in lun'a lui Genariu. Dositeiu cu mil'a lui Dumnedieu Patriarchulu sfinte cetati a Ierusalimului.

Smereniei Atanásiu Episcopulu tierii Ardealului.“

C. Acte oficióse de ale unoru metropoliti ai Ardealului, in care ei insisi se numescu si se subscriu metropoliti.

1. O Dálteria dela metropolitulu Stefaun Simeonu pentru Parteniu episcopulu Muncaciului, carea suna astfelu:

¹⁾ Totu la Lesviodacsu pag. 328 seqq.

„Stefanu Simeonu cu mil'a lui Dumnezeu Archiepiscopu albei-Juliei, alu Vadului, alu Maramuresiului, si alu tótei Transilvaniei de legea grecesca. Facemu prin acést'a cunoscutu tuturor celoru ca au venitu la noi onoratulu Parinte Petru Parteniu, religiosulu preotu din cinulu s. Vasiliu de ritulu grecescu, cu atestate de cinste si indestulitóre din partea Prea-onoratiloru Episcopi, si au cetitu atestatele, din care am vedíutu ca numitulu parinte Parteniu s'a alesu cu glasu unanimu cá sa urmedie pomenitului Prea Cinstitului Domnu Episcopu din Muncaciu, Vasiliu Tarasioviciu, care nu de multu au esitu din viétia, si sa se înáltie in loculu si scaunulu lui. Noi asiédára cercetandu caus'a mai susu numitului, l'amu primitu omenesce in dragostea lui Christosu, si dupa ce amu invítatu pre Preasantítulu domnu Sav'a Episcopulu Bistrei, si amu chiamatu la sinodu pre clérulu nostru, si amu facutu formele care le privescu santele canóne si santulu sinodu, amu inceputu solenitatea, si l'amu santítu Episcopu pentru numitulu scaunu alu Muncaciului cu orendual'a apostolésca, si i-am datu facultatea de a chirotoni preoti Datu in Alb'a-Jul'i'a in anulu dela facerea lumei 7159, éru dela nascerea fecórei 1651, in monastirea Présantei Treimi din resiedinti'a nóstra metropolitána“.)

2. Dela Genadiu Metropolitulu din 4. Decembre 1628 catra crestinii din comitatulu Hunedórei, la intarirea protopopului Jánâsiu din Hunedór'a de a puté judecá cause etc., carea suna in urmatoriulu chipu:

„Милостию кожию прѣ вошцена архієпископъ кір ГЕНАДІВ ОУСТОВА БЕЛГРАДСКІН, И КАДСКІН, И КАРАДСКІН, И ГАТМАРСКІН И КЗЕН ЗЕМАН АРДЪБАСКІН И ПР.

„Pace si blagoslovenie. Scriemu tuturor domniloru si ispaniloru, si vice-ispasiloru. si birailoru, si solgabirailoru, si tuturor deregatoriloru, care sunteti facatori de dereptate si purtatori de cinste din Varmegi'a Hinedórei. Sa fie domnie vóstre sanatosi, alt'a dâmu scire domniiloru Vóstre, si altor'a tuturor preotiloru si birailoru de pren tóte satele impreuna tuturor romaniloru,

1) Documente istor. despre starea política si ieratica a romaniloru din Transilv. Vien'a, 1850. p. 123.

cari se tienu de legea grecésca si serbésca, cum vediundu noi protop. Iánasiu din Hinedór'a, la man'a lui cârtile si altoru Vladici mai denainte vreme, într'acelasi chipu dâtam Vladici'a mea cartea nóstra. Cum sa fie tare si puternicu a socoti intru tóte lucrurile legii, alegêndu sventele biserici de aco-perisiu, de centerimuri, si de siriulu din launtru, cum ispravescu preotii, si cum invétia svent'a evangelia, si toti ómenii cum postescu si cum asculta, si de tóte pedecările se socotésca pân la alu cincile veru, si de cuscree, de cari se mesteca cu scire si fara scire, si de ómeni caresi lasa muierile, asisderea si muierile caresi lása barbátii. Derept-aceea si voi preotiloru si cu totu clericulu bisericiiloru, sa aveti a ascultá de tóte de ce ve dà protopopulu invetiatura, pentru ca iam datu putere, cum unde va fi lege impreuna cu giuratii sa póta despartí si birsegalui, cu direptate. iar cine (nu) va ascultá de cuventulu cârtii nóstre, sa fia birsiagu кѣ. [12] florini, iar se va tienea într'altu chipu cineva sa fie opritu de biserica. de acést'a scriamu ca и кз. кзл. лит. хѣхки. пис. мѣца днѣ. А џи кзлѣт хѣхки. Genadie Archiepiscopu.

„In chipulu meu sa poruncésca in totu loculu. (L. S.) Stefanu Archiepiscopu í metropolitu.“¹⁾

3. Dela Teofilu din 9. Aprile 1697:

„Din mil'a lui Ddieu Teofilu Archiepiscopulu Metropoliei Belgradului si a tóta tiér'a Ardélului.

„Càtra acést'a dela noi tramitemu molitva si blagoslovenie molitviloru vóstre preotiloru si boieriloru din eparfie dela Hunedór'a si orasieniloru de cinste. pricin'a a acesti cârti nu este alt'a fara numai póftindu Ddieu pre cinstitul protopopulu Nicolae dintre noi, Ddieu salu spasásca, dici fiindu atâte nevoi pre tiar'a si pre saborulu nostru nu putemu lasá aceea parfie nasturma (in asta urma) far' de pastoru, ci eata cam orenduitu, sa fia ispravnicu, pre cinstitulu pop'a Ion din Hunedóra, sa fie portatoriu de grije in loculu spasilului protopopu Nicolae pana la Saborulu mare, adàulu imperatescu, dajdile vladicesti, si alte venituri ce sunt sa le strenga si sa le aduca la saboru, alte lucruri ce se vor templá necuvióse între crestini impreuna cu molitvele vóstre

¹⁾ Acte si Fragm. de T. Cipariu p. 253 seqq.

sa le indirepteadie. dela saborulu mare se va asiediá protopopie, cum va fi mai bine, iar pana atunci de popa Ion sa ascultati. ca si de protopopulu, ca oare cine se vare aflá neingaduitoriu poruncii nóstre óre preotu, óre mireanu, cu pedéps'a soborului mare se va bintatui. cu atát'a seversiam, sa ve spasiti dela Chs:

Scrisu in Belgradu ϣαχϣ, ανρ α, Vladic'a Teofilu (L. S.)“

Nota. Totu de acolo — Inscriptiunea pe sigilu e: „Aceast'a iaste — polie Belgradulu“ . . . (cu negru)

„Iéru in dosu: „Az ur Istenne aldasa legyen minnyaian kegyelmeteken szivem szerint kivanom.

„Mint hogy Popa Nikola uramat Isten evilagbul ki szollította es a szomoru halál által ki hittá, a ki kgtekh' el hiszen Hunyad varmegyeben levő Papok igen nehezen ily jó expertus Esperestyecktől való megis valása, e nekünk is sem kicsin szomorosagankra eset. Hogy annakokaert az ő kegyelme halálával nagyob kar ne következnek, Popa Iános Uramat az ő kegyelme, testver atyafiát, a mostani Hunnyadi Papot, a kit a Hunyadiak megis illendőnek Popa Nicola uram helyeben: mi is illendőnek ismerven, arra az Esperesti tisztos hivatalra, a következő Generalisig fel vettük, hogy addig is igazgassa kgteket kivaltkepen a buzának portioiában, hogy valamint kara ne következzen a Partialisnak, kgteket azon kerem 's egyszersmind parantsolom hogy engedelmeskedgyek a megis említet Popa Iuvonnak mindekbe, mert valaki nem engedelmeskedik, a censurat elnem mulattya.

Akkor osztan feljüven megis esketyük a Generalis előtt. Mikk' utanna Istennek kglme nyugodgyek kglmeteken mind fejnekent.

Kglmetek kész jó akaro atyafiú a Christusban (L. S.) Vespremi István, Erdélyi Reformatus magyar es olah Püspök m. p. ¹⁾

D. Unu fragmentu istoricu-juridicu de drep-turile bisericesci, din cartea sub titlulu:

¹⁾ Acte si fragm. p. 254 si 255. Acestu documentu din urma in limb'a magiara lu reproduseram aici, intocmai dupa cum se afla in Acte si fragm., pentru insemnatatea lui istorica.

Zakonik. ¹⁾

„Ce se dice cartea legiloru, care legi se judeca in scaunulu sfântu alu bisericei in mitropoli'a Belgradului in saborulu vladicescu cu toti protopopii tierii, si alte legi care se facu fara de saborulu mare, Vladic'a cu titorii si cu juratii. Inceput-amu a scrie, candu au fostu anii domnului *ΔΧΠ iunie, candu saborulu mare a toti Protopopii: cu voi'a si porunc'a prea luminatului si milostivului domnului nostru a Craiului Apași Michaiu den mil'a lui Ddieu Craiulu Ardélului, domnulu pârtiei tierei unguresci, spanului secuiloru nnp. pre parintele Iosifu Budai pre Vladic'a Ardélului Mitropolitu Belgradului l'au alesu, fiindu notaresiu saborului mare protopopu Ion den vinti, si titoru monastirei Belgradului iunpreuna cu protopopulu Georgie din Dai'a si protopopu Vasiu din Belgradu: si protopopu Oprea den Armeni. Havasiali sucîu Pal de Belgradu: titorii bisericei si juratii Scaunului si Mitropoliei Belgradului.

Avut'au acêsta Metropolia totu dêun'a grigitori si titori cu ajutoriu. éra titorii adevérati si jurati s'au renduitu in vladici'a Metropolitului Sav'a Brancoviciu candu am scrisu dela nascerea lui Chr. *ΔΧ — lun'a —

„Titorii cari s'au renduitu atuncea intaiu, aceti'a suntu: Protopopu Ion de vinti: Protopopulu Tom'a den Belgradu: Dumitru logofetulu: Groz'a Miclausiu den Belgradu. Atunci s'au renduitu in saborulu mare cu voi'a si cu sfatulu a toti Protopopii, dupa aceea intariti si cu cartea prea luminatului si mil. Domnului nostru Craiului, in care carte a Mariei Sale se vede cei deregatori'a titoriloru si pre ce suntu renduiti, este scrisu in capitalani'a Belgradului. ²⁾

„Éru pentru sa nu se uite dreptatea bisericei nóstre si obiceiulu celu bunu, cu carele au traitu pana acumu, si dereptatile Crailoru spasiti, cu care ne au miluitu. si a Mariei Sale prealum. domnului nostru Craiulu de acum ce mila au aretatu catra acestu saboru si biserica seraca a nóstra in némurile crestinatati sa se

¹⁾ Acte si Fragm. p. 257 seqq.

²⁾ De aici se vede, ca in archivulu acest'a alu capitolului din Belgradu multe acte interesante pentru metropolia si pentru romani preste totu se voru fi aflandu.

pomenésca. scris'amu intr'acestu pomelnicu alu Metropoliei nóstre a Belgradului:

ǎ) Intaiú canonulu au obiceiulu, candu alegemu au punemu Vladica: аѣт. ǎ

ǧ) Vladic'a cu ce renduiala* trebuie sa traiasca. аѣт.

ǧ) Ce-i deregatori'a titoriloru.

ǎ) Ce are biseric'a bunu seu avere.

ǧ) Ce este venitulú bisericei.

ǧ) Canonulu protopopiloru.

ǧ) Canonulu popiloru.

ǧ) De popi cari vinu dintr'alte tieri.

ǧ) De saborulu mare, obiceiulu: slobozenie: tarie:

ǧ) De sabórele mîci ale eparfiloru.

ǧ) Despre alegerea dieaciloru pre popie.

Intai'a parte (аѣт) ǎ.

Despre alegerea Vladicei.

Alegerea Vladicului nostru romanescu aici in Ardealu este din mil'a si voi'a Craiului, care lucru ne este noue ingaduitu dela Craii cei mai de demultu repósati. candu va fi lipsa, sa se stringa toti Protopopii si inca si dintre ceia-lalti preoti si din voi'a a totu saborulu unindu-se toti la unu cuventu asié sa-lu aléga. care de se va para si Craiului ca este harnicu asla lu-va intari in Vladicie precum se vede in probat'a constitutiune-si. titlulu alu optul. si articusi intái.

A dou'a parte.

Vladic'a cu ce renduiala trebuie sa traiasca.

A patr'a parte.

Despre avuti'a bisericei, sa scie argintulu, odajdi-ele, cartile.

Mari'a Sa prealumin. si mil. domnulu nostru Craiulu Mihaiu Apafi din mil'a lui Dumnedieu нпр. poruncitu-neau noue titoriloru, cum sa luàmú sém'a dela parintele Mitropolitu Sav'a Brancoviciu de totu bunulu bisericei si venitulú scólei si a tipografiei. pre porunc'a Mariei Sale strengêndu-se toti protopopii in belgradu la monastire ржд. бж. ажд, lun'a Jul. ǧ. si parintele

mitropolitu Sav'a Brancoviciu acestea ne-au datu la mana in sém'a bisericei. 1. doue potire de argintu albe, unul mai mare altulu mai micu 2. o lingura de argintu, 3. o srafa cu 12 apostoli scrisi. 4. o Evangelia ferecata cu argintu, 5. o carge tóta de argintu, 6. o cadelnitia de argintu aurita, 7. o cadelnitia de argintu cu lantiurile de argintu fara de f. . . 8. unu fâlonu de sarasiru, 9. unu stichariu de dib'a, 10. unu patrafiru de camuca alba, 11. unu sacosu de sarasiru, 12. unu patrafiru de sarasiru, 13. unu orariu de sarasiru dubla, 14. unu stichariu vladicescu naranza, 15. unu stichariu de atlasu pestritiu, 16. unu stichariu de tabitu albastru cu flori, 17. unu falonu de atlas rosia, 18. unu falonu de atlas verde vargatu, 19. unu falonu de camuca galbena, 20. o manthie vladicésca de atlas mohoritu, 21. falonu de tafta rosie, 22. omoforu vechiu, care au fostu alu vladicei Stefanu, 23. stichariu micu de diaconu.

„Cartile bisericesci suntu acestea: 1. o psaltire serbésca cu sinacsaru tiparnicu, 2. unu mineiu de luni ce se dice lunovnicu, maiu si jun. este slujb'a, 3. unu prologu de lun'a lui sept. si a lui noem, 4. unu mineiu de lun'a lui iul. 5. — maiu, 6. — iul. 7. maiu, 8. gen. 9. febr. si martie, 10. unu triodu de post. 11. unu Evang. 12. apostolu serbescu, 13. unu penticostariu, 14. unu tâlcu, 15. viéti'a lui Atanasie alesandriei, 16. cinci carti a lui Moisei romanesc, 17. cartea lui Grigorie bogoslovu, 18. octoichu de vinetie, 19. psaltire cu sinacsariu, 20. psaltire romanésca, 21. psaltire cu pripele, 22. testamentu romanescu, care au cumperatu suci pal, 23. poucenie de moldov'a, 24. unu tipicu serbescu, scrisu cu man'a, 25. o pravila mare tiparita romanésca, 26. unu mineiu de lun'a lui sept., 27. — augustu, 28. unu prolosu tiparitu in moldov'a romanescu, care l-au datu pater Ianoi, 29. o Evangelia romanésca, si apostolu romanescu, carele le-au datu Sierbanu voda, candu au mersu parintele vladic'a Sav'a vestemeanulu la vladicie, le-au adusu, 30. sicriulu de auru, 31. unu penticostariu de cele din tier'a muntenésca, carele l-au datu jupanulu pater Ianoi, sa fie alu monastirei belgradului.

Dela imperatulu Moscului mil'a si darulu: 1. unu stichariu de atlas galbenu, la póle atlas rosiiu, 2. unu patrachiru de ursinicu verde cu flori captusitu cu tafta galbena, noue nasturi de argintu albi, 3. narucavitie éra asia, diece nasturi de argintu

albi, 4. poaz de matáse pestritia cu ciucuri, 5. unu falonu de camuca alba, la póle atlas galbenu, la spate saraisiru rosiu cu flori.

Odajdii vladicesci: 1. unu stichariu albu cu flori de auru, la maneci atlas rosiu cu flori de auru, si la spate si la póle cuptusiala atlas rosiu, 2. patrahil rosiu de atlas cu firu de argintu, si prime albe de argintu, cuptusiala de atlas albu, diece nasturi auriti, 3. rucavitie de sarasiru verde cu prime albe de argintu, cu diece nasturi auriti, 4. sacos rosiu cu flori de auru, prime albe de argintu imprejuru, doi-spre-diece nasturi galbini auriti, cuptusitu cu atlas rosiu si galbenu, 5. poaz verde cu flori rosii, ciucuri de firu, 6. prebedernitia de sarasir cu flori, unu nasturu de argintu, cuptusiala de atlas rosiu, 7. omoforu albu cu patru cruci mǎrf de sarasiru impregiuru prime de firu galbene, ciucuri de firu, 8. cristovulu Imperatului Moscului, 9. o biblia slovenésca tretaz, 10. unu mineiu de obsce mic tretaz, 11. tâlculu lui Ioanu evangelistulu, 12. o carte a lui Sergie cu cate-va prológe, 13. tâlculu lui Mat. evangel.

Si altu rendu de odajdii, cu carti: 1. príbedernitia verde cu flori de atlas, 2. rucavitie de atlas rosiu, 3. omoforu de ursinic mohoritu cu patru nasturi, 4. cristovulu lui Antonie voda, 5. unu Cluciu, 6. poucenie slavenésca, 7. o liturgia rusésca dela ilivovu, 8. unu trifoloiu mare impartitu, 9. o evangelia ferecata imbracata cu ursinic venetu, 10. unu pacharu de argintu cu scaunu in mediulocu chipu de angeru cu trimbitia, sub picióre mórtea.

Altu rendu de odajdii, carti, scule bisericesci. Care scule Mari'a Sa lum. si mil. domñulu nostru Craiulu din plecat'a mila a mariei sale, vediendu Mari'a Sa seraci'a si scaderea bisericei nóstre aretatu-s'au mil'a mariei Sale catra acésta cása dumnediésca daruindu aceste scule bisericesci metropoliei Belgradului, care cu . . . tia mariei sale bisericei le-au datu si le-au legatu.

Si este altu rendu de scule, care le-au facutu grecii, anume Saulu, saulu, georgie, chirie; si le-au daruitu Metropoliei Belgradului, candu am scrisu anii domnului ۱۸۳۱, care pre nume suntu acestea: 1. unu potiriu de argintu poleitu cu auru, 2. discos de argintu poleitu cu auru, 3. lingura de argintu poleita cu auru, 4. zvezda de argintu poleita cu auru, 5. aerulu de ursi-

nicu rosiu pe margini cu flori, pe margini si crucile de firu de auru, si unu nasturu de argintu: si pocrovetie éru intr'acestu chipu“.

E. Diplomele regiloru Ungariei Mathi'a si Vladislau, a principelui Ardelului G. Rakotzi I. si a principelui Romaniei Ioanu Constantinu Basarába.

1. Regele Ungariei Mathi'a la suplie'a metropolitulu din Ardelu Joanieiu scutesce pre preotii romani din Maramuresiu dela platirea ori caroru tacse prin urmatoriulu decretu regescu, in care prementionatulu metropolitu de doue ori se amintesce cá atare:

„Noi Mathi'a din mil'a lui Ddieu Regele Ungariei, Bohemieii s. c. l. facemu prin acést'a cunoscutu tuturoru, celoru ce se cuvine: ca Noi atátu dupa umilit'a rugaminte a credinciosului nostru Parinte Ioanieiu Metropolitulu din Alb'a-Juli'a, cátu si din deosebit'a Nöstra gratia amu scütitu pentru toti tempii viitori pre toti preotii romani de legea grecésca din Comitatu Maramuresiului, cei de acum si cei viitori, dela platirea ori caroru tacse ordinarie si estraordinarie, care trebuiau ei in mediuloculu locuitoriloru nostri regesci sa le plátésca Maiestatei nöstre; ba ii scutimu si-i mantuimu prin puterea acestei cárti, din care pricina ve comendámu seriosu voue tuturoru credinciosiloru nostri, Dictatori si Perceptori ai tuturoru tacseleru nöstre ordinarie si estraordinarie, asemenea si Diregatoriloru cameriloru sáriloru nöstre regale, si Vicariloru loru celoru din predísulu Comitatu Maramuresiu, cá sa nu cutezáti nici odata si nici intr'unu modu a constrengé de acum inainte pre predísii preoti romani de legea grecésca supusi pomenitului Metropolitu spre platirea ori caroru tacse ordinarie si estraordinarie, cáre trebuia ei sa le plátésca in mediuloculu locuitoriloru nostri regali in protiv'a formeii scutirei nöstre, si sa nu-i suparáti, s'au sa-i turburati in ori ce modu in persóna s'au in lucruri pentru neplatirea acelor'a sub amenintiarea de a perde grati'a nöstra. Acésta carte s'au recetitu si s'au datu aretatoriului. Datu in Bud'a in Sambat'a cea dintáu nainte de duminéc'a Bucurati-ve. Anulu

Domnului 1479, alu regimului nostru din Ungari'a etc. 22, éru din Bohemi'a 11.⁴ ¹⁾

2. Regele Ungariei Vladislavu prin diplom'a sa din an. 1494, recunoscându si intarindu drepturile monastirei s. archangelu Michailu din Maramuresiu, la rogarea igumenului acelei monastiri Ilariu aréta totodata invederatu, ca episcopulu Muncaciului séu alu Maramuresiului a fostu sufraganu alu metropolitului romanu din Transilvani'a. Diplom'a amintita e acést'a:

„Noi Vladislavu din mil'a lui Ddieu Regele Ungariei, Boemiei etc. facemu cunoscutu prin acést'a tuturor celoru ce se cuvine, ca onoratulu si evlaviosulu frate Ilariu Igumenulu monastirei s. Archangelu Michailu din Maramuresiu marturisitoriu de legea grecésca, venindu la fati'a Maiestatei Nóstre, ne au aretatu, si ni-au prezentatu noue o carte privilegiala a Preasantitului Parinte Antoniu fostului Patriarchu alu cetatei Constantinopolitane, nouei Rome, si a tóta lumea, scrisa pe pergamentu cu litere grecesci, si intarita cu sigilulu seu cu plumbu ce e acatiatu si cu acést'a unu esemplariu ce e tradusu din vorba in vorba in limb'a latína, despre nesce drepturi si scutintie ale aceleia-si biserice a s. Michailu date de acelu Patriarchu, si insemnate si specificate mai josu in cuprinsulu aceluiași esemplariu. Rogandu-ne pre noi cá sa bine-voimu gratosu a primi acea carte patriarchala si tóte cele cuprinse intr'ins'a, a o innoi, si a o intari cu putere pentru totudéun'a, in favórea acelu frate Ilariu si a urmatoriloru lui, si ai bisericei susu numite.

„Cuprinsulu cartii si alu esemplariului ei este in aceste vorbe :

„Antoniu din mil'a lui Dumnedieu Patriarchu alu cetatei Constantinopolitane, nouei Rome, si a tóta lumea. Bine nascutii si in Dumnedieu onoratii si bunii crestini, de smereni'a nóstra dupa intarirea Duchului santu iubittii fii si generosii Balitia Voda si Dragu Mesteru, cari au fundatu o biserica séu o monastire in Maramuresiu in numele sant. Archangelu Michailu, au venitu la

¹⁾ Istor. biser. de Petru Maioru; istor. biser. de eppulu bar. Siagun'a ; documente istor. despre starea politica etc. Vien'a 1850 si altii.

noi, si ne-au rogatu pre smereni'a noastră in starea cea nefericita si amenintiatóre a imperiului si au staruit in fericire si in ascul-tare, care au avutu dupa obiceiulu legei crestine si au inchinatu si au daruit smereniei noastre si bisericei proprietatea loru cea cu dreptulu câstigata, adeca biseric'a (monastirea) cea fundata in numele s. Archangelu Michailu, asiá cá sa fie supusa bisericei smereniei noastre, si sa asculte de dens'a. - Èra noi vediendu do-rinti'a loru cea drépta, si privindu la credinti'a loru amu primitu jertv'a acést'a a loru placuta, si ne-amu plecatu la vointi'a loru, si amu binecuventatu cu autoritatea noastră cea patriarchala pre Dragu Mesteru fiulu smereniei noastre si asiá cá acel'a pre ca-re-lu va alege Dumnedieu Igumenu in numit'a monastire, sa aiba si elu binecuventarea noastră, prin care sa póta santì tóte biseri-cele, care suntu in pertinentiile predísei monastiri. La acestea, cá déca vre unu archiepiscopu séu episcopu dintre supusii nostri s'aru aflá in numit'a monastire, séu in pertinentiile ei, sa fie spre ajutoriu numitului Igumenu, precumu aráta acésta carte a smere-niei noastre intarita cu sigilulu bisericei noastre. Pentruca noi amu primitu sub protectiunea noastră acésta biserică din inima curata si cu mare cinste, si spre mantuirea crestinatatii, si ingaduimu Igumenului ei si-i damu putere preste tóte veni-turile numitei monastiri si ale pertinentiiloru ei, care se in-sira aici: Sitajulu, Megesia'i'a, Ugocea, Bersiav'a, Ciuciulu, Balvanulu, Almagiulu, si in tóte cele numite aici Igume-nulu Pahomiu sa aiba putere deplina si cinstire de catra toti preotii si de catra alti ómeni, cari se affu in predis'a monastire si in pertinentiile ei, asiá incatu sa-i invetie, si sa-i povatiuiasca la fapte bune, ale sufletului si ale trupului, si sa aiba sa judece pârile ce se tienu de scaunulu bisericescu in predís'a monastire si in pertinentiile ei. Si sa aiba sub puterea si sub manile sale tóte bisericile in pertinentiile monastirei, si tóte veniturile loru, si ale numitei monastiri, si pre toti preotii, si in tóte slujbele ddieesci sa pomenésca pre Patriarchulu seu. Din care pricina v'am datu voue acésta carte a noastră. Si ca déca s'aru intemplá, cá sa móra Igumenulu (precum toti suntemu muritori) atunci toti fratii duchovnici si Balitia si Dragu Mesteru, cu toti ómenii mici si mari din numitele pertinentii ale monastirei, sa se adune, si asia adunati sa aléga Igumenu cu autoritatea si binecuventarea

nóstra. Si celuce va fi asiá alesu, sa aiba tóta puterea preste tóte veniturile monastirei predise in acelasi modu si cu aceleasi conditiuni cá si fostulu inaintea lui, cum s'au datu de catra noi intru cinstea s. Archangelu Michailu. Si spre mai mare credintia, adeverintia si intarire a locului santu amu datu acésta carte a nóstra. Si acestea s'au scrisu in 13 dile ale lunei lui Augustu in anulu care se scrie 6899.“

„Asiá dara noi audíndu acésta rogaminte a mentionatului frate Ilariu, si primíndu-o grátiosu, si vedíndu ca subscris'a carte a numitului Patriarchu nu e rása, nu e schimonosita, si nu e stricata in nici o parte a sa, insiramu si inscriemu esemplariulu ei din vorba in vorba in acésta scrisóre a nóstra asemenea privilegiala si o primímu si aprobámu cu tóte cele cuprinse intr'ins'a, încátu se vede, ca s'au datu dreptu si dupa lege, si încátu adeverulu vorbesce pentru dens'a, si innoíndu-o intarímu cu putere pentru totudéun'a in favórea aceleiasi monastiri a s. Michailu Archangelului si prin urmare in favórea fratelui Ilariu, si a tuturor urmatorilor lui, cá acelu frate Ilariu si urmatorii lui sa dea episcopului din Muncaciu cuvenit'a onóre, éra Archiepiscopului din Transilvani'a celui de acum, si celoru viitori, cá mai mariloru sei sa le aráte cuvenit'a supunere si ascultare. Si intarímu acést'a prin puterea si marturi'a acestei carti a nóstre, carei'a s'a acatiatu pecetea nóstra cea secreta, cu care ne servímu cá Rege alu Ungariei. Datu in Casiovi'a prin manile onoratului in Cristosu Parinte Tom'a, Episcopulu di Iaurinu, si chiamatului Archiepiscopu din Agri'a, supremului secretariu si cancelariu alu curtei nóstre, si iubitulu nostru credinciosu. In 14 dile ale lunei lui Maiu, anulu Domnului 1494, éru alu regatului nostru din Ungari'a etc. 8. si alu Boemiei 24“. ¹⁾

3. Diplom'a lui Georgiu Rakotzi I. din 10. Octomvre 1643, prin care nou alesulu metropolitu Simeonu Stefanu se întarí in scaunulu metropolitanu:

„Noi Georgiu Rakotzi etc. Facemu cunoscutu tuturor celoru ce se cuvine, ca de si noi din autoritatea nóstra si din plinatatea potestatei principiare (care o esercítamu in guvernarea

¹⁾ Totu acolo.

acestui Principatu datu noue din ceriu prin grati'a lui Ddieu), dupa mórtea si esirea din viétia a onorabilelui Georgiu Bradi, fostului Archiepiscopu in Alb'a-Juli'a alu tuturor bisericeloru din Transilvani'a de ritulu grecescu, serbescu si romanescu, socotiseramu sa punemu, sa inaintàm si sa asiediamu in deregatori'a aceluia s. c. l.¹⁾

(Urmédia mai incolo contestulu diplomei impreuna cu conditiunile cele mai umilitóre pentru metropolitulu intaritu, si pentru biseric'a nóstra întréga, ceea-ce inse privesce mai de aprópe éراسi numai istori'a bisericésca. Din acésta diploma se vede deci, ca chiaru si in periodulu acest'a de totu tristu pentru biseric'a si natiunea romana inca s'a numitu archiereulu Ardelului cu numele seu celu canonicu, si inca chiaru de catra principele tierii intr'unu actu publicu oficiosu.)

4. Principele Romaniei Joanu Constantinu Basarába, pre langa alte odóre archieresci, a daruitu metropoliei ardelene in 15. Juniu 1700. o mosia numita a Merisieniloru asiediata in judetiulu Argesiului in Roman'i'a, prin urmátorea diploma: ²⁾

„Joanu Constantinu Basarába din mil'a lui Dumnedieu Principe si Domnu a tóta Ungro-vlachi'a, dau santei si ddieescei Mitropolii din Alb'a-Juli'a, si Archiepiscopiei din Transilvani'a cu chiamarea Preasantei si de viétia facatórei Treimi; a carei Resiedintia cadiuta prin lungimea timpului, o zidise din fundamentu reposatulu nostru in Domnulu, Predecesoru,

¹⁾ Documente istor. despre starea politica si ieratica a Romaniloru din Trans. Vien'a 1850.

²⁾ Pe bas'a acestei diplome de donatiune se vediu sinodulu nostru eparchialu din an. 1860. indemnatu, a se adresá catra guvernulu Romaniei cu o rogaminte, pentru restituirea acelei mosii donate metropoliei ortodoxe romane a Transilvaniei; dara cu durere trebuie sa insemnám, ca acea rogaminte a sinodului eparchialu nu avù nici o trecere la fratii nostri de unu sange si de o credintia de preste Carpati. Ba nici macaru de unu respunsu, nu se aflà vrednicu acelu sinodu din partea fratiloru nostri. Sa speramu inse, ca „quod differtur non aufertur“, si ca in fine totu si voru aduce aminte de noi.

Principele Ioanu Michailu, precum si Présantîtilui Parinte Atanasie Mitropolitului, si intregului sinodu alu santei Mitropolii, mosi'a din campulu, ce se dice alu Merisieniloru din judetiulu Argesiu cu totu pamentulu, campulu, padurile, apele, si pometulu locului cu tôte veniturile, care sunt. Deci Domni'a mea dedù Preacinstîtilui Parinte Atanasie Mitropolitului Transilvaniei, si intregului sinodu alu Metropoliei acésta carte a Domniei mele cu tôte contractele facute intru cumpărarea acestoru proprietati, cá sa tiena, si sa stapânésca cu totu dreptulu acésta proprietate in campulu ce se dice alu Merisieniloru, cu tôte veniturile dela margini pana la margini. Datu in cetatea Principatului nostru Bucuresci, in 15 Juniu, anulu Principatului Domniei mele 12. éra dela facerea lumei 7208, si dela nascerea Domnului nostru Iisusu Cristosu 1700. Ioanu Constantinu V. V. — Stefanu Cantacusenu Logofetu¹⁾

F. Alte documente istorice scrise de diverse persóne demne de credintia.

1. Cartea patriarchului Crisanu alu Jerusalimului, numita Sintagmationu, tiparita întâiu in an. 1740, in lun'a lui Iuliu in orasiulu Targovistei (in Romani'a); éra adou'a óra tiparita cu voi'a patriarchului Jerusalimului Avramie in Veneti'a la an. 1778, in care la p. 72, unde se vorbesce despre scaunele Metropolitiloru, se dice:

„Archiepiscopulu Transilvaniei adeca alu Ardelului (se gasesce pentru acést'a tiparitu in Chiriadromiele romanesci acestea: cutare Archiepiscopu alu Belgradului, Vadului, Maramuresiului, Silvasiului, Fagarasiului si a tótei tierei Ardealului si a altoru parti ale Ungariei, Vidicului Chioarului, Salagiului si Crasn'a), are relatiunea sa catra Mitropolitulu Ungrovlachiei, cá catra unu Patriarchu si cu dreptu de Esarcu. Elu are si trei episcopi supusi lui, pre alu Maramuresiului, alu Silviei si alu Vantului²⁾

¹⁾ Istor. bis. de P. Maioru; istor. bis. de eppulu b. Siagun'a, si Document. istorice etc.

²⁾ Istor. biser. de Lesviedacsu p. 310 si 311.

2. O scrisóre a curatoriloru sêu trimisiloru transilvaneni la curtea Sultanului din Constantinopolea Ladislau Csáki si Cristoforu Pasco, din 21. Augustu 1681, catra Constantinu Brancovanu, carea suna astfeliu:

„Ilustrissimulu Domnu Constantinu Brancovanu Plenipoten-tiariulu Inaltiatului Principe alu tieiei romanesci Cantacusenu Sierbanu, a cerutu dela noi, cá religiunea loru dupa obiceiulu de mai nainte sa aiba exercitiulu liberu, si intieptulu Domnu Me-tropolitulu Sav'a, carele este arestatu fara vina prin Guver-nulu celu tiranicu alu lui Apafiu, sa se repuna in scaunulu seu cu restituirea onórei de mai nainte. Si fiinduca se cuvine, cá cererea drépta sa se incuviintiedie, si a lui Dumnedieu este, de a domni asupr'a sufletelor, si nu iórta ómeniloru, cá sufletele sa le impedece sêu sa le asuprésca. Cine va putea trece hotarele parintiloru? Furi'a tiranica turbura religiunile, mintea senina pa-cinica le reintregesce. Pentru aceea noi subscrisii Curatori ai pazei publice, si ai iubitei patrii Transilvani'a, dàm de scire tuturor, caroru sêu cuvine, ca i déca nebrva ajutá Dumnedieu, precum speramu, cá sa ajungemu la scopulu doritu, vomu lucrá, cá religiunea ortodocsa, de comunu romana sa se restabilésca inaintea Principatului in vechi'a sa libertate cu ceremoniele cele obicinuite din vechime, cu exercitiulu liberu dupa legile patriei, si cu tóte cele oprite in contr'a vointiei loru, si ca ne vomu stradui, cá Metropolitulu sêu Vladiculu Sav'a sa aiba autoritatea cea vechia cu deplina restaurare a onórei, si ca ii vomu partini asupr'a apesariloru nelegiuite atâtu in religiune, câtu si in exercitiulu liberu, si in ceremonie. Si spre observarea acestor'a ne îndetoràm pe sant'a credintia crestina prin acésta carte intarita cu sigilulu nostru celu obicinuitu si cu subsciirea nóstra. Datu in Constantinopolea in 21. Augustu, an. 1681“. ¹⁾

3. Totu acést'a o adeveresce si archimandritulu serbescu Raici in istori'a sa part. IV. p 290, carele inca numesce pre Archiereulu Sav'a „Metropolitu“. ²⁾

¹⁾ Istor. bis. de P. Maioru; istor. biser. de eppulu Siagun'a; docum. istor. despre starea polit. etc.

²⁾ Istor. bis. de P. Maioru si istor. bis. de eppulu b. Siagun'a.

4. Analistulu ungurescu Georgiu Prai in cartea: „Specimen Ierarchiae ungaricae tom. I,“ unde vorbesce despre episcopii Muncaciului, pre archiereulu romanu din Belgradu lu recunosce de Archiepiscopu. Totu acolo amintesce si despre cartea lui Simeonu Stefanu metropolitului Belgradului, Vadului a Maramuresiului si a totu Ardelulu, catra Parteniu episcopulu Muncaciului, pre carele insusi l-au santitu episcopu in an. 1651. ¹⁾

5. Istoricultu Engel in istori'a sa universala tom. III. p. 477 scrie urmatórele:

„Sav'a pascù biseric'a neunita din Ardelu in restimpu de 24 ani; elu primì crisóve de intarire dela Georgiu Rakotzi, Franciscu Redei, Acatiu Barcsai, Joanu Kemeny si Michailu Apafi. Elu primì dela Barcsai scutirea preotiloru romanesci de tóte dijmele, si deosebitu dela Apafi in a. 1663 de dijm'a vinului. Dela Sav'a avemu doue orenduieli sinodale, un'a de 12 si cealalta de 10 articuli; intr'unulu din acesti articuli nu numai ca se concede intrebuintiarea limbei romanesci in loculu celei serbesci la liturgia, ci se si recomanda. In doue renduri arsera monastirea, biseric'a si resiedinti'a Archiepiscopulu prin navalirea turciloru si a tatariloru. Dreptu aceea luà dela principele Apafi 1668 libertate de a calatori cu fratele seu celu mai teneru Georgiu in Russi'a, spre a aduná ajutóre pentru nou'a zidire a acelor'a.

„Se dice, ca in timpulu absentarei sale in in Russi'a supertendentele reformatiloru Michailu Tufeusiu, s'aru fi silitu a trage la credinti'a sa pre óre-cari dintre protopopii romani, si aru fi mediulocitu unu edictu dela Principele cu oprire catra Archiepiscopulu de a mai santi in viitoriu preoti, si de a trage venituri dela biserici, precum si pentru aceea, cá Archiepiscopulu resaritenu sa atérne dela densulu, si sa lu silésca a trece la reformatiune. La reintórcerea sa, se jelui despre cele intemplete la Principele Apafi, si acest'a emise in an. 1675 in 30. Decembre urmatoriulu crisovu etc.“ ²⁾

¹⁾ Totu acolo.

²⁾ Istor. biser. de eppulu b. Siagun'a.

G. Ordinea în carea se succésă mai mulți d'între metropolitii Transilvaniei în scaunul metropolitanu din Alb'a-Julia. Despre acești'a înse vomu vorbi mai pre largu mai indiosu.

Acestea suntu documentele despre esistenți'a vechiei metropolii a Transilvaniei, documente proveđute cu tóte recerintiele unoru documente convingátore; căci ele se radiema, cum vediuramu, pe acte publice oficióse bisericesci si politice, precum: pe diplome regesci si principesci, pe alegeri si chirotoniri archieresci canonice, pe pastorale si cărți de întarire metropolitane, pe subscripțiuni proprii ale respectiviloru metropoliti, pe cărți bisericesci tiparite de straini, si inca unele la espres'a demanđatiune a principiloru tierii, si în fine pe însemnări facute de persóne de autoritate istorica demne de tóta credinți'a.

Déca totusi, în maní'a tuturor documentelor acestor'a si a puterei lor convingátore, s'aru mai aflá nescine, carele aru trage la indoiala asertiunea nóstra în privinți'a metropoliei cestionate, dícêndu, ca documentele acestea aru fi pré pucine, séu exprimandu-si cum-vá mirarea despre aceea, ca nu avemu o seria sicura si completa a tuturor metropolitiloru transilvani, cari se succesera unulu pre altulu în rondu cronologicu în scaunulu metropolitanu, încependu dela celu d'întaiu pana la celu depre urma metropolitu, — apoi noi amu respunde unui atare ómu, presupunendu-lu firesce de unu omu ara patima séu tendintia necurata, ca elu séu se tiene de clas'a celoru sceptici, cari se indoiescu despre tóte adeveturile fia si cele mai evidente, séu ca unu atare este de totu strainu pe terenulu istoricu alu bisericei si natiunei romane, si nici ca'si dà vre-o silintia de a se cunósce cu acest'a. Pre noi înse, cari cunóschemu si sentímu tot-odata câtu de bine trecutul

nostru palitico-natiunalu si bisericescu, trebuie se marturisirimu, o astfelu de supositiune nu ne neodichnesce de locu, ba putemu dice ca noi ne miramu d'in contra, ca se putura stracurá pana in dilele nóstre si atâtea documente, si ca nu perira si acelea tóte in barbari'a si fatatitatile temporiloru trecute!

Déra anumitu d'in documentele insirate pana aci, putemu deduce in modu logicu cá nesce corolarie urmatórele, si adeca:

1. Ca in adeveru a esistatu metropoli'a Transilvaniei. Acést'a ni-o adeverescu tóte documentele produse dela celu d'intâiu pana la celu de pre urma, cáci tóte bine vorbescu ori despre „metropoli'a Ardealului“, ori despre „metropolitii séu arhiepiscopii Ardelului“ cu resiedinti'a loru in Belgradu séu Alb'a-Juli'a; asié dara tóte bine ne marturisescu, ca in Transilvani'a a esistatu o metropolia si ca arhieriei metropoliei acestei'a au fostu arhiepiscopi si metropoliti.

2. Ca metropoli'a acést'a a fostu fórte vechia. Cáci sa nu ne ducemu mai departe decâtu numai pana la regii Mathi'a si Vladislavu, si inca trebuie sa lámú cá deplinu constatatu, ca ea a duratu preste trei vécuri. Mai departe inse despre vechimea metropoliei acestei'a se va vorbí mai indiosu.

3. Ca metropoli'a acést'a a fostu de religiu-nea ortodosa resariténa. Acést'a ne aréta destulu de lamuritu impregiurarea, ca metropolitii ei se chirotoneáu de catra metropolitii Romaniei, cá esarci ai patriarchatului constantinopolitanu, — apoi svatuirea patriarchului Ierusalimului Dositeiu catra metropolitulu Atanasiu, precum si incele acte de chirotonire in care metropolitii chirotoniti ai Ardelului marturisescu credinti'a ortodosa, si metropolitii chirotonitori inca recunoscú din partele aceea-si

religiune chiaru si espresu prin cuvintele: „bisericei nóstre“, si „viindu langa densulu (Josifu) martori tramisi din pravoslavnicii protopopi doi“ etc.

Totu acést'a o cunóscemu mai departe din harti'a metropolitului Simeonu Stefanu catra Parteniu ep. Munca-ciului, càci dice in titulatura: „Stefanu Simeonu s. c. l. de legea grecésca“, — d'in diplom. regiloru Mathi'a si Vladislavu si a princ. Rakotzi, càci in tóte acestea se amintesce de „legea grecésca“, — d'in harti'a curatoriloru transilvani la Constant, càci se dice acolo: „religiunea ortodosa, de comunu romanésca“ etc. — si in fine din cuvintele istor. Engel „Sav'a pascù biserica neunita din Ardelu“ etc. si érase: „cá Archiepiscopulu resariténu sa atérne“ etc. Daru apoi se si scie de comunu, ca nici ca a esistatu candu-va vre-o metropolia in Ardélu de alta religiune.

4. Ca metropolia acést'a a fostu romana, si metropolitii ei inca au fostu romani. Aser-tiunea acést'a se adevereascé prin acee'a, ca numai romanii singuri in Transilvani'a s'au tienutu si se tienu inca si astadi de biserica ortodosa, luandu afára dóra periodulu primitivu alu increstinarei natiunei magiare, — precumu si prin aceea, ca metropolitii Ardélului se chirotoneáu, cum se vediù, de catra fratii lor d'in Romani'a. Dara anu-mitu se face mentionare despre acést'a in Zakonik lit. E. unde se dice apriatu: „alegerea Vladicului nostru romanescu“; — apoi in dipl. lui Mathi'a unde se dice: „amu scutitu pentru toti tempii viitori pre toti preotii romani etc.“ si érase: „predisii preoti romani supusi pomenitului Metropolitu“; — in hart. curator. la Constant.: „cá religiunea ortodosa, de comunu romana,“ — si in fine la Engel: „primí elu scutirea preotiloru romani de tóte dijmele“. Totu acést'a se póte deduce destulu de

invederatu si din scótereá limbei slavóne din biserica si introducerea celei romane in locu-i, ceea-ce nu s'aru fi intemplatú nici decum, déca credinciosii acelei metropolii nu aru fi fostu romani si metropolí'a romána. Éru ca si superiorii acesteí'a inca au fostu romani, ajunga a ne provocá numai la metropolitulu Sav'a Vestemeanulu, si la Teofilu Seremi d'in Teiusiu langa Belgradu. Dara se seie in fine, si din alte documente nenumerate, precumu si din Aprobate etc. ca de ce nationalitate au fostu fíii sufletesci ai metropoliei cestionate.

5. Ca metropolí'a Ardélului s'a estinsu si asupr'a episcopiilor Ungariei de religiunea ortodoxa. Acestu adeveru se póte cunósce apriatu din titulaturile insiloru metropoliti ai Ardélului. Asia vedemu pre Genadiu tutulându-se: Archiepiscopulu si metropolitulu a totu Ardélulu si a tienutului Varadului (Oradiei mari)", — pre Simeonu Stefanu: „Metropolitulu etc. si a Maramuresiului“, — pre Varlaamu: Archiepiscopulu si Metr. etc. alu Maramuresiului si alu Episcopiloru dintiér'a unguresca“, — pre Teofilu „Metropolitu etc. Maramuresiului“. In condic'a din Bucuresci cetimu; „Teofilu etc. renduitu la s. Metropolia a Ardélului (si a partiloru tieiei unguresci de susu)". Se vede mai incolo lamuritu adeverulu acest'a din harti'a de intarire a metropolitului Simeonu Stefanu catra Parteniu episc. Muncaciului; din diplom'a regelui Mathí'a: „supusi (preotii) pomenitului Metropolitu;“ — si din a lui Vladislavu: „éa Archiepiscopului din Transilv. celui de acum si celoru viitori cá maimariloru sei etc.“ Din tóte acésea e asiádara invederata jurisdictiunea metropolitiloru transilvani asupr'a episcopiiloru sufragane din Ungari'a.

6. Ca metropolí'a acést'a a fostu autonóma — independinte de ori-care alta metropoilia, ce resulta

apriatu din cele mai multe documente, escipiendu-se numai dreptulu de chirotonire alu metropolitiloru Romaniei, ce lu aveáu si eserceáu acei'a cá esarci ai patriarchatului constantinopolitanu.

7. Ca metropoli'a acést'a a fostu recunoscuta si de coróna séu de regimulu politicu. Acést'a ni-o atestédia spre indestulire cele dóue diplome ale regiloru Mathi'a si Vladislavu, si a principelui Georgiu Rakotzi I., de unde urmédia, ca metropoli'a nóstra cea vechia si d'in punctulu de vedere alu dreptului de statu, inca a fostu recunoscuta cá atáre.

II.

Originea vechiei metropolii a Transilvaniei.

Cându si prin cine s'a infintiatu vechi'a metropolia a Transilvaniei, care a fostu metropolitulu ei celu d'intéiu, si unde a fostu resiedinti'a metropolitana antêi'a - si - data? suntu nesce intrebari, la care d'in lips'a dateloru secure istorice nu se potu dá decâtu numai nesce respunsuri aprosimative, care inse, privindu la lungimea tempului trecutu precum si la intemplamintele, schimbarile si prefacerile politice, ce se succésera in acelu intervalu mare potu fi totusi destulu de satisfacátore pentru asceptarile nóstre. Atât'a inse putemu afirmá cu certitudine, ca metropoli'a d'in cestiune, este fórte vechia si ca firulu esistintiei ei se póte duce pana la primele període ale crestismului.

Din documintele insirate mai insusu vediuramu, ca esistinti'a metropoliei acesteia se póte duce in modu evidente pana la regii Ungariei Mathi'a si Vladislavu, căci acesti doi regi facu amintire apriata in diplomele loru despre metropoli'a si metropolitii Transilvaniei de atunci. Ne-amu insielá inse fórte, déca ne-amu oprí numai aici si nu ne-

amu duce inca si mai departe, adeca déca amu luá ca metropoli'a nóstra s'aru fi fundatu numai in acestu tempu, si nu aru fi esistatu ea inca si mai nainte de acesti doi regi; càci antêiu, noi nu vedemu in diplomele loru, si nici airi, amintindu-se ceva despre fundarea acelei'a, ce de buna séma s'aru fi intemplatu déca ea s'aru fi fundatu atunci, ba din contra vedemu ca amintirea ce se face acolo despre ea, se face cá despre o metropolia esistinte deja mai d'inainte, — si càci alu doilea, vedemu ca si in cartea privilegiale a patriarchului Constantinopolei Antoniu, data lui Balitia Voda si Dragu Mesteru, asia-dara mai cu o suta de ani innainte, inca se face amintire despre metropolitulu Ardélului cá despre metropolitulu locului, de-si nu espresu ci numai in generalu prin cuvintele:

„cá déca vre-unu archiepiscopu séu episcopu d'intre supusii nostri s'aru aflá in numit'a monastire séu in apertinentiele ei, sa fia spre ajutoriu numitului igumenu s.c. l.“ —

de unde urmédia celu pucinu atátu, ca in tempulu ~~acel'a~~ au esistatu deja in partile acestea episcopii si archiepiscopia, carea din urma nu a pututu fi alt'a decâtu cea din Transilvani'a, memorata in diplomele susu numitiloru doi regi, de óre-ce alta metropolia afara de a Transilvaniei, nu a esistatu nici odata in partile acestea. De aici urmédia dara ca metropoli'a d'in cestiune, a trebuitu sa existe inca si mai nainte de cartea acést'a a patriarchului Antoniu, si ca prin consecintia originea ei nu se póte aflá nici in aceste timpuri.

Dara cá sa ducemu firulu metropoliei nóstre inca si mai departe de aceste període, si asié sa cautámu inceputulu ei intr'unu tempu inca si mai vechiu, ne indémna si alte impregiurări cosideravere.

Asiá intre altii ne marturisescu istoricii bisantini Cedrenu si Zonar'a: ca Giul'a (Gylas) principele Transilvaniei, pa la an. 948 mergéndu la Constantinopolea se botezá

acolo prin patriarchulu Constantinoplei Teofilactu imbrătișindu religiunea creștină, și întorcându-se către casa aduse cu sine pre ieromonachulu Ieroteiu, pre carele lu întâi patriarchulu amintitu de episcopu alu Transilvaniei, și asié Giu'l'a atâtu prin esemplulu seu și evlavi'a s'a, câtu și prin ostenelele episcopului Ieroteiu, precum și prin conlucrările Romaniloru, cari toti erau creștini, pre multi Unguri îi aduse la credința creștină. Cuvintele lui Cedrenu sunt acestea :

„Nu după multu timp (an. 948) Gil'a, altu principe turcescu (ungurescu) încă a mersu la Constantinopolea să se boteze : carele botezându-se, și asié primindu-se că și celu d'întaiu (Bolesudu), a dusu cu sine unu monachu anume Ieroteiu, carele eră vestitu pentru evlavie, și pre carele l'a chirotonitu Teofilactu patriarchulu episcopu Turciei (Ardelului), și acel'a mergendu în Turci'a pre multi a întorsu dela înșelătuirea varvarică la legea creștină. Și Gil'a a rămasu în credință.“¹⁾

De unde a fostu Ieroteiu și de ce naționalitate? nu ni se spune mai de aproape. Elu a pututu fi d'în Constantinopolea său din alta parte a orientului, dară a pututu fi și d'în Ardelu dusu de principele cu sine spre chirotonire. Acest'a d'în urma o credem cu atât mai vertosu, căci provinci'a metropolitană a Transilvaniei eră subordinată scaunului patriarchal din Constantinopolea, și metropolitanii Ardelului se chirotoniau de către însiși patriarci cum vom vedea mai dios.

Iată ce dice și istoricul Georgiu Sincai despre acestu obiectu :

„D'în cuvintele lui Cedrenu cele mai susu aduse înainte să nu închidi, că d'ora Romanii d'în Ardelu mai înainte de Ieroteiu n'au avutu episcopi, pentru că s'a așezatu la anii trecuți, încependu dela an. 325. și mai d'înainte, cumcă Romanii au fostu

¹⁾ Georgius Cedrenus in comp. hist. ad an. 35 Constantini VII. — și Ioanes Zonaras in Analibus Libri 16. nr. 21. — Cronic'a lui G. Sincai la anulul acest'a.

crestini, si au avutu episcopi, precum a fostu Teofilu d'in sindulu celu d'intêiu dela Nice'a, si altii dupa densulu: ci d'ora s'a intemplat, de tocm'a atunci a muritu episcopulu Romaniloru d'in Ardelu, candu s'a botezatu Gil'a nepotulu lui Tuhutum, si in loculu aceluia s-a chirotonitu Jeroteiu episcopu Ardelului.“¹⁾

Si cumca si Ieroteiu si -avù urmatorii sei, ne adeveredia istoriculu Samoilu Clainu (Miculu) dicendu, ca murindu principele Transilvaniei Giul'a sen. si urmandu-i in principatu fiulu seu Giul'a jun., Stefanu regele Ungariei s'a radica tu asupr'a acestuia, l'a invinsu si si tier'a lui o anecta la Ungaria; si Romaniloru li-a lasatu voia si puterea de a-si alege episcopu in loculu lui Ieroteiu etc. si pre alesulu loru apoi l-a chirotonitu arhiepiscopulu Argesiului in tier'a romanésca. Cuvintele testului tradusu suntu acestea:

„Si Stefanu a demaudatu ca si de aci nainte sa se tiena datina, ca tuturor ^{gr. Cesariteniloru} saibsey deej episcopu de acelasu ritu, care sa gubernedie, eru latiniloru latinu. Dupa aceea ambe Universitatile seu natiunea Ungariloru si a Romaniloru in Transilvania au avutu ai sei proprii episcopi s. c. l.“²⁾

D'in acesta marturisire a lui Cedrenu se vede deru, ca metropoli'a ardelena a esistatu deja inca in veculu alu diecelea. Numirea numai de episcopu a lui Ieroteiu nu pote detrage nemicu d'in adeverulu asertiunei nostre; caci anteiu, numitulu episcopu se asiedia de atare cu resiedintia sa in Alb'a-Iuli'a, carea era metropolea tierii, si apoi se scie d'in istoria bisericesca, ca tocm'a acesta impregiurare adeca resiederea episcopului in vre-o metropole seu cetate capitale a vre-unei tieri, dede ansa episcopiloru respectivi a se numi metropoliti, introducendu-se astufeliu demnitatea metropolitana in biserica, — si alu doile, caci se scie erasi d'in mai multe isvore, ca in tempurile acelea,

¹⁾ Totu la anulu indicatu la Sincai.

²⁾ S. Clainu in Hist. Daco-Romanorum sive Valachorum cap. 5. et 6.

ba si in cele urmatóre, cum se amintí si mai susu, pré adese-ori se confundáu aceste dóue numíri, de episcopu si metropolitu, un'a cu alt'a. Déca déru s'aru si impumná cum-va esistinti'a metropoliei Transilvaniei inainte de periodulu acest'a, apoi ni se vá concede totusi a afirmá, ca asiediarea lui Ieroteiu de episcopu in metropolea tieriei, prin insusi principele tierii, in urm'a chirotonirei si intaririi lui de catra patriarchulu celu canonicu, ne documentédia destulu de chiaru, atátu d'in punctu de vedere canonicu câtu si de statu, esistinti'a metropoliei acestei'a d'in tempulu acest'a, si prin urmare durarea ei preste siepte vécuri fara intrerumpere, încátu sa o putemu venerá astadi cá pre un'a d'íntre cele mai betrane metropolii!

Dara noi nu ne putemu oprí nici ací cu cercetările nóstre in privinti'a originei metropoliei transilvane, ci trebuie se trecemu si de aceste tempuri si sa ne ducemu in susu pana la primele període ale crestinismului insusi, si acolo sa-i cautamu inceputulu, si acést'a suntemu constrinsi a o face d'in urmatórele cause.

1. E deplinu constatatú din partea istoriciloru romani, ca increstinarea romaniloru 'si trage inceputulu inca din tempulu Apostoliloru, asié-dara inca din véculu I. alu crestinismului, indeplinindu-se apoi successivu pana la alu IV-lea. Dara déca stramosii nostri, románii cei vechi, se increstinara asié de timpuriu, trebuie sa-si fie avútu ei totu-odata si episcopii corespundietori fara de a càror'a pastorire spirituale nu aru fi potutu sustá in sa-si comunitatea crestina si ordinea cea buna in biserica, trebuie deci sa-si fie avútu ei totu-odata si ierarchi'a loru canonica, ast'a o ceru neaperatu institutiunile si canónele bisericeii ortodoxe; si cum-ca densii o sí avúra in adevéru ne atestédia mai multi istorici precum: Papebrochiiu, Lequien, Pelegrinu s. a. cari sustienú esistinti'a episcopatelorú romane in Dacia lui Traianu inca in véculu alu patruilea. Dara déca acei'a

si-avura inca in timpul acel'a episcopii lor, au n'au trebuit sa-si aiba ei totu-odata si metropolitii lor corespunditori inca din tempulu, in care se introduse demnitatea metropolitana in biserica?

2. Nicaíri, de catra nici unu scrietoriu, nu se face incátu ne este cunoscutu nici cea mai mica amintire despre infiintarea metropoliei acesteia, ci precum tacu istoricii despre increstinarea natiunii romane preste totu: asié tacu aceia cu totul si despre infiintarea metropoliei transilvane in deosebi, ce de buna séma nu s'aru fi intemplat, déca aceea s'aru fi fundatu in timpurile mai d'incóci. Celu pucinu unulu séu altulu aru fi amentitu ceva despre dens'a, cum s'a amentitu si despre altele, semnu destulu de invederatu, ca metropoli'a acést'a s'a desvoltatu de sine-si impreuna cu dosvoltamentul inse-i credintie crestine in sinulu natiunii romane. Dara

3. Avemu date istorice secure despre unii díntré episcopii Daciei traiane din veculu III. IV. si V. care atestédia nu numai esistinti'a unei ierarchii organizate, in timpurile acestea, la Romanii ambeloru Dacii, ci unele vorbescu apriatu chiaru si despre metropoli'a Transilvaniei. Si anumu ne marturisesce Danielu Papebrochiu, ca Teofilu episcopulu Gotiei inca a fostu facia la sinodulu ecum. I. dela Nice'a (325), intre parintii acestui sinodu, si s'a subscrisu: „Teofilu episcopulu metropoliei Gotiei.“ Cuvintele acestui scrietoriu suntu urmatóarele:

„Dupa ce aru fi invinsu imper. Constantinu pre Sciti, cari locuiau dincolo de Dunare, in an. 319. cu mare biruintia, si cá sa le aline simtirea perderei ce avusese, s-aru fi induratu a face pace si legatúri cu densii, cá-si cu cei-ce n'au perdutu d'in putere, credinti'a crestina intru atât'a s-a latitu in Goti'a cátu alu sieselea anu dupa prementionat'a invingere se afla a fi venitu dintr'ins'a la Nice'a si a se fi subscrisu orenduieleloru sinodului tie-nutu acolo, Teofilu alu metropoliei Gotiei episcopu. Ci de a fostu metropolia in Goti'a, au n'a trebuitu sa fia si epis-

copii supuse metropoliei; dreptu aceea si episcopii mai multi? dóru in rondu necurmatu tocm'a de pe vremea s. Apostolu Andreiu, carui'a cumca Sciti'a i-s'a datu cu sórte, candu au impartitu Apostolii lumea intre sine, din traditiune séu predania de obsce crede biserica." ¹⁾

Acestu adevéru istoricu, participarea adeca a lui Teofilu cá episcopu alu metropoliei Gotiei la sinodulu ecum. I. se constatédia inca sí prin alti istorici mai multi, încátu nu incapa nici o indoiéla despre acést'a. Intrebarea inse se nasce mai departe ca care tíera vine a se intielege prin Goti'a?

Unii dîcu, si acesti'a germani, ca Goti'a s'aru fi numitu intr'unu tempu intregu teritoriulu intre marea baltica si cea négra, locuitu pe atunci de diverse popóre gotice, care s'aru fi pornitu din tierile scandinavice si s'aru fi insîratu in doue directiuni mari, un'a spre resaritu intre cele doue mări amintite, si alt'a spre média-di catra Itali'a. Ci acésta numire este fórté vaga, si pentru aceea ea nici nu se póte luá in vre-o consideratiune.

Altii dîcu, si acesti'a éراسi mai cu séma germani, ca popórele gotice aru fi locuitu partile dunarei de diosu, si ca prin urmare aceste pàrti ale dunarei de diosu aru fi sa se intieléga prin Goti'a. Aci dîcu acei'a ca s'aru fi aflatu Gotii cându aparura ei mai intêiu in Europ'a si incepura a infesta imperiulu Romániloru de resaritu. Intre acesti'a este si Dr. C. V. L. Haise, carele scrie urmatóarele:

„Cu deosebire insemnati suntu pentru noi in privinti'a limbei Gotii, unu poporu numerosu si putericu de famili'a svevica, cari impinsi din locuintiele loru de mai nainte de langa marea négra, spre apusu prin Huni, se asiediara si se latíra de ambele parti ale dunarei de diosu, in Mesi'a vechia (astadi Romani'a),

¹⁾ Daniel Papebrochius in actis sanctorum tom. 2. mens. April. p. 87. — Cronic'a rom. de Sincal la an. acést'a.

carele celu d'antâiu între toate popoarele germane, pe la anul 370, marturisea creștinismul arianu ce domnea pre atunci.“¹⁾

Parerea acést'a din urma trebuie sa se rectifice asié, ca Gotii numai mai târziu, dupa ce se constrinsera érași de Huni, trecura dunarea și începura a se latî și pe partea cea dreapta a aceli'a, éru pana aci locuira numai partea cea stanga a ei, cum ne atestédia cei mai multi istorici, — precum și ca ei se latíra nu numai in Romani'a, cum dice Dr. Haise, carea érá cu multu mai mica de câtu sa póta cuprinde nesce popóre asié de numeroase cum érau ale Gotiloru, ci in intrég'a Daci'a cea vechia a lui Traianu, bá póte inca și mai departe, in tierile barbare.

Érași altii diçu, și acești'a cei mai vechi scriitori, ca Goti'a se numia Daci'a cea vechia a lui Traianu, și in specie Transilvani'a.²⁾

Noi inca suntemu de acésta parere din urma ca adeca Goti'a se numia Daci'a lui Traianu și in specie Transilvani'a, in tempulu câtu a fostu ocupata de popóre gotice și cându Românii împreuna cu Gotii increștinati prin Romani și-aveau episcopii comuni, și ca prin urmare prin „Metropoli'a Gotiei“ nu se póte întielege alt'a decâtu provinci'a metropolitana a Daciei traiane, respective metropoli'a Transilvaniei din cestiune, dupa cum vomu vedea și mai in diosu.

Gotii, unu poporu barbáru ce a fostu, cá toate popoarele barbare din timpurile de migratiune, nu au avutu locuintie stabile, n'au formatu nicaíri vre-unu statu regulatu, ci migrandu de ici colo și lasanduse asupr'a tieriloru preste care dedeau cá unu roi, le ocupáu pre acestea, le sugeáu și le storceau, pana cându érași inpinsi de alte popóre barbare

¹⁾ Renumitul germanu Haise in gramatic'a sa pentru limb'a germana, tom. 1. p. 22.

²⁾ Dintre cei vechi cari au scrisu despre Goti cei mai însemnati suntu: Socrate, Sozomenu, Teodoretu, Jornandes, Eusebiu, Papebrochiu etc.

din deretulu loru, migráu mai departe disparendu impreuna cu numele loru. Daci'a traiana inse din contr'a a fostu unu statu regulatu, si-a avutu marginile sale anumite si poporulu seu propriu, pre Románi. Aci inca se póte aplicá proverbulu cunoscutu: „Ap'a trece, petrile remanu„. Asié trecura si roiurile acelea de popóre barbáre preste Daci'a traiana si fiii ei, éra acesti'a remásera pastrându-si esistin-ti'a pana astadi.

Déru, ca metropolitulu Teofilu, si urmatorii lui, n-au fostu si n-au potutu fi goti, ne potemu convinge inca si mai multu din impregiurarea, ca Gotii, martora fiindu istori'a, numai catra finitulú vécului alu treilea aparura in partile dunarei de diosu, éru increstinarea loru prin Románi urmà inca si mai tardíu, asié, ca istoricii cei vechi le datédia adevera-t'a increstinare si supunere crucei lui Cristosu numai dela invingerea cea mare a loru prin imperatulu Constantinu m. (319), continuandu-se dupa aceea successivú prin Ulfil'a, Nechit'a si alti apostoli si martíri ai Romániloru.

Istoriculu Orosiu dîce ca imp. Constantinu la an. 319 trecundu dunarea batù pre Goti asié de cumplitu, încátu ii stinse de pre faci'a pamentului, si cuprinse éراسi Daci'a lui Traianu, ridicandu-o éراسi la flórea sa de mai nainte ; éra religiunea crestina carea se semenáse in Daci'a dupa cuvintele lui Tertulianu, inca in véculu II., se recunoscù acum de religiune a statului. Barbarii inși-si cari remá-sera in provincieles románe, fura constrinsi a se botezá. ¹⁾

Intrebamu deci: cum se póte, cá Teofilu carele inca participà la sinodulu ecum. I. (325). sa fie fostu gotu, cându Gotii dupa atestatele consunatóre ale istoriciloru la anulu acest'a abia ce incepusera a primí botezulu? Insusi Dr. Haise, germanulu, dice in citatiunea de mai susu: ca

¹⁾ Cron. rom. de Sincal la an. acest'a; istor. rom. de A. T. Laurianu p. 110 si 112; Valesius in notis ad Eusebium libr. 4. cap. 5. de vita Constantini, si P. Majoru.

Gotii între toate popoarele germane celui dintâiu marturisă, pe la an. 370, creștinismul arianu! Urmădă dăru invaderatu, ca atât Teofilu câtu și următorii lui au fostu români și nu goti. Și fiindu-ca Teofilu se subscrie „alu metropoliei Gotiei“ urmădă mai încolo, ca elu a fostu metropolitulu provinciei metropolitane a Daciei lui Traianu, carea eră locnita de Români și acum érași se supusese imperiului Româniloru prin armele cele triumfătoare ale lui Constantin, deschidiendu-i-se astfelu calea atât lui câtu și celorlalti episcopi ai Daciei lui Traianu, de a pute calători fora impedecare la Constantinopolea și la Nice'a spre a participă la sinodulu ecumenicu ținutu în cetatea din urma.

Dăru dăca Teofilu a fostu metropolitulu Daciei traiane preste totu, au n'a fostu elu în parte și nemediulocitu seu per eminentiam metropolitulu Daciei centrale seu alu Transilvaniei de astadi, că partea principală a Daciei în carea se aflau totu-odata concentrate și celelalte diregatorii politice și militare mai înalte ale Româniloru?

Iată ce dice în această privinția și G. Sincai după mai multi istorici:

„Ci neamurile Gotiloru, adeseori au navalitu în Daci'a vechia preste bietii stramosii nostri, pentru care navaliri Daci'a lui Traianu seu cea vechia, pe vremea marelui Constantin se chiamă Goti'a, éra mai tardu s-au numitu Gepidi'a, totu pe vremea neamuriloru acestor'a goticesci.“¹⁾

Mai încolo totu acelasi:

„Dreptu aceea în anulul acest'a (325) au stensu (Constantinu) sinodulu celui dintâiu a tota lumea la Nice'a, în care au fostu facia 318 s. s. Parinti, între cari dintru amendoué Daciile, adeca dintre Romani, acesti metropoliti și episcopi au fostu: Din Daci'a lui Traianu seu cea vechia, care pe vremea soborului

¹⁾ Jornandes de rebus geticis — Cron. rom. de G. Sincai la anulul acest'a p. 40.

acestui'a se numia Goti'a, a fostu Metropolitulu Teofilu, dupa cum marturisesce iscalitur'a lui. ¹⁾ Fost-au cu metropolitulu Teofilu si Ulfil'a preotulu, carele apoi i-au si urmatu". ²⁾ Ci fiindu ca Teofilu se iscalesce pre sine numai alu metropoliei Gotiei, mare intrebare este, a carei'a cetati metropolitu a fostu? Mie mi se vede ca aru fi fostu alu Belgradului din Ardealu, penfru - ca inceputulu metropoliei cei romanesci din Belgradu airilea nu-lu afliu." etc.

Mai incolo' scrie totu Sincai:

„La an. 376. am insemnatu ca Ulfil'a metropolitulu Ardelului cu o parte a Gotiloru si a Romaniloru de fric'a Huniloru au trecut in Traci'a, si pre toti cei ce au trecut cu densulu i-au facutu Ariani; éru Romanii cari au remasu sub Huni in Moldov'a, in Basarabi'a, si in tier'a muntenesca, sub Goti séu de sine, in Ardelu si pana in Tis'a, au pazitu credinti'a ortodosa, cari dreptu aceea au trebuítu sa aiba metropoliti in loculul lui Ulfil'a; ci cine a urmatu nemediulocitu lui Ulfil'a, n'am aflatu, fara mai tardiu, adeca in anulu de acum (404) s. Joanu Crisostomu in epist. 14. ad Olimpiadem viduam, acestea scrie: „Mi-au povestitu calugarii Marsesci si Goticesci, la cari episcopulu Serapionu pururea s-a ascunsu, ca a venitu la densii diaconulu Moduariu si le-a spusu, ca Unil'a episcopulu celu minunatu, pre carele nu demultu l-am chirotonitu, si trimisu la Goti'a (asié se chiamá Ardelulu in tempulu de atunci) dupa multe si mari fapte a adormitu, si ca a adusu epistol'a regelui, prin care poftesce cá sa le trimitu altu episcopu.“ ³⁾

De-si aici Unil'a nu se numesce metropolitu ci numai episcopu alu Gotiei, noi trebuie totusi sa-lu tienemu de metropolitu, càci numai metropolitii singuri si nu si episcopii se renduise prin canonu a se chirotoni dédreptulu de catra patriarchu, éra episcopii de catra metropolitii lor.

¹⁾ Eusebius apud Labbaeum tom. 2. conciliorum; — cron. rom. de Sincai la an. acest'a p. 43.

²⁾ Conradus Janingus tom. 5. Junii p. 185. Papebrochius tom. 2. Apr. p. 87. Cron. rom. de Sincai p. 43.

³⁾ Cron. rom. de Sincai p. 73; — istor. biser. de Petru Maioru si istor. biser. de episcop. b. Siagun'a.

Acést'a o putemu cunósce din canonulu 38 slu sinodului ecum. IV. unde se prescriu urmatóarele:

„Si cá pre singuri metropolitii Ponticescei, si Asianescei, si a Trachicescei ocármui, déru inca si episcopii cei ce suntu in varvaricescile locuri ale ocarmuiriloru mai nainte dise, sa se chirotonisésca dela mai nainte disulu pré-santulu scaunu patriarchalu alu pré-santei biserice cei din Constantinoplea. Adica fiesce-carele metropolitu ai ocarmuiriloru mai nainte dise, impreuna cu episcopii eparchiei, chirotonindu pre episcopii eparchiei, precumu invétia ddiéescile canóne. Éra metropolitii disoloru ocarmui, sa se chirotonisésca, precumu s-a disu, de archiepiscopulu Constantinoplei, alegerile intr'unu glasu facundu-se mai nainte, dupa obicei, si la densulu aducundu-se.“

De aici se vede, ca canonulu prescrie, cá numai metropolitii sa se chirotonésca de-catra patriarchulu, éru episcopii de-catra metropolitii loru. Déru intre metropolitii acei'a vedemu ca se numera si episcopii locuriloru barbare, cá unii cari inca vinu a se chirotoní dédreptulu de-catra patriarchulu, va sa dica, vedemu ca si episcopii locuriloru acelor'a inca au fostu metropoliti, ceea ce in talcuirea canonului amentitu se aréta destulu de lamuritu. Éra care a nume sa fie fostu locurile acelea barbare, ni se aréta totu in acésta talcuire mai in diosu, unde se dice:

„Si nu numai a se chirotonisi metropolitii pomeniteloru ocarmui, ci si episcopii cei ce se afla in varvaricescile locuri, precumu cei ce se dicu Alani, se afla si se hotarescu cu ocarmuirea marii negre. Éra Rusii cu aceea a Traciei.“

Deci care locuri aru fi potutu fi acelea altele decâtu cele de dincóci de dunare, adeca Daci'a lui Traianu locuita de romani, cum se afirma si din partea altoru istorici? Din acestu canonu se vede totu-odata si subordinarea canonica a metropoliei romane din Daci'a lui Traianu patriarchatului constantinopolitanu, ce se si urmà sub decursulu tempului chirotonindu-se metropolitii Ardélului de catra insisi patriarhi ai Constantinoplei, cum vediuramu la Jeroteiu,

pana cându acestu dreptu apoi se concrediù mai tardîu metropolitiloru esarci din Romani'a.

Totu acést'a ni-o documentédia apriatu inca si imperatoriulu Iustinianu prin o hartia a sa catra Catellianu episcopulu cetatei Iustiniane prime, locul nascerei densului, inaltiandu scaunulu episcopescu alu acestei cetati la demnitatea arhiepiscopésca, si ordinandu:

„că episcopulu Justiniane prime că alu locului nascerei sale sa fie nu numai metropoliu, ci si arhiepiscopu, si că cele-lalte provincii sa fie sub a lui autoritate, adeca: Daci'a de mediulocu (Transilvani'a), si Daci'a ripensis, Messi'a a dou'a, Dardani'a, Provinci'a Prevalitana, Macedoni'a a dou'a, si partea Panoniei a dou'a.“¹⁾

Aici vedemu, ca Transilvani'a nóstra inca se amintesce espresu că provincia metropolitana, supunendu-se arhiepiscopatului justinianu.

Si cumca prin Daci'a de mediulocu se intielege Transilvani'a, ne atestédia mai multi scriitori romani si straini, dupa cari Daci'a traiana se impartiá: in Daci'a centrala séu mediolocia (Transilvani'a), Daci'a transalpina (Romani'a de adi), si Daci'a ripensa (Banatulu cu partea Ungariei pana in Tis'a).

Astfelu se impertiá Daci'a traiana dupa istoriculu Dionisiu Fotino, carele scrie acestea:

„Imperatulu Traianu, supuindu tóta tiér'a Daciloru, a impartitu-o in trei, in Ripens'a, Alpestr'a si Central'a (Mediterrana); cea Ripensa, care mai pe urma s-a numitu si Panodaci'a de-catra Pannoni, séu Unguri si Daci, este partea din Ungari'a de astadi care se numesce si Banatulu Timisiórei, cuprinde si o parte din tiér'a romanésca, si se atinge de Tis'a si Dunare, care curgu spre sudu; cea Alpestra care se numesce si Munteni'a séu Muntean'a, este Valachi'a de astadi si o parte din Moldov'a, aflatóre intre cea Ripensa si cea Centrala; si in fine cea Centrala, séu Mediterana, care s'a numitu si Gepidi'a, este Transilvani'a de astadi, si

¹⁾ Istor. biser. de P. Maioru, si ist. bis. de eppulu b. Siagun'a.

o parte din Moldov'a, între Hungari'a de dincolo de Dunare despre apus si sudu, si Moldavi'a si Valachi'a despre resaritu, întindindu-se spre nordu, si cá in Amfiteatru inchisa de muntii Carpatii.“¹⁾

Totu dintre straini mai amintim pre Franciscu Grisellini, carele scrie acestea:

„Eu nu me potu estinde la Transilvani'a de astadi (Dacia Mediteranea), nici la Moldavi'a si Tiér'a romanésca (Dacia Transalpina), ci numai la tiér'a aceea despre care este vorb'a aici, si carea pe atunci se numia Dacia ripensis.“²⁾

Éra istoriculu Tröster inca scrie urmatóarele:

„Daci'a lui Traianu erá impartita in Daci'a Alpestra (Romania), Daci'a occidentala (Banatulu si Crisian'a) si in Daci'a mediterana (sáu centrala, Transilvania).“³⁾

Din aceste date istorice ne potemu déru convinge deplinu, ca vechi'a metropolia a Transilvaniei 'si trage originea din cele d'întâiu vécuri ale crestinismului, déra anumitu dela inceputulu vécului IV. d'in tempulu marelui Constantinu imp. Romaniloru, din tempulu cându religiu-neá creștina esindu triumfatóre asupr'a paganismului deveni religiu-neá de statu si se consolidá in întregu imperiulu românú, si decându se vede a se fi plasmuitu său celu pucinu a se fi adusu la valóre deplina sistem'a metropolitana in biserica preste-totu, — si ca celu d'întâiu metropolitu alu acestei metropolii vechi a fostu Teofilu, carele luá parte la sinodulu ecum. I. dela Nice'a subscriendu-se între ceia-lalti parinti „alu metropoliei Gotiei episcopu.“ Celu pucinu istori'a nu face nici o amintire despre altulu inainte de densulu, de-si de altmintrea au mai pututu fi inca si alti archierei ai Romaniloru in Daci'a lui Traianu inainte de Teofilu, càci nu ni se spune nicairi ca toema atunci, sub acestu metropolitu, sa se fia infiintiatu metro-

¹⁾ Istor. gener. a Daciei de Dionisiu Fotino cap. 20. p. 41.

²⁾ Franciscu Grisellini in istori'a Banatului Temesianu p. 5.

³⁾ J. Tröster despre Daci'a cea vechi'a si noua cap. 11. p. 40—43.

poli'a noastră, si căci deca acest'a a fostu metropolitu cum se subscie nsusi, apoi a trebuitu sa mai aiba inca si alti epificopi sufragani ai sei, ceea-ce presupune o esistintia inca si mai vechia a episcopieloru acelor'a. Acést'a ni o adeveresce si Papebrochiu in citatulu de mai susu unde dîce :

„Ci de a fostu metropolia in Goti'a, au n'au trebuitu sa fia si episcopii supuse metropoliei, dreptu aceea si episcopi mai multi? dîru in rendu necurmatu tocm'a depre vremea S. Apostolu Andreiu etc.?”

Ci noi ne-avendu vre-o cunoscintia despre alti metropoliti cari aru fi precesu lui Teofilu in scaunulu metropolitanu, ne sciîndu-le numele, ne vedemu constrinsi a remané pre lenga acest'a socotîndu-lu de celu mai vechiu metropolitu alu metropoliei ardelené.

Unde sa fi fostu scaunulu metropoliei Ardélului intai'a-si-data? nu se pôte sci cu siguritate, din lips'a dateloru istorice care ne-aru documentá acést'a. Déra luandu a mana istori'a si avendu privire la documentele insirate pana aici in acésta carte, potemu totusi afirmá cu certitudine, ca resiedinti'a acestei metropolii vechi începîndu dela Ieroteiu (948) pana la supremerea acelei'a (1700) a fostu totu déun'a Belgradulu séu Alb'a-Iuli'a, si asié in privinti'a acést'a, încátu adeca privesce tempulu dela diumetatea prima a vécului X, pana la inceputulu vécului XVIII, nu pôte avé locu nici cea mai mica dubietate.

Mai nesicuri suntemu inse in privinti'a acést'a pentru tempulu ce precede lui Ieroteiu in susu pana la urdîrea metropoliei cestionate; căci pentru tempulu acest'a ne lip-sescu datele positive cu totul, încátu suntemu constrinsi a ne tiené in respectulu acest'a numai de combinatiuni rationale scóse din impregiurarile temporiloru acelor'a. Déra tocm'a pe bas'a acestoru combinatiuni fundate noi credemu, ca scaunulu metropolitiloru ardeleni si inainte de Ieroteiu, si inca dela inceputulu metropoliei din cestiune a fostu fara intrerumpere totu Belgradulu.

Acést'a ne vedemu motivati a o crede, càci e constatu, ca metropolitii resiedeau in metropolea tierei séu in un'a si aceea-si cetate cu principii domnitori; apoi si aceea inca este constatat, ca Belgradulu séu Alb'a-Iuli'a a fostu totu-déun'a resiedinti'a principiloru tierei éra sub Románi a proconsulului románu, afára de periodulu, cându capital'a Daciei intregi erá Ulp'i-a-Traian'a. Acést'a ni o spune si istoriculu Tröster in citatiunea de mai susu, carele totu acolo díce mai departe :

„Ambii duci ai întâiu numiteloru Dacii (Daci'a Alpestra si cea occidentala séu Crisian'a si Temesian'a) eráu subordinati capului Daciei centrale, numitu Proconsul Aurariarum, carele depindeá dela Prefectulu Pretoriului, celu-ce in Macedoni'a la Tesalonicu tienea curte in loculu Imperatiloru románi. Prefectulu acest'a puneá pre mai susu numitii duci, cari toti eráu sub ascultarea Proconsulului din Transilvani'a. Dupa ordinea acést'a episcopii din cele-lalte parti ale Daciei eráu si mai de-aprópe subordinati episcopului ori metropolitului, carele locuia in resiedinti'a proconsulara si prin acest'a arhiepiscopului si metropolitului din Tesalonicu, a carui'a resiedintia dupa tempuri s'a stramutatu.“

Din cuvintele acestea ale lui Tröster cunóscemu déra ca superiorii provinciiloru Daciei traiane eráu subordinati in privinti'a politica proconsulului Transilvaniei, éra in privinti'a bisericesca adeca episcopii partiloru acelei'a-si Dacii eráu subordinati episcopului ori metropolitului, carele locuiá in resiedinti'a proconsulara, si cu totii impreuna depindeáu dela prefectulu pretoriului si dela arhiepiscopulu si metropolitulu din Tesalonicu, in tempulu firesce câtu Daci'a erá provincia romána, pana la Constantinum. Déra totu de aici potemu cunósce inca si aceea, ce afirmáramu mai susu : ca in tempulu acel'a intréga Daci'a traiana formá o singura provincia metropolitana, alu carei'a metropolitu si-aveá scaunulu in Transilvani'a in cetatea proconsulara.

Aici ce e dreptu nu se dice apriatu, ca Belgradulu

aru fi fostu resiedinti'a metropolitului Trans., ci numai atât'a ca acestu din urma resiedeá în cetatea proconsulara, în metropole'a Daciei, éra care anume sa fi fostu cetatea acést'a proconsulara nu ni se spune. Inse de óre-ce capulu acest'a alu Daciei se numiá: „Proconsul Aurariarum“, si de óre-ce prin cele dóue Aurarie se întielegu Abrudulu si Zlatn'a de astadi, urmédia invederatu, ca resiedinti'a proconsulara si prin urmare si a metropolitului Daciei a trebuitu sa fie ori unulu dintre aceste doué orasie, ori altulu care-vá din apropierea loru. Acum cá Abrudulu ori Zlatn'a sa fi fostu cându-vá resiedinti'a principiloru tierii, capital'a tieriei, nu dâmu preste urme nicaíri; din contra se scie despre Belgradu, ca elu din timpurile cele mai vechi si pana la devenirea Transilvaniei sub Austri'a, a fostu neîntreruptu resiedinti'a principiloru tierii si capital'a Transilvaniei; urmédia déra pré firesce, ca totu acestu orasiu a fostu si resiedinti'a proconsulului románu alu Aurarielor si prin urmare si alu metropolitului Daciei traiane de atunci respective alu Transilvaniei de astadi.

Totu acést'a se póte cunósce si din scriptele altoru istorici nationali si straini, cari dicu ca Ulpí'a-Traian'a numai pana la unu tempu aru fi fostu resiedinti'a si capital'a Daciei, éra dupa aceea s'aru fi stramutatu la Apululu de atunci séu Belgradulu de astadi; bá unii afirma chiaru, ca indata la inceputu, numai decátu dupa supunerea Daciei prin Traianu, s'aru fi formatu doué capitale ale Daciei, ambe asiediate în Daci'a centrala séu Transilvani'a, si adeca un'a în Ulpí'a si alt'a în Apulum; càci, dicu ei, Transilvani'a aru fi avutu doi proconsuli unulu strinsu militariu si altulu strinsu finantiariu carele se si numí „Aurariarum.“

Totu de acésta opiniune, ca adeca Belgradulu a fostu resiedinti'a metropolitiloru Transilvaniei este si G. Sincai dicéndu:

„Ci fiindu- ca Teofilu se iscalesce pre sine numai alu metropoliei Gotiei, mare intrebare este, a carei'a cetati metropolitu a fostu? Mie mi-se vede ca aru fi fostu alu Belgradului din Ardelu etc.“

III.

Pusetiunea si jurisdictiunea vechiei metropolii a Transilvaniei.

Din cele espuse s'a doveditu, ca metropoli'a Ardelului este totu aceea, carea sub metropolitulu Teofilu se numia „a Gotiei“ — si ca metropoli'a acést'a si- trage originea inca din tempulu cându se introduse sistem'a metropolitana in biserica crestina.

Metropoli'a acést'a a fostu sub totu tempulu esistintiei sale, cu pucina intrerumpere, subordinata in intielesulu canónelor patriarchatului constantinopolitanu, éra incolo s'a bucuratu de autonomi'a si deplin'a sa independintia canonica. Cátu tempu ea nu se tienù de Constantinoplea, érá subordinata arhiepiscopului din Salonicu si celui din Ocid'a séu Iustinian'a prima. Aceste asertiuni se potu intari cu date istorice.

Asia in privinti'a periodului primu pana la imperatoriulu Constantinu m., cându ea érá subordinata arhiepiscopului din Salonicu, ne putemu provoca intre altele la cuvintele istor. Tröster citate mai susu, caci acolo se dice:

„Dupa acést'a ordine episcopii din cele-lalte parti ale Daciei érau si mai de- apröpe subordinati episcopului ori metropolitului, carele locuia in resiedinti'a proconsulara si prin acest'a arhiepiscopului si metropolitului din Tesalonicu etc.“

Subordinatiunea acést'a inse a potutu durá numai pana la stramutarea scaunului imperatescu prin Constantinu la Constantinoplea, caci din momentulu acest'a incóci andata incepura tóte partile Daciei traiane a gravita atátu in cele politice câtu si in cele bisericesci spre acésta noua capitala a imperiului románu. Amedée Thierry dice in

istori'a sa despre Ulfil'a episcopulu: „Constantinu (imperatulu) lu denumí de episcopu alu natiunei sale.“ Dera unu Constantinu va fi seversitu de buna séma acésta denumire in urm'a alegerei si a propunerii ce i-se va fi facutu din partea bisericeii, a episcopatului. Inse care episcopu sa fi fostu mai aprópe de imperatulu si mai competente intru acést'a, decâtu celu din resiedinti'a lui?

Subordinatiunea metropoliei ardelene patriarchatului constantinopolitanu o cunóscemu inse apriatu din can. 3. alu sinodului ecum. II. (381), prin care patriarchului constantinopolitanu i-se recunoscù loculu celu dintâiu de siedere si de onóre dupa celu din Rom'a vechia, si i-se dede putere asupr'a Traciei, — si cu deosebire din can. 28. alu sinod. ecum. IV. citatu mai susu, prin care provinciele metropolitane ale Pontului, Asiei si Traciei precum si cele ce eráu in partile barbare — dacice — se subordinára dédreptulu jurisdictiunei patriarchatului constantinopolitanu, cáci dîce apriatu canonulu Cluj

„si cá pre singuri metropolitii Ponticescei, Asiaticescei si a Tracicescei ocarmuiri, dara inca si episcopii cei ce suntu in varvaricescile locuri ai ocarmuiriloru mai nainte dise, sa se chirotonisésca dela mai nainte disulu présantulu scaunu patriarchalu alu santei bisericeii cei din Constantinopolea.“

Inca si mai lamuritu cunóscemu acést'a din citatele de mai susu ale s. Ioanu Crisostomu, carele scrie in epistol'a catra Olimpiad'a veduv'a:

„ca Unil'a episcopulu celu minunatu, pre care nu de multu l-am chirotonitu, si trimisu la Goti'a . . . au adusu epistol'a regelui prin care poftesce, cá sa le tramitu altu episcopu.“

In fine ne potemu convinge despre adevverulu acest'a din chirotonirea episcopului Ieroteiu, cáci dîce Cedrenu vorbindu despre mergerea lui Gil'a la Canstantinopolea:

„carele botezandu-se au dusu cu sine unu monachu anume Jeroteiu si pre carele l-au chirotonitu Teofilactu patriarchulu episcopu Turciei (Transilvaniei);“

din cartea privilegiala a patriarhului constantinopolitanu Antoniu data lui Balitia Voda si Dragu Mesteru, in privinti'a monastirei din Maramuresiu cu chramulu s. archangelu Michailu, recunoscuta si de regele Ungariei Vladislavu, precum se vediu mai susu la loculul seu, — si in fine din svatuirea patriarhului Ierusalimului Dositeiu catra Atanasii metropolitulu Ardélului, nainte de apostasi'a acestui'a, in carea se amintesce si despre subordonarea metropolitului ardeleanu scaunului patriarchalu din Constantinopolea.

In privinti'a subordonarei metropoliei transilvane scaunului arhiepiscopescu din Ocid'a seu Justinian'a prima, ne servesce de documentu harti'a imperatului Justinianu catra Catellianu episcopulu cetatei Justiniane prime, citata mai susu, prin carea acelasi imperatu inaltandu scaunulu episcopescu alu cetatei numite la demnitate de arhiepiscopatu, i-subordina totu-odata mai multe provincii metropolitane, intre care si provinci'a metrop. a Transilvaniei, cum vedeamu la loculul seu. Câtu tempu va fi statu aceea subordonata acum mentionatului scaunu arhiepiscopescu, nu se scie din lips'a dateloru istorice; mai multu inse decâtu pana la Ieroteiu nu a potutu remané in acésta subordinațiune, póte nici atât, căci acestu din urma se chirotoni in Constantinopolea, si nu in Ocid'a.

In consunantia dara cu cele espuse suntemu de parere: ca metropoli'a Transilvaniei, dela inceputulu ei pana la Constantinu celu mare s'a tînutu de scaunulu arhiepiscopescu din Tesalonicu; éra dela acestu imperatu pana la Iustinianu s-a tînutu de scaunulu patriarchalu din Constantinopolea; dela acestu imperatu pana la Ieroteiu s'a tînutu de scaunulu arhiepiscopescu din Ocid'a seu Iustinian'a prima; si dela Ieroteiu, bá póte si mai d'inainte, pana la suprimerea ei la an. 1700. s'a tînutu éراسi de scaunulu patriarchalu din Constantinopolea —

Vediuramu mai susu ca mai multi metropoliti ai Transilvaniei se chirotonira de catra metropolitii Romaniei, ceea-ce s-arú paré a invólve óresi-care dependintia a celorú dintâiu dela cei d'in urma ; se cuvine déra, cá sa vorbimú vre-o câteva cuvinte si despre pusetiunea metropoliei nóstre facia cu cea din Romani'a si anumitu cu cea din Bucuresci.

In privinti'a acést'a aflamu in Pravila p. 402, unde se face amintire despre metropoliile din Romani'a, urmatóarele insemnari si relativu la metropoli'a Transilvaniei :

„De aci'a apoi s'a facutu la Ungrovlachi'a adeca in tiér'a muntenésca doi metropoliti, inse unulu tiene loculú Anghirei si se chiama esarchu a tóta Ungurimea si alu Plaiului. Éra altulu se chiama metropolitu Laturii tierii Muntenesci spre Severinu si loculú tienendu alu Amasiei. Acum inse nu se chiama acel'a metropolitu etc.“

Si mai incolo :

„Metropolitulu acest'a (alu Ungrovlachiei numitu) are bine-cuventare de chirotonisescé si pré episcopii tierii Ardelului din tiér'a ungurésca, asisderea si pré cei de locu ai lui.“

Éra in cartea patriarchului Crisanu alu Ierusalimului numita Sintagmationu, citata si de noi mai susu, se scriu acestea :

„Archiepiscopulu Transilvaniei adeca alu Ardélului, are relati'a sa catra metropolitulu Ungrovlachiei, cá catra unu patriarchu si cu dreptu de esarchu etc.“

In svatuirea patriarchului Ierusalímului Dositeiu catra Atanasiu, amintita de mai multe-ori din parte-ne, la nr. 20. se dice :

„cându se va intemplá vre-o indoire sa se caute la saborulu eparchiei, éra de nu se-va face deslegare indoirei la saborulu eparchiei, sa se caute la esarchulu obladiurei, precum este spre obladiurea eparchiei tale, esarchu, metropolitulu Ungrovlachiei etc.“¹⁾

Pre langa acestea vinu apoi de a se luá in considera-tiune chirotonirile factice ale mai multoru metropoliti ai

¹⁾ Canonulu 9 si 17. ai sinod. ecum. IV.

Transilvaniei de catra metropolitii Ungrovlachiei, dupa cum ii vediuramu la loculul seu mai susu cu numele loru impreuna si cu alu celoru chirotonitori pana la Atanasiu.

Din cele dîse urmédia déra invederatu: ca metropolitii Romaniei séu ai Ungrovlachiei suntu esarchi legiuíti ai patriarchului ecumenicu din Constantinopolea, ca ei cá atari au avutu dreptulu de a chirotoní pre metropolitii Transilvaniei, ca ei au si folositu dreptulu acest'a intr'unu síru de ani, si ca prin ummare metropolitii Transilvaniei stetera facia cu metropolitii tierii romanesci in relatiunea, ce o aduce cu sine puset unea acestor'a de esarchi ai patriarchului constantinopolitanu.

Afára de acésta relatiune din urma, metropolí'a Transilvaniei a avutu totu-déun'a deplin'a sa autonomia canonica eserciandu-si jurisdictiunea de-totu independinte de ori-care alta metropolia straina, ba chiaru si de metropolitulu esarchu. Acest'a inca nu au avutu dreptu a se amestecá in afacerile ei interne si a esercia vre-o jurisdictiune asupra-i, ci totu dreptulu ce l-au avutu elu s-a marginitu numai pre langa chirotonirea metropolitiloru ardeleni. Pentru-aceea nici nu aflamu nici unu casu de vre-o arogare de dreptu, de vre-o eserciare de jurisdictiune a metropolitulu esarchu asupr'a metropoliei transilvane, séu de vre-o ingerintia a lui in afacerile acesteia. Acést'a o cunóscemu din sínódele ei metropolitane, din decisiunile sínódeloru acestor'a si din tóte actiunile oficióse ale metropolitiloru ardeleni, precum se póte vedé din cele-ce se reprodusera in mai multe locuri si in cartea acést'a, — precum si din svatuirea patriarchului Dositeiu, in carea totu la nr. 20 se cuprindu mai departe urmatóarele :

„De vreme déra, ce dupa fericítulu Petru, între proroci au fostu proroci mincinosi, si între Apostoli au fostu Apostoli mincinosi, suntu si între crestini crestini mincinosi, si de nevoia urmédia cându vrasbiri cându indoíri, cându la dogme si cându la na-

ravuri, cu totu din-adinsulu trebuie Archieri'a ta, dupa canónele sfintiloru Apostoli si ale sfinteloru sabóre de a tóta lumea, sa strengi intr'unu anu de doue ori saboru . . . la care saboru . . . sa cercetedi, sa iscodesci cá sa risipesci machnirile, si zaticnirile, si sa tái indoirile, si asié sa aduci pacea bisericei etc."

Dara dupa canónele si institutiunile bisericei nóstre ortodose, nici ca putea fi altmintrea; càci dupa acestea tóte metropoliile suntu egale si coordinate intre sine.

Cumca jurisdictiunea metropoliei Transilvaniei se estindeá asupr'a tuturor credinciosiloru ortodosi din Transilvani'a si Ungari'a, veduramu din cele-ce se adusera inainte mai susu la nr. I. corol. 5. Déra totu acolo, precum si in documentele despre esistinti'a metropoliei acesteia mai veduramu totu-odata si aceea, ca de metropolia Ardelului se tienúra mai multe episcopii sufragane. Care anume si câte episcopii sufragane a avutu metropolia acésta? nu se póte sci cu securitate, càci scaunele episcopieloru acelor'a se vede ca s'au fostu stersu inca inainte de suprimerea vechiei metropolii, din care cauza metropolitii Ardelului acum mai tardiu portáu si titlele acestoru scaune episcopesci apuse, dupa-cum ne adeverescu acele-si documente respective inse-le titulaturi ale metropolitiloru amintiti.

Totusi, pe bas'a documenteloru istorice ce ne suntu astadi cunoscute, dicemu, ca episcopiele sufragane ale metropoliei Ardélului eráu urmatóarele:

- a) Episcopi'a Beiusiului, in Ungari'a; ocure in cartea lui Inocentiu III. din an. 1205 la Pray hier. tom. II. p. 40 seqq. ¹⁾
- b) Episcopi'a Bistrei, in Transilvani'a; ocure in diplom'a de intarire a metrop. Simeonu Stefanu pentru episcopulu Muncaciului Parteniu din a. 1651, unde se amintesce despre Sav'a episcopulu Bistrei.

¹⁾ Acte si fragmente de T. Cipariu.

- c) Episcopi'a Cumaniei, in Ungari'a; in cartea lui Gregoriu IX. papa, către Bel'a regele Ungariei la an. 1234, in carea dice numitul papa: ca Romanii crestini din Cumania despretiuescu si nu primescu tainele dela episcopii latini, ci dela nesce episcopi mincinosi ai Greciloru s. a.
- d) Episcopi'a Feleacului, in Transilvani'a; intr'unu evangeliu serbescu din an. 1474. ce se afla la biserica de acolo, si s-a scrisu pentru episcopulu Danielu, dela care si astadi suntu remasitie totu acolo impreuna cu carti de impartire.¹⁾
- e) Episcopi'a Fagarasiului, in Transilvani'a; in titulatur'a metrop. Varlaamu din molitvelniculu din a. 1689. si in cartea patriarch. Crisanu s. a.
- f) Episcopi'a Galatiului, langa Fagarasiu in Transilvani'a. Despre Macariu episcopulu Galatiului se afla o nota manuscrisa a lui Samuilu Clainu in Dictionariulu romanu manuscr. care acum e peritu, cu aceste cuvinte:

„1469. Macarius Eppus Galatiensis obtinet a Principe mandatum ad Magistratum Cibiniensem ut Cathedriticum suum a presbyteris valachis accipere possit.“²⁾

Este pré invederatu, ca Galatiulu nu a potutu formá unu episcopatu deosebitu de alu Fagarasiului, fiindu pré aprópe unulu de altulu, încâtu numai Oltulu le desparte; tocm'a pentru aceea este dera mai probabilu, ca aceste doue numíri, adeca a Galatiului si a Fagarasiului, privira un'a si aceea-si episcopia singura, carea inse si-vá fi avutu scaunulu seu in diverse tempuri cându in Fagarasiu cându in Galati. Noi de acésta parere suntemu.

- g) Episcopi'a Geoagiului de susu (Fel-Diod), mai indiosu de Alb'a-Julia langa Muresiu in Transilva-

¹⁾ Acte si fragmente de T. Cipariu. p. 96.

²⁾ Totu acolo.

ni'a; in diplom'a Isabelei din an. 1557, pentru Cristoforu episcopulu Gioagiului, la Benkö Milcov. tom. II. p. 145; la P. Maioru ist. bis. p. 164. si la b. Siagun'a ist. bis.

- h) Episcopi'a Maramuresiului, in Ungari'a; in titulaturele mai multoru metropoliti, precum in Test. nou din an. 1648, in molitv. din 1689, in dipl. metr. Simeonu Stefanu catra episcopulu Parteniu alu Muncaciului, in céslovulu din an. 1696 si in cartea patriarchului Crisanu.
- i) Episcopia Muncaciului, in Ung.; in ambele diplome ale regelui Vladislavu si in dipl. de santîre a metrop. Simeonu Stefanu pentru Parteniu eppulu Muncaciului.

Ni se pare, ca episcopi'a ast'a este totu un'a cu a Maramuresiului.

- l) Episcopi'a Muresian'a, langa Muresiu la Cenade in Ung., unde pe la an. 1000, in dilele regelui Stefanu, se află o monastire si dupa aceea se facu episcopia. Pray l. c. p. 290 seqq.¹⁾
- m) Episcop'a Oradiei mari, in Ung.; in Cazani'a de Brasiovu din an. 1591, si in dalteri'a lui Genadiu din an. 1628.
- n) Episcopi'a Satmarului, in Ung.; in dalteri'a metrop. Genadiu din an. 1628.
- o) Episcopi'a Silvasiului, in comit. Hunedórei in Trans.; in molitvelniculu din an. 1689, in incheierea céslovului din an. 1696, si in cartea patriarch. Crisanu.
- p) Episcopi'a Vadului, aprópe de Desiu in Trans., unde si astadi i-se vedu urmele; in titulatur'a metrop. Simeonu Stefanu; in Testam. nou din an. 1648, in molitveln. din an. 1689, in incheierea céslov. din an.

¹⁾ Dupa Acte si fragm. de T. Cipariu si istor. bis. de Tincu Velea.

1696, in dipl. catra Parteniu eppulu Muncaciului, in dalteri'a lui Genadiu, si in cartea patriarch. Crisanu.

Acestea suntu episcopiele sufragane ale metropoliei Transilvaniei, despre a caror'a esistintia nu potemu avé nici o indoiala, de óre-ee acést'a ni o aréta destulu de invederatu documentele citate, demne de tóta credinti'a. O alta intrebare este inse: ca fostu-áu in adeveru episcopiele acestea totu atatea in fiintia, câte locuri séu scaune episcopesci ni-se aretara mai susu? séu ca ele voru fi fostu dóra mai pucine avendu un'a si acei'a-si scaunulu seu in mai multe locuri? Noi suntemu de acésta parere din urma, credemu adeca, ca unele dintre episcopiele acestea silite de impregiurari sub decursulu tempului 'si schimbarea scaunele loru dintr' unu locu intr' altulu, si ca asié un'a si acee-asi episcopia capetá mai multe numiri, dupa multimea locurilor in care si-stramutá ea scaunulu seu. Asié d. e. noi credemu tare, ca episcopi'a Fagarasiului a fostu, cum se aminti mai susu, totu un'a cu aceea carea se dice a Galatiului; ca episcopi'a Gioagiului a fostu totu un'a cu a Silvasiului; a Muncaciului totu un'a cu a Maramuresiului; a Feliacului totu un'a cu a Vadului; a Beiusiului totu un'a cu a Oradiei mari; — si acést'a o credemu din simpl'a ratiune, càci altmintrea socotindu-se a fi esistatu aceste episcopii tóte totu intr' unu tempu, aru fi fostu pré aprópe un'a de alt'a si putemu dice si pré multe. Déra totu-odata suntemu si de parere, ca afára de amentitele episcopíi, au mai potutu fi inca si altele, care inse sub decursulu tempului, neinsemnandu-le niminea séu perindu documentele despre ele si incetandu activitatea loru, se dederu cu totul uitatei.

De acì se tienu si episcopiele din Banatu, despre care se scie ca au esistatu si se aflu si úrme despre esistinti'a loru, si totusi nu le vedemu insemnate nicaíri in documentele cele vechi între episcopiele sufragane ale metropoliei Transilvaniei.

Parintele Tincu Velea, in cartea sa intitulata: „Istori'a bisericesca politico-nationala“ ne aréta, ca in Banatu a esistatu inca din timpurile cele mai vechi o metropolia, numita a Ienopolei, carea inse aru fi fostu numai titulara numita mai nainte si a Timisórei, cu trei episcopfi: a Timisiórei, a Lipovei si a Caranu-Sebesiului, si ca tóte acestea, atátu metropoli'a câtu si episcopiele, aru fi fostu sufragane ale metropoliei Transilvaniei. Si despre aceste episcopfi nu se face nici cea mai mica amentíre nici in titulaturele si actele metropolitilor ardeleni, nici in alte documente din câte insiraramu pana aci. Cum se póte esplicá lucrulu acest'a, candu scimu, ca Banatul inca este o parte intregitóre a Daciei lui Traianu, locuitorii lui inca au fostu si suntu romani ortodosi totu de o sórte cu fratii loru din cele-lalte parti ale Daciei, ei inca si-avura preotii loru, ierarhi'a loru nationala, dupa cum afirma si istoriculu nostru nationalu mai susu numitu, si dupa cum ne aréta insele urme ale episcopieloru acelor'a, càci vedemu ca si astadi esista inca episcopi'a Timisiórei — carea cumca a fostu romana si nu serba ne documentédia intre altele destulu de lamuritu chiaru si vulturulu de désupr'a pórtii resiedintiei episcopesci, inca si astadi visiveru, carele nu scimu sa fi fostu vre-odata insemnulu Serbiloru — precum si a Caransebesiului. Cui déra sa fi fostu subordinati fratii nostri din Banatu, totu metropoliei ardeleni? Déca asié, apoi cum de nu se amentesce nimicu despre ei in acele documente, cum se amintesce despre cei-lalti romani din partile Ungariei?

Opiniunea nóstra in privinti'a ast'a este urmatórea:

La p. 402 din Pravila vediuramu mai susu, o mai repetímu aici, ca se-dice:

„Déci'a apoi s-au facutu la Ungrovlachi'a adeca in tiér'a Muntenésca doi metropoliti, inse unulu, tiene locul Anghirei si se chiama esarchu a tóta Ungurimea si alu Plaiului. Éra altulu se chiama metropolitulu Laturei tierii Muntenesci spre Severinu si

loculu tienendu alu Amasiei. ¹⁾ Acum inse nu se chiama acel'a metropolitu, ci episcopu, pentru ca suntu doi episcopi sub metropolitu tierii Muntenesci, adeca, Remniculu si Buseulu, Remniculu mai mare éra Buseulu mai micu."

Din aceste cuvinte este invederatu, ca in Romani'a au fostu mai de multu doue metropolii, dintre care un'a esista si astadi, cea din Bucuresci, cu rangul si titulu de esarchatu, éra cea-lalta, 'dela Severinu, au incetatu mai dinainte. Despre acést'a din urma se mai face amentire inca si airea, se vede déru ca ea a trebuitu sa aiba si episcopii sufragane mai multe, intendiendu-si jurisdictiunea sa asupr'a mai multoru parti locuite de romani, póte chiaru si asupr'a unei parti de preste Dunare. De metropoli'a acést'a a Severinului suntemu noi de parere ca s'a tienutu si Banatulu, si ca prin consecintia episcopiele mentionate mai susu: a Timisiórei, a Lipovei si a Caransebesiului au fostu sufraganele metropoliei acestei'a. In credinti'a acést'a ne intaresce si impregiurarea, ca Banatulu a fostu mai multu tempu si politicesce impreunatu cu partea Romaniei ce se díce a Severinului, precum si vecinatatea acestoru doue provincie si caracterulu fratiloru nostri banatieni, carele este mai totu alu celoru din Romani'a mica.

De aici se póte esplica titulatur'a de metropolia ce o avù episcopi'a Timisiórei si a Ienopolei; càci este prea aprópe de adeveru, ca titulatur'a acést'a dupa incetarea metropoliei Severinului si-o reservà sie-si episcopi'a Timisiórei, tocm'a dupa cum si le reservà si metropoli'a Transilvaniei sie-si pe ale episcopieloru ei sufragane apuse, care titulatura apoi dela episcopi'a Timisiórei se derivà mai tardíu la a Ienopolei. Acést'a o adeveresce in fine chiaru

¹⁾ A se vedé despre acést'a si la Georgiu Codino Curopalatulu la cartea pentru rangurile biserice. si ale imperat. in Parisu la an. 1625. — Istor. biser. a lui Lesviodacsu.

si pastrarea corbului de désupr'a pórtei resiedintiei episcopesci din Timisiór'a, cum amintiramu odata. Unu lucru bagatelu acest'a, s'aru puté dice, déra atari monumente istorice contribuiescu multu la eruarea adeverului.

Dela apunerea metropoliei Severinului incóci nepotendu episcopiele acelea remané fara de vre o jurisdictiune metropolitana, este probabilu ca ele se alaturara apoi la metropoli'a Ardelului; déra fiindu-ca episcopiele acestea erau inca in activitate chiaru si in tempulu suprimerei inse-i metropolii a Transilvaniei, asié acést'a nu avù causa de a le primí si pre ele in titulatur'a sa, si pentru aceea ele nici nu se amintescu nicairi in titulaturile si actele oficióse ale metropolitiloru Ardelului.

Pre langa acestea nu trebuie sa perdemu din vedere nici aceea, ca tocm'a pe timpurile acestea inundara Turcii Banatulu si Ungari'a, decurgeáu resbelele cele inversiunate intre acesti'a si crestini, in urm'a caror'a Turcii ocupára Banatulu si-lu tienura preste 150 de ani subjugatu, incátu chiaru evinemintele acestea víforóse si impregiurarile nesigure de pe atunci voru fi fostu póte caus'a atátu a apunerei metropoliei Severinului, câtu si a neconsolidarei episcopieloru banatiene sub metropoli'a Ardelului.

Pe bas'a acestor'a noi suntemu déra de parere, ca episcopiele banatiene, luandu-se afara tempulu celu vechiu primitivu, cându tóte partile Daciei lui Traianu formau o singura provincia metropolitana, se tienura parte de metropoli'a Severinului, parte de a Ardelului, si ca acésta schimbare se intemplà, cumu amu dísu, dupa suprimerea celei dintaiu.

Ne mângaiie inse speranti'a, ca fratiloru banatieni, cari póte in mesura si mai mare avura de a suferí loviturile barbare in specie ale Turcului paganu, le va succede in venitoriu a chiarificá mai bine si lucrulu acest'a.

IV.

Metropoliti vechiei metropolii a Transilvaniei.

Prin documente istorice si prin combinatiuni si deductiuni logice basate pre acestea isbutiram, credem, a areta existinta, originea si pusetiunea vechiei metropolii a Transilvaniei, si asié ajunseram acum in rendu naturalu la tractatulu despre insi-si arhieriei, cari presiediura in scaunulu metropoliei acestei'a dela inceputu pana astadi. O grea problema si acést'a si este prea invederatu, ca ne este cu nepotentia a dá unu tablou completu, a satisface deplinu asceptariloru on. cetitori in privinti'a acést'a; totusi dupa datele ce le posedem si dupa puterea loru convingatóre, speram a contribui catu de pucinu si din parte-ne spre a mai imple incatu-va o spartura simtivera in istori'a nostra biserico-nationala, si asié de-si nu deplinu, celu pucinu intr'unu gradu consideraveru a implini dorintiele comune si cu respectu la acestu obiectu.

Petru Maioru in istori'a sa bisericesca ne spune, ca a existatu unu diptichu alu metropoliei celei vechi a Ardelului, si **Georgiu Sincai** marturisesce a fi donatu elu insusi diptichulu acest'a bibliotecei din Pest'a, in care diptichu se aflau insirati in ordine cronologica urmatorii metropoliti:

1. Ioanu, 2. Teoctistu, 3. Genadiu, 4. Orestu, 5. Teofilu, 6. Stefanu, 7. Gerasimu, 8. Orestu, 9. Daniilu, 10. Sav'a, 11. Iosifu, 12. Iosafatu, 13. Sav'a, 14. Varlaamu, 15. Teofilu, 16. Atanasiu.

Sam. Clainu (Miculu) in istori'a rom. prescurtata, ne areta o alta ordine cronologica, in carea dela an. 1348. pana la an. 1698 numera 30 de metropoliti, precum urmédia: 1. Ioane la an. 1348 — 1365, 2. Niceforu I. 1366 — 1376, 3. Teofanu 1376 — 1391, 4. Niceforu II. 1402 —, 5.

Dionisiu 1404—1414, 6. Nicolau I. 1426, 7. Arseniu 1428 — 1438, 8. Eutimiu 1436 — 1448, 9. Vasiliu 1458 —, 10. Nicolau II. 1459 — 1470, 11. Teodosiu 1470 — 1478, 12. Ioanu II. 1506 —, 13. Teoctistu 1519, 14. Gerasimu 1521 — 1529, 15. Ioreste I. 1531 — 1537, 16. Teofilu I. 1538 — 1553, 17. Stefanu I. 1553 — 1560, 18. Genadiu I. 1562 — 1585, 19. Ioann III. 1602, 20. Iosifu I. 1613, 21. Daniilu 1618, 22. Sav'a I. 1618 — 1625, 23. Genadiu II. 1627 — 1639, 24. Ioreste II. 1640 — 1648, 25. Simeonu Stefanu 1648 — 1656, 26. Ioasafatu 1658, 27. Sav'a II. 1660 — 1676, 28. Varlaamu 1680 —, 29. Iosifu II. Budai 1680 — 1686, 30. Teofilu II. 1698.

In adausulu la promemori'a despre dreptulu istoricu ulu autonomiei bisericesci etc. de episcopulu Andreiu Siagun'a din an. 1850. ni-se infacisiédia urmatorii 14. metropoliti ai Ardélului in ordine cronologica: 1. Ioaniciu la an. 1479, 2. Stefanu I. 1557, 3. Ioanu 1599, 4. Genadiu 1627, 5. Ilie 1637, 6. Stefanu II. 1643, 7. Daniilu 1651. 8. Sav'a III. 1656, 9. Iosifu 1680, 10. Ioasafu 1682, 11. Sav'a IV. 1684, 12. Varlaamu 1687, 13. Teofilu 1693, 14. Atanasiu 1698.

In Acte si fragmente de T. Cipariu se propune érase alta ordine cronologica a metropolitiloru Transilvaniei si adeca: 1. Varlaamu I. la an. 1527, 2. Pavelu Tordasi 1569, 3. Genadiu I. 1580, 4. Ioanu de Prislopu 1595, 5. Teoctistu 1605 — 9, 6. Dositeiu 1627, 7. Genadiu II. (Georgiu Bradi) 1628 — 1640, 8. Ilie Orestu (Iorestu) 1641 — 3, 9, Simeonu Stefanu (St. Simonoviciu) 1643 — 1651, 10. Daniilu 1651 — 1656, 11. Sav'a I. Brancoviciu et Coreniciu 1656 — 1680, 12. Iosifu Budai 1680 — 1682, 13. Ioasafu in diptichu Ioasafatu 1682, 14. Sav'a II. Vestemeanulu 1687, 15. Varlaamu II. 1687 — 1690, 16. Teofilu (Tom'a Seréni din Teiusiu) 1692 — 1697, 17. Atanasiu I. alesu 1698.

Aici avem deci patru conspecte despre metropolitii Transilvaniei insirati in ordine cronologica. Dera din aceste conspecte vedemu, ca nici unulu nu se duce mai departe decâtu pana la an. 1479, pana in tempulu regiloru Ungariei Mathi'a si Vladislavu, éra alu lui Clainu pana la an. 1348. Noi inasa demonstraramu mai in susu credemu destulu de chiaru, ca metropoli'a din cestiune nu-si trage originea numai din tempulu acestoru doi regi séu dela a. 1348, cí ca inceputulu ei se perde in tempulu celu mai vechiu alu crestinismului, in tempulu in care ins'asi sistem'a metropolitana se introduse in viéti'a bisericeii crestine, ~~avendu-si~~ ~~inca~~ pe atunci strabunii nostri metropolitii lor, ~~de-si~~ durere prea pucini dintre acesti'a ne suntu astadi cunoscuti.

Noi ne vomu incercá dera a insirá aici in ordine cronologica, in câtu ne voru iertá puterile, atâtu pre metropolitii Ardélului câti ~~urmara~~ ~~dela an. 1348~~ ~~incóci~~ pana in dílele nóstre, adeca in tempulu indicatu in cele 4. conspecte de mai susu, câtu si pre cei ce se scie ca vietuira si se succésera in acestu scaunu metropolitanu inainte de anulu amintitu, inca dela inceputulu metropoliei, va sa díca ne vomu incercá a dá o icóna câtu se póte mai nimerita, facia cu tempurile acelea intunecóse, a tuturoru metropolitiloru, cari se sciu, ai acestei vechi metropolii impreuna cu cele ce ni-le mai pastrà istori'a despre ei, cari suntu urmaterii.

1. Teofilu I.

Acestu prea veneratu parinte este celu dintâiu metropolitu alu Transilvaniei. Intr'insulu avemu de a priví pre incepetoriulu sirului celui lungu de metropoliti, cari urmara dupa elu pastorindu biserici'a lui Cristosu din intréga provinci'a nóstra metropolitana, conducându-o prin tóte valurile cele fortunóse ale atâtoru vécuri trecute, aperandu-o si scutindu-o cu tóta puterea cuventului si a intieleptiunei

loru. Au mai pututu fi, cum amu mai dîsu, inca si alti metropoliti ai Transilvaniei inainte de Teofilu, dera noi nesciindu-i pre acei'a, neavendu date despre altii, ci numai despre acest'a, pre elu lu si punemu cu numerulu celu dintaiu.

Despre metropolitulu Teofilu insemnamu asiá-déra si aici cele ce ni - le spune Papebrochiu, cá adeca metropolitulu acest'a inca a fostu facia la sinodulu ecum. I. dela Nice'a, subscriindu-se intre cei-lalti parinti ai acelui sinodu „Teofilu alu metropoliei Gotiei episcopu.“ Totu camu acestea ni le adeverescu mai multi alti istorici despre Teofilu; dera noi dintre toti acei'a mai anumimu aici dintre cei noi numai pre Amedée Thierry, carele inca scrie acestea:

„Teofilu, antecesorele lui Ulfil'a, subscribe actele ortodose ale sinodului din Nice'a.“

De cându si pana cându a vietuitu si pastoritu biseric'a Teofilu? nu putemu sci cu certitudine, deducemu inse din cele insemnate despre densulu, ca elu trebuie ca a vietuitu pe la finea vécului III si inceputulu véc. IV, ori si in intrég'a diumetate prima a vécului din urma.

2. Ulfil'a.

Unulu dintre cei mai invetiati si mai renumiti barbati ai tempului acelui'a, carele a tradusu s. scriptura in limb'a gotica, si tocm'a pentru acést'a elu s'a socotitu si se socotesce si astadi inca de catra cei mai multi a fi fostu de nationalitate gotu seu germanu, facundu-se cu mandria mare nationala din partea respectiviloru adeca a germaniloru amintire despre numele lui cá alu unui germanu. Noi inse redimati pe documente istorice demne de tota credinti'a afirmamu din contra, ca Ulfil'a a fostu român, metropolitulu alu Transilvaniei si urmatoriu alu lui Teofilu, pre carele inca-lu insocise la sinodulu ecum. din Nice'a. Si aceste asertiuni ale nóstre le putemu intarí cu urmatóarele documente:

La Conradus Ianingus si la Papebrochius, unde se

serie despre mergerea metropolitului Teofilu la sinodulu dela Nice'a, se dice:

„Fostu-a cu metropolitulu Teofilu si Ulfil'a preotulu, carele apoi i-a urmatu.“ ¹⁾

Georgiu Sincai dupa Teodoretus. serie acestea:

„Gotii mai de multi ani fiindu intetiti de Huni, si in anulu acest'a (376) ne mai putendu suferi asupriri-le loru, au trimisu pre Ulfil'a metropolitulu Ardelului si urmatoriulu santului Teofilu la imperatulu Valente Mergendu dreptaceea Ulfil'a la imperat. Valente, a dobenditu ce poșteau Gotii, cu cari a si trecut, lasandu-si turm'a cea romanésca in Daci'a lui Trainu . . . Asié s'a facutu Ulfil'a arianu cu toti cei ce au trecut cu densulu Romani si Goti s. c.“ ²⁾

Totu acel'asi dupa Conr. Janingus scrie la an. 381, vorbindu despre parintii cari au fostu facia la sinodulu ecumenicu II.:

„ci despre partea Daciei lui Traianu a fostu de facia Ulfil'a.“ ³⁾

Éra dintre scriitorii mai noi straini scrie despre acestu archiereu si Amedée Thierry urmatórele:

„Ulfil'a, alu carui'a nume in istori'a Gotiloru avu o insemnatate asié mare, si-trase originea dintr'unu-tâiu din Capadoci'a. Familii române ajunse in prinsóre dedera pre cei dintaiu apostoli intre ei. Dintr'un'a din aceste familii se trase si Ulfil'a. Nascutu in Goti'a, crescutu in mediuloculu barbariloru, sub ochii unui parente crestinu si românú etc. Constantinu lu denumí de episcopu alu natiunei sale. Elu 'si sacrificá trupu si sufletu intru crestinarea patriotiloru sei barbari.“ ⁴⁾

Déra cum aru fi si pututu fi gotu Ulfil'a, cându vedemu atâtú din cuvintele istoriciloru acestor'a câtú si din ale altor'a apriatu, ca elu a fostu succesele lui Teofilu

¹⁾ Conradus Janingus tom. 5. Iunii p. 185; Papebrochius tom. 2. Apr. p. 87.

²⁾ G. Sincai in Cron. rom. p. 59. dupa Teodoretus libr. 4. c. 37.

³⁾ G. Sincai la a. 381. dupa Conr. Janingus in A. A. S. S. tom. 5. Iunii p. 185.

⁴⁾ Amedée Thierry. Germanesce de Dr. Ed. Burekhardt. Lipsi'a, 1865.

pre care-lu insocise cá preotu la sinodulu ecumenicu dela Nice'a? Apoi nu se aretà si mai susu, ca Gotii in tempulu acel'a (325) abia ce incepusera a se increstiná? Asiá-déra cum aru fi potutu ei produce asié curendu, intr'unu anu doi, barbati si archierei cá Ulfil'a? Acésta unica impregiurare este de ajunsu sa restórne tóte argumentele germaniloru despre nationalitatea gotica a lui Ulfil'a. Scriitorii germani in ratacirea loru se ducu asié de departe, incátu dîcu, ca Ulfil'a s'aru fi derivandu din cuventulu goticu: Ulf, adeca Olf=Wolf si Wolflein (rom. luputiu). Bá ei se ducu pana acolo, incátu afirma, ca si Sevil'a, Unil'a, totu nume románe, bá chiaru si Nechit'a inca aru fi fostu goti prin urmare germani, nevoindu a-si aduce aminte, ca in specie pre cestu din urma lu numiáu tóte popórele invocate: „Nechit'a románulu“ si nu gotulu. Déra argumentulu celu mai valorosu alu germaniloru pentru nationalitatea gotica a lui Ulfil'a, este, ca acest'a a tradusu s. scriptura in limb'a gotica. Noi inse credemu, ca póte cineva scrie intr'o limba straina, fara cá sa se póta dîce, ca acel'asi s'aru fi tienendu de natiunea carea vorbesce acea limba. Atári esemple se afiu destule si in dîlele nóstre: ca adeca, francesi, germani etc. scriu in limbi straine, fara cá prin acést'a sa renuncia la nationalitatile proprie. Dupa parerea nóstra unu Ulfil'a a lucratu pré intieptiesce, ca a tradusu bibli'a in limb'a Gotiloru, pre cari vrea sa-i increstinésca, ce i-a si succesu.

Cátu tempu sa fi pastoritu acestu metropolitu biseric'a, inca nu aflámu cu siguritate, déra putemu socoti, din cele ce se mai scriu despre elu, ca dela mórtea lui Teofilu, cându vá fi urmatu, pana la an. 376. Unii dîcu ca Ulfil'a s'aru fi chirotonitu de episcopu la an. 345, éra altii la an. 348.

3. Sevin'a.

Despre acestu metropolitu aflámu insemnate la Sincai urmatórele:

„Lui Ulfil'a, precumu scrie Sozomenu, cartea 7. c. 17. i-a urmatu Sevinas ori Selenas cu vreme, déru Sevin'a acest'a trecut'a cu Alaricu dunarea, séu nu, in autori n'am aflatu etc.“¹⁾

Alte date despre metropolitulu acest'a nu afláramu.

4. Unil'a.

Despre acestu metropolitu ne atestédia s. Joanu Crisostomu in ep. 14 catra Olimpiad'a veduv'a, amentita mai susu, in carea intre altele stà apriatu:

„ca Unil'a episcopulu celu minunatu, pre carele nu de multu l'am santitu (s. J. Crisostomu) si l'am trimisu in Goti'a, dupa multe si mari fapte a adormitu, si ca au adusu epistol'a regelui, prin care pottesce, cá sa le trimitu altu episcopu.“

Sántit'a s. Joanu Crisostomu pre altulu, si pre cine? nu se spune mai departe. Alte insemnari despre elu nu cunóscemu.

5. Ieroteiu.

In intervalulu acest'a mare, dela an. 404 pana la an. 948, adeca dela Unil'a pana la Ieroteiu, prea pucine scimu despre metropolitii cari urmára dupa Unil'a, pentru intunecimea cea mare a vécuriloru acelor'a. Déra cum-ca biseric'a nóstra si-a avutu si atunci metropolitii sei, ne adeverédia éراسi epistol'a acum amentita a s. Joanu Crisostomu prin cuvintele: „au adusu epistol'a regelui, cá sa le trimitu altu episcopu.“ Éra despre véculu V. ne marturisesce istoriculu Teodoretu, ca la sinodulu ecum. IV. (451) au fostu facia episcopi din ambe Daciele.²⁾ Apoi Sincai inca amentesce despre Pavelu episcopulu Ulpianului din Daci'a de mediulocu, carele sa fi fostu fatia la sinodulu ecum. V.³⁾ Alte date despre acele tempuri nu cunóscemu.

Despre Ieroteiu inca nu scimu altele, decâtu cele ce ni-le referédia Cedrenu in cele de mai susu, si adeca ca

¹⁾ Cron. rom. de G. Sincai p. 65.

²⁾ Teodor. cart. II. c. 8.

³⁾ Cron. rom. de G. Sincai la an. acest'a dupa Lequien tom. 2, p. 311.

pre elu l'a chirotonitu episcopu Teofilactu patriarchulu Constantinopolei, si ca l'a dusu cu sine principele Gil'a la Ardelu.

Dela acestu metropolitu éra incetédia ordinea metropolitiloru nostri pana la an. 1348, de-si de altmintrea ne adevèrì mai susu Samoilu Clainu in istori'a sa, ca si Iero-teiu si-avù urmatorii sei, dîcundu :

„regele Stefanu ocupandu Ardelulu a lasatu in voi'a si puterea Romaniloru de a-si alege pre episcopulu seu in loculu lui Jeroteiu, si pre alesulu loru apoi l'a chirotonitu arhiepiscopulu Argisiului.“

Dela an. 1348 incóci se incepe seri'a propusa de Samuilu Clainu, dupa care vomu urmá si noi inse schimbandu, adaugêndu si intregindu si dupa cele-lalte conspecte precum si dupa alte date istorice, cele-ce ni se voru vedé cu cale in ordine cronologica. Deci incepemu cu

6. Joanu I. la an. 1348 mortu la an. 1365, 7. Niceforu I. la a. 1366 m. 1376, 8. Teofanu 1376—1391, 9. Niceforu II. pana la 1402, 10. Dionisiu 1404—1414, 11. Nicolau I. pe la a. 1426, 12. Arseniu pe la 1428 m. 1438, 13. Eutimiu 1436 m. 1448, 14. Vasiliu pana la 1458, 15. Nicolau II. 1459—1470, 16. Teodosiu 1470 pana la 1478.

17. Joanu II. dela 1478—1506. Acest'a este metropolitulu despre care se face amentire in diplom'a regelui Mathi'a, si se numesce acolo Joaniciu.

18. Teoctistu, pana la 1519. Acestu metropolitu se pune in Acte si fragmente dela a. 1605 pana la a. 1609, dupa o cronica sincrona din archivulu bisericei s. Nicolau din Brasiovu.

19. Gerasimu, 1521 m. 1529, 20. Joreste I. 1531 m. 1537.

21. Varlaamu I. la an. 1527 m. 1537, scrisu pe unu genunchiariu datu de Petru Voda, ce se aflá intre cle-

nodiele metropolitane, — dupa Acte si fragm. In cele-lalte conspecte nu se afla.

22. Teofilu II., 1538 m. 1553, 23. Stefanu I., 1553 m. 1560.

24. Pavelu Tordasi, la an. 1569, dupa o insemnare a lui Samoilu Clainu intr'unu dictionariu romanu unde se dice:

„Paulus Thordasi Episcopus Valachorum, huic datur calugeri Eppo. domus in Lankerem, qui calugerus quod noluerit amplecti sectam Lutheranorum dimisso Episcopatu abiit in Valachiam.“

Acestu metropolitu inca nu se afla in cele-lalte conspecte.

25. Genadiu I. 1580 m. 1585, in cazani'a de Brasiovu din an. 1580.

26. Joanu III. mortu 1602. Metropolitulu acest'a este Joanu de Prislopu, si se afla in diplomul lui Sig. Batori din 4 Iuliu 1595; apoi pana la an. 1599 se afla insemnatu pe batiula archiepiscopescu de argintu daruitu de Michaiu Voda dupa Act. si fragm. — Sub acestu metropolitu credem ca s'a intemplat reedificarea din fundamentu a catedralei metropolitane din Belgradu, despre carea se aminteste in Magaz. istor.

27. Demetriu, la an. 1599. dupa Cron. rom. de G. Sincai, unde se scriu la anulu acest'a urmatoarele:

„Éru lui Michaiu Voda (s'a improtivitu cá sa nu taie pre nobili) metropolitulu din Belgradu Demetriu, despre care asiá scrie érasei anonimulu din Belgradu - „In seimulu (diet'a) din Belgradu Michaiu Voda a vrutu sa taie pre toti nobilii ardelenesci, dara metropolitulu Romaniloru (nu alu Bulgariloru) Demetriu a mersu cu bibli'a la densulu, si ia tudumanitu sa nu faca unu lucru reu cá acest'a, ca lu-vá báte Ddieu, si asiá a incetatu Michaiu Voda.“ Grisesce asiá-dara Eniedi Pal, candu scrie, ca metropolitulu Demetriu a fostu un'a cu episcopulu (celu latinescu) Demetriu Napraghi in sfatu, cá sa se taie nobilii.“

Acestu metropolitu nu se amentesce in nici unulu dintre cele patru conspecte aretâte.

28. Iosifu I. mortu 1613.

29. Daniilu I. pana la an. 1618. In Acte si fragm. se pune acestu metropolitu mai tardîu pana la an. 1687, si cu totu dreptulu, căci la anulu acest'a a fostu si elu facia la chirotonirea lui Varlaamu in Bucuresci, si s'a subscrisu impreuna cu cei-lalti doi archierei: Daniilu proin Ardeleanu. Dara in conspectulu lui S. Clainu inca este pusu unu metropolitu cu numele Danielu la locul acest'a, carele inca se vede a fi pusu la locul seu, căci altmintrea i-aru remané locul golu, nesciindu-se altulu, carele sa i-lu fi ocupatu. Noi suntemu de parere, ca au fostu doi metropoliti cu numele acest'a, si celu de aici este celu I.

30. Sav'a I. dela 1618—1625.

31. Dositeiu pe la an. 1627, se afla insemnatu in istori'a lui P. Maioru, partea inedita, unde la c. 8. §. 2. despre faptele unoru metropoliti acestea stău scrise:

„Si de Vladic'a Dositeiu niscaru tocmeli facute din anulu dela zidirea lunei ^{3PAE} (dela Crist. 1627) Iuliu in 4 dîle mai viecuiescu etc.“

Tocmelele séu asiediamintele acestea suntu urmatórele:

„Vladic'a Dositeiu de Belgradu am scosu si am alesu din svant'a, cum trebuiesce a tiené legea lui Ddieu pentru ispaseni'a sufletului, se nu marga in munc'a de veci cel'a ce este crestinu, sa nu lu mane Ddieu la munci, si imparati'a ceriului sa o dobandésca, acésta lume sa nu aiba nimic'a mai dragu de Ddieu, si ce poruncesce, sa slugésca.

Intaiu, cine nu va ascultá de preutul seu, cum i va invetiá legea lui Ddieu, se faca, si de ce-lu va opri, se fia opritu, glóba 8 de florinti.

Cel'a ce nu va ispovedi omulu de patru ori intru anu; cel'a ce nu va posti 4. posturi intru anu, fia de care postu birsiagu 7. florinti.

Cel'a ce nu va tienea 2. dile intr'o septemana, birsiagu 24. de florinti.

Pop'a de nu-si va tienea preoti'a cu curatia, de va fi betîvu, s'au furu, s'au ucigasiu, sa fia glóba vladicaí 8. de florinti.

Preotulu carele nu va sci (psaltirea?) dentielesu birsiagu 24 florinti.

Pop'a de nu va sci liturgi'a si vecerni'a si itrosulu bine 24 de florinti.

Pop'a de nu va avea molitve de vecernii si de itrosu, si molitve de pricestenii 12. florinti.

Pop'a de nu va tienea biseric'a in cinste si curata, se fia birsiagu 12 florinti.

Pop'a de nu va avea carti si vestminte, si unelte si vase de antimisu, altariului si a chramului, birsiagu 24 de florinti.

Pop'a de nu va avea diacu, si va slují, birsiagu 24 florinti.

Pop'a de nu va cununá ómeni 4. stepene de fratia, si 3. de cumetria, asisdere de cuscria, s'au alu treile veru s'au imprumuturile s'au syednici; glóba 8. de florinti.

Pop'a de-i va trece rendulu bisericii preste dî mare, s'au svant'a dumineca, pentru betia, sa fia birsiagu scaunului 24. de florinti.

Pop'a de va tienea crisma, 24. de florinti.

Pop'a de nu va socoti in poporulu seu nescaderile sale sa le spûna Vladicaí, si va audi dintr'altii, sa fia birsiagu 24. de florinti.

Pop'a de va fi maniatu, séu jucatoriu, birsiagu 12. fl.

Pop'a de va fi lotru, si-si va insotî bucate cu lotri, bucatele acelui'a sa fia vladicesci, si sa nu fia popa.

Pop'a de va umblá cu arme si cu pusca, glóba 12. fl.

Pop'a de nu va avea haine lungi pana la glesne, 12. flor. glóba.

Pop'a de va merge pre poporulu altui popa, seu va cununá ómeni fara scirea vladicaí glóba 100 de sloti.

Pop'a de va cuminecá, va provodi pre cel'a omu, ce nu asculta de porunc'a vladicaí, séu va face pamente, 100 de florinti.

Pop'a de va merge la o biseric'a fara scirea vladicaí, sa fia lapedatu din preotia, si sa lu dee la spanu.

Pop'a de va tienea lege celor'a ce giura pre strimbu, si cu ochii sei nu sci, sa nu fia popa.

Cine va rapí fêta, birsiagu 40 de fl., si de pe soci'a lui cate 20 de fl., si cine-i va cunun'a sa se scótia din popia, éra de se voru impacá cu parintii loru, elu sa -i cunune, si sa -i ié 20. de florinti.

Pop'a de va blagosloví mész'a de pamente fara slujba, sa fia remasu 8. de florinti.

Pop'a de nu va cantá liturgia cu 7. prescuri, birsiagu 12 fl. éra omulu, pana nu va plati popii, sa nu -i slujiasca.

Omulu cel'a ce va díce: cununa-me preôte, ca-ti feleluiescu de vladic'a, ca ne este sluga acel'a, pop'a de va ascultá de acelu omu, glóba 8 de sloti“.

„Dositeiu vladic'a de Belgradu cu totu soborulul nostru, isvoditamu dilele cele mari de peste anu, carele nimeni sa nu cutedie a lucrá nici sie, nici in claca, ca cine va lucrá, sa fia de glóba 6. fl., éra pop'a de nu va spune serbatórea, birsiagu 12. fl.

Septemvrie 1, 7, 8, 14, 23, 26, Oct. 6, 9, 14, 18, 23, 26, Noem. 1, 8, 13, 14, 16, 21, 30, Dec. 5, 6, 9, 13, 25, 29, Ian. 1, 6, 7, 25, 27, 30, Febr. 2, 3, 24, Mart. 9, 25, 26, Sambat'a lui Lazaru. Apr. 23, 25, Maiu 7, 8, 21, 25, Iunie 18, 24, 29, Iulie 8, 15, 17, 20, 22, 25, 27, Augustu 1, 2, 6, 15, 25, 29.

Vinerile mari. 1 inainte de 40 de mucenici. 2. inainte de bun'a vestire. 3. inainte de pasci. 4. inainte de inaltierea Domnului. 5. inainte de rusali. 6. inainte de sanpetru. 7, inainte de santa-mari'a cea mare. 8, inante de taierea capului lui Ioanu. 9. inainte de inaltierea crucei. 10—11—12—“ Acte si fragmente p. 150 seqq.

Acestu metropolitu inca nu se afla insemnatu in nici unulu din cele-lalte conspecte.

32. Genadiu II. (Georgiu Bradi) 1628 m. 1640, se afla in dalteri'a din 4. Decem. an. 1628. repródusa si de noi mai susu; in Pravil'a de Govor'a din an. 1640. si in diplom'a lui Georgiu Rakotzi I. din a. 1643.

33. Joreste II. (Ilie Ioreste, Orestu, Forestu) dela 1640—1643, in cazani'a de Belgradu din an. 1641, si in

dipl. lui G. Rakotzi din 10. Oct. 1643, — după P. Maior și Act. și Fragm.

Acestu metropolitu, că unu aperatoriu zelosu alu religiunei sale, lapedă din biserică cartile tiparite de calvini pe sém'a Romaniloru pline de invetiaturi contrarie credinței ortodocse, — și în parte catechismulu celu reformatu, tipăritu pe tempulu antecesorelui, — și se nesu în totu modulu că sa oprésca pre Romani dela trecerea la calvinismu. Acésta urmare infuriă pre calvini, și ei pornira intrigi asupr'a metropolitului, traseră pre o séma de preoti în partea lor, inventăra și alte pări asupr'a lui, strinseră în an. 1643 unu sinodu generalu în Alb'a-Juli'a, unde depuseră pre Ilie Iorestu din metropolia, bá 'lu lipsira și de preotia, și 'lu dederă în manile magistratului civilu, că sa'lu pedepsésca. A se vedé în dipl. lui Rakotzi mai diosu.

34. Ștefanu II. Șimeonu (Ștefanu Șimonoviciu) din 10. Oct. 1643 până la 1651, în diplom'a mai susu amintită a lui G. Rakotzi I, în Noulu Testamentu din an. 1648, în psaltirea din 1651, și în diplom'a de chirotonire a lui Parteniu eppulu Muncaciului.

Diplom'a lui Rakotzi este acést'a:

„Noi Georgiu Rakotzi s. c. facemu însciintiare s. c. cumca, macaru ca noi cu vre-o cativa ani mainainte — după mórtea și mutarea dintru acésta viétia a cinstului odinióra Georgiu (Genadiu) Bradi dela Belgradu, superintendentului tuturor bisericiloru din Ardél, ce tienu legea grecésca și romanésca, amu fostu socotitu sa punemu și sa înaltiamu la trépt'a vladiciei pre unulu anume Ilie Ioreste după nesce orenduiele date lui. Înse acelu Elia Ioreste, nebagandu séma de statulu seu celu bisericescu, și aflându-se ca elu, că unulu carele eră mai mare preste bisericile numitiloru legi, și trebuia sa întréca pre supusii dregătoriei sale cei vladicesci pastori, și cu nevinovati'a vietii și cu sfintieni'a evlaviei, și se le mérga înainte cu pild'a buna că cu o faclia aprinsa, n'au plinitu acestea, ci de rélele sale naravuri și patimi purtatu

si impinsu in prapaste cu multe feluri de nespuse prihani ale vietiei s'a incurcatu, si deregatori'a vladiciei o au intunecatu cu urîte vinile vietiei cei desfranate. Si pentru aceea fiindu ca prin pastorii aceiasi legi candu si candu s'au datu mai multe jalbe inaintea noastră, de necurata viati'a lui, si despre mai multe necuvióse fapte ale lui, mai pre urma facunduse saboru mare de toti protopopii si preotii rom. de legile grecésca si serbésca, intru acel'asiu saboru tienendu-se tóte, cate suntu de a se tiené din cadintia si din obiceiulu Consistoriului loru, trasu fiindu la judecata, si din adeverate si mai multe marturisiri de capitulari autentici si de alte persóne vrednice de credintia culese, aflanduse ca este vinovatu tuturoru smenteleloru si fara de legiloru de care se pârea, s'au judecatu cu votulu si sufragiulu tuturoru sa se lapede din deregatori'a sa cea vladicésca, si cá sa nu se intine totu cinulu preotiescu se se dea pe manile magistratului spre pedéps'a ce i se cuvine. Dupa aceea sfatuinduse ei despre altu superintendentu séu cumu se díce in comunu vladica, pre care sa-lu puná in loculu lui, si venindu-le in minte, sa aléga vladica pre cinstitul barbatu Stefanu Simeonu dela Belgradu, indata s'au rogatu de noi, cá si noi sa ne milostivimu a dá lui aceea deregatoria bisericésca, alu intari in vladicia, si a-i aretá lui tóta grati'a noastră cea princésca, care cerere a loru, ce s'a facutu in modulu mai susu dísu, cunoscundu-o a fi drépta si adeverata noi inca cá unii, cari in tóta stapanirea noastră mai cu séma despre aceea cugetamu si ne grigimu, cá pre tóte si fiesce care staturi ce din ceriu s'au supusu ocurmuirei noastre, sa le indreptamu si sa le tienemu in cadintiele sale, pre acel'asi Stefanu pop'a Simonie, cá pre unu comandatu si de prea cinstitul d. Stefanu Gelei episcopulu bisericeloru unguresci celoru pravoslavnice din tiér'a noastră a Ardelului si pastoriulu celu dintaiu alu Belgradului, celu prea grijitoriu si de alti crestini ai nostri mai de frunte, pentru evlavia, bune naravurile si intregimea vietiei lui, preste tóte bisericile ce suntu in comitaturile Albei din Ardél, Crasnei, Solnocului de mediulocu, Dobacei, Clusiului si cetatii de balta, érase in districturile Chioarului, Barsei si Bistritiei, asisderea in tóte scaunele sacuiesci si sasesci (luandu afára bisericile dela Alamor, dela Orastia, dela Hatiegu, dela Hinedoar'a, dela Ili'a, dela Crisiu, si trei protopopi din tiér'a Oltului, in cari numai atat'a cadintia

si autoritate i se dà, cata i-va lasá d. episcopulu celu pravoslavnicu ungurescu): lu punemu vladíca, adeca preste tóte bisericcele ce tienu legea grecésca, si milostivesce-lu intarimu, totusi sub conditiile acestea, care de pre unguria s'au intorsu pre latinia:

1. Cumca cuventulu celu santu alu lui Ddieu s. c.

2. Cumca Catechismulu, care acum'a s'a datu loru, lu va primí si va face cá si altii sa-lu primésca, si cu dédinsulu si elu insusi va invetiá pre prunci acelu Catechismu, si prin altii va face sa se invetie s. c.¹⁾

Acestu metropolitu, carele a pastoritu biseric'a lui Cristosu intre impregiurari fôrte grele, ce se póte vedé intre altele chiaru din diplom'a lui de intarire, unde din partea principelui G. Rakotzi I. i-se impusera conditiunile cele mai dejositóre, — 'si imultí meritele sale pentru posteritate si prin traducerea Testamentului nou in limb'a romana, si tiparirirea lui in Belgradu in a. 1648.

35. Danielu II. dela an. 1651 — 1656, carele nu se scie din ce cauza in anulu acestu din urma parasi Transilvani'a si trecu in Romani'a. Elu inca a fostu facia la chirotonirea metropolitului Varlaamu II. in Bucuresci pe la an. 1687, subscriindu impreuna cu cei-lalti arhieriei actuln de alegere, cum se amentí mai susu, cá archieppu emeritu. A se vedé mai susu la chirotonirea lui Varlaamu.

36. Sav'a II. Brancoviciu si Coreniciu de Podgóríti'a. In Act. si fragm. se pune I., éra la Clainu, Sincai si Maioru II., si dupa acesti'a ne-amu luatú si noi. A pastoritu biseric'a dela 28. Decembre 1656 pana la 2. Iul. 1680. Se afla insemnatu in diplom'a lui G. Rakotzi II. de intarire;²⁾ in a lui Michailu Apafi de depu-

¹⁾ A se vedé diplom'a intréga cu tóte 15 puncte ale instrúctiunei acestei'a la P. Maioru, istor. bis. p. 72—77.

²⁾ A se vedé intréga acésta diploma insemnata in Docum. istor. despre starea politica si ieratica etc. p. 125 seqq.

nere; ¹⁾ in scrisórea curatoriloru ardeleni la Constantinopolea; in Zaconiculu de mai susu, la Clainu, Sincai, Maioru, istoric. Engel, Siagun'a si la altii.

Sav'a II. fù unulu dintre cei mai rari metropoliti, carele suferì martiriulu pentru biseric'a sa. Elu nu crutià nici unu mediulocu pentru de a ridicá biseric'a si metropoli'a sa, si de a usiorá sórtea preotiloru sei. Dupa ce Turcii si Tafáarii pustiira (1658) tiér'a cu focu si cu sabia, stricara cetatea Alb'a-Iuli'a, si cu dens'a impreuna si resiedinti'a metropolitana, Sav'a mângaià pre cei nenorociti cu verb'a si cu fapt'a. Prin neobositele sale staruintie cascigà dela principele Acatiu Barceanu unu privilegiu (1659) prin care preotii romani se scutira de tóte darile. Dupa ce ajunse Domnu Michailu Apafi I., celu mai mare inamicu alu religiunei ortodoxe romane, Sav'a se nesuì in totu chipulu sa-lu imblandiésca, si cascigà si dela densulu unu privilegiu (1663), prin care preotii romani se scutira dela platirea dejmei din vinuri; éra in an. 1673 altulu, prin care se scutira de dijma pentru tóte averile loru. Pentru reedificarea resiedintiei metropolitane, stricate de Turci, calatorì Sav'a in Russi'a si adunà bani dela credinciosii de acolo. Dara din caus'a zelului seu celui mare religiosu, si-facù mari inimici pre calvini si mai vertosu pre superintendentele acestor'a Michailu Tufesiu, carele si pornì intrigi asupra-i. Pentru aceea principele Apafi demandà titoriloru metropoliei, cá sa céra sém'a dela metropolitulu Sav'a de totu bunulu bisericei si de venitul monastirei si alu tipografiei. Deci la demandarea principelui strengându-se sinodu mare in Belgradu la monastire in 6. Iuliu 1679, metropolitulu Sav'a tóte odórele, vasele, odajdiele si cartile metropoliei, le-au predatu sinodului mare, cum ne aréta si Zaconiculu reproducu mai susu.

¹⁾ A se vedé la P. Maioru si in Act. si fragm. p. 60 seqq.

Cu toate acestea mani'a principelui nu s'a potolitu, ci mai tare intaratându-lu superintendentele calvinescu Tiufesiu asupra metropolitului ordină pentru 2. Iuliu 1680 sinodu mare pentru pârlile facute de Calvini asupra metropolitului romanu. De judecatori la acea judecata se rendura din mandatulu lui Apafi protonotariulu Petru Alvintzi de Borborecu că presedinte, Ioanu Veresmarti protopopulu si predicatorule calvinu din Venicu, si Ioanu Zob'a protopop. romanescu din Vintii de diosu si notariulu sinod. mare, cu 98 de mireni si preoti langa sine. Sav'a se aduse inainte, si superintendentele calv. calcă la mediulocu că acuatoriu. Dupa unii Sav'a fiindu foarte bolnavu atunci, nu aru fi potutu stă facia, ci prin altii adeca prin fratele seu Georgiu Brancoviciu si prin Ioanu Pateru, aru fi respunsu. Sinodulu celu comandatu si amenintiatu de calvini află vinovatu pre metropolitulu, si dupa staruintiele acuatoriloru lu depuse din deregatori'a episcopala. Principele Apafi lu aruncă apoi in prinsóre in castelulu seu din Blasiu.

Sav'a in prinsóre suferiă batăi si chinurile cele mai grozăve din partea tiranului Apafi. Se vede ca amicii si partisanii lui se adresăra catra principele tierii romanesci, Sierbanu Cantacisenu, pentru eliberarea si restituirea lui, si ca Sierbanu scrisese lui Constantinu Brancoveanu plenipotentiatulu seu la Constantinopolea, că sa mediolocésca la curatorii transilvani, cari se aflău la Pórta, sa lu restabilésca in scaunulu seu metropolitanu, cum se vede din scrisórea acelorasi curatorii reproducusa mai susu. Dara acesti curatorii nu potura mediulocéi nemicu, si metropolitulu suferi torturi nespuse, din Blasiu fù dusu la Vinti, si acolo in biserica inaintea publiculu fù desbracatu de vestmintele archieresci in forma de despreotire, dupa aceea fù éراسi aruncatu in prinsóre, de unde se scoteă in toate Vinerile si se bateă cu toiege pana la mórte. Sam. Clainu díce ca mai pre urma i s'aru fi taiatu capulu la Iaci in

comitatulu Turdei; éra altii — si acest'a este adevéru — ne atestédia, ca metrop. Sav'a nu multu dupa eliberarea sa, si betranu de ani si cuprinsu de podagra si-dede su-fletulu in manile creatorelui. Si asiá se fersì acestu mar-tiru alu bisericeii si natiunei romane!

Acestea dupa Sam. Clainu, Sincai, Maioru, Siagun'a s. a. Iata ce díce si Michailu Cserei, carele pe tempulu acel'a vietiniá in curtea lui Apafi:

„Scriendu eu despre episcopulu romanescu celu mai susu numitu (Sav'a), mi-a venitú aminte unu lucru, care trebuiamu sa lu scriu sub domni'a lui Apafiu, adeca: cum a lucratu atunci cu unu episcopu romanescu anume Sav'a. Acest'a fiindu omu invetiatu si procopsitu, principele de multe ori l'a trimisu solu la Muscali si la doi domni romanesci alu Valachiei si alu Moldaviei, pentru care lucru i-au pismuitu domnii cei din Ardélú, si pre Sekeli Laslo, carele erá rudenia de aprópe cu Sav'a, l'a invinsu revn'a baniloru episcopului, si nepotendu altmintrea incapé la densii, s'a intielesu cu Stéfanu Nalatiu asupr'a lui (in care conjuratiune n'au fostu amestecatu Michailu Teleki) si nepotendu-lu intr'altu chipu aduce in disgrati'a principelui, pre unu preotu romanescu dela Vintii de diosu cu multe daruri l'au adusu la aceea, cá sa parásca pre episcopulu celu romanescu inaintea principelui, ca si tiene prostituta la cas'a sa, pre o muiere, si pre principele celu blandu l'au adusu de a crediutu, pentru ca Sekeli si Nalatiu juráu ca este adevératu. Dreptu aceea au prinsu pre episcopulu si i-au prédatu tóte averile, nici indestulindu-se cu atat'a, au cerutu trei mii de taleri dela densulu, cari neavendu de unde sa-i plátésca a trimisu pre fratele seu in Valachi'a sa capete banii acei'a cu cersitulú, carele nu s'a mai intorsu. Dreptu aceea pre bietulu nevinovatulu episcopu l'au scosu din inchisóre si numai in camasia si ismene atat'a l'au corbacitu pana ce s'au ruptu si au cadiutu camasi'a, ismenele si carnea depre densulu, pentru care ne mai potendu-si tiené lips'a cea firésca a trupului, a trebuitu miserulu sa móra, si averile lui e-au impartítu intre sine Sekeli Laslo si Nalati Istfanu. Ne mai audíta paganésca si cumplita tirania! Nici aru fi lasatu Sierbanu (Cantacusenulu) Domnulu celu vestitu alu Valachiei neisbandita tirani'a acést'a, càci insciintiase pre

principele Apafiu. ca de aru trebui sa chieituiasca 500,000 de taleri, inca va lucrá la imperatul turcescu, cá sa mazalésca pre Michailu Apafiu, dara nu indelungu a traitu dupa aceea Sierbanu Voda.“¹⁾

Cum se vede Cserei, cá nnu calvinu ce a fostu, retace caus'a cea adeverata a intemnitiei si maltratarii metropolitului Sav'a, adeca constanti'a acestui'a in credinti'a cea stramosiésca si neprimirea conditiunilor celoru dejositóre impuse de catra principele Apafi, si aduce inainte numai invinuirile cele nedrepte ridicate asupra-i. Tocma pentru aceea, interesulu adeverului istoricu cere, cá sa mai insemnamu aici cele ce le scriu si alti istorici straini despre factulu acest'a, si anumitu cele ce le scrie renumitul istoricu Engel in istori'a sa tom. 3. p. 477, cuprinse in cuvintele lui mai susu la I. lit. F. 5, precum si, in ulteriór'a continuare a acelor'a, urmatóarele:

La reintórcerea sa, care se fi urmatu dupa 1686 (gresitu), se planse despre cele intemplate la principele Apafiu, si acest'a dede afara in 30 Decembre 1645 urmatoriulu chrisovu: „Michailu Apafiu etc. Orenduitulu episcopu Sav'a Brancoviciu la Alb'a-Iul'a (Belgradu) preste Romanii, Serbii si Grecii in tiér'a nóstra, cu protopopii si popii sei s'a jeluitu noua, ca óre-cari cugeta a resturná vechile loru privilegii, slujb'a ddieésca si obiceiurile bisericei loru. Noi n'am datu pana acum nimenui libertate de ai impedeá in drepturile loru heredíte dela predecesorii nostri de gloriósa memoria. Dreptu aceea demandam stensu tuturor de ori ce stare si vrednicia, cá bisericile resaritene, popii si protopopii sa nu se smulga de catra scaonulu episcopiloru resariteni de acum, si de cei viitori“.

„Cu tóte acestea fiindu ca se facura mai multe incercari de feliulu acest'a mediuloci Sav'a unu alu doilea chrisovu din 24 Octom. 1679, subscrisu la Radnotu de Mich. Apafiu si Wolfgang Bethlen (publicatu in 16 Ianuariu 1680 de Climentu Michesiu de Zabola la Sighisiór'a) fara nici o contradicere. Dupa cuprin-

¹⁾ Cronic'a rom. de G. Sincai la an. 1680.

sulu aceluia Apafiu intari pre Sav'a Brancoviciu de episcopu romanescu in tienutulu seu preste toti Serbii, Romanii, Grecii si Rusii; protopopii si Starsinii (betranii locului) sa se numiasca de densulu. Cu toate acestea Tufesiu superintend. si preotulu de curte alu principelui nu se odichni, pana ce storse dela principele unu mandatu de intemniatare a betranului Sav'a carele jacea in patu de podagra; prin acelu mandatu punendu-lu pe unu calu lu duse in inchisoare, era averea lui, care si o inchipuiá a fi forte mare, o confiscá. Unu asemenea mandatu de arestare si confiscare se publicá si in contr'a lui Georgiu fratele celu mai teneru alu lui Sav'a.

Pre Sav'a lu silira cu amenintari si promissiuni sa-si schimbe religiunea, elu inse respuse la toate acestea cu sententie din s. scriptura. Apafiu cautá modulu de a se impacá cu Sierbanu, Voevodulu Romaniei, si eliberá pre Sav'a din prinsore, carele si muri dupa vre-o cativa ani⁴.

Asiediamintele amentite de Engel suntu acestea:

„Αχϋε (1675). Parintele metropolitu Sav'a cu juratii Scaunului, cu protopopii, in saboru in Belgradu, la monastire, avendu si portandu grige de lucrurile ddieesci, si multe lipse, a preutiloru si a bisericeloru, si a crestiniloru parintele sfinti'a sa cu inu privilegiu, sa esa in cercalatu cu aceste semnaturi, care ni s'au parutu, si le amu scrisu intaiu suntu nesce semnaturi si indreptat-uri, carele amu facutu cu saborulu mare, si le amu luatú toti protopopii, sa traiasca cu ele cum se vede din scrisorile de atunci, si acelea voru semná pre scurtu.

- a) Cuventulu lui Ddieu sa se vestesca in limb'a nostra romanesce, crestiniloru in biserica, si unde va trebui si va fi lipsa.
- b) Care carti sunt scrise si scose pre limb'a romanésca sa se cetesca, si sa se invetie in biserica crestiniloru si intr'alte locuri unde va fi lipsa.
- c) Care popa va dá pascile, sa le pórté mirenii pre de afára, de nu le va dá cu man'a lui, sa i-se ia popi'a.
- d) Care popa se va face vornicu pre la nunte si va jucá, si va amblá beatu, prin tergu, si va amblá la carsme, si se face mascariciu si vrajitoriu, sa i-se ia popi'a.

- e) Care popa va cunun'a nóptea, au fratria, au fugiti de altu poporu, séu facatori de reu, cari nu si-au plénitu pocani'a, sa i-se ia popi'a.
- f) Cari se voru casatori. Pop'a sa dea scire, la biserica, mai nainte cu o septemana, si de nu se va aflá între ei nici o necadere, asia i-vomu cununá. Casatori'a sa se încépa cu cuventulu lui Ddieu, si sa se faca cu juramentu, sa scia ce-i casatori'a.
- g) De bobonosiaguri ce nu éste scrisu la tipicu sa nu tiena; aceste de multu s'au datu, la savorulu tuturoru protopopiloru, sa le tiena, sa le vestésca, si sa le dea popiloru, si crestiniiloru, dereptu inse parintele Sfinti'a sa esindu in tiéra, sa cercaluiasca, pre protopopii, portatus'au bine in deregatori'a loru si cumu au traitu, cu cuventulu lui Ddieu între crestini, si cu lucrulu despartianieloru, si cu adaulu tierii, ce este alu bisericeloru, asisderea si popii cum s'au portatu, cu biserica cu invetiatur'a, cu poporeni, si inca si cu cas'a sa si cu femeia sa.

Asisderea si pre mireni, cum tienu la biserica, cum cinstescu cuventulu lui Dumnedieu, si pre popi, asisdere si venitul au plat'a popiloru, unde cum se va cuveni, sa o caute, si alte lucruri voru fi de lipsa sa caute.

- a) Botezulu sa se faca cu apa, si cu focu, asia cum este toc-mél'a.
- b) Care omu este casatoritu, si nu va merge la biserica, nici cu cin'a Domnului, popii sa-i dojenésca, si sa-i invetie, éra de nu voru ascultá nici la mórte sa nu-i cuminece, totu omulu sa se cuminece de 4. ori intr'unu anu.
- c) Candu chiama crestinii pre pop'a la bolnavi, sa-i cuminece, si nu voru sa ésa dupa pop'a din casa, acolo pop'a sa nu mérga la mortii casei ¹⁾ molitva sa nu faca nici óseloru, nici haineloru, nice oi, au vaci preste mortu sa nu dee, au gaini, éra in laturi potu dá, piciórele dobitóceloru sa nu le spele, nici sa le arda cu lumin'a in frunte, si colacu preste grópa sa nu se dee, banu in grópa sa nu se arunce, muierile sa nu típe pre ulitie

¹⁾ Aici se pare a fi remasu ceva afara din puntulu alu 4-lea.

- e) Cari nu voru sa-si ingrôpe mortii Lunea séu Miercurea, la acei'a popii sa nu mérga.
- f) Popii sa nu faca molitva pre dobitoce.
- g) Cari ómeni séu muieri, voru face focu in curte la Joi-mari, séu la Blagovestenii, si voru pune mésa, si pane, si dicu ca vinu mortii sa se incaldiasca si arunca apa pe pajesce, sa bée mortii, pre acei voru dá spaniloru, sa nu se voru lasá.
- h) Serbatorile dracesci, marti'a si miercurea, cine va tienea vraji acei'a sa se dée spaniloru sa nu se voru lasá.
- i) Pruncii sa nu tóce pre paresimi.
- l) Cu lopat'a la pasci sa nu se bata.
- m) In lune de Pasci in apa sa nu se traga
- n) Giocurile de Duminec'a si din serbatori sa se puna giosu, ce sa mérga la biserica, éra care nu va tienea aceste, intaiu popii voru fi fara popia, mirenii fara de lege, éra alalti se voru dá spaniloru. Vladic'a Sav'a.

Alte asiediaminte ale saborului mare totu din an. 1675. de sub metropolitulu Sav'a:

„Аѡсе. Craiu Apafi Michaiu. Vladic'a Sav'a.

Renduial'a saborului mare, carele s'au facutu in Belgradu, Vladic'a Sav'a cu toti protopopii tierii, in acestu saboru s'au datu inainte cateva semnaturi si indemnaturi, cu care sa se dojenésca si sa se invetie protopopii si preutii, care sa le dee tuturoru crestiniloru inainte sa le scie, si sa le tiena.

- a) Cuventulu lui Dumnedieu cu carele este mai de lipsa, crestiniloru si neinvetiatiloru, ca si cum este de lipsa lumin'a in vremea intunerecului, asie si cuventulu lui Dumnedieu, cá sa se vestésca in limb'a nóstra romanésca, carele ne amu nascutu, cá sa intiéléga toti crestinii, sava ca in tóte sabórele de mai nainte vreme amu dojenitu, si amu poruncitu asie si acum. Éra cari se voru aflá facundu amintrele, cu bintatuiala, carele s'au datu in conditiile dintâiu intr'alti ani se va bintatuí.
- b) Cinste in slujb'a ddieésca carele se face in bisericéle crestinesci, bine este in tóte dilele sa laudamu pre Dumnedieu, sa nu se lipsésca biserica de cuventulu sfintiei sale, éra pentru ca vediendu noi superarea, si impresurarea preutiloru, cari nefiindu putintia sa se hranésca fara de munca, si fara de lu-

cru, socotitau saborulu sfantu, pre unde au fostu obiceiuu, pre la orasie, si pre la biserici, unde suntu mai cu dobânda, si plata li se da mai buna, in tôte dilele sa tienă slujba in bisarica. Éra celora-lalti preuti, tuturor'a de preuna le poruncimu, langa dumineca, miercuri si vineri, si candu se voru templă serbatori, asisdere si in posturi sa faca slujba in tôte dilele, éra de va putea pretutindinile sa mérga la biserica.

- c) Cum amu avutu si pana acum obiceaiu, si porunca, cum in tôte rugatiunile nóstre sa facemu pomána pentru mari'a sa craiu milostivulu domnu.
- d) Despre rendulu serbatoriloru, cum le-amu datu odata si inainte, le-au luátu toti protopopii, asie sa se tienă, éra cari se voru află facundu intr'altu chipu, sa se bintatuiasca.
- e) Acele lucruri carele nu se unescu cu scriptur'a sfanta, si cu tocmal'a bisericei nóstre, si pana acum amu fostu poruncitu, cum sa se plenasca, si sa se puie diosu, asie poftimu si acum, éra pe unde se voru află lucruri de cele bintatuiise-voru, cum este renduial'a saborului.
- f) Care crestinu nu va invetiă, tatalu nostru, credeulu, 10 porunci, unii cá acei'a voru fi fara legea lui Dumnedieu.
- g) Éra pintru sa se mai intarésca, si pruncii nefindu in scula, unde sa invetie, totu crestinulu sa-si duca pruncii la biserica si pop'a dupa ce va ispraví slujb'a bisericei, sa faca scire, cumca sa strenga pruncii in biserica, sa-i invetie, cum este scrisu mai susu.
- h) Popii, cari nu se nevoiescu cu romanie, ce totu cu serbie, unii cá acei'a si loru facu-si de catra Dumnedieu pedépsa, si de catra poporani uriciune, si saborului scadere, acei'a cu unu cuventu sa se oprésca din popia.
- i) Totu protopopulu sa nu primésca nice unu preutu in poporu, pana nu va aduce carte dela protopopu, unde au fostu nainte, cum s'au purtatu.
- l) Nice unu popa in poporu, fara scirea protopopului sa nu se tocmésca. Éra carele se va tocmí fara scire, sa fie opritu din popia.“¹⁾

¹⁾ Tôte aceste asiediaminte suntu scóse din istori'a lui P. Maioru, partea inedita, capu 8. §. 1. Dupa Acte si fragm.

Din asiediamintele acestea si cu deosebire din puntele a. si h. se dovedesce deplinu, pre langa altele, ca metropolitulu Sav'a a fostu romanu, si nu serbu, cum afirma Serbii, — si ca elu si cascigà mari merite pentru introducerea asià-dicendu cu forti'a a limbei romane in loculu celei serbesci, in biserica. ¹⁾

37. Iosifu II. (Budai) din 23 Augustu 1680 pana la 1682; dupa condic'a de chirotonire din Bucuresci, diplom'a lui Apafiu citata la metropolitulu Sav'a II, S. Clainu, Sincai la an. 1680, si dupa Zaconicu.

38. Ioasafu, in diptichu Iosafatu, alesu in 1. Aprile 1682, dupa condic'a de chirotonire din Bucuresci.

39. Sav'a III, Vestemeanulu, pana catra 1687, in condic'a din Bucuresci, fara anu, si in Zaconicu.

40. Varlaamu II. la an. 1687—1690, in condic'a din Bucuresci, fara anu, in dalteri'a sa din 27 Iuniu 1688 citata mai susu, la Sam. Clainu dupa Sincai la an. 1680, in molitveniculu tiparitu in Belgradu la an. 1689. Sam. Clainu dîce la loculu amentitu, ca Varlaamu tienea scaunulu metropolitanu la anulu 1690, cîci densulu a aflatu scrisori de man'a lui scrise intru acestu anu in 26 Iuliu, in care scrie, ca a cumperatu si a zalogitu nesce pamenturi si fenatiuri, care le-a datu sa fia de mosia pe sém'a metropoliei. Neobositu a fostu metropolitulu Varlaamu intru de a medilocí dela imperatoriulu Leopoldu, sub carele tocm'a devenise Ardelulu, usiurare bisericeii, clerului si credinciosiloru sei, déra fora de efectu, din caus'a impregiurariloru celoru nefavoritóre de pre atunci.

41. Teofilu III. (Tom'a Sereni din Teiusiu) din 18

¹⁾ Toem'a acum de curendu se publicà intrég'a biografia a acestui metropolitu in foi'a liter. biser. „Speranti'a“ din Aradu, in nr. 17, 18 si 19. din 1869, carea n'aru trebui sa se scape din vedere la istori'a biser., mai alesu ca biografi'a acést'a a metrop. Sav'a e scósa din istori'a fratelui seu celui mai tineru Georgiu.

Sept. 1692 pana la 1697, in condic'a de chirotonire din Bucuresci, apoi la S. Clainu, Sincai s. a.

In dîlele acestui metropolitu se făcûra cele d'întâiu incercari pentru de a trage pre Romani la unire cu biseric'a apuséna. Starea cea misera si démna de compatimire la carea ajunsesera Romanii si biseric'a loru, in urm'a persecutiunilor celoru grele si neomenóse ale principiloru calvinesci, se pôte cunósce câtu de bine din cele espuse pre scurtu pana aici, si cu deosobire din maltratările cele rusinatóre ale metropolitiloru loru; căci déca pre capii bisericesci ii torturáu astfeliu, apoi ne potemu inchipuí cum se voru fi portatu ei, calvinii, cu cea-lalta preotíme si cu poporulu intregu.

Pana la Apafiu II., câtu tienù domni'a principiloru calvinesci, se silira acesti'a din tóte poterile a trage pre Romani la calvinismu, intr'acolo acéntiau tóte nesuintiele loru; éra dupa devenírea Transilvaniei sub cas'a habsburgica, incepura apoi catolicii a duce rol'a celoru d'întâiu si a trage pre Romani la biseric'a apuséna, facunduli-se promissiunile cele mai mari din partea arhiepiscopului romano-catolicu din Strigoniú Leopoldu de Collonici si a parochului rom-catolicu din Belgradu Pavelu Bárány, agintelui arhieppului numitu, precum: usiurarea preotímei de greutatile iobagesci, scaparea de batjocurile caror'a eráu espusi, si preste totu inbunatatírea starei materiale, propunenduli-se aceste puncte: 1, recunóscerea papei de capu alu bisericei, 2. recunóscerea s. cuminecaturi cu pane nedospita séu asima, 3. recunóscerea purcederei Ducului santu dela Tatalu si dela Fiulu, 4. recunóscerea focului curatítoriu adeca a purgatoriului.

Teofilu cumu se vede cu multu mai micu de spiritu si de caracteru, decâtu sa fi potutu resiste dupa esemplulu antecesoriloru sei ispiteloru si curseloru ce i-le facura inimicii bisericei sale, bucurandu-se pôte de imbucaturile ce i-se parea a se cuprinde in promissiunile rom-catolici-

loru, cadiù préda aceluor ispité invoindu-se mai pre urma si decidendu-se a trece la unire cu biseric'a Romei, ceea-ce produse o mare turburare in clerulu si poporul romanu. Deci in urm'a acestoru turburàri se dîce ca elu aru fi tienutu unu sinodu in lun'a lui Februaru 1697. in Alb'a-Juli'a, unde in siedinti'a I. aru fi desbatutu pre largu persecutiunile, ce le suferì biseric'a pe tempulu principiloru calvinesci, fiindu batjocurita si vatemata chiaru in dogmele sale, de ôre-ce din mandatulu aceluor'a se tiparîra mai multe càrti romanesce cu schimonosirea invetiaturei primitive a bisericeii ortodocse; — éra in siedinti'a II. aru fi propusu metropolitulu parasirea religiunei stramosiesci si unirea cu biseric'a apuséna, si s'aru fi decisu a primí unirea pre longa urmatórea dechiaratiune:

I. „Biseric'a romana sa tiena pentru totu-déun'a cele patru puncte care cuprindu sant'a unire, éra la mai multe sa nu se constrînga sub nice unu pretestu. Cele patru puncte care contienu unirea suntu aceste urmatóre: 1. pap'a dela Rom'a este capulu vediutu a tóta biseric'a crestina din lume; 2. panea azima este materia destula pentru tain'a eucharistiei; 3. afara de ceriu, scaunulu fericitiloru, si de iadu, prinsórea osinditiloru, mai este unu alu treile locu in care se tienu sufletele cele necuratite si se curatia; 4. Duculu Santu, a trei'a fatia in Treime, purcede dela Tatalu si dela Fiiulu.

II. Dreptulu canonicu, care se numetce in limb'a romana Pravila, sa remana in putere, afára de cele ce se aflu contrarie s. uniri, si dupa dens'a sa se procéda in judecati.

III. Persónele care se aflu in servitiu bisericescu, preotii, diregatorii bisericesci, precum diaconii, cantorii, dascalii si paraclisarii, sa se bucure de aceleasi drepturi, privilegie scutiri si libertati, de care se bucura preotii romano-catolici, séu de ritulu latinu, dupa santele canóne si dupa statutele regiloru Ungariei.

IV. Romanii laici uniti cu biseric'a Romei, sa se primésca si sa se inaintedie la tóte diregatoriile, cá si ómenii de cele-lalte natiuni si religiuni primite in patria, si fiii lor sa se primésca

la scólele latine catolice si la fundatiunile scolastice fara distingere.

V. Sa se ingrigésca pentru subsistinti'a cuvenita a metropolitului bisericei romane."

In siedinti'a a 3-a s'aru fi decisu asternerea actelor sinodului la imperatia si la primatele Ungariei Leopoldu de Colloniciu.

Representatiunea aru fi fostu urmatórea:

„Noi Teofilu din grati'a lui Dumnedieu episcopu bisericei romane din Trarsilvani'a si din partile Ungariei cele unite cu dens'a, si totu clerulu acelei'asi biserice, facemu cunoscutu prin acést'a tuturor celor ce se cuvine, ca tienédu noi sinodu generalu in lun'a trecuta a lui Februaru in Alb'a-Juli'a, amu otaritu cu glasu unanimu, ca voimu sa ne întórcemu in senulu santei matri biserice romano-catolice, si sa ne reúnimu cu dens'a, primindu, marturisu si crediendu tóte cele ce primesce, marturisesce si crede aceea. Si mai vertosu marturisimu acele patru puncte, in care ne-amu desbinatu pana acum: (urmédia cele patru puncte.)

Déra ceremu dela Maiestatea imperiale si regala cele urmatóre:

1. Cá preotii si diregatorii bisericesci de ritulu grecescu, sa se bucure de totu acele privilegii si drepturi, de care se bucura nu numai preotii romano-catolici, ci si arianii, luteranii si calvinii.

2. Cá in fiecare satu unde se afla preotu, sa aiba biserica casa parochiala, cá preotulu sa nu fie silitu a siedé in casa séu pe locu strainu.

3. Cá preotii sa depinda si sa se despuna de episcopu, éra nu de laici cá pana acum.

Noi, dicu, prenumitii Teofilu episcopulu, si totu clerulu ceremu cu umilintia acestea dela Maiestatea imperiala si regala, si ne indatorimu la punctele susu pomenite, inaintea parintelui Pavelu Barani, parochu bisericei romano-catolice din Belgradu. Spre a carei'a credintia si intarire amu subscrisu cu man'a nóstra si amu intaritu cu sigilulu nostru celu episcopescu si cu alu universitatii

clerului. Datu in Alb'a-Jul'i'a in 21 Martiu 1697. Teofilu episcopulu cu totu clerulu. ¹⁾

Acest'a a fostu inceputulu unirei in Transilvani'a, carea in locu sa mai fi impucinatu inmultì inca si mai tare nevoile bietiloru romani. Turburarile bisericei si natiunei romane de mai nainte, atâtu din laintru câtu si din afâra, luâra in urm'a sinodului acestui'a dimensiuni totu mai mari; un'a, cãci dintre Romani prea pucini se puteáu imprietinì cu planulu lui Teofilu de a-si parasi religiunea cea stramosiésca, — éra a dóu'a, cãci reformatii inca lucráu din reputeri pana si la imperatiã, cá sa impedece rezultatulu acelu sinodu. Sub astfeliu de impregiuràri bolnavindu-se Teofilu murì in lun'a lui Iuliu 1697, lasându dupa sine biserica si natiunea in cea mai trista pusetiune.

42. Atanasiu I. (Nemesiu, din Ciugudu, langa Belgradu), alesu si santitu in 22 Ianuariu 1698, dupa condicia de chirotonire din Bucuresci.

Sub acestu metropolitu unirea unei parti a Romaniloru cu biserica apuseana, incercata mai nainte de predecesorele seu Teofilu, si prin acest'a desbinarea intre Romani se aduse la indeplinire.

V.

Apostasi'a metropolitului Atanasin.

Impregiuràrile cele grele sub care se aflá biserica ortodoxa romana din Transilvani'a, precum si elatinarea in credintia si aplecarea la apostasia a metropolitului Teofilu se sciau prea bine si la esarchatulu patriarchalu din Bucuresci; pentru aceea aflá acest'a de bine a intari in credintia si in chemarea sa archierésca pre noulu metropolitu Atanasin, pre langa juramentulu celu archierescu prescisu, si prin o invetiatura deosebita, cu scopu, de a

¹⁾ Dupa Sincai la an. 1697; Magaz. ist. s. a.

se abáte astfelu ori-ce neodichna si turburáre dela biseric'a Romaniloru din Ardelu, care invetiatura inca se póte privi mai de unu alu doilea juramentu, aflandu-se si ea totu la unu locu cu juramentulu archierescu depusu in condic'a chirotonieloru archieresci din Bucuresci. Juramentulu archierescu, ce-lu depuse Atanasiu la chirotonire-i in Bucuresci, se póte vedé mai susu la chirotoniele metropolitiloru respectivi ai Ardelului, si anumitu la chirotonirea metropolitului Iosifu, càci totu in form'a juramentului depusu de acestu archiereu urmara si ale celoru-lalti dupa densulu; éra invetiatur'a séu svatuirea ce o dede dupa chirotonire lui Atanasiu patriarchulu Ierusalimului Dositeiu, carele pe atunci inca se aflá in Bucuresci, pentru insemnatarea istorica o reproducemu aici in intregu cuprinsulu ei dupa cum urmédia:

„Dositeiu cu mil'a lui Dumnedieu s. c. (vedi mai susu nr. I. lit. B. 2.)

„Cea neasemenata a lui Dumnedieu de noi iubire de ómeni, si bunatate, daruitu-ne-au cu adeveratu multe si alte privilegiuri, si pricini si de spasenii, si cu multe chipuri de faceri de bine, ne chiama spre a sa buna placere, si inca mai vertosu de catu tóte ne invitédia, si ne indémna spre dragostea sa, cu cele legiuite orenduiiele si canonicesci invetiaturi si porunci. Si prin mediuloculu legiuitóreloru orenduieli si invetiaturi, pricepemu si cunós-cemu, pre acel'asi dedatoriulu de lege Dumnedieu, dupa sfintele scripturi, dintru care sfinte ale sale porunci si invetiaturi, indreptandu-ne fara de pedecasisar de gresiala, umblamu in calea sfintei voei sale, pazindu cu ameruntulu prin mediuloculu sfintelor sale porunci, cunoscintiele si marturisirurile, cei curate si far de prihana credintiei nóstre, si prin intru - o paza cá acést'a ale sfintelor porunciloru lui Dumnedieu, strălucesce cea ddiéesca, si luminósa infromsetiare, si radia a blagocistivei credintiei nóstre cu a caror'a sfinteloru porunci ddiéesci, putere si volnicia, se intiárca, si se zaticnescu dela cei vicleni si rei ómeni, rapirile si lacomiile, si cele de asupr'a aprópeloru si veciniloru, redicari dela cei supusi, si cele dintru ómeni vrasbi si prici, se contenescu si se oprescu, si se sporescu la cei-ce pazescu poruncile lui Ddiieu,

faptele cele bune si placute lui Dumnedieu, adecate pacea si unirea si dragostea, si precum prin paz'a sfintelor porunci ale lui Dumnedieu, se indireptédia si tóte alalte bune fapte, si dintru a acestor'a povatiuire si invetiatura, se impodobescu si se infrumse-tiédia naravurile, si voróvele, si gandurile ómeniloru, si se adauge la cei cu minte buna, bogatia bunatatiloru, si dreptatea avendu voia a ocârmui, si a tiené starea cea pacinica, si unire far de price. Intr'acest'asi chipu éra-si este improtiva, calcarea si defaimarea sfintelor porunci ale lui Dumnedieu, de aduce la cei rei si calcatori, tóte in cele inprotiva, nedireptati dicu, si lacomii, ródele cele rele, ale nesatiósei si neinfrenatei pochte, si in locu de pacinic'a stare, nasce la cei calcatori, si nebagatori de séma, de sfintele porunci ale lui Dumnedieu, vrajbile, si resbóiele cele din desine: care reutati aducu la ómeni desnadejduiri de spase-nia. De vreme daru ce invetiatur'a si ocarmuirea, si urmarea ddieesciloru legi, aduce la ómeni scapáre si mantuire de atátea rele, éra lipsirea si departarea ddieesciloru legi, aduce la ómeni totu cele impotriva.

- a) Cade-se Archieri'a ta, tocmelele sfintiloru apostoli, si proro-ciloru. Adecate sfent'a scriptura vechia si noua si cele spa-sitóre si parintesci orenduieli, adecate canónele si hotaririle sfintelor sabóre si ale sfintiloru parinti, sa le priimesci cu bratie desfacute, si sa le cinstesci cá nisce table scrise de Dumnedieu, si sa le pazesci purure neclatite si nemicsiorate: sciindu ca ai cercatoriu si cercetatoriu pre dedatoriulu si Dascalulu sfintei scripturi si alu sfintiloru parinti, carele este Mangaitoriulu Duchulu adeverului, si inca Archieri'a ta tre-buie 'a te supune la puteri si la stapaniri, adecate la lucru-rile cele politicesci impreuna si cu turmati, la politicescii pu-ternici si biruitori, dupa celu aieve respunsu alu sfintei scripturi.
- b) Trebuie Archieri'a ta, sa propoveduesci cuventulu lui Dum-nedieu la Serbi, si la Rusi, pre limb'a slovonésca, éra la Ro-mani pre limb'a romanésca, atátu Duminecile, câtu si la ce-le-lalte serbatori, atátu la biserici câtu si la pogribanii, si mai pre scurtu in tóta vremea si in totu loculu cându va trebui dupa cum ti putinti'a sa propoveduiesci cuventulu lui Dum-nedieu.

- c) Trebuie Archieri'a ta, sa te nevoiesci si sa priveghedi sa afli ómeni de cinste preoti, cari voru avea cinstea preotiei inpodobita cu multe feliuri de bunatati, sa invetie si ei pre la locasiurile loru cuventulu lui Dumnedieu, pentru ca preotulu ce nu vá invetiá, adecate sa faca cazania, nevrednicu este si lapedatu de preotia.
- d) Trebuie Archieri'a ta, cându faci cazania, séu pui pre altii de facu, sa se talcuiasca sfint'a scriptura, nu intr'altu chipu, ci precum o-au talcuitu si o-au talmacitu, sfintii parinti, de vreme ce dogme din ceputu, si de mosie este bisericei nóstre, sa intieléga pravoslavnicii sfent'a scriptura, precum o au talcuitu sfintii parinti, si nu intr'altu chipu.
- e) Trebuie Archieri'a ta, slujb'a bisericei adecate Ochtaiulu, minnee si alalte carti ce se canta Duminecile si Serbatorile si slujb'a de tóte dilele, sa te nevoiesci cu dédinsulu sa se cetésca tóta pre limb'a slovenésca séu elinésca, éra nu romanesce séu intr'altu chipu.
- f) Trebuie Archieri'a ta, svent'a evangelia la liturgia sa pui sa se cetésca au slovenesce au romanesce, precum s'au tiparitu in dilele blagocestivului si luminatului Domnu Io Constantinu Basarabu Voevodu a tóta Ungrovlachi'a.
- g) Trebuie Archieri'a ta, sa grijesci sa se faca cele siepte taine ale sabornicescei biserici, sa se slujiasca, si sa se seversiasca dupa orenduial'a sfintei biserici, si dupa invetiatur'a si inchiuirea sfintiloru parinti. Adecate s. botezu la vreme de nevoia sa se faca si in casa, si de nu va apucá preotu, sa boteaze si unu mirénu, numai cu apa curata, dicundu botéza-se robulu lui Dumnedieu, in numele Tatalui, si alu Fiiului, si alu sf. Duchu. Éru cându nu va fi nevoia, sf. botezu sa se faca in biserica, si nu numai cu apa, ci sa bage untu de lemnu in apa.
- h) Indata ce se va botezá copilulu sa se si pomazuiasca cu s. miru.
- i) Si inca trebuie Archieri'a ta, sa grijesci indata ce se va pomazuí celu botezatu cu s. miru, sa se si precestuiasca cu s. taine.
- l) Trebuie Archieri'a ta, la prea sant'a taina a ddiescei liturgii sa nevoiesci la slujb'a ei, sa se aduca paine de grêu curata,

si dospita, si vinu cu apa amestecatu, si sa socotesci Archieri'a ta, si sa dái si in socotinti'a si gandulu tuturoru pravoslavniciloru, ca sevarsirea ei, adecate prefacerea, se face cu cuvintele cele domnesci prin rogatiunea si blagosloveni'a preotului, si cumca si toti pravoslavnicii atátu preoti câtu si mirenii, pricistuindu-se cu ddieescile taine, se pricistuescu dintru amendoue feliurile asemenea, cum aru fi din pane si din vinu, adecate din trupu si din sange.

- m) Trebuie Archieri'a ta, la tain'a preotiei cei inchinate, vrendu a chirotoni preotu séu diaconu séu ipodiaconu séu citetiu, sa cercetedi, si sa alegi, si sa pui inainte pre cei ce suntu vrednici, dupa porunc'a s. scripturi, si dupa socotél'a s. parinti, si inca preotii si diaconii sa iei aminte sa fia, au nici decum insurati, séu numai cu o muiere insurati adecate sa fia luátu, séu sa fia tienutu fiesce care un'a si o singura muiere, si aceea sa nu fi fostu veduva, séu lasáta dela barbatu, séu curva, si ori-care preotu séu diaconu dupa chirotonie va luá si alta femeia, sa fie lipsitu de preotia, câtu nici liturgia, nici alta veri ce taina sa nu póta lucrá.
- n) Trebuie Archieri'a ta, la tain'a nuntii sa pazesci spitiele dupa orenduitele canóne, si cu trei zile mai nainte, sa marturisesci impreunarea pentru obiceiulu si alalte pricine, ce au pazitu la tain'a acést'a biserici'a Transilvaniei pana acum.
- o) Trebuie Archieri'a ta, la tain'a pocaintiei adeca la ispovedania, sa alegi si sa pui inainte preoti, cari voru fi la asiediare cuviosi de preotia, atátu ieromonachi câtu si popi de miru, cá sa primésca gandurile pravoslavniciloru, si sa-i indreptedie si sa-i povatiuiasca in calea cea imperatésca, carea mai-c'a cea de obsce sfent'a lui Cristosu biserica, o propoveduesce, invátia si poruncesce.
- p) Trebuie Archieri'a ta, sa grijesci a se ispovedui pravoslavnicii la duhovnici parinti purure, si mai vertosu la câte patru posturi ale anului séu mai pucinu macaru la parasimile cele mari, si asemenea sa poruncesci, ei ispoveduiti sa se pricistuiasca cu ddieescile taine, de voru vré adesea, séu macaru de patru ori intr'unu anu, adecate la fiesce care postu, séu mai pucinu, de nevoia trebuie a se pricestui la marile si sfinte Pasci.

- r) Trebue Archieri'a ta, sa poruncesci, s. maslu sa se faca, la cei ce se bolnavescu trupesce, si la cei ce se bolnavescu sufletesce, inse sa nu se faca nici odata de unu preotu, ci de siepte, séu celu mai pucinu de doi.
- s) Trebue Archieri'a ta, la pogribaniile credinciosiloru, sa grijesci sa se faca cantarile, slujbele, cazaniile, si alalte ce suntu tocmite si orenduite de sabornicésc'a biserica, si asemenea sa se faca pomenele, si liturgiile, si milele, pentru cei'a ce pre nadejdea de viati'a vecinica au reposatu parinti si frati ai nostri, precum apostolésc'a biserica luandu dela sfintii Apostoli au pazitu pan acum.
- t) Cade-se Archieri'a ta, sa socotesci de sfintele vase si de sfintele odóre, adecate sa grijesci a fi sfite la tóte bisericile, discose si potire, si sfinte icóne si cumca sfintele icóne nu suntu pre la biserici numai spre podóba, ci spre cinstea, precum celu de a tóta lumea sfentulu alu sieptelea saboru dice la hotarirea lui, si la acestea sarutare si inchinatiune cu cinste sa se dec, nu cea dupa credinti'a nóstra adeverata inchinatiune, care se cuvine numai la Dumnedieésc'a fire, ci in ce chipu ~~se da cinstea la inchipuirea cinstitei~~ si de viétia facatórei cruci, si sfinteloru evangeliu si la alalte sfintíte podóbe, si aduceri de tamaieri, si de lumini, spre cinstea acestor'a sa se faca, precum si la cei din betrani cu blagocestivia s'au obicinuitu, ca cinstea icónei se reduce la chipulu celu adeveratu, si cei-ce se inchina icónei, se inchina intr'ins'a la sub starea celui ce este scrisu.
- u) Trebue Archieri'a ta, sa aduci aminte norodului, cea de mosia si dela parinti data, pentru sfinti sláva, adecate ca unulu este cá unu adeveratu mediulociu lui Dumnedieu, si ómeniloru, Domnulu nostru Iisusu Cristosu, si elu ne-au mantuitu pre noi, si elu siedindu dédrépt'a lui Dumnedieu si Tatalui, este pentru noi, déci avemu catra acest'asi Domnulu nostru Iisusu Cristosu mediulociu, si solitori, pre s. s. Apostoli, prorocii, mucenicii, si pre alti dupa invetiatur'a s. scripturi, si a sfintiloru parinti,
- v) Trebue Archieri'a ta, sa dái invetiatura, ca temeiulu spaseniei nóstre este pravoslavnic'a credintia, si far de pravoslavnic'a credintia, nici unu omu nu se póte spási, inse, la cre-

dintia urmédia viéti'a cea crestinésca, adecate bunele fapte, far de care credinti'a este mórtá, precum aieve scrie la polani'a sa, Iacobu fratele lui Dumnedieu, dreptu aceea fiesce care crestinu pravoslavnicu, trebue sa pazésca neclintita, pravoslavnic'a credintia, inse sa se nevoiásca câtu va puté si spre lucrurile cele ce suntu cu placere ddieesca.

- z) De vreme dara, ce dupa fericitul Petru, intre proroci au fostu proroci mincinosi, si intre apostoli au fostu apostoli mincinosi, suntu si intre crestini crestini mincinosi, si de nevoia urmédia cându vrajbi si cându indoiri, cându la dogme, si cându la naravuri, cu totu din adinsulu trebue Archieri'a ta, dupa canónele sfintiloru apostoli, si ale sfinteloru a tóta lumea sabóre, sa strengi intr'unu anu de doue ori saboru, de alesi, si intielepti si cinstiti preoti, séu macaru, intr'unu anu odata, cându la caresaboru dupa invetiatur'a s. scripturi si dupa canónele sfinteloru sabóre, si dupa tocmirea sfintiloru parinti, sa cercetedu, sa iscodesci, cá sa risipesci machnirile, si zaticnirile, si sa tái indoirile, si asié sa aduci pacea bisericei. Éra de se va templá vre unu lucru, adecate vre o indoire cu nevoia, care vá fi peste putintia a Archieriei tale, si a savorului, a o deslegá, atunci au un'a de va fi indoirea, séu multe, sa le scrii curatu, si sa le dái in scire aice la celu dupa vremi prea sfintitul metropolitulu Ungrovlachiei, si sfinti'a sa cu savorulu seu, si cu cei ce se voru aflá aici, sfinti archierei, si dascali, si intielepti, sa aiba a cercetá, si a iscodi si dupa sfintele pravili, sa aiba a deslegá indoirile, si a trimite respunsurile curatu la Archieri'a ta. Éra de se voru vedea indoirile mai pe désupr'a si preste alegerea parintelui Ungrovlachiei, si a savorului seu, sa aibi a le trimite Archieri'a ta la Ciarigradu, la prea sfentulu patriarchu, si sfinti'a sa cu celu mare si sfentu saboru alu sfintiei sale, cu adeveratu si far de zabáva va deslegá indoirile, si va trimite respunsurile, cu degrabu la Archieri'a ta, prin mediuloculu parintelui Ungrovlachiei, si privilegiulu acest'a alu invetiaturei a se deslegá indoirile bisericiloru dintra cóci, este hotarire alésa a sfentului a tóta lumea saboru din Chalcedonu la canónele lui, adecate la alu noualea si la alu siepte-spre-diecelea, intru care canóne, facisiatu s. sabovu graiesce. Cându

se va intemplá vre o indoire sa se caute la saburulu eparchiei, éru de nu se va face deslegare indoirei la saborulu eparchiei, sa se caute la esarchulu obladiurei, precum este spre obladiurea eparchiei tale, esarchu metropolitulu Ungrovlachiei, éru de nu se va face deslegare nici la esarchulu obladiurei, sa aiba a se deslegá indoirile mai pe urma la patriarchulu Ciarigradului.

aa) Cá sa nu lungimu vorb'a poruncimu Archieriei tale, sa pazesci dogmele, tainele, si naravurile bisericei resaritului, neclintite, care se vedu, ca facisiatu, si curatu, le propoveduesce s. scriptura, si aieve invatia purtatorii de Dumnedieu parinti, éra inca si camu pre scurtu le dovedesce acestea, cartea ce se chiama pravoslavnic'a marturisire, care de curendu s'au scosu pre limb'a romanésca si s'au si tiparitu romanesce, si de vreme ce limb'a romanésca este pucina si ingusta, de va fi vre unu cuventu séu noima cu nevoia spre intielegere, la izvodulu celu romanescu, Archieri'a ta, cere deslegare si talcuirea dela temeiu, adecate dela cea elinésca.

bb) Inse mai pe urma de tóte, dicemu, cá se cade Archieri'a ta, de vreme ce de ddieesculu daru te ai chiamatu, si jugulu evangelescu pre grumadiu ai primitu, evangelesce si parintiesce, turm'a ce ti s'au datu de prea sfentulu Duchu sa ocarmuiesci, sa-ti puni sufletulu pentru oi. Pre cei ce mergu la intunereculu pecatului, sa-i indreptedi la lumina, sa-ti pazesci manile curate de nedreptati, de lacomii cu rapire, si de cea mare reutate a simoniei, ce este plat'a chirotoniei, cá sa nu iei dela chirotoniile preotiloru si diaconiloru si altoru clerici, nici bani, nici mita, nici mai nainte de chirotonia, nici dupa chirotonia, pentru ca nu se insiala Dumnedieirea. Pentru cei napastuiti sa stái intr'ajutoriu, pre cei necajiti sa-i indreptedi, celoru lipsiti sa aduci mângâierea cea dupa putintia, sa te bucuri cu cei ce se bucura, si sa plangi cu cei ce plangu, in posturi si in rugi catra Dumnedieu sa te zabovesci, maini curate spre Domnulu sa ridici diu'a si nóptea, sa priveghi pentru sufletele ce ti s'a incrediutu, si spaseni'a loru de susu sa o ceri, precum esci datoriu a dá sém'a pentru densele, cum invétia fericitulu Pavelu, pilda bunei fapte si bunei orenduieli, prin fapta tuturoru sa te areti, cá nain-

tea ómeniloru lumin'a Archieriei tale sa luminedie, si asié te vei aretá spre podób'a bisericeii, si spre slav'a celui ce sangele seu pentru dens'a si-au versatu, Cristosu celu adevveratu Dumnedieulu nostru, care si nadajduimu, si rugamu, si dupa indelungate betranetie, cu mari nadejdi la cea gatita sfintiloru fericire sa ajungi, unde a tuturoru nadajduita odichna va sa fia, in Cristosu Iisusu Domnulu nostru, ca elu este datatoriu si platnicu bunatatiloru, si lui sa cuvine slav'a, cinstea si inchinatiunea, in vecii veciloru Aminu.

S'au datu in Bucuresci anulú 1698 (1698) in lun'a lui Genarie. Iscalitu (grecesce) Dositeiu patriarchulu ecumenicu alu sfintei cetati a Ierusalimului. Smereniei Atanasiu episcopulu tierii Ardelului.¹⁾

Astfeliu intrarmatu si provediutu cu daruri frumóse cu haine, scule si carti bisericesci, daruite de Constantinu Brancoveanu la an. 1698, dupa chirotonire se întórse Atanasiu in Transilvani'a, si ocupandu scaunulu metropolitanu incepù a guverná biseric'a, póte fara cugetu, cum dîcu unii, de a continuá fapt'a predecesorelui seu. Déra durere! nu trecù multu si incepù si elu a se clatiná in credintia si a cugetá la modulu, cum aru puté mai lesne esecutá planulu antecesorelui seu Teofilu, pentru de a trece la unire cu biseric'a Romei.

Intr' aceea turburarile, cum se mai amentî, eráu fórte mari, care le produsera in biserica, natiune si preste totu in Transilvani'a pasii cei nesocotiti si incercarile lui Teofilu de a trece la unire cu biseric'a apuséna; éra imperatulu Leopoldu temendu-se, cá acelea sa nu produca vre-o miscare violenta in tier'a cea neasiediata inca, indreptá in 14. Aprile 1698 unu decretu catra guvernulu tierii in urmatoriulu intielesu:

„Care dintre preotii romani de ritulu grecescu, marturisindu-se vá dechiará ca vá pazi ritulu grecescu dupa norm'a celoru uniti cu catolicii, si vá recunósce pre pontificele románú, acel'a

¹⁾ Istor. biser. de Lesviodacsu p. 328 seqq. .

se vá bucurá de privilegiile preotiloru catolici; éru cáre va socoti ca nu póte face numit'a marturisire, séu se va uní cu vre un'a din cele-lalte religiuni primite, séu va remanea in statulu religiunei sale in care este acum: se va bucurá de privilegiile religiunei acelei'a pentru carea se va dechiará, séu se va socoti in statulu si dreptulu religiunei in care se afla acum."

Totu-odata indreptá si arhiepiscopulu Strigoniului rom. cat. Colloniciu urmatoriulu manifestu catra guvernulu tierii Ardelului si catra preotii romani:

„Noi Leopoldu din grati'a lui Dumnedieu presviteru cardinalu alu santei biserice románe cu titlulu s. Ieronimu alu Iliriciloru de Collonici, arhiepiscopu alu Strigoniului, despanu supremu si perpetuu alu locului si comitatului acelu'asi, primate alu regatului Ungariei, legatu nascutu, secretariu si cancelariu supremu, prioru alu ordului s. Ioanu Ierosolimitanulu, comendatoru alu Egrei, Mailbergului, consiliariu intimu actualu alu Maiestatei imperiale regale, tuturoru la ale caror'a mani voru ajunge acestea, si mai alesu preotiloru romani de ritulu grecescu de prin Ungari'a, Transilvani'a si partile unite cu dens'a, mantuíre eterna in Domnulu. Facemu cunoscutu prin acestea tuturoru, celoru ce se cuvine: ca mai susu numit'a Maiestate imp. reg. Leodoldu I. Imperatulu Romániloru purure Augustu, a otaritu gratiosu si in 23 Augustu 1697, si in 14 Aprile anulu curgatoriu: care dintre preotii de ritulu grecescu, marturisindu-se vá dechiará, ca va pazi ritulu grecescu, dupa norm'a celoru uniti cu catolicii, si va recunósce pre pontificele románu, voru trebui sa se bucure de totu acele drepturi, privilegie, scutiri si libertati, de care se bucura preotii romano-catolici séu de ritulu latinu dupa s. canóne si dupa statutele regiloru Ungariei. Noi intielegundu acésta resoluțiune gratiósá a Maiestatei sale, (afara de aceea ca ne-amu umplutu de bucuria, pentru ca audimu si vedemu, ca vi-se deschide calea pe care puteti sa ve întórceti in strabunulu sinu alu bisericei romano-catolice, si la unirea mantuitóre), amu socotitu a fi datori'a si grigea nóstra cea pastorésca, care o avemu cá primate alu Ungariei si legatu nascutu, in tóta Urgari'a si in tierile si provinciele unite cu dens'a, precum si din puterea autoritateri nóstre, cá arhiepiscoru alu bisericei metropolitane din Strigoniu, care ni

s'a datu noue prin unu privilegiu specialu dela s. scaunu apostolicu, sa ve oferimu favórea nóstra si protectiunea speciala in tóte, voue celoru ce ve întórceti si celoru ce ve veti întórce la unirea cu biseric'a romano-catolica. Si vomu face acést'a cu atátu mai vertosu, cu câtu voi veti fi mai ferbinti in marturisierea si tienerea disei uniri, invatiandu, marturisindu si crediendu in particulariu si in publicu tóte cele ce invatia, marturisesce si crede s. matre biserica romano-catolica, mai alesu acele patru puncte, in care se pareá, ca ati fostu desbinati pana acum, adeca: 1. ca pontificele románú este capu universalu alu tótei biserici din lume; 2. ca panea azíma este destula materia pentru luarea cinei Domnului séu a tainei eucharistiei; 3. ca afára de ceriu, scaunulu fericitiloru, si de iadu, prinsórea condamnatiloru, mai este unu alu treilea locu, in care se tienu si se curetia sufletele mortiloru cele necuratíte inca; 4. ca spiritulu santu, a trei'a persóna in Trinitate, purcede dela Tatalu si dela Fíiulu. Si déca ve-ti face acést'a, atunci ve-ti putea sperá si dela Dumnedieu dedatoriulu tuturor bunetatoru, influinti'a gratiei sale in acésta viétia, si binecuventare mai copiósá in cele temporale, éra in venitoriu fericirea eterna, si totu deodata din favórea speciala a augustissimulu imperatoriu si din plinatatea potestatii regale, atátu persónele vóstre câtu si bisericile si cele-lalte ce se tienu de densele, ve ve-ti bucurá de scutirea si libertatea, de care se bucura in fapta bisericile, persónele si locurile bisericesci de ritulu latinu, din comandulu s. canóne. Éru cine va cutezá cu temeritate a despretiúi acestu decretu alu Maiestatei sale augustissime, séu va cutezá sub vre-unu pretestu séu sub mantelulu usantie pretinse mai nainte de a se uní, a se opune apriatu séu pre ascunsu acestei predechiarate libertati bisericesci a unitiloru de ritulu grecescu, se va pedepsi atátu de judecii forului bisericescu si civilu, câtu si de augustissimulu imperatoriu, déca va cere trebuinti'a, cu acelesi pedepse, cu care se pedepsescu dupa lege si usantia cei-ce calca libertatea bisericesca a credinciosiloru de ritulu latinu. Si afára de acestea, in libertatea acést'a bisericesca, toti domnii, guvernulu regescu, magnatii, despanii si vice-despanii comitatelorú, judicii nobililoru, capitani supremi si judicii regesci ai scaunelorú secuiesci si sasesci, si in fine toti judecii forului bisericescu si civilu, déca ve ve-ti plange inaintea lorú, ca v'ati

vatematu in predechiarat'a libertate, si ve-ti cere ajutoriulu loru, voru trebuí sa ve faca judecata si dreptate, cá si celoru-lalti credinciosi ai santei matre biserice, care se bucura de aceea-si libertate. Éru déca ei nu voru impliní acestea, si voi ne ve-ti inscintia despre acést'a pre noi si pre urmatorii nostri, atunci noi ne vomu sêrguí sa vindecamu unu reu atátu de invederatu, câtu mai curendu si cu man'a cea mai severa. Datu in curtea comandai nóstre de Maylberg in Vien'a Austriei in 2 Juniu anulu Domnului 1698. Leopoldu cardinalulu de Collonici. Archiepiscopulu Strigoniului (L. S.).“ ¹⁾

Atátu prin aceste promissiuni câtu si prin neobositele staruintie ale iesuitului Pavelu Barani, se induplecà metrop. Atanasiu a tiené unu sinodu in Belgradu in 7. Iuliu 1698, adeca in a siesea luna dela chirotonirea sa de arhieru. Despre pertractarile acestui sinodu nu avem date sicure, se vede inse ca dificultatile escáte in contr'a uniunei eráu multe si diferite.

Dupa aceea imperatulu Leopoldu emise in 16. Febr. 1699. urmatoarea diploma favoritóre unirei:

„Noi Leopoldu din grati'a lui Dumnedieu alesu imperatu alu Romániloru purure augustu, regele Germaniei, Ungariei, Boemiei, Dalmatiei, Croatiei, Slavoniei etc. archiduce Austriei, duce Burgundiei, Brabantiei, Stiriei, Carintiei, Carnioliei, marchisu Moraviei, duce Lucsenburgului, Silesiei de susu si de diosu, Virtembergei si Tecei, principele Sveviei, comitele Absburgului, Tirolului, Chiburgului, Goritiei etc. Facemu cunoscutu prin acést'a tuturor celoru ce se cuvine, ca libertatea bisericesca, de care se bucura bisericile si persónele bisericesci si lucrurile lor; dupa dreptulu ddiescu si omenescu mai alesu in regatulu nostru apostolicu din Ungari'a si din tiarile si provinciele unite cu dens'a, fiindu intarita prin gratiósele privilegii ale fericitiloru regi predecesoriloru nostri de buna memoria, si prin constitutiunile regatului, si cuviundu-se cá sa se tiena si sa se apere de Maiestatea nóstra imperiala regala (de óre-ce avem prerogativa speciala de rege apostolicu intre regii crestini), ni s'a parutu dreptu, cá

¹⁾ Cron. rom. de Sincai la an. acést'a; si Magaz. istor.

acei'a pre cari i-a unitu aceea-si credintia si caritate in aceea-si unitate a s. biserice catolice, si pre cari ii tiéne cá pre nisce fii ascultatori in totu acel'asi senu alu s. matre, si-i vivifica sub ace-l'asi capu cá membri ai acelui'a-si corpu, si-i face capabili de aceea-si favóre ddiéasca si omenésca, acei'a dicu, sa nu fie lipsiti de dreptulu seu. Dara fiindu ca ni s'a facutu cunoscutu cu tóta siguratatea, ca natiunea Romaniloru, Greciloru si Rusneaciloru, care pana acum a fostu intinata cu schisma, a inceputu prin in-sufierea lui Dumnedieu a se întórte la unirea si in sinulu s. bi-serice române in diverse parti ale regatelor si in Transilvani'a si in partile unite cu dens'a, si a primi, a marturisi si a crede tôte cele ce primesce, marturisesce si crede s. matre biseric'a ro-máno-catolica, si mai vertosu acele patru puncte in care se desbi-nara pana acum: 1. ca patriarchulu Romei este capulu univer-salu alu tótei biserice crestine din lume; 2. ca pana azima e destula materia pentru cin'a Domnului séu misteriu eucharistiei; 3. ca afara de ceriu, scaunulu fericitiloru, si de iadu, prinsórea condamnatiloru, mai este unu alu treilea locu in care se tienu si se curetia sufletele cele inca necuratite; 4. ca Duchulu santu, a trei'a fatia din Treime, purcede dela Tatalu si dela Fiiulu. Noi dreptu aceea vrendu sa respondemu revnitórei detorintie a unui rege apostolicu, dechiaramu din plinatatea autoritateri nóstre re-gale, ca bisericile, persónele bisericesci si lucrurile unitiloru de ritulu grecescu din predisele regate ale Ungariei, Croatiei si Sla-voniei, pre cum si din Transilvani'a si din partile unite cu dens'a, sa se bucure chiaru de aceea-si libertate bisericésca de care se bucura in fapta bisericile, persónele bisericesci si lucrurile cre-dinciosiloru de ritulu latinu, dupa comandulu s. canóne, si dupa consentiementulu, indulgenti'a si privilegiile principiloru pamen-tesci. Si in respectulu acest'a comandamu severu sub amenintia-rea maniei nóstre regale, ca dela publicarea acestei carti, nimeni, fia de ce stare, autoritate, demnitate, prerogativa si putintia, sa nu cutedie a se opune predechiaratei libertati bisericesci a uni-tiloru de ritulu grecescu séu apriatu séu pe ascunsu, séu sub vre unu pretestu, séu sub mantelulu usantie pretinse mai nainte de a se uní, nici sa cutedie a tratá pre preotii uniti cu biseric'a la-tina, cá pre omági, ai constrengre la claca, la lucruri si la fapte omagiale, chiaru nici sub numele de onorariu, séu ai prinde, séu

ai persecută pentru numit'a unire, séu a-i scóte din locu, din beneficiu séu din parochia, chiaru sub acele pedepse din partea forului bisericescu si civilu, ba si din a Maiestatei nóstre cându va cere trebuinți'a, cu care se pedepsescu dupa lege cei ce călca libertatea bisericească a credinciosiloru de ritulu latinu. Si acést'a comandamu tuturoru credinciosiloru nostri, prelatiloru, magnatiloru, nobililoru, judeciloru, si justitiariloru forului bisericescu si civilu, si tuturoru ordiniloru din predisele regate si din Transilvani'a, si celoru alalti supusi ai nostri la cari voru ajunge acestea, celoru de acum si celoru viitori, mai alesu generariloru, locutiitoriloru si celoru-lalti oficiari din ori-ce locuri, cá déca mai desu numitii uniti de ritulu grecescu se voru plange la voi ca s'au superatu in predechiara'ta loru libertate, si voru cere ajutoriulu vostru, sa le státi intr'ajutoriu si sa-i aperiți si sa-i protegeti in contr'a ori caroru calcatori ai acestui privilegiu. Si voimu si comandamu cá tóte cele mai susu díse, si dupa densesle acésta diploma imperiala si regála, si acestu mandatu alu nostru sa se publice de despáni, vice-despani, judecii nobililoru, in tóte comitatele din Ungari'a, Croati'a, Slaveni'a si din Transilvani'a, de capitani supremi si de judecii regali din scaunele secuiesci si sasesci unde locuescu uniti de ritulu grecescu, (sa se publice) in adunarile generali si in cele scaunale, cá sa póta ajunge la cunoscingi'a tuturoru celoru ce se cuvine. Déca din contra cinevá s'aru aretá cu temeritate contrariu acestor'a, sa ne raportáti indáta, cá sa putemu vindecá cátu mai tempuriu si cátu mai severu unu reu atátu de invederatu, altmintrea sa nu cutedie a face nici unulu dintre credinciosii nostri. Afára de acestea comandamu cá la transumtele séu scrise séu tiparite ale acestei diplome, subscrise cu man'a vre unei persóne cu autoritate bisericească séu vre unui notariu publicu, sa se dea aceea-si credintia cá si cum s'aru fi datu in originalu. Si dupa ce se va ceti, voimu sa se dee totu-deun'a inapoi aretatoriului. Prin puterea si marturi'a acestei carti alei nóstre intarite cu indoitulu nostru sigilu secretu, acatiátu, cu care ne servimu cá rege alu Ungariei. Datu prin man'a credinciosului nostru, iubitului, reverendissimului in Christosu parinte, domnului Leopoldu presviteru cardinalu alu s. biserice románe cu titlulu s. Ieronimu alu Iliriciloru de Collonici, archiepiscopului bisericei metropolitane din Stigoniu, despanului su-

premu si perpetuu alu locului si comitatului acelui'asi, primatului Ungariei, legatului nascutu, secretariului si cancelariului supremu si consiliariului nostru intimu, in cetatea nășra Vien'a Austriei, in 16 ale lunei lui Februaru, anulu Domnului 1699, alu regatului nostru român 42, alu Ungariei si cele-lalte 44, éru alu Boemiei 43. Leopoldu m. p. Leopoldu cardinalulu de Collonici archiepiscopulu Strigoniului. Comite Samuelu Calnoki.“ ¹⁾

Diplôm'a acést'a privilegiale se întielege ca a trebuitu sa produca mare durere in inimele clerului si poporului romanu, cari voiáu cu ori ce pretiu sa remana in religiunea lor cea stramosiásca; déra aceea si in cei de alte confessiuni, in reformati, inca a produsu neplacere si nemultiamire, căci ei inca se nesuiáu si acum a trage la sine pre bletii romani si cu deosebire pre metropolitulu lor, carele se decise a-si parasí religiunea sa. Pentru aceea se raportă regimului imperialu, ca multi dintre Romani aru fi voindu sa se unésca cu alte religiuni, si éra altii sa remana in religiunea cea vechia, la ce imperatulu rescrise in 6. Augustu 1699, ca Romanii au voia de a se uní cu ori care dintre cele patru religiuni recepte, séu de a remané in cea marturisita de ei pana acum, precum dechiaráse in 14. Aprile 1698.

Dureróse si amăre dîle voru fi fostu pentru Romani acelea, cari potura seduce pre insisi capii bisericesci de a redică pumnariulu asupr'a bisericei loru proprie, asupr'a acelei biserice, carea sub decursulu atâtoru vécuri si in mediuloculu atâtoru fortuni viforóse 'si sciù pastrá nevate-máta esistinti'a sa! Asié, doi capi ai ei, cari, dupa deregatori'a si positiunea lor si dupa esemplulu celu laudaveru alu predecesoriloru lor, eráu cei dintâiu chiamati a fi custodii santieniei întregitatei bisericei lor celei amenintiate. Ce se întemplă cu metropolitulu Sav'a? Mai bu-curosu suferi martiriulu decâtu sa infiga elu însusi cutitululu

¹⁾ Cron. rom. de Sincai la an. 1699, si Magaz. istor. p. 285 seqq.

in inim'a miresei sale! Lauda si marire clerului carele nu se lasà a se amagi pentru unu blidu de linte: lauda si marire poporului carele si atunci cá totdeun'a, sciù opune barbatia si constantia romana, curseloru celoru viclene ale inamiciloru bisericei si ai natiunei romane!

In urm'a rescriptului imperatescu amentitu, guvernulu tierii ordinà comissiuni prin tóta tier'a, statatòrie din catolici si reformati, care sa cercetedie, déca tieranii voru sa se unésca cu catolicii ori cu alt'a dintre religiunile recepte. Pre langa acést'a totu guvernulu tierii, in contielegere cu catolicii, mai emise inca si urmatoriulu decretu:

1. „In Transilvani'a suntu destulu doi preoti romaneschi chiaru si in cele mai mari sate romaneschi, éru in cele mai mici, este destulu si unulu numai pentru servitiulu bisericescu; asié déru nu este de lipsa sa aiba mai mare numeru de preoti. 2. Episcopului sa nu-i fie iertatu a chirotoni persóne nevrednice de preotia, si cu multu mai pucinu pentru banii aci numai pre acei'a sa-i chirotonésca, cari se voru esamina mai întâiu si se voru aflá vrednici. Éru examenulu sa nu se faca numai inaintea preotiloru romaneschi, ci inaintea si a altoru preoti, adeca de aceea-si lege cu care voru vrea sa se uneasca, si pre preotii acesti'a ii-va numi si tramite la examenu biseric'a séu episcopulu religiunei acelei'a, cu carea voru fi uniti; dara numerulu preotiloru romaneschi nici asié sa nu se imultiásca mai multu de câtu va fi lipsa. 3. Dreptu aceea ori cine voiesce sa se primiasca in cleru, fiindu-ca Romanii acum nu au vre-o scóla, sa invetie si sa se procopsiasca in scól'a religiunei acelei'a, cu carea s'a unitu, altmintrea sa nu se primiasca la preotia. 4. Éru preotii acei'a, cari nu servescu si n'au mosiile sale, care sa fia libere si sa le póta mositeni fara de daun'a domniloru pamentesci si a altor'a, pana cându si-voru capetá parochia, sa nu locuiásca in sate, ci in monastire. 5. Preste totu precum preotii celoru-lalte religiuni, scotienduse afara numai pamenturile ce se tienu de eclesia, din cele-lalte decum-vá le lucra, suntu datori a dá decima domniloru pamentesci si alte biruri, de nu li se iérta, si a purtá tóte greutatile ce se cuvinu mosieloru si pamenturiloru acelor'a: asié si preotii romaneschi mai

mare libertate si scutintia sa nu poftésca, pentru-ca inaltiatulu imperatu nu le-au datu lor mai mare libertate si scutintia, decum au dupa legile tierii preotii religiuniloru acelor'a, cu cari s'au unitu Romanii. 6. Fiindu-ca mireniloru inca nu le este iertatu a báte pre cine-vá, si fiesce-care dupa mesur'a faptei cei rele are pedéps'a sa renduita in legi, si in obicei, asié si pentru faptele cele rele ale preotiloru dupa legile tierii este scaunu, si judecata: preotii cei romanesci inca acelu scaunu si judecata sa aiba, care lu are religiunea aceea, cu carea se voru uni, si in ce chipu si unde trebuie a cautá pentru vre-o fapta rea pre preotulu religiunei acei'a, acolo trebuie a cautá si asia trebuie a judecá si pre preotulu celu romanescu, dupa Aprobate partea I. tit. 5. Éru acei'a dintre preotii romanesci, cari nu se voru uní cu vre o religiune din cele primite, ci voru remanea cá si mai nainte, sa se judece cum s'au judecatu mai de multu. 7. Incátu este pentru afurisanii, se dojenesce episcopulu celu romanescu, cá dela unele necuviintie cá acelea sa se infrêne, si preotiloru romanesci inca sa nu concéda, sa faca de acelea, ci pre cum lucra religiunea cu care se voru uní, cându afurisesce pre cine-vá, asié sa lucre si ei. Datu in Belgradu din regesculu guvernú in 26 Sept. din anulu 1699, prin mine Nicolau Bethlen, cancelariulu Ardelului.“ ¹⁾

Se dîce ca ordinatiunea acést'a guverniala, nu i-arú fi placutu lui Atanasiu, si pentru aceea elu arú fi datu cu intregu sinodulu Romaniloru din Transilvani'a, urmatoriulu protestu guvernului tierii:

„Noi subscrisii, episcopulu si protopopii bisericei unite de ritulu grecescu cu cea romano-catolica, facemu cunoscutu prin acést'a tuturorú celoru ce se cuvine, mai alesu guvernului regescu alu Transilvaniei, celoru de acum si celoru viitori, cumca noi de buna voia, nesiliti si din inima amu primitu prea gratiosulu decretu alu prea inaltiatului imperatu din 14 Aprile 1698. Inca si prea gratiós'a diploma din anulu curentu, care s'a datu in 16. Februaru, inca si altu nou decretu alu prea inaltiatului imperatu

¹⁾ Cron. rom. de Sincai la an. acest'a.

din acel'asi anu si din 26. Februaru trimisu inaltului guvern re-gescu. Éru fiindu - ca decretulu, si articuli cei cu numele rege-scului guvern si cu alu onoratoru staturi trimisi la noi, care nu numai a inaltiatului imperatu, ci si a religiunei catolice liber-tate o vatema, si membrii ei ii grozavescu si-i calca, noi intru tóte acelor'a tare si in comunu contradícemu, si pre alti cercatori si ispititori nu cunóscemu, nici primimu, fara numai de se voru tramite dela inaltiatulu imperatu si regele apostolicu si dela emi-nentissimulu cardinalu, archiepiscopulu Strigoniului, primatele Un-gariei si celu mai mare pastoriu alu bisericiloru din tierile de sub corón'a Ungariei, pre cari nu numai ii vomu cunósce ci si cu onóre si dragoste i-vomu primi. Afára de acestea, protestamu sub juramentulu ce l'amu facutu despre acést'a, ca noi nu vremu sa ne lasamu de unirea ce o-amu facutu cu biseric'a romano-catolica, nici ne vomu lipi de vre-o religiune, carea se impotri-vesce religiunei romano-catolice, intru a caror'a mai mare tarime sigilamu acestea cu sigilulu sinodului mare, in Belgradu in 30 Septemvre din an. 1699. Noi episcopulu si totu sinodulu Roma-niloru din Ardelu.⁽¹⁾ / Central University Library Cluj

In Magaz. istor. p. 299 — 301 se díce: „Noi archi-episcopulu s. c.“ si nu „episcopulu“ cá la Sincal.

Protestulu acest'a cuprinde in sine unele contradic-tiuni si anomalii invederate, cari nu ne iérta a-i dá cre-diementu in feliulu si in stilulu seu; si asiá credemu si noi ce se díce in istori'a bisericésca de ep. bar. Siagun'a, ca déca se vá fi si datu vre-unu protestu la guvernulu tierii, apoi lu-va fi datu si asternutu de buna séma numai Atanasiu singuru in numele clerului si alu poporului, fara cá sa se fi tienutu vre-unu sinodu formalu in privinti'a acést'a. Acést'a suntemu mai aplecati a o crede si din cauza, càci este prea invederatu, ca Atanasiu de totu pu-cini aseclii a avutu la lucrulu inceputu de densulu adeca la apostasia.

¹⁾ Cron. rom. de Sincal la anulu acest'a.

Parerea acést'a se justifica de ajunsu prin urmatoriulu patentu alu imperatoriului Leopoldu din 12. Decembre 1699, ce se emise cu doue luni mai tardîu in urm'a ace-lui protestu si cuprinde acestea :

„Leopoldu din grati'a lui Ddieu alesu imperatu alu Románi-loru, purure augustu etc. Luminatiloru, vederatiloru, maritiloru, generosiloru, egregiiloru, si luatoriloru de séma, iubiti credinciosi! Fara de indoiala ve ve-ti aduce aminte de resolutiunea nóstra din 14. Aprile a. 1698 data, si in 6. Aug. 1699 repetîta, cu carea in-tr'adinsu amu poruncitu, cá Romaniloru celoru de legea grecésca liberu sa le fia a se uní cu macaru care dintre cele patru reli-giuni primite in Ardealu, seu sa remana in religiunea, in care au fostu pana acum; adeveratu asié cá acele privilegie sa le aiba, care le are religiunea aceea, cu care se voru uní. Ci fiindu ca cu neplacere intielegemu, ca nu numai se lucra impro-tiv'a preá gratióssei resolutiunei acesteia, ci inca unii, cari iubescu turburarea pacii publice, cutédia a barfi, ca scopulu nos-tru este, cá numitii romani sa se sílesca la unire cu religiunea cea catolica; dreptu aceea voimu gratiosu, a ve dechiará voi'a, cugetulu si scopulu nostru, cumca numitii Romani au tóta liber-tatea de a se uni cu ori-care din cele patru religiuni primite din Ardelu, séu de a remané in starea de acum, avendu privi-legiele religiunei, cu care se voru uni, séu remaindu pre langa privilegiile, care le au acum Romanii. Inse asié cá niminea sa indrasnésca sub grea mania a nóstra pre numitii Romani ai turburá inlibertatea loru acést'a, séu câtu mai pucinu a-i ingreună. Bá ce este mai multu cei-ce se voru improtíví orenduielei aces-teia la plansórea celoru vatemati sa se pedepsésca, si vatemati-loru cuviósa satisfactiune si dreptate sa li se faca. Pentru ca voimu cá tóti sa póta cu pace traí in religiunea loru dupa diplo-m'a nóstra cea regésca. Dreptu aceea voue din nou preá gratiosu si intr'adinsu ve demandamu, cá fara de intardiére nu numai sa publicati dechiaratiunea acést'a a resolutiunei nóstre prin tóta tiér'a; ci cá nesce zelosi si credinciosi consiliari ai nostri intru aceea sa ve siliti, cá dîs'a dechiaratiune de toti sa se tiena, si voi inca sa o tîneti. Mai incolo cesaro-regésc'a nóstra gratia voue preá gratiosu o intarimu. Datu in cetatea nóstra Vien'a Austriei

in 12. Decembre 1700, alu regatului nostru român 40, Hungariei 47, éru alu Boemiei 46. Leopoldu m. p. Juliu Fridericu comite Bucelleus m. p. la propriulu mandatu alu c. r. Maiestati Joanu Teodoru a Visenberg m. p.“¹⁾

In Magaz. istor. p. 301—304 stà anulu 1699, si si cei-lalti schimbati precum: alu regatului rom. 42, alu Ungar. 44, alu Boemiei 46. Se vede inse si din alte impregiurari, ca patentulu acest'a s'a emis in 1699, si nu 1700 cum dîce Sincai.

Iata ce scrie despre acést'a si Michailu Cserei reformatulu:

„Mai multe inca au facutu papistasii din Ardelu, ca iesutii pre ascunsu atât'a au umblatu pe la Atanasiu episcopulu celu romanescu, pana ce l'au insielatu, de si elu si preotii cei romanesi din Ardelu s'au unitu cu papistii, promitendu episcopului multa onóre si mergere inainte, éra preotiloru ca se voru mantui de iobagia, de darurile ce le dáu pe anu domniloru pamentesci si de decime, si cá sa nu se faca vre o rescóla pentru aceea in tiéra, dela imperatulu si dela cardinalulu Collonici au adusu patenturi, cá sa aiba libertate preotii cei romanesi a se uni cu macaru care religiune, si sa aiba privilegiile religiunei acelei'a, cu care se voru uni. Si comisari inca au renduitu din fiecare religiune câte unulu cá in tóte scaunele sa adune pre preoti si pe nume sa-i scrie, care preotu cu care religiune vré sa se uniásca. Ci acést'a inca numai insielatiune a fostu; pentru ca pre preotii acei'a cari vreáu sa se uniasca cu calvinii, episcopulu din indemnulu iesuítiloru i-au prinsu cu Nemptii, pre cari i-au trimisu pe la casele lor, si multu i-au chinuitu; cum s'a intemplat unoru preoti din comitatulu Hinedórei; pentru cari destulu au protestatu domnii calvinesci, si mai vertosu Nicolau Bethlen, daru nimic'a n'au folositu. Pentru ca macaru ca imperatulu, cum s'a dîsu mai susu, tramisese patentu, daru in taina a scrisu cu man'a sa si sub sigilulu seu celu secretu generalului Rabuttinu cá sa nu gándésca cu patentulu celu de mai nainte, ca numai silitu de religiunile acatolice din Ardelu l'a

¹⁾ Cron. rom. de Sincai la an. acest'a.

datu, ci din tóta puterea lui sa se nevoiásca cá preotii cei romanesi nu cu alt'a, fara numai cu religiunea catolica sa se uniásca; pentru aceea generalulu Rabuttinu nici ca au pututu lucrá alt-mintrea. Cartea acést'a, carea si astadi pucini o sciu in Ardelu, generalulu Rabuttinu intorcându-o pe latinia o a datu in táina domnului Stefanu Apor, si la man'a mea asié a venit, ca tóte cartile lui Stefanu Apor stáu la mine, si cetindu-o m'am minunatu la câte au adusu pre imperatululu celu blandu ministrii cei rei.“¹⁾

Déra ca Atanasiu nu aveá partisani multi si ca uni-rea nu putea prinde radecina aflandu mare resistintia in clerulu si poporulu romanu, ne putemu convinge si de aci, ca elu, metropolitulu Atanasiu, pre langa tóte incercarile facute pentru de a-si parasi religiunea strabuna, inca nu intrerupsese relatiunile cu esarchatululu din Bucuresci pana acum. Acést'a o cunoscemu din impregiurarea, ca principele tierii romanesi Ioanu Constantinu Basaraba tocm'a pe tempulu acest'a tramise lui Atanasiu mai multe odóre archieresci in daru, bá in 15. Iuniu 1700 acel'asi principe darul metropoliei nóstre din Ardelu mosi'a Merisieniloru din judetiulu Argesiului, pre langa diplom'a ce o reproduseramu mai susu.

Nepricependu Atanasiu valórea acestui daru, apoi inimicii cei aprigi ai bisericei ortodose o pricepura destulu de bine; pentru aceea, cá nesuintiele loru cele mari si indelungate sa nu se prefaca in apa, ei se opintira din nou cu puteri indoite pentru de a aduce pre Atanasiu celu scurtu vediatoriu la apostasia, ceea-ce le si succese; càci se díce ca Atanasiu aru fi conchiamatu sinodu generalu de toti protopopii, preotii, nobilii si betranii orasielor si satelor, din tóta Transilvani'a si partile Ungariei impregnate cu dens'a, la monastirea s. Treimi din Belgradu, in 4. Septemvre 1700.

Sinodulu acest'a, dupa cum se aréta mai departe in Ma-

¹⁾ Cron. rom. de G. Sincai la anulu acest'a.

gazinulu istoricu, lu-aru fi deschisu metropolitulu Atanasiu cu o cuventare despre folósele cele mari ale unirei cu biseric'a apuséna. Cea mai mare parte a clerului s'aru fi aretatu aplecata la unire. Dintre mireni, boiarii din districtulu Fagarasiului s'aru fi induplecatu fara greutate la unire, déra nu si locuitorii comitatului Hinedorei, ai scaunului Sibiului si ai districtului Brasiovului. Cu tóte acestea dupa mai multe argumente produse din partea celorlalti, s'aru fi induplecatu si ei. In siedinti'a din 5. Sept. s'aru fi decisu, cá afara de cele patru puncte sa nu se mai primésca nimic'a; ritulu si disciplin'a sa remana cum au fostu pana acum, lasându dintr'insele numai cele ce se voru aflá a fi contrarie credintiei romano-catolice. Mai departe s'aru fi decisu, sa se subserie metropolitulu, fie-care protopopu inaintea juratului seu, a doi comisari preoti, si a trei deputati betrani din fie-care satu in numele districtului intregu. Actulu s'aru fi formulatu cu aceste cuvinte :

★ „Noi subinsemnatii, episcopulu, protopopii si totu clerulu bisericeii romanesci din Transilvani'a si din partile ei, facemu cunoscutu prin acést'a tuturor celoru-ce se cuvine, si mai alesu ordinilor tierii Transilvaniei: ca considerandu atâtu nestatornicia cea curgátóre a vietiei omenesci, câtu si nemurirea sufletului, (de care se cuvine a avé cea mai mare grige de tóte), amu facutu liberu, si de buna voia, si din indemnulu numelui ddieescu, unirea cu biseric'a romano-catolica, si ne dechiaramu prin acést'a de comembri s. bisericeii romano-catolice, primindu, marturisu si crediendu tóte, cele ce ea primesce, marturisesce si crede, mai vertosu acele patru puncte, in care ne pareamu pana acum a fi desbinati, care ni se propunu si prin gratiosulu decretu si prin diplom'a Maiestatei sale imperiale, si prin a eminentissimului arhiepiscopu, din care cauza vremu, cá si noi sa ne bucuramu de tóte acele drepturi si privilegie, de care se bucura si preotii acelei'asi maice biserice dupa legile fostiloru regi ai Ungariei, asié si noi dupa prenumitul decretu alu Maiestatii sale impergesci, si alu eminentissimului arhiepiscopu sa ne bucuramu acum inainte cá comembri ai acelei'asi biserice. Intru mai mare

credinția și taria a acestor'a amu întăritu acestu manifestu alu nostru cu subscrierea manei noastre, și cu sigilulu monastirei din Alb'a-Juli'a, și cu sigilele proprii usuatē. Alb'a-Juli'a in 5. Septemvire 1700 (L. S.) Metropolitulu Atanasiu, apoi urmēdia subscrierile celoru 54 de protopopi cu 1563. preoti.¹⁾

La Sîncăi anulū acest'a stă 12. Decembre, in locu de 5. Septemvire; apoi protopopi se punu: 55, preoti 1582. In Magaz. istor. se punu protopopii, cari aru fi subscrisu actulu de unire, cu numele lorū.

Mai incolo, totu in Magazinulu istor. ni se spune: ca acestu sinodu a fostu celu mai mare sinodu alu Romaniloru din Transilvani'a. Ca afăra de protopopi și de preoti aru fi fostu chiamati cāte trei deputati laici din fiecare satu; pre langa cari s'aru fi mai adunatu multime de Romani din tōte partile, cā sa vēdia rezultatulu unirei; și ca nūmai dupa ce s'aru fi incredintiatsu ca ritulu și disciplin'a bisericeasca voru remanē neschimbate cā și mai nainte, s'aru fi liniscitu și primitu unirea. Ca istoricii aru fi spuindu, ca pana la 200,000 de familii romane s'aru fi unitu in acea dī. In fine ca totu la acestu sinodu, in siedinti'a din 14. Sept., s'aru fi adusu, la propunerea metropolitului, 28 de puncte disciplinare.²⁾

Dupa-ce Atanasiu si-aru fi asediatu lucrurile in modulu acest'a, plecā la Vien'a la imperatulu, de catra carele fū decoratu cu lantiu de auru, cu cruce, și cu portretulu imperatului, precum se vede in diplom'a acēst'a de întărire:

„Noi Leopoldu din grati'a lui Ddieu alēsu imperatu alu Romaniloru purure augustu etc. Facemu cunoscutu prin acēst'a turtorū celoru ce se cuvine, ca noi din grigēa care o avemu pentru alegērea pastoriloru sufletelorū credinciosilorū nostri supusi, considerandu meritele cele înalte și speciale ale credinciosulu nostru Atanasiu episcopulu de ritulu grecescu din Transilvani'a și din partile unite cu dens'a, precum și invetiatur'a și viēti'a lui

¹⁾ Magaz. istor. p. 307 seqq.

²⁾ Docum. istor. despre starea polit. și ierat. a Romaniloru etz. p. 168 seqq.

cea esemplara si placuta tuturor, purtarea si cele-lalte virtuti cu care este inzestratu de celu prea inaltu, precum am intielesu din raportulu mariloru nostri ministri: am otaritu pre acelasi episcopu cá pre o persóna vrednica si meritósa si noue placuta, sa-lu numim episcopu natiunei romane in Transilvani'a si in partile unite cu dens'a, prelatu si pastoru supremu alu predisului poporu romanu, in loculu reposatului celui din urma episcopu Teofilu, dupa dreptulu patronatului nostru regalu, care-lu avemu si-lu eserciamu din puterea fostiloru regi ai Ungariei, predecesoriloru nostri de fericita memoria, intru conferirea tuturoru bisericeloru si beneficieloru din provinci'a nóstra Transilvani'a si din partile unite cu dens'a, si afára de acést'a, sa-lu dechiaramu in numerulu consiliariloru, si sa-i damu acelu episcopatu cu tóte drepturile, folósele si veniturile in ori ce modu numite, care de dreptu si din vechime se cuvinu acelui episcopu, si sa-lu introducemu intru stapanirea episcopatului prin tesaurariatulu nostru din provinci'a Transilvaniei. Si pentru iubirea nóstra cea speciala imperiala-regala care o avemu catra numitul episcopu, pentru onórea si stim'a lui si a natiunei lui, amu voit sa-lu decoramu si sa-lu onoram cu lantiu de auru, adornatu cu cruce si cu portretulu nostru imperialu regalu, care sa tréca la ceilalti episcopi urmatori lui, inse asié cá acel'a sa fie ascultatoriu si credinciosu in tóte lucrurile cele drepte si permise, atatu pontificelui s. bisericei románe, catu si noue, si archiepiscopului din Strigoniu celui de acum si celoru viitori, sa tiena marturisirea credintiei de acum in viitoriu si insusi episcopulu si urmatorii lui, ba si toti preotii de acel'asi ritu, cari voru vrea sa se bucure de episcopatu si de cele-lalte beneficié, si cari voru primi carte de intarire numai dela noi, cá dela regele apostolicu, ce li se voru tramite prin cancelari'a nóstra aulica transilvana. Prin puterea si marturi'a acestei carti din partea nóstra.

Datu in cetatea nóstra Vien'a Austriei, in 19 dile ale lunei lui Martiu, anulu Domnului 1701, alu regatului nostru román 45, alu Ungariei 46, alu Boemiei 45. Leopoldu (L. S.) Comite Samuel Kálnoki. Joanu Fiat m. p.¹⁾

La Sincai si aici diferescu anii regatelor.

¹⁾ Magaz. istor. tom. 3 p. 317—321.

Intorcându-se Atanasiu a casa dela Vien'a, i-se tienù in curendu si instalatiunea de episcopu cu mare pompa. Si asia prin actulu acestu din urma apostasi'a metropolitului Atanasiu se realisà deplinu, punendu-se astfeliu capácu incercariloru celoru de 6 — 7 ani ale acestoru doi metropoliți din urma, pentru de a desbiná biseric'a romana, carea prin dieci de vécuri stete intréga si neclatita cá o sténca in mediuloculu valuriloru celoru fortunóse, ce o loveau neincetatu.

VI.

Unirea si consecintiele ei.

Fiindu-ca ne fù vorb'a tocm'a despre actulu unirei, carele are o insemnatáte asiá de mare pentru Romani; si fiindu-ca in privinti'a acést'a opiniunea publica romana inca nici pana astadi nu se vede a se fi chiarificatu de ajunsu, din cauza póte càci pana acum, cu pucina esceptiune, mai numai dintr'o parte, unilateralu, se scrisera câte s'au scrisu asupr'a acestui obiectu: aru fi dóra la loculu seu, a ne opri pucinu aci si a vorbí si noi câte-va cuvinte intr'o cestiune, ce ne atinge asia de-aprópe si a carei'a chiari-ficatiune o pretinde imperiosu adevverulu ístoricu bisericescu si nationalu.

Doue impregiurari suntu, asupr'a caror'a trebuie sa ne indreptamu atentiunea vorbindu despre acestu obiectu, si adeca:

A. Óre adevveratu sa fia, ca cu metropolitulu Atanasiu toti Romanii din Transilvani'a s'aru fi unitu impreuna? si

B. Óre adevveratu sa fia, ca unirea aru fi trasu mari folóse dupa sine, pentru natiunea romana?

A. Din cele ce se amentira mai susu, cu deosebire din Magazinulu istoricu vediuramu, ca acolo se afirma si afirmatiunea acést'a se repeti de nenumerate ori, ba ea se profesédia chiaru cu taria din partea cea-lalta: ca sinodulu

respectiv, la care sa se fi subscrisu mai pre urma actulu unirei cu biseric'a apuséna, aru fi fostu celu mai mare sinodu alu Romaniloru din Transilvani'a, — ca actulu acest'a alu unirei l'aru fi subscrisu 54 protopopi si 1563 preoti, — ca aru mai fi fostu chiamati la acelu sinodu, afára de protopopi si preoti, inca câte trei deputati mireni din fiacare satu, — ca dupa cum spunu istoricii intr'aceea-si dí s'aru fi unitu pana la 200,000 de familii! — ca prin urmare — ceea-ce e lucrulu principalu — prin actulu acel'a de unire intréga natiunea romana din Transilvani'a aru fi imbracisiétu unirea cu biseric'a apuséna séu papista, si ca in fine acésta unire s'aru fi seversitu si indeplinitu „in tóta form'a“.

Nu se scie, pe ce si-va fi basátu Magazinulu istor. asertiunile sale, càci isvórele din cari se scósera acelea, nu ni se spunu, si istoricii, cari aru fi dícundu ca intr'aceea-si dí s'aru fi unitu la 200,000 de familii, inca nu ni se aréta. Alti scriitori mai vechi si alte documente demne de credintia, ne infacisiédia lucrulu cu totulu altmintrea, încátu pe bas'a acestor'a se póte afirmá: ca necum natiunea intréga, dara nici macaru de jumetáte, — ci numai o parte mica si neinsemnata a ei, si adeca numai metropoli-tulu Atanasiu cu unii din protopopi, preoti si mireni nobili imbracisiéra unirea dintr' antéiu.

Asiá mai antéiu insusi G. Sincai, scriindu la anulu acest'a despre actulu unirei, nu consimte cu Magazinulu istor., ba inca aduce inainte fapte, care restórna de totu asertiunile Magazinului; càci iata ce scrie elu:

„Tocm'a pe aceea di, candu s'a datu diplomatulu aci mai alesu adusu (alu lui Leopoldu din 12. Decembre 1700), s'a adunatu saborulu romanescu la Belgradu, bagu séma din insciintierea iesutiloru, ca altmintrea n'a pututu sa fie, si a datu scrisórea acést'a: (urmédia actulu unirei amentitu mai susu).

„Pe harti'a ce se tiene in archivulu episcopiei Fagarasiului, depre care s'a luat acésta scrisóre, nu sunt subscrisi me-

tropolitulu Atanasiu si protopopii cu preotii de sub densii, ci dintr'unu protocolu de sub acelasi Atanasiu se vede, ca pe tempulu acel'a acesti'a au fostu protopopii preste atati'a preoti cati se insémna dupa densii, adeca: protopopu Daniilu dela Ili'a, carele aveá sub sine preoti 20; Toaderu dela Crisiu 20; Gavriilu dela Bistr'a 15; Tom'a dela Vintii de josu 24; Joanu dela Hunedoara 50; Georgiu dela Hatiegu 35; Nicula dela Sebesiu 35; Petru dela Dai'a 30; Vasiliu dela Armeni 39; Sav'a dela Salisce 15; Petru dela Sibiiu 33; Macsimu dela Avrigu 21; Stanila dela Vistea 46; Radu dela Berivoiu 56; Vasiliu dela Brasiovu 25; Cristea dela Haromsecu 13; Vasiliu dela Calboru 35; Aronu din Cichindealu 24; Idumiru dela Barghisiu 9; Georgiu dela Ohab'a 40; Vasiliu de Sub-padure 20; Joanu dela Lepindea 16; Costinu dela Vidraseu 9; Petru dela Giurgiu 25; Adamu dela Orasci'a 25; Joanu din Calivnu 30; Radulu dela Colunu 41; Costanu dela Sieulea 28; Macaveiu dela Nemiscea 25; Gregoriu dela Chitoiu 35; Joanu dela Chinesci 40; Mateiu dela Lapusiu 27; Tóderu dela Lemnii 56; Tóderu dela Riusioru 45; Simeonu dela Sarvadu 10; Andreiu dela Simleu 24; Simeonu dela Basesci 40; Demetriu dela Bacaiu 37; Michailu dela Calat'a 30; Pasculu dela Turd'a 28; Janculu dela Giumalu 45; Cost'a dela Hoparc'a 24; Joanu dela Sangiorgiu 24; Onulu dela Sacalu 26; Simonu dela Silvasiu 26; Davidu dela Uifalau 48; Stefanu dela Sanmichaiu 25, Vasiliu dela Santulu 7; Jovianu dela Lazuri 15; Petru dela Belgradu 22; Gaboru dela Sfoaru 40; Adamu dela Cugiru 24; Simonu din Soldobagiu 9; Luc'a din Seleusiu 9; Vasiliu din Comlisiu 41; popii din tienutulu Sigetului, din Maramuresiu 22; din Poian'a Cobi'a 9; din Jerasiulu de susu 44. Afara de Comitatulu Satmarului. Si asié preste totu erau protopopi 55, preoti 1582, cari aru fi trebuitu sa se subscrie cu metropolitulu Atanasiu, si sa fie totu clerulu. Ce sciu ca n'au fostu, ci numai capeteniele s'au subscrisu.¹⁾

Din acestea se vede dara, ca actulu unirei nici chiaru clerulu intregu, ci numai capeteniele, cum dîce Sincai, lu subscrisera, éra din poporu nimeni.

Mai incolo dintre straini Nicolau Bethlen, scriindu de-

¹⁾ Cron. rom. de Sincai la an. 1700.

spre instalarea lui Atanasiu si spuindu, ca acestu Atanasiu a chiamatu la Belgradu o multime de preoti romanesci sub pedépsa de 50 fl. dîce:

„ca multi mergeáu plangêndu, si unii dintre densii diceáu: „acum secera orzulu, dara dupa orzu voru secerá si greulu“. Si éراس: Candu s'a facutu instalatiunea episcopului Atanasiu, unii dintre Greci (Romanii negutiatori séu orasieni pe atunci se numiáu si Greci) adeveratu au protestatu in contr'a unirei, daru bietii romani si preotii n'au cutezatu, ci dupa vreo catevá luni au inceputu a pofi, cá in biseric'a cea mai mica din Belgradu sa le slujeasca preoti neuniti dupa obiceiulu celu mai demultu s. a. Eu sciu ce au pofitu, daru episcopulu cu iesuitulu pedagogulu seu nemic'a n'au plinitu, ba nici mortii acelor'a nu i-au ingropatu, pentru cáre lucru acei'a s'au superatu, s'au vorbitu la olalta, s'au juratu si pre unu Nagyszegyi Gábor (dara nu celu din Clusiu) care erá nobilu seracu, altmintrea omu invetiatu si din papistasiu se facuse romanu, l'au pusu curatoru, cá sa le umble de tréba la guvern, la tiéra si la macaru cine, ca ei afára de obiceiurile cele mai de demultu, nu poftescu alt'a. Multu aru fi sa scriu tóta istori'a ast'a, dreptu aceea trecu la cele mai de lipsa.“ ¹⁾

Totu acel'asi scriitoriu istorisesce mai departe, cum Nagyszegyi Gabor in calitatea sa de curatoru alu Romaniloru, impreuna cu alti Romani de frunte, mai toti nobili, umblára pe la guvernulu tierii, asternura protestulu, dara in urma atátu elu câtu si cei-lalti soci ai lui se tramisera la Sibiiu, unde se arestára. Totu acel'asi spune in fine, ca eclesi'a romanésca (se intielegu Romanii cari nu voíra a se uní) 'si facú sie-si unu sigilu prin unu óre-care argintariu si nobilu din Belgradu, anume Andreiu Comaromi, si ca argintariulu acest'a inca a siediutu in arestu, pentru acelu sigilu s. a. s. a. ²⁾

Dara si Nicolau Cserei inca serie urmatórele in privinti'a acestui obiectu:

¹⁾ Cron. rom. de Sincai la a. 1701.

²⁾ Totu acolo.

„Éru Romanii din tíer'a Barsei nu vrura sa fie sub episcopulu celu romanescu, nici sa se uniasca cu papistasii, mare patronu avendu pre Voda din Tíer'a romanésca a caruí'a voia imperatulu inca nu vreá sa o calce. Dreptu aceea a trimisu soli la Constantinopolea de au vestitu, ca ei vreu sa remana cum au fostu mai nainte in religiunea grecésca, si nu vreu mai multu sa asculte de episcopulu, carele acum s'a papistasitu. Despre care si protestu au datu protonotariului Joanu Siarosi dupa legile tierii si au luatú dela densulu protestulu sub sigilulu imperatescu; dara si Joanu Siarosi, despre carele voiu vorbi aiurilea, a platitu pentru aceea si Naghiseghi Gaboru carele erá romanu, si mai nainte fusese secretariu la episcopulu celu romanescu, s'au prinsu, pentru ca elu scrisese protestulu, si calvinulu Andreiu Comaromi argintariulu din Belgradu, pentru ca a facutu sigilulu Barseniloru s'a luatú si s'a dusu in Sibíiu ¹⁾, unde multu tempu au robitu seracii nevinovati. Si acestea inca totu Stefanu Apor le-a pricinuitu.“ ²⁾

Protestulu Brasioveniloru din 27. Iuniu 1701, aster-nutu in contr'a lui Atanasiu si a unirei, amintitu mai susu, este acest'a ce urmédia aici:

„Noi Leopoldu din grati'a lui Ddieu alesu imperatu alu Româniloru etc. Facemu cunoscutu prin acést'a, ca onoratii Pop'a Vasiliu, Pop'a Carstea si Pop'a Florea preoti, Stoic'a Postavariu si Georgiu Vatafu curatorii confessiunei grecesci a Romaniloru, aflatori si locuitori in suburbiulu cetatei Brasiovului numitu Bolgarsechiu; Pop'a Stánu din opidulu Fagarásiu, Pop'a Petru si Pop'a Duvlea din Zernesci si Pop'a Joanu din Toháni, si Pop'a Stoic'a din Resnovu, preoti din opidele districtului Fagarasiului, si din possessiunile aflatóre in districtulu Barsei; precum si Stefanu Safranios, Sav'a Peliceani, Luc'a Sultanu Turneanulu, negutiatori greci ai companiei grecesci din Brasiovu, si Ladislau Fagarasiu din amentitulú districtu alu Fagarásiului, ivinduse in persóna naintea nóstra, ne descoperira in form'a unui protestu serbatorescu, in numele loru si alu tuturor celoru-lalti locuitori de confessiunea grecésca, atatu preoti catu si mireni, tienatori de

¹⁾ Pentru ca guvernulu tierii era la Sibíiu pe atunci.

²⁾ Cronic'a rom. de Síncal la a. 1701.

preatinsele suburbiu, opide, possessiuni, si compania: ca vedindu si cunoscundu ei impreuna cu poporul intregu grati'a din diplom'a noastră regala, prin carea promitemu, ca Maiestatea noastră nu voimu a turburá seu a impededá pre nici unulu dintre suditii nostri transilvaneni in privinti'a religiunei, ci din contra concedemu fia carui'a a se bucura de libertatea sa in cele spirituale, acést'a o salutara cu cea mai mare bucuria si devotiune: éru contributiunea ordinaria ce este a se plati, o voru plati dupa puterile lor, si tóte greutatele publice precum pana acum asia si in venitoriu le voru purtá cuviintiosu. Dara puntele propuse de episcopulu lor Atanasiu nici decum nu le potu primi: nici nu se voru uni cu catolicii dupa esemplulu acelu'asi episcopu nici odata; ci contradícundu acelor puncte si clausulelor lor precum si uniunei bisericelor romane de confessiunea grecésca cu catolicii: voru persiste cu taria in credinti'a cea vèchia grecésca marturisita pana acum de bisericile orientale, si urmandu mosiloru si stramosiloru lor voru remanea in aceea cu constantia. Éra pre preotii cari se dechiarara a primi puntele propuse de amentitul episcopu Atanasiu, si cãri s'aru marturisi pre sine a fi uniti cu biseric'a catolica, nici nu-i voru recunósce de invetiatorii si pastorii sei, nici nu voru primi invetiaturile lor. Pre langa acést'a nici pre nobilii Stefanu Ratiu si Michailu Payi de eadem nu-i voru recunósce de curatori legali ai bisericei de confessiunea grecésca, de óre-ce acei'a primira deregatori'a lor de curatori ai bisericei grecesci fara scirea si consentiamentulu lor: aducundu pre langa aceea carti de donatiune date lor dela Maiestatea noastră. Protestandu asia dara serbatoresce in contr'a tuturor puntelor premise, au contradísu de repetite ori episcopatului numitul episcopu, functiunei si institutiunei servitoriloru si pastoriloru confessiunei grecesci uniti cu biseric'a catolica, precum si oficiului de curatoratu alu curatoriloru Stefanu Ratiu si Michailu Payi primitu dela noi. Spre a caror'a putere si adeverintia cartea acést'a a noastră intarita cu sigilulu nostru judecialu si autenticu. Datu in cetatea noastră regala Alb'a Juli'a in 27 Iuniu, anulu D. 1701. Cetita, curésa si estradata prin magistrulu Joanu Siarosi protonotariulu Maiestatei sale pentru Transilvani'a."

"Nota. S'a descrisu din copi'a facuta dupa alta copia de repos. V. Popu. Copi'a dintaiu se afla in Brasiovu, si erá pe

harthia simpla, éru in dosulu ei erá scrisu: Pari'a cartii cei ce s'a facutu candu s'a unitu Vladic'a Átanasiu si noi amu remasu neuniti.“¹⁾

Totu cu asemenea taria a protestatu in contr'a unirei si episcopulu romanu din Maramuresiu Dositeiu, dupa cum ne adeverédia Nicol. Bethlen, carele iata ce scrie despre acelu episcopu:

„ Dupa ce am sositu in Belgradu, nu multu au trecut si mi-au venitu carte dela generariulu, cá sa chiamu pre episcopulu romanescu din Maramuresiu, pentru óre ce intrebare, nu va avea vre o nevoia. Eu amu scrisu in Maramuresiu episcopului sa vina la mine, dara n'am cutezatu a-i scrie totu lucrulu, temendu-me, ca nu va veni, ci de frica va fugi si mie inca-mi va fi spre superare; dreptu aceea am scrisu vice-spanului lui Pogoin Menhart, ca de nu va vrea sa vina de buna voia, legatu inca sa-lu trimita, éra de va fi cu putintia la cea mai de pre urma mediulocire sa nu mérga, si episcopulu inca sa nu prinda de veste. Prins'au de veste, au bá, nu sciu; destulu, ca au venitu la mine in Belgradu, si mergundu in Sibiiu la generariulu Rabuttinu, s'au inturnatu s'au pace au amersu in Maremuresiu, pentru care multiamescu lui Dumnedieu.

„Episcopului acestui'a i-au fostu scrisu Naghiseghi Gabor, si elu din sinodulu seu asiá a respunsu improtiv'a unirei cu patriarchulu dela Rom'a, si din s. scriptura si din scrisorile cele vechi aretandu si intarindu respunsulu seu, câtu eu n'am crediutu, sa póta esi din capu de romanu din Maremuresiu, unu respunsu cá acel'a; nici au cercatu nescine de aci inainte sa uniasca Maramuresiulu.“²⁾

Nicolau Bethlen, de si reformatu, a fostu unu scriitoriu renumitu alu Transilvaniei, la care se provóca adeseori G. Sincai in cronic'a sa; apoi marturisirea lui de mai susu stà in consonantia cu faptele.

De altmintrea despre episcopulu acest'a alu Maramuresiului scrie si S. Clainu urmatóarele:

„Pe tempulu acest'a au fostu la Maramuresiu in tiér'a un-

¹⁾ Acte si fragm. p. 268 si 269.

²⁾ Cron. rom. de G. Sincai la an. 1702.

gurésca unu episcopu românescu anume Dositeiu, carele pre multi au preotîtu. Eu insumi am vediutu dalterii la preoti de elu date, cu care marturisesce a fi acei'a dela densulu chirotoniti preoti. De unde au venitu si cum s'au asediatu in Maramuresiu, n'am aflatu, cum nici sciu ôre Maramuresiulu epărchi'a lui au fostu? Inse din scrisorile unoru antimise se vede ca si mai nainte au fostu episcopi romanesi in Maramuresiu.¹⁾

Facia cu protestulu acest'a alu episcopului Dositeiu impreuna cu sinodulu seu; facia cu protestulu celu serbatorescu, asternutu dupa tôte formele regimului si insusi imperatului din partea Brasioveniloru, Barseniloru si Fagarasieniloru; facia cu protestulu Belgradeniloru, cu resistenti'a Hatieganiloru, Hunedoreniloru si a altor'a: nu se pôte pricepe, cum aru mai puté stá afirmatiunea, ca prin actulu de mai susu alu unirei intregu clerulu si poporulu romanu aru fi trecutu la unire cu biseric'a apuséna.

Déra déca aru stá asertiunea celoru ce dicu, ca la sinodulu din 1700 s'aru fi unitu cu biseric'a apuséna intregu clerulu si poporulu romanu, va sa dîca natiunea intréga, — atunci nu se pôte vedé, ce lipsa aru mai fi avutu Atanasiu se serie, intorcundu-se dela Vien'a, urmatórele catra Hunedoreni:

„Noi din mil'a lui Dumnedieu Atanasiu archiepiscopu si metropolitu din scaunulu Belgradului si a tóta tier'a Ardelului scl. Anii Domnului 1701 Iuliu in 16. Fiindu sinodu mare in Belgradu de toti protopopii tierii Ardelului, datamu cartea nóstra de credintia in man'a protopopiloru din comitatulu Hinedórei locuitori in Hinedór'a, protopopu Georgiu si protop. Ioanu, si a toti preotii si mirenii din comitatulu Hinedórei, cari tienu legea grecésca si románésca, cum religiunea înaltiatului imperatu si cele patru puncturi, ce le amu aretatu, sa nu le hulésca, ci numai pre cum am traitu pana acum, dupa obiceiulu pravilei grecesci si romanesi, asié sa traiasca si de aci inainte biseric'a Hinedórei, si cu toti preotii si mirenii, asié sa tocneasca cu tôte tocmelele

¹⁾ Cron. rom. de G. Sincai la a. 1702.

bisericeii neadaugundu si nescadiendu. Éru ei inca sa fie ascultatori de noi, precum au ascultat si mai nainte de episcopi, si de cine le au fostu purtatori de cascigu. De acést'a facemu in scire tuturor caroru se cuvine a scí, si o intarimu cu subscrierile si sigilele nóstre, de care intarimu lucrulu cu scrisóre cá sa se crédia. Scrisu in Belgradu, Juliu 18, la an. 1701.

(L. S.) Vladic'a Atanasiu m. p.

(L. S.) P. Ladislaus Bárány m. p.

(L. S.) Franciscus Belusi Societatis Iesu Residentiae Albensis Superior m. p.

(L. S.) Andreas Horvath Residentiae Societatis Iesu Claudiopolitanae Prior m. p.

Precum o fostu ingaduitu parintele Vladic'a asiá sa fia scrisu :
Notaresiulu Vasiliu Daianulu m. p.“¹⁾

Subscrierile acestoru trei pateri iesuiti langa subscrierea lui Atanasiu, inca ne aréta destulu de apriatu libertatea bisericesca, la carea ajunsera Romanii uniti prin unirea loru cu biseric'a papista. —

De aru fi adeverate mai incolo asertiunile indicate mai susu, ce lipsa aru mai fi fostu de a se emite decretulu regescu din 13. Febr. 1702, prin care se renduiescu urmatóarele :

„Fiindu ca natiunea Romaniloru, Greciloru si Rusneaciloru, care pana acum au fostu intinata cu schisma, au inceputu prin insuflarea lui Dumnedieu a se întórce la unire si in sinulu s. biserice románe, in diverse parti ale regatelor din Ungari'a, Croati'a, Slavoni'a, precum si in Transilvani'a : pentru aceea se dechiara din partea imperatiei bisericele si persónele si lucrurile unitiloru de ritulu grecescu din predisele regate ale Ungariei, Croatiei, Slavoniei si din Transilvani'a sa se bucure chiaru de aceea-si libertate bisericesca, de care se bucura in fapta bisericele, persónele si lucrurile bisericesci ale credinciosiloru de ritulu latinu, si nime sa nu cutedie a se opune predechiaratei libertati bisericesci a unitiloru de ritulu grecescu, nici sa cutedie a tracta

¹⁾ Documente istor. p. 177--178.

pre preotii uniti că pre iobagi, s'eu 'a-i constringe la clăca, la lucruri si la fapte iobagesci.“ ¹⁾

De aru fi adevărata asertiunea amentita, apoi cum s'aru fi potutu intemplá, ca pe la a. 1750 protopopulu Nicolau Balomiri din Transilvani'a se duse la Petropolea si dete imperatesei Rusiloru Elisabet'a unu memorialu, pentru „milostiv'a protectiune a adevăratiloru crestini si a gintei valache din Transilvani'a, cari credintiosi sufera cea mai mare persecutiune, din cauza ca nu voiescu sa accepte uniunea cu biserica romăna etc.“ —

éa in relatiunea secreta a conferintiei asternuta imperatesei Mari'a Teresi'a, sub nr. aulicu 297/750, in urm'a intreprinderii imperatesei Rusiiloru mai susu numite, ocure intre altele acestea :

„Caus'a unirei sa fia inaintata din resputeri. . . . Spre acestu scopu sa se formulezie unu rescriptu asia, încātu guvernulu Transilvaniei sa pōta raspunde la acel'a cu enumerarea unui mare numeru de blasfematii si fara de legi, că comise tōte de romanii neuniti etc. ?“ —

cum s'aru fi potutu intemplá, ca metropolitulu serbescu in petitiunea sa din 21. Febr. 1755. „ad utrasque Majestates c. r. imperatorem et reginam“ — se rugá, pentru că sa i-se recunōsca jurisdictiunea spirituala asupr'a bisericeii ortod. romane din Transilvani'a ? ²⁾ — cum s'aru fi potutu intemplá, ca la regularea parochieloru din eparchi'a gr. res. a Ardelului la a. 1806, abiá o a trei'a parte din totalitatea Romaniloru eráu uniti, éa cei-lalti toti ortodossi ? Cum s'aru fi potutu intempla in fine, ca pre langa tōte persecutiunile cumplite asupr'a bisericeii ortodose dela unire incōci, — pre langa tōte ca sub reposatulu episcopu V. Mog'a, carele se restrinsese de totu prin instructiunea ce o primí dela regimu la denumirea-i de episcopu, ³⁾ trecù

¹⁾ Ist. bis. de episcop. bar. Siagun'a p. 174.

²⁾ A se vedé in „Transilvani'a“ — foi'a Asociat. trans. rom. etc. din a. 1869 nr. 22. p. 273—4. scōse din o Colectiune de Vien'a.

³⁾ A se vedé intréga mai in josu.

o parte însemnata a Romaniloru ortodossi la unire, — asiadara pre langa tóte favorisările si prerogativele despre o parte, si persecutiunile si asupririle despre alt'a, totusi partea cea mai numărósa si mai valorósa a natiunei si astadi o facu cei ortodossi?

E deplinu constatatu, traiescu inca omeni cari ne scíu spune, ca putere armáta, militi'a imperatésca cu tunuri asiadara brachiu militariu se scóse nu asupr'a unei'a numai, ci asupr'a mai multoru comune ortodose, si îndreptandu-se tunurile asupr'a bisericeloru si monastiriloru, se luáu acestea cu puterea, éra bietii romani ortodossi se siliáu astfeliu a trece la unire, ori a-si parasí cas'a si més'a si a pribegí in lume pastrandu-si credinti'a. Esemple despre o atare procedere, ca adeca bisericele celoru ortodossi se luáu cu puterea, avemu destule: dovéda e Saliscea, dovéda Resinarii, dovéda Ogn'a Sibiiului, dovéda alte comune din tiér'a Oltului s. a. s. a.

Inse se afirma, ca cei mai multi romani, fiindu sedusi de unii si altii, s'aru fi întorsu dela unire încóci la ortodosismu. Ci fostu-au óre acést'a cu potintia, pre langa măsurile cele aspre luate indata la unire si dupa acést'a din partea regimului facia cu cei ortodossi, mai alesu remanendu acesti'a fara de vre-unu archiereu, numai de capulu loru, 83. de ani? Póte avé locu acésta asertiune, cându se scie in comunu, ca pana la a. 1848 erá imposibila ori ce întórcere la ortodosismu, pre langa examenulu celu de 6. septemani ce se introdusesese indata la inceputu si tienù pana la anulu acum amentitu, precum si pre langa alte pedeci ce se facura celoru ortodossi din partea regimului, favoritoriu unirei? Au nu vedemu noi chiaru si astadi, in véculu celu luminatu, câte greutati se facu celoru ortodossi in afacerile loru religionarie preste totu, pre langa tóta egal'a îndreptatire garantata prin lege? Dara inca atunci?!

Din toate acestea urmédia dára invederatu, ca numai unu numeru micu si neînsemnatu alu Romaniloru trecù la unire cu biseric'a apuséna la sinodulu din Belgradu din 4. Sept. 1700; éra partea cea mare a natiunei remase constanta în religiunea eredita dela mosii stramosii lor, documentandu prin înfruntarea fatalitatiloru ce urmara asupra-le din acésta cauza, barbat'ia si constant'ia cea vechiá romana si sustienendu astfeliu onórea nationala preste totu la culmea ei.

B. Multi suntu înca si astadi, cari, atât cu cuven-tulu câtu si în scrisu, glorifica unirea lui Atanasiu si a-secliloru lui cu biseric'a papista, la tota ocasiunea si cu totu adensulu, dicundu, ca prin aceea starea cea mesera de mai înainte a Romaniloru „nu numai s'au usiuratu, ci ca au însufletitu deplinu“ — si ca Romanii prin aceea aru fi cascigátu „folóse mari spirituali si materiali“. Ba nu lipsescu unii, cari cu glorificarile lor în asta privintia se ducu asia de departe, încátu chiaru si venitoriulu natiunei romane lu conditionédia dela acelu pasu, facia cu motivele si cu urmarile ce le produse, de totu ratacitu si peccatosu alu lui Atanasiu.

. Cátu voru fi avendu dreptu si unii si altii dintre acesti'a, lumea romana întieligenta si nepreocupata va fi judecátu deja si pana acum'a fara de însielatiune; pentru aceea noi nu vomu atinge aici toate córdele cestiu-nei acestei'a gingasia, ci ne vomu marginí numai pre langa a vorbí ceva si noi în asta materia, înse si aici de totu obiectivu si pre scurtu, peccatu adeca ni se pare a fi ne-aperatu de lipsa spre completarea lucrului si spre chiarifi-carea opiniunei publice, carea nici în privinti'a acést'a nu se vede a se fi limpedítu de totu, astfeliu aducundu cu sine impregiurarile cele fatale prin care ne stracuráramu, cu deosebire cei ortodosi.

Urmările au doveditu și dovedescu până astăzi, că Romanii necum să fi cascigatu, dară perdura și încă foarte multu prin unire; că nici chiaru unitii nu cascigara nimicu prin unire, afăra de miclele beneficii ale persóneloru loră bisericesci, și că prin urmare unirea încă fû un'a din nenorocirile cele mari, cari casunara asupr'a bietiloru romani până în tempulu de facia.

Se scie în comunu, éra documentele insirate mai sus ne convingu spre deplinatâte, că metrop. Atanasiu cu o parte a clerului și poporului, parasira religiunea parintiloru loră și îmbracisiara pe cea apuséna numai din motive materiali, și nu din convicțiune. Acést'a se cunósce din tóte actele privitoare la unire, din tóte decretelă și rescriptelă regesci, căci pretutindenea unirea lui Atanasiu și a celoru-laltă se conditionédia dela participarea loră la beneficielă și privilegielă de cari se bucurá biseric'a româna-catolică, și persónele acesteia. Dară anumitu resulta acestu adevéru din actulu de unire alu lui Teofilu, unde după marturisirea celoru 4. punte de credință, se adauge numai decâtu acesteá: „Dară ceremu dela Maiestatea imperială și regala: 1. că preotii și deregatorii bisericei de ritulu grecescu, să se bucure de totu acele privilegii s. c. l.“ — resulta mai încolo din cuventarea ce se dîce că o tîenú Atanasiu în ședință sinodala din 4. Sept. despre folósele unirei cu biseric'a apuséna, precum și din însusi actulu de unire alu lui Atanasiu, în care se dîce apriatu: „din care causă voimu că și noi să ne bucuramu de totu acele privilegii s. c. l.“

Dară chiaru și credinciosii bisericei unite încă nu néga acestu indemn materialisticu alu unirei loră cu biseric'a papista, ba încă lu recunoscú și ei și lu marturisescú pe facia, provocandu la elu fără reservă spre a-si motivá și justificá unirea cu acea biserică. Barbată unită dintre cei mai eruditi dîcu: că unirea nu fû alt'a decâtu unu actu

curatu politicu din partea Romaniloru asupriti, cari credeáu, ca prin acést'a nu numai voru scapá de persecutiunile cele grele, ci voru castiga si drepturi egali cu cele-lalte natiuni si religiuni din patria. Barbati uniti din cei mai de frunte dîcu: ca unirea fû numai o amagire a Romaniloru parte prin Ungurii catolici, parte prin arhiepiscopulu romano-catolicu din Strigoniú Collonici, parte prin cîrtea de Vien'a. Unu publicistu romanu unitu ¹⁾ facundu alusiune intr'unu articlu dîuaristicu, la unele provocari ce s'aru fi facutu unitiloru, din partea fratiloru de preste Carpati: cá sa se întórca acása, la biseric'a ortodosa, de carea se desbinara, ne mai avendu nici unu motivu de a mai persiste in desbinare, fiindu astadi si biseric'a ortodosa egalú indreptatîta s. a. — si voindu, cum se vede, a justificá ulteriór'a lorú perseverare in unire cu biseric'a apuséna, dîce respicatu intrebându: ca la casu de întórcere a unitiloru la biseric'a ortodosa, cine le-arú rebonifica lorú cele 2—3 milióne de floreni, câtu adeca dîcu ei ca arú fi facundu averea clerului unitu, primita dela statú? aretandu prin acést'a, ca caus'a neintórcerei lorú la ortodossismu arú fi acele doue trei milioane de floreni, asia-dara curatu materialismulu. ²⁾

¹⁾ G. Baritiu.

²⁾ Fara de a ne demite in cestiunea de dreptu, ca adeca la casu de a se întórce unitii la religiunea ort., la mam'a lorú, avére-arú seu nu dreptu statulu a cere inderetu averile date clerului unitu, — ne permitemu a observá: ca adi statulu nu e numai alu bisericeii papiste, alu unei sêu altei confessiuni singure, ci alu totalitátei locuitoriloru dintr'insulu, si ca prin consecutiua chiaru sa aiba dreptu acel'a a'si retrage bunurile date unitiloru, in casulu amentitu, elu arú fi datoriu de alta parte, éراسi dupa dreptu, a restitui acele-si bunuri bisericeii ort., carea astadi inca e egalú indreptatîta, si nu tolerata, cum erá in tempulu, cându se facú unirea. Au mai putére-arú fi statulu si astadi, in tempulu libertátei si alu constitutionalismului pentru unii parinte mai multu decátu bunu, éra pentru altii unu vitregu cumplitu? Da óre mosiele cele multe ale metropoliei nóstre celei vechi, ale episcopieloru ei' sufragane, si ale monastiriloru celorú numeróse de odinióra unde sunt? cine ni le-a luatú? au nu le vomu cere si noi vre odata inderetu? —

Din acestea se vede daru, ca unirea lui Atanasiu si a celoru-lalti impreuna cu densulu nu se facu din convintiune, ci din scopuri materiale. Nicafri, nici chiaru in actulu de unire nu se facu provocări la partea dogmatica, ci numai la cea materiala. Inse ce nu se face din convingere, ce este in contr'a consciintiei: e pecatu. Pre langa acést'a, mai vine de a se adauge aici, încatu pentru Atanasiu, si calcarea juramentulu ce l'a depusu elu la chirotonirea sa de metropolitu. Éca dara apostasi'a lui Atanasiu cea pecatósa, din punctu de vedere religiosu-moralu!

Dara totu asiá de vitiósa a fostu unirea lui Atanasiu si a consociloru si din alte puncte de vedere; càci aici fórté bine se potu aplicá cuvintele poetulu germanu: „Daru acest'a este blastemulu faptei celei rele, ca ea procreându mai departe, numai reu póte produce.“

Asiá relativu la libertatea, autonomi'a si independen-ti'a bisericesca, se póte dice, ca unitii prin unirea loru cu biseric'a papista 'si schimbára numai unu jugu cu altulu. Nainte de unire, sub principii calvini, biseric'a romana, metropolitulu romanu erau subordinati superintendentiloru calvini; éra dupa unire biseric'a unita se supuse cu totulu arhiepiscopulu románó-catolicu din Strigoniú, si nemidilocitu paterulu teologu iesuitu, carele cá unu ciocánu se puse in spatele bietulu episcopu unitu, încatu acest'a nici cea mai mica si mai neinsemnata lucrare nu o putea face fara de invoirea si incuviintiarea aceluia.

Apoi chiaru si promissiunile materiale ce se facusera lui Atanasiu din partea catoliciloru, pentru imbracisiarea unirei, si care priviáu numai clerulu nu si poporulu, cum se implinira? Ce e dreptu, clerulu unitu se bucurá de unele bunetati materiali, dara poporulu unitu nu se deosebì intru nemicu de cel-alaltu poporu romanu ortodosu, asié, ca déca d. e. vre-unu romanu unitu vrea sa intre in vre-o deregatoria, elu o poteá face acést'a nu cà unitu

ci cá catolicu, apoi dela catolicismu pan' la magiarismu mai erá numai o saritura, cum ne aréta esperienti'a, încátu cei mai multi bá mai toti oficialii romani uniti, prin schimbarea religiunei loru cu cea papista devenira mai pre urma adevirati magiari. Amu poté numí cu numele pre unii renegati de acesti'a, cari se aflu inca in viétia, déra nu o facemu, pentru-ca credemu ca nimeni nu ne va contradice.

Celu-ce astadi 'si schimba religiunea lapedandu-se de ea din scopuri egoistice, au mane poimane nu-si va schimbá si nu se-va lapedá elu din asemenea scopuri si de natiunea sa? Istori'a ne aréta destule exemple de acestea. Bá inca unii cá acesti'a devinu mai pre urma aprigi persecutori ai natiunei din alu carei'a senu esira. Si asia Romanii uniti, prin unirea loru cu biseric'a papista, inmultíra numai numerulu papistiloru si alu magiariloru, éra incolo remasera numai cá a cincea róta la caru cum díce Sincai, rémasera adeca éراسi numai in starea cea misera de mai nainte, cá si cei ortodossi, pre langa tóte promissiunile si decretetele imperatesci.

Dara reulu celu mai mare si nereparaveru ce lu produse unirea e acel'a, ce-lu trage neresistiveru ori-ce desbinare dupa sine, si acest'a privesce natiunea intréga. Inainte de unire natiunea romana formá unu corpu intregu nationalu; éra prin unire corpulu acest'a se desbinà, Romanii se impartíra in doue castre ostile, si de acì urmára apoi tóte nenorocirile si calamitatile preste bietii romani, câte le inregistrà istori'a pe paginele sale dela acea fatala catastrófa incóci. Déca tóte nevoile, câte le intempinara nefericitii romani pana in diu'a de astadi, se potu ascrie in partea cea mai mare desbinariloru loru politice si despartirei loru in mai multe provincie: apoi dieu si desbinarea acést'a bisericésca inca nu contribuì mai pucinu la imultírea aceloru plage, la implerea acelei cupe de amaratiune

mai amára, decâtu fierea. Nu eráu Romanii înainte de unire destulu de amaríti si neçajiti prin neomenósele persecutiuni si impilári ale principiloru calvinesci si ale calviniloru si lúteraniloru preste totu, a mai trebuitu inca sa se mai desbine si asié sa se persecute, maltratedie si sfêrtice si ei între sine-le, pentru cá reulu sa devina cu atátu mai greu si mai sentitoriu! La acestea érași nu trebuiescu comentare, càci din nefericire le scimu cu totii pré bine din propri'a-ne experientia. Au nu vedemu noi càta impedecare ne face si astadi progresului preste totu nationalu acésta desbinare confessională? Este de prisosu si aici a ne mai lasá la casuri speciali, càci acestea sunt despre o parte odióse éra despre alt'a cu multu mai invederate decâtu sa nu se póta vedé.

Ci cá sa nu aparemu partinitori in cestiunea ce o tratámu, sa facemu cá sa urmedie aici parerile ce si-le dáu insisi unitii, si inca cei mai celebri dintre ei, asupr'a acestui obiectu.

Éca ce dîce mai antéiu Samoilu Clainu séu Miculu in acésta materia. Cuvintele lui suntu acestea:

„Totu pe acelu tempu (1701) s'au ivitu sub numele lui Colonicí archiepiscopului dela Strigoniú o instructiune cu carea se dedea invetiatura teologului, si se spunea ce deregatoria are. Dupa acésta instructiune episcopulu numai numele lu avea, éra deregatori'a episcopésca o purtá teologulu intru atat'a ca episcopulu se putea dîce vicariulu teologului. Alta instructiune erá carea se dîcea ca dela Rom'a au venit, carea detotu stringea puterea si autoritatea episcopului, si pre iesuitulu teologu lu punea capu mai mare si episcopului si clerului, ca episcopului, cum renduiá aceea, nici a face visitatiune, nici a chirotoni, nici a pedepsi pre cei rei, nici a face vre-o judecata, nici a face vre-o renduiála in cleru, nici a-si bagá servitori séu a-i lasá si mutá, i erá iertatu, fara voi'a teologului, inca nici carti a scrie, si a le trimite mai nainte de a le aretá teologului, si nici unu sinodu séu svatu a face, intru care sa nu fia indreptatoriu

teologulu, si alte mai multe Asié déra Romanii mai de demultu intr'unu chipu, acum intr'altu chipu au fostu asupriti!“ —

Éra Georgiu Sincai numai decâtu dupa acestea dîce:

„Nu te mirá asié déru, ca Michailu Cserei, carele tocma atunci traia si érá incrediutulu comitelui Stefanu Apor celui ce fôrte multu s'au nevoitu pentru unire si pentru binele Romaniloru, asié scrie despre episcopulu Atanasiu I: „Si mergundu la Vien'a de cardinalulu Colonicu cu fôrte mare onóre s'au primitu si i-au aruncatu unu lantiu de auru in grumazi: acést'a i-au fostu tóta mergerea inainte, ca tocma precum lucra draculu, de cauta voi'a omului, pana ce lu aduce la pecatu, apoi lu pórtá pe unde vrea, asié au facutu si cu episcopulu, pana cându l'au apucatu in cursa; pentru ca papistasii cu tóta sfial'a lu onoráu pana atunci, éra dupa aceea i-au luatú tóta ocarmuirea din mana, si este unu iesuitu langa densulu pururea, fara de a carui'a scire si voia nici o carte póte scrie cuiva. Bucurosú s'aru lasá de o unire cá acést'a, déru nu lu lásá. De au mancatu saratu, beie, ca adeveratu i voru implea pacharulu.“

Éra intr' altu locu totu acél'asi, vorbindu despre diplom'a imperatului Leopoldu I. din 5. Septemvre 1699, in carea se cuprindeáu mai multe puncte favoritóre catoliciloru, dîce:

„Ci noi romanii de vomu luá afára clerulu celu unitu, carele inca mai numai atât'a se socotesce, câtu a cincea róta la caru, ce folosu amu avutu séu avemu din tóte acestea? De vréi a intielege si mai apriatu lucrurile acestea cetesce pre Michailu Cserei.“ ¹⁾

Totu despre acést'a ne vorbesce inca si mai apriatu repos. Simeonu Barnutiú, carele in estu modu dà spres-siune sentieminteloru sale celoru dureróse:

„Indata la inceputulu Uniunei vedemu in sinódele nóstre pe patrele reptore alu Jesuitiloru presiediendu in loculu superintendentelui reformatu, si pe altu Jesuitu lu vedemu neincetatu in cóstele episcopului nostru priveghiandu-lu, cá pe unu facatoriu de rele. Acum spuneti-mi, ce diferintia este intre superintendentele

¹⁾ Despre tóte acestea, si cele de mai susu, a se vedé in Cron. rom. de Sincai la a. 1699 si 1701.

de Tofeö si intre iesuitulu Baranyi, care din amendoi a fostu mai bunu pentru Romani? Indata dupa unire episcopulu catolicu din Alb'a-Juli'a incalecà peste arhiepiscopulu nostru si si-lu face vicariu, lu infrunta, lu dogenesce, lu visita pana ce lu scöte abiá bul'a papei din 1721. ab omni admonitione, correctione, visitatione acelui episcopu din Alb'a-Juli'a; éru arhiepiscopulu din Strigoniü lu desbráca de demnitatea arhiepiscopésca si si-lu face sufraganu, si biseríc'a nóstra o бага in jugu nou ungurescu. Cu sierbitutea acést'a noua se introduce in clerulu romanu unu sierbilismu nou impreunatu cu o ingamfare miseravera mai alesu in referintia catra cei neuniti, cari nu avéa privilegiulu unitiloru. Acestu spiretu necuratu locuiesce in monastirea din Blasiu subt calugari: face advocatu de iesuiti si pe unu Petru Arone: da lucru de ajunsu episcopului Inocentiu si animosiloru protopopi de atunci: murindu calugarii remane ereditate capitulului succesoriu in functiunile calugariloru: si de aci se strecura la cleru: episcopii, capitululu, protopopii si vicarii lucra pe intrecute spre cea mai profunda durere a clerului si a tóta natiunea, cá sa nu mai scápe biseríc'a romana nici odata de subt acésta subditela rusinósa; fii nefericiti! cine ve va aপর, déca parintii vostri dáu man'a cu strainii in contr'a vóstra? Ce aru díce episcopulu Inocentiu, cându aru vedé, ca acum n'are iesuitismulu numai unu advocatu in biseríc'a lui cea asierbita si sfasiéta de iesuiti? ce a pecatuitu biseríc'a nóstra — intrebamu si noi cu episcopulu Inocentiu —, déca cum-va n'a pecatuitu unindu-se, de se pedepsesce cu infamia de desertoriu? Cu uniunea de odata a intratu o ura intre Romani, care a tienutu mai bine de 80. de ani. Iertati-me fratiloru! sa trecu cu vederea furiele iadului, care i-au sfasiatu pe Romani in aceste tempuri nefericite, nu postulare-ti cá sa descriu cum se certá fiii cu parintii: cum se bateá frati cu frati fara sa scia pentru ce: cum se afurisea preotii nostri unii pe altii: cum lucrá marii unguresci si mai alesu episcopii lorü inaintea curtii, cá sa-i faca uniti cu puterea pe Romani: cum interitá pe episcopii uniti si pe calugari cá sa faca proseliti din Romani; si acesti'a nu vedea, ca suntü numai unelte, cu cari se folosea invidi'a ungurésca cá sa turbure pacea intre frati. Cine aru poté spune suferintiele Romaniloru

subt acele turburari? Cei neuniti n'aveau neci preoti, neci episcopu, pana ce cadiura subt jugu serbescu: nu-i aperiá neci o lege in tiéra: si pe deputatii ce-i trimetea la curtea imperatésca, dusmanii lorú facea de-i puneá la prinsória. Atátu erá de mari relele, care le suferiá natiunea romana in urm'a Uniunei, incátu inca pe la a. 1735, asiá daru numai preste 35. de ani dupa facut'a uniune se plange amáru protopopulu unitu Nicóra Beianulu catra episcopulu Inocentiu cu aceste cuvinte: „tare me temu, ca nu vomu avea altu folosu din unirea acést'a, care o amu facutu; ci vomu remanea numai cu ur'a intre frati si cu mustrarea cugetului.“ Nu multu dupa acést'a altu protopopu predicá in biseríc'a acést'a ¹⁾, ca „i-au insielatu pe Romani cu Unirea“; inse acum erá tardíu, pentru ca ur'a acum erá radecináta intre frati, si dusmanii Romaniloru, cari nu dormu neci odata, priveghiá, cá sa nu se stinga ver-o-data din mediuloculu lorú acestu focu infernale.“ ²⁾

Mai incolo A. T. Laureanu inca scrie despre acestu obiectu urmatóarele:

„Romanii afára de miclele scutiri ale persóneloru bisericesci, nu dobândira nemic'a prin unire, ba inca si perdura. Perdura independintí'a lorú cá Romani si cá religionari de ritulu orientalu, care o aveau ei mai nainte pe langa tóte asupririle ce intempináu din partea eterodosiloru; perdura arhiepiscopatulú, caci acést'a dupa unire se degradá la starea de simplu episcopu supusu censurei iesutiloru si suprematiei arhiepiscopului ungurescu; perdura chiáru nationalitatea. Cei mai multi Romani cari se inaltiára cu incetulu din intemplanare — inse nu dupa dreptele pretensiuni care le aveau cá Romani uniti — la deregatorii mai nalte intre Ungurii catolici, trecura dela legea de ritulu orientalu la cea de ritulu occidentalú, sub pretestu ca acestea suntú acum totu un'a, si cu modulu acést'a se lapedara si de natiunea lorú si se ungurira. Atari esemple avemu pre multe. Acestea strica atátu de multu incátu Romanimea nu potú de locu sa

¹⁾ In biseríc'a catedrala din Blasiu.

²⁾ Din discursulu lui S. Barnutiú din 14/2 Maiu 1848. tienutu in Blasiu. — A se vedé in Istor. Rom. de A. Papiu Ilarianu Tom. II. p. 324. seqq.

se ridice din starea de plebeitate, caci veri-care se inaltă preste dens'a, 'si parasea cu ritulu si natiunea scl." ¹⁾

In fine A. Papiu Ilarianu intre alte mai multe asupra acestui lucru se esprima astufeliu:

„Déca cautamu la folósele si perderile, cari au urmatu pentru romani prin unirea cu biseric'a Romei: aflamu, ca folósele unirei fura: ca romanii aveau acum mai multa trecere la curte, dela carea mai capetă câte o resolutiune; prin unire se redicara scóle romanesci mai curendu; se tramisera tineri la Rom'a, de unde venira barbatii cei mai invetiati ai romaniloru, unu Georgiu de Sinc'a, unu P. Maioru, unu S. Miculu (Klein) s. a.; romanii déca nu se uniá cu biseric'a Romei, prin persecutarea tuturoru fara dubiu remanea inca si mai indereptu in cultura: dar' de alta parte prin unire, afára de scutirile unoru persóne bisericesci, nu castigara romanii nici unu dreptu, ba asiá-si sciura bate jocu ungurii si sasii de tóte decretale si resolutiunile imperatesci, in câtu ei totu de tolerati se considerara si dupa unire pan' in 1848. si la deregatoriile tierii, cari se impartia dupa cele trei nationalitati si patru religiuni recepte, fôrte arare-ori se punea si veri unu romanu unitu, fiindu-ca dícea ungurii: „acum totu atât'a este, s'a pusu unu catolicu, voi inca catolici sunte-ti.“ Si déca se punea veri unu romanu unitu, debea sa se dee nu numai de unitu, ci chiaru de catolicu, si prin acé-st'a se facea unguru. Sum'a de intieligentii romani, cari apucara la ceva deregatoria, se ungurira cu tipulu acest'a, si apoi cá toti lapedatii (renegatii) erá inca mai periculosi pentru romani decâtu chiaru insisi ungurii. Dela unire incóce se perdù dreptulu metropolitanu alu romaniloru din Transilvani'a; arhiepiscopulu dela Strigoniu sub pretestu de protectoratu 'si aróga dreptu de metropolitu peste romani; éru in cóstele episcopului sta teologulu iesuitu scl.“

Totu acel'asi intr' altu locu mai are acestea:

„Religiunea ortodosa erá numai tolerata in tiéra (Transilvani'a). Romanii persecutati infricosiatu in credinti'a lor, crediura ca n'aru fi altu chipu mai siguru de scapare, decâtu a se alipi

¹⁾ Magazinulu istor. si Documente istor. etc. p. 182.

langa vre un'a din religiunile recunoscute prin lege. La îndemnul Curtei imperatesci, Romanii, amagiti, se unira cu biseric'a Romei, inse numai o parte dintr'insii, si numai in cunoscutele patru puncte.

Prin asta rumpere fatala din corpulu Romanimei, popii romani ce e dreptu, scapara de a mai ierná canii de venatu ai boiariloru unguri, precum si de alte câteva asemeni infamii ce suferiau mai nainte, mai cu séma sub principii unguri, pana si sub Apafiú; scapára in parte de neinchipuitele persecutiuni religiöse; li se dede voia de a invetia carte; se intemeiara câteva scóle romane; se trimisera câti-va tineri la Rom'a, in institutul de propaganda fide, si airea de unde se întórsera apoi Clain, Maioru, Sincái si altii, inspirati, mai multu de geniulu Romei antice, decâtu alu celei noue. Éca mai tóte folósele unirei. Dara de alta parte, religiunea romana, in fapta, erá totu tolerata cá si mai nainte, si, ce erá mai fatale, Romanii erá rupti in doue, si desbinati, se certá acum intre sine despre lucruri necuprinse de mintea omenésca scl.¹⁾

Asiá-dara ce au castigatu Romanii prin unire? Care sunt „folósele cele mari, spirituali si materiali,“ care sa le fia trasu unirea dupa sine, încátu sa se póta díce, ca prin unire „starea cea misera de mai nainte a Romaniloru nu numai s'a usiuratu, ci ea a insufletitu deplinu“? Din tóte câte se espusera pana aici, chiaru si din manifestatiunile celoru mai renumiti barbati uniti, nu se vede alt'a, decâtu numai contrariulu dela folósele acelea, decâtu numai aceea adeca ce se díse mai susu: ca Romanii nu castigára ci perdura prin unire. Chiaru si folósele cele parute, care unitii le dícu a fi folóse, atâtú suntú de neinsemnate, încátu disparu detotu pre langa perderile si ranele cele mari infpte natiunei prin unire. Càci ce valóre potú avé folósele acelea facia cu perderea libertatei, autonomiei si

¹⁾ Istori'a Romaniloru din Daci'a super. de A. Papiu Ilarianu Tom. I. p. 57 seqq., — Tesaurulu pentru monum. istor. totu de acel'a, reprodusu si in „Familia“ n. 3. din a. 1866.

independintiei bisericeii lor? Romanii înainte de unire prelunga toate asupririle calvinilor şi-aveau provinci'a lor metropolitană, cu metropolitul în frunte, şi-aveau sinódele lor bisericesci naţionale, era după unire le perdura pe toate acestea. Ce valoare, dăcemu, potu avea folósele acelea parute faţa cu ur'a cea grósnică ce o produse unirea între Romani? — faţa cu: „certele între fii şi părinţi: bataile între fraţi şi fraţi: afuriseniele între preoţi şi preoţi: persecutiunile Romanilor ortodossi de către fraţii lor uniţi: silintiele unitilor cele mari proselitistice: faţa cu perderea în mare măsura a naţionalităţii, şi faţa cu slabirea chiaru şi ruinarea corpului naţionalu?! „Cine aru putea spune suferintiele Romanilor sub acele turburări?“ — dăce repozatul Barnutiu, şi „Atătu era de mari relele, cele suferia naţiunea română în urm'a uniunii“ — adăuge totu acelaşi; era protopopulu unitu Nicor'a Beianulu dăce: „tare me temu, că nu vomu avea altu folosu din unirea acést'a, care o amu făcutu; ci vomu remanea numai cu ur'a între fraţi şi cu muştrarea cugetului.“ Să nu dăm uitarei cuvintele acestea memorabile ale numitului protopopu!

Dacă se dăce: „că Romanii deca nu se uniau cu biseric'a Romei, prin persecutarea tuturor fără dubiu rămăneau încă şi mai înderetu în cultură“. — Totu respectulu către părinţii literaturii române: S. Clain său Miculu, G. Sincai şi P. Maioru; dăra să nu uităm totu-odată, că produsele literare ale acestor bărbaţi suntu meritele lor propriu, şi nu ale uniunii; să nu uităm mai încolo, că activitatea, luptele şi triumful acestor bărbaţi naţionali cadu într'o epocă, cându trecutul cel barbaru se află deja în agonia făcându locu reînvierii libertăţii popórelor; să nu uităm că, totu pe timpul acel'a, Romanii ortodossi încă dădăra bărbaţi mari naţionali, dintre cari unii făcăra epocă chiaru în viaţa noastră naţională. Unu

G. Lázaru d. e., cá sa tacemu despre altii, au nu va straluci elu totu cu aceea-si splendóre pe orizontele natiunei romane, cá si cei-lalti trei lucéferi de mai susu? Sa nu uitamu in fine, ca vrendu a ne dá judecat'a asupr'a cultu-rei unui poporu, trebuie sa luàm totii factorii culturai lui in consideratiune. A. Papiu Ilarianu, inca recunosce ca: „numai o parte a Romaniloru trecu la unire cu biseric'a Romei.“ Sa intrebamu deci: ca Romanii, cari nu trecura la unire cu biseric'a Romei, ortodosii, cu câtu stáu astadi mai inderetu in cultura decâtu partea ce se uní cu acea biseric'a? Nu voimu a trage vre o paralela intre cultura unora si altora, un'a càci nu e locul aici, si a dou'a càci amu trebuí sa scriemu foliante intregi asupr'a obiectului din cestiune; ci ne marginimu numai pre langa o singura impregiurare, carea fiindu evidenta va ilustrá lucrulu pe deplinu.

Biseric'a romana ortodosa din Transilvani'a, Banatu si Ungari'a, carea prin desbinarea unitiloru capetá fara indoiala o lovitura de mórte si 'si mai inmultí neamicii inca cu unulu, cu fíii sei de mai nainte, — de si singura in contr'a atátoru neamici si in vertejulu celu mare alu suferintieloru, avendu a luptá cu persecutarea tuturor: totusi nu se infrânse, nu apúse, ci 'si pestrá esistenti'a si caracterulu nevatematu si nepetatu pana astadi; bá ce este inca si mai multu, vedemu ca ea, biseric'a ort. romana, isbutí in fine a se inaltá, de sine si prin sine numai, pre langa tóte persecutiunile inemice, éراسi la splendórea ei de odinióra — la splendórea ei cea metropolitana! — vedemu, ca biseric'a acést'a, stravita si impilata cum a fostu de tóte partile, fú cea d'antéiu, carea inca cu 20. de ani mai nainte 'si revindicá sinodalitatea perduta, constitutionalismulu perdutu; fú cea d'antéiu, carea tienú atâtea sínóde bisericesci si inca mestecate din cleru si mireni, intr' unu tempu, cându alte biserici neci nu visáu

la sínóde; fû cea d'antêiu, carea se organisà sistematicu in tóte partile ei constitutive, si carea posede astadi o constitutiune pe bazele cele mai late in adevèratulu întielesu evangelicu, pre cându alte biserici, de-si cele favorite, inca si astadi sunt lipsite de o adevèrata sinodalitate.

Déra inca de aru fi remasu ea, biseric'a, întréga cum a fostu dela inceputu si sub decursulu atâtoru vécuri, cu câtu mai lesne si mai eficace aru fi potutu resiste tuturor persecutiuniloru si împilâriloru straine? Atunci Romanii nu aru fi avutu a se luptá inca si ei între sine-le, ci tóta puterea lorú o aru fi concentratu numai singuru spre a respinge atacurile straine inimice. Éca dara, cum s'a mai disu, reulu celu mai mare nereparaveru si neiertaveru ce lu trase dupa sine unirea pentru natiunea întréga, unu reu, ale carui'a urmari si adi le mai sentímu si le vomu semtí fara indoiéla neincetatu, pana cându va mai stá acésta bariera între noi.

Si sa nu se dica, ca astadi nu mai cauta nimeni la deosebirea confessională, càci se însiéla amaru. Bine aru fi sa nu se mai caute, mai alesu ca despre acést'a se depusera deja doue juramente in doue adunari nationale! — inse sperínti'a ne aréta contrariulu, si celui-ce s'aru indoí, i-amu svatuí sa observe mai bine si se va convinge prin mfi de fapte pipaite, ca diu inca se pré cauta si astadi la deosebirea confessională între Romani, si inca nu numai din partea „popiloru“ séu a „bisericaniloru“, — ci si din partea mireniloru, si inca chiaru a „inteligintiloru“, a „officialiloru“ de prin posturi inalte, a „publicistiloru“, a „iesuitiloru in fracuri“ cum se mai dice! — se va convinge in fine, ca diu desbinarea acést'a confessională este inca si astadi o pedeca dintre cele mai mari atâtu pentru innaintarea afáceriloru nóstre politice-nationali, câtu si pentru desvoltarea si progresarea Romaniloru preste totu si in tóte directiunile. Chiaru si acei'a, cari se îndatinára a

strigá mai multu in gur'a mare despre nationalitate, cari asiá dîcundu pórtá pe buze-le nationalismu: suntu in o parte consideravera cei mai mari confessionalisti, sunt cei d'antêiu, cari, in agendele loru nationale chiaru, iéu privintia mai intêiu la confessiune si se orientédia dupa acést'a, asiá, ca ori-ce actu fia câtu de nationalu, ei 'lu intocmescu nainte de tóte dupa calapodulu loru celu confessionalu. ¹⁾

Din cele espuse urmédia dara: ca Romanii, cari trecura la unire cu biseric'a apuséna, nu se unira din indemnulu loru propriu, ci din indemnulu strainiloru reu voitori ai natiunei romane, avendu interesele materiale inaintea ochiloru loru, si ca tocm'a pentru aceea únirea e

¹⁾ Prin ampoiati inalti, romani uniti, se luá in 1864 scól'a confessionalá in Hatiegu din posesiunea celoru ortodosi, si se dede unitiloru, scotiendu-se cu puterea invetiatoriulu ortodosu din ea, ceea-ce mai nainte nici chiaru sub absolutismulu celu mai incarnatu ultramontanu alu lui Bach si Tun de catra cei straini de nationalitate nu se intemplá. Cine nu aru crede, póftésca la archivulu consistoriului archidiecesanu ortodosu, ori întrebe pre bravii Hatiegani, cari impreuna luptara in contr'a acestui actu de violentia, pana ce abiá in anulu curinte prin ministeriulu de cultu si instructiune ung. se restitui scól'a érási in posesiunea si proprietatea bisericei ortodose, de sine intielegundu-se ca prin mari lupte. Totu prin acei'a si totu atunci se silira Resinarenii, cari de altmintrea au unu edificiu scolariu d'între cele mai frumóse, cá sa fáca scóla unitiloru de acolo pentru vre-o doi trei prunci ai loru, in locu sa se fi silitu comunele cele multe unite fara de scóla, cá sa si-le fáca. Cine nu crede, întrebe pre bravii Resinareni, cari nu se supusera odata cu capulu unei atári ordinatiuni draconice, si voru spune, câte nevoi avura din acésta cauza. Dara si alti ampoiati romani uniti, unii intr' unu modu, altii intr' altulu, chiaru si prin incercari proselitice, esclára intru asuprirea fratiloru loru ortodosi, pre cari deocam-data nu-i mai numimu aici, de-si acei'a aru meritá pusi cu numele, pentru cá sa-i cunósca si sa-i judece opiniunea publica romana dupa faptele loru. De si cu parere de reu daru a trebuitu sa le amentimu acestea, parte cá respectivii sa védia, ca atári fapte 'su pré batatóre la ochi, si ca ele se obsérva si se si inregistra pentru presinte si venitoriu, — parte cáci reulu ce provine de aici, e mare si invederatu, nu se póte ascunde ori câtu 'lu vomu acoperí si netedí, — elu e o rána usturatiósa, o cangrena ce róde neincetatu la medu'a corpului nostruu nationalu.

o opera straina, o planta esotica plantáta in pamentul
nostru nationalu; ca ea fû o amagíre a bietiloru romani
de a se lasá cá sa se intrebuintiedie de instruminte órbe
ale intereseloru straine nemicitóre de interesele cele adevé-
rate romane; ca ea fû o desbinare a fratiloru, carea cá
ori-ce desbinare, si cá totu ce ne vení dela straini, produse
mari rele pentru natiunea nóstra, si ca in fine ea, unirea,
privita din ori ce punctu de vedere nu mai are astadi nici
unu sensu.

Partea II.

Suprimerea vechiei metropolii a Transilvaniei.

VII.

Starea bisericei ortodoxe din Ardélu dupa unire.

Prin apostasi'a metropolitului Atanasiu si a unei parti a clerului si poporului, vechi'a metropolia a Romanilor din Transilvani'a se impiedecà intaiasi-data, încàtu ne este cunoscutu, in ulteriór'a ei activitate, in esistinti'a ei chiaru; ea incetà in fapta in urm'a acelei rupturi veemente, si inimicii cei neimpacaveri o si socoteau deja mórta si stérta pentru toti tempii de pre faci'a pamentului. Dara incetandu metropol'i'a de a esiste, incetà totu odata impreuna cu ea si centrulu séu punctulu de greutate si spiritulu conducatoriu alu bietiloru romani ardeleni, vedindu-se astfeliu lipsiti si de uniculu acestu radiemu alu nationalitatii romane ereditu din vechime dela mosi de stramosii lor.

Romanii ardeleni, cari pre langa tóte promissiunile, asupririle si persecutiunile cele infricosiate remasera statornici in religiunea lor strabuna, devenira firesce dupa unire la o stare inca si mai deplorabila, decum erá cea de mai nainte, pentru-ca ei aveau acum a se luptá nu

numai in contr'a strainiloru, ci chiaru si in contr'a fratiloru loru de unu sange, ei aveau adeca a infruntá acum persecutarea tuturoru in mesur'a cea mai mare si in tóte modurile, câte numai le putù inventá mintea si inim'a cea reutatiósa. Ei remasera in tempu de 83 de ani fara de metropolitu si fara de nici unu archiereu, nedanduli-se voia a-si alege altulu in loculu lui Atanasiu, si asiá in restempulu acest'a mare, câtu adeca tienù vacanti'a de archiereu, se vedeáu siliti nefericitii a alerga intr'ascunsu prin Tiér'a romanésca, Moldov'a si Banatu, — pre la metropoliile din Bucuresci, Suceav'a si la cea serbésca din Carlovitiu, carea tocm'a pe atunci se infiintiasa, si pre la episcopiele acestor'a sufragane, mai alesu la cea din Remnicu si Radauti, cautandu-si mângaiere sufletésca pre la aceste scaune archieresce ortodocse si primindu-si totu dela acestea si preotii loru chirotoniti éراسi intr'ascunsu, cari intorcundu-se apoi a casa ii provedeau cu cele spirituale.

Sub atari impregiurari nu lipsira firesce nici unii barbati zelosi din partea celoru ortodocsi, indemnatori la constantia si anteluptatori pentru credintia. Intre acesti'a se numera celu dintâiu Ioanu Circ'a, despre care dîce Nicolau Bethlen ca a fostu unu preotu invetiatu si rivalu alu lui Atanasiu la archieria, si ca pre acest'a lu prinsese Atanasiu si-lu tieana in féra la monastire, de unde apoi lu scapara calvinii si colegiulu acestor'a din Belgradu, si-lu tramise insusi acelasi Bethlen la Ajudu; acolo inca lu tie-nura intr'ascunsu mai dóue septemani, de unde apoi lu tramisera la Hinedór'a, i dederá o parochia calvinésca s. c. l. Clainu si Sincai inca amentescu despre elu, si cestu din urma dîce ca aru ff fostu din Gambutiú langa Bichisiu, éra celu dintâiu, ca aru fi fostu episcopu nesantitu.

Pre acest'a Atanasiu l'a prinsu s. c. l. ¹⁾

¹⁾ Cronic'a rom. de G. Sincai la an. 1703.

Alu doilea a fostu unu eremitu cu numele V i s a r i o n u , carele provediutu cu recomandatiune dela metropolitulu serbescu Ioanoviciu Siacabentu, avendu de a cercetá monastirile serbesci si de a caletorí si pe la monastirile din Banatu, Ardelu si Tiér'a romanésca, si primindu-lu poporul romanu pre la Dobr'a, Dev'a, Orasti'a etc. cu evlavia si cu multa onóre, sub cuventu ca aru fi unu turburatoriu lu ~~slungara~~ din tiéra.

Alu treilea a fostu unu calugaru venitú din Tiér'a romanésca, déra nascutu in Transilvani'a in satulu Ciór'a, anume Sofroniu, carele incependu a intarí pre compatriotii sei in religiunea strabuna, fù silitu a se întórce la monastirea sa,

Alu patrulea a fostu unu preotu anume I o a n u (Molnar) din Sadu, carele erá chirotonitu in Tiér'a romanésca. Acest'a s'a deosebitu cu zelulu seu pentru integritatea bisericeí ortodose in partile Muresiului. Prindiendu de veste ierarchi'a unita despre invetiaturile si cuventarile acestui preotu invetiatu, mediulocí la regimulu politicu de-lu prinse si-lu duse la Blasiu, unde se degradá, se tunse si se batjocorí de catra aceea-si ierarchia numindu-se dupa aceea in batjocura „Ioanu Tunsu“. Dupa aceea eliberandu-se se prinse a dóu'a óra si se duse mai întâiu in castelulu din M. - Osiorheiu, éra dupa aceea la Vien'a, de unde mai tardíu eliberandu-se murí in Banatu dupa multe nepláceri si scarbe câte le avuse.

Ierarchi'a unita voindu intr'aceea a se intarí din ce in ce totu mai tare, si a inmuíá resistinti'a ce i-se facea din partea Romaniloru ortodosi, statornici in credintia, si mai cu séma voindu a infrange zelulu aceluor barbatí, cari se deosebiau intru aপরera integritatei bisericeí ortodose, tienù unu sinodu in 5. Noembre 1728, la mandatulu rectorulu iesuitiloru din Clusiu, carui'a, cum díce Samoilu

Clainu ¹⁾, i-erá incredintiata administratiunea diecesei unite, in care se decisera urmatóarele: 1. cá sa acuse aceluia-si rectoru pre pop'a Mailatu din Sion'a, scaunulu Cohalmului, despre carele se dícea ca facea turburari in contr'a unirei, si sa lu róge pre acelasi rectoru, cá sa midilocésca pedepsirea popii Mailatu la jurisdictiunea politica. 2. In privinti'a esceselor ce se faceau din partea preotiloru sistematici prin parasirea unirei, si prin rapirea bisericeloru unite se decisé, cá Nicolau archidiaconulu din Benea, si Ladislau Hatasiu parochu in Fagarasiu, séu in loculu acestui'a altulu, pre care lu va renduí d-lu rectoru, sa faca cercetare cu doi cancelisti pre langa mandatulu guvernului si alu generalului comandante, cá pre ei sa nu-i smintésca nimeni in lucrarea loru. 3. Cá toti archidiaconii sa tiená sínóde districtuale, sa conchiame pre preoti si pre toti acei'a, cari au parasitu unirea, numai decátu sa-i aráte d-lui rectoru. 4. Cá calugarii pretutindení sa se oprésca dela servitiulu s. taine, inca si dela cetirea cazaniei, pentru ca multe misieli si turburari facu in poporu, si regimulu tierii sa se róge, cá sa alunge pre calugari din tíera. 5. Cá nimeni dintre uniti sa nu tramita copíi sei la scóle sismatice ²⁾ si eretice, si preotulu séu archidiaconulu sa se pedepsésca cu 24 floreni, éru mirénulu cu 12 fl., carele uu se va supune acestui mandatu.

Pre langa acestea ierarchi'a unita mai intrebuintiá inca si alte mediulóce dejositóre pentru sterpirea ortodossismului si latírea unirei. Intre altele se intrebuintiáu cuventari polemice, prin care se aretá clerului si poporului ortodosu sinodulu dela Florenti'a depinsu pe o pâanza, precum si patriarchulu Fothiu intr'unu chipu de totu schimonositu. Caricatur'a acést'a se purtá prin satele roma-

¹⁾ Acte si fragm. p. 92.

²⁾ Asiá-dara cei ortodosi si pe atunci inca aveáu scóle.

nesci de catra preotii uniti, cu scopu cá sa se amagésca poporul si sa tréca la unire. Dupa aceea se introduse esamenulu de siese septemani pentru cei ce vreau sa tréca dela unire la religiunea ortodosa, cari de-si afirmáu ca ei nu au primitu nici odata unirea, totusi nu se puteáu mantúí altmintrea, de câtu prin acelu esamenu, carele tienù pana la anulu mantuirei 1848; apoi pentru preotulu unitu esaminatoriu se renduira diurne de câte 2 fl., unulu dela ómenii cei ce treceáu dela unire la ortodossismu, si altulu dela preotulu unitu respectiv, pentru ca nu a invetiatu pre crestini sa fie statornici in unire.

Pre preotii ortodosi din Maierii Sibiiului ii acúsara fiscului cá sa-i oprésca dela servitiulu bisericescu, pentru ca indrasnira a slují Ciganiloru de acolo, cari vreau sa recéda dela unire. Pop'a Mateiu din Malaiesci in tienu-tulu Hatiegului, se lipsí de preotia si se arestà o luna de dîle, pentru ca a cutezatu a slují unitiloru. Elisabet'a Vitiai din Tielachu se silí a face a dou'a óra esamenulu de 6. septemani, pentru ca in tempulu invetiaturei celei de siese septemani aru fi umblatu la biseric'a ortodosa. Unde imbratisiáu unirea macaru numai a patr'a parte dintre sateni, biseric'a se dedea partei unite; éra unde satenii incetau toti de a mai fi uniti, preotulu unitu remanea in bunurile bisericesci pana la mórte. De aici se tienu totu feliulu de persecutiuni radicate asupr'a bietiloru romani ortodosi chiaru si cu putere armata. In tiér'a Oltului si in alte parti, inca si astadi voru mai fi unii in viétia, cari aru sci spune minuni in asta privintia! — si anume cum generalulu Vucovu scóse militi'a imperatésca si cu tunurile luá bisericéle dela cei ce nu voiáu a trece la unire cum se amentí si mai susu s. a.

Déra pre langa tóte aceste persecutiuni, tari'a preo-timei si a poporului intru aperarea credintiei strabune ne cum sa fi scadiutu, ci inca si mai tare crescù, intr' atátu,

ca unde erá lipsa ei se apucáu numai decátu de cladirea altoru biserice noue, pe care le faceau inca si mai frumóse de cum eráu cele de mai nainte, luate de uniti, ceea-ce a produsu o adeverata uimire in toti strainii, dovedindu din nou tenacitatea caracterului romanu.

Dupa atâtea persecutiuni sistematice ratacindu Romanii ortodossi incóci si incolo vre-o siese-dieci de ani, singuri numai de capulu loru fara de archiereu cá capu bisericescu, incepù in fine a le licurí si loru unu picu de sperantia de unu venitoriu mai bunu; càci in urm'a repetiteloru rugaminte asternute la regimu din partea clerului si a poporului eparchialu, in an. 1761 li se rendù unu locutienetoriu episcopescu in persón'a episcopului din Bud'a Dionisiu Novacoviciu, carui'a i-se concrediù administratiunea eparchiei ortodose a Ardelului in modu provisoriu. Acestu archiereu si venì in Ardelu de visità clerulu, poporulu si bisericile indeplinindu cele de lipsa dupa puteri, déra apoi intorcundu-se éراسi la Bud'a in scurtu tempu reposà. In loculu acestui'a urmà in scaunulu episcopescu alu Budei Sofroniu Chiriloviciu in 2. Martiu 1770, carele inca venì la Ardelu de cercetà biseric'a nóstra administrandu-o si elu totu provisoriu. Ambi acesti episcopi locutiitori si-dedera multa silintia pentru reintregirea vacantelui scaunu episcopescu alu Ardelului, si asiá in urm'a nesuintieloru loru si a rugamintiloru clerului si poporului ardelénu, se denumì in 6. Nouemvre 1783. de episcopu alu bisericei ortodose din Ardelu, archimandritulu monastirei Sisiatovatiului Gedeonu Nichiticiu, cu resiedinti'a in Sibiiu, subordinandu-se in cele dogmatice si curatu spirituale metropolitului si sinodului metropolitanu din Carlovitii.

Celu dintaiu episcopu alu bisericei ortodose ardelene, dupa o intrerumpere de 83. de ani, a fostu asiá-déra Gedeonu Nichiticiu, carele venindu in Ardelu aflà bise-

ric'a in starea cea mai trista. Elu nu avù locu, unde sa-si plece capulu, si pentru aceea petrecù mai multu in comun'a invecinata Resinari decâtu in Sibiiu, unde primì dela amintit'a comuna o casa privata de locuintia. Episcopulu acest'a a desvoltatu mare activitate in tôte, cu deosebire in crescerea si luminarea diecesaniloru sei, mediulocindu emisulu imperatescu din 4. Martiu 1786, in privinti'a scó-lorulu. Intre impregiurări grele scadiendu-i puterile trupesci, reposà preste cinci ani ai archieriei sale si se imormentà in Resinari in biseric'a cea vechia. Dupa acestu episcopu dieces'a Ardelului o administrà protopopulu Jo-anu Popoviciu din Hondolu, cá vicariu.

Alu doilea episcopu a fostu Gerasimu Adamoviciu, fostulu archimandritu alu monastirei Bezdinului in Banatu, intaritu episcopu alu Ardelului in 25. Maiu 1789. Episcopulu Adamoviciu inca nu a fostu mai pucinu zelesu decâtu antecesorele seu. Elu a asudatu fôrte multu pentru cascigarea drepturiloru atâtu bisericesci câtu si politico-nationale. In urm'a nesuintielorulu lui se aduse in diet'a Ardelului din 1791 art. 60 de lege, prin care religiunea ortodosa se scóse din rendulu celoru tolerate si i-se dede exercitiulu liberu de religiune. Nu mai pucine merite 'si cascigà acestu episcopu si pe terenulu politico-nationalu, in care privintia ne suntu pré bine cunoscute luptele, ce le avù elu impreuna cu episcopulu unitu Bobu la diet'a tierii, si anumitu petitiunea, ce o asternura amendoii acesti episcopi la acea dieta pentru recascigarea drepturiloru Romaniloru. Déra si acestu episcopu zelesu pastorindu biseric'a abiá 7. ani reposà la an. 1796 si se imormentà si elu totu in Resinari langa antecesorele seu.

De administratoru eparchialu dupa mórtea episcopului Adamoviciu se denumì protopopulu Hinedórei Jo-anu Hutiovicu. Patru-spre-diece ani remase eparchi'a vacanta dupa mórtea acestui episcopu, care tempu, de sine intie-

legundu-se, lu folosìra unii spre ajungerea scopurilor loru celoru necurate confessionale, dèra constanti'a clerului si a poporului ortodosu puse si acum, cá totu-deun'a, stavela tuturoru nesuintieloru loru.

Alu treilea episcopu a fostu Vasiliu Mog'a, mai nainte parochu neinsuratu in S. Sebesiu in Transilvani'a. Elu fù celu dintâiu episcopu romanu alesu in numerulu ternariu in sinodulu protopopiloru eparchiali tienutu in Turd'a in 19. Septemvire 1810, si intaritu de episcopu in 21. Decembre aceluia-si anu. Episcopulu Mog'a a pastiritu biseric'a ortodosa din Ardelu pana in 27. Octomvire 1845, adeca preste 34 ani. Elu inca a fostu unu episcopu zelosu, càci prin silintiele lui, in urm'a unei colecte facute in eparchia, se cumperà cas'a clerului din strad'a Cisnadiiei in Sibiiu, unde erà resiedinti'a cea vechia; ajutà pre mai multi tineri studenti lipsiti; infiintià unu cursu clericalu de 6. luni si lasà dupa sine o alta cása si unu capitalu de 27,000 fl. m. c. pentru cleru. Elu inca a asterutulu la diet'a tierii tienuta in Sibiiu la an. 1837 o petitiune pentru drepturile Romaniloru din fundulu regescu. Póte ca aru fi facutu inca si mai multu bine pentru biseric'a, déca activitatea lui nu aru fi fostu fórte restrinsa prin faimós'a instructiune imperatésca din 21. Decembre 1810 ce i-se dede deodata cu diplom'a de intarire intru episcopu. Dèra durere! sub episcopulu Mog'a trecù o parte fórte numerósa a credinciosiloru nostri la biseric'a unita, si unii ascriu si caus'a acestei treceri totu instructiunei amentíte.

Pentru insemnatatea cea mare atâtu bisericésca câtu si politica-nationala a instructiunei prementionate imperatésca, ce se dede episc. Mog'a deodata cu diplom'a de intarire-i intru episcopu, ne aflàmu indemnati a o reproduce si noi aici cá unu documentu de cele mai tari despre impilarea nóstra bisericésca dupa cum urmédia:

„1. că episcopulu sa fia credintiosu catra maiestatea sa si catra urmatorii lui cei legiuiti, si sa pazésca că si clerulu si poporulu sa remana in aceea-si fidelitate, si déca aru bagá de séma, ca cine-va aru cuteza a machiná asupr'a persónei pré'nalte, séu asupr'a legiloru stapanirei séu pacii obstesci, pre unulu că acel'a numai decatu sa-lu aréte guvernului regescu; 2. ca afára de exercitiulu liberu alu religiunei, ce s'a concesu in intielesulu art. 60 din a. 1791, am datu si am denumitu suditiloru nostri de religiunea greco-neunita pre unu episcopu spre mangaierea loru spirituala; sa scie acelasi episcopu, ca denumirea acést'a are de a multiami numai că unu simbolu alu gratiei cesaro-regesci, pentru aceea sa se conformedie legiloru patriei, si ordinatiuniloru regesci, si celoru ale guvernului ardelénu, la intemplanrea contraria va cadea sub indignatiunea regésca, si sub pedéps'a ce urmédia de aci; 3. candu va fi trebuintia de a recurge in afaceri atingátore de dogmele bisericeii resaritene, acést'a va fi detoriu a o aretá imperatiei prin guvernulu tierii, si nu altmitrea decâtu cu scirea imperatiei, si nu airea, fara numai la metropolitulu din Carlovitiu va insinúa recursulu, inse va fi eschisu dela tóte acele privilegii, de cari se bucura natiunea ilirica din Ungari'a; apelatiunile in cauzele matrimoniali se voru face la guvernulu regescu in intielesulu rescriptului reg. din 3. Septem. a. 1783; 4. precum Consistoriulu erá datoriu până acum a aterne protocolulu imperatiei in fia care luna, asié si episcopulu va fi datoriu a observá acést'a; 5. va priveghiá si nu va ierta nici decum, că emisarii straini sa vina in dieces'a sa spre a face turburari, că elu cu atat'a mai acuratu sa póta seversu oficiulu seu pastoralu; 6. spre acestu fersitu va demandá preotiloru prin protopopi, că pre calugarii cei venitii din principatulu vecinu alu Moldaviei si Valachiei, cari se obicinuire a veni prin satele de sub pólele Carpatiloru, numai decatu sa-i retramita in patri'a loru, si déca acesti'a séu nu aru vré, seu aru amená reintórcerea loru, sa-i aréte fara intardiére sub pedéps'a lipsirei de preotia diregatoriiloru competente; 7. sa nu uite episcopulu, ca in Ardelu patru religiuni sunt recepte prin legea publica, si ca clerulu si poporulu unitu se incorporá prin lege la a. 1744 religiunei catolice, si se facú partasiu de bunetatile si privilegii aceleiasi, éru clerulu neunitu este numai toleratu: pentru aceea sa scie, ca i esté opritu a se

improtivi creşterei şi latîrei religiunii unite, şi să nu cutedie nici elu, nici preotii lui subordinaţi, aieve s'eu pe ascunsu, a desmîntă pre uniti la cadere dela uniune, ba nici pre alţii din cele-lalte religiuni recepte; 8. să scie, ca privilegiile naţiunii ilirice din Hungari'a şi din partile ei nu se estindu şi la Ardêlu, şi asié clerulu neunitu din Ardelu nici candu nu s'a bucuratu de acea esceptiune, de carea se bucura clerulu naţiunii ilirice pentru aceea clerulu din Ardelu remane şi pe viitoriu în starea lui cea de pana acum; 9. episcopulu cu clerulu pentru subsistintia loru are de a se acomodă legiloru şi obiceiuriloru patriei, şi candu episcopulu la plansorile sale nu aru capetă indestularea cea cuviintioasă dela judecatoriile mai mici, atunci pôte recurge la imperatia prin cancelari'a aulica transilvana; 10. episcopulu este datoriu a se multiami cu leaf'a de 4000 fl. şi a se conteni de esactiunile cele nelegiuite şi oprite dela cleru şi poporu, precum şi dela ori ce colecta s'eu pedepse în bani; cu prilegiulu visitatiunii canonice, ce o va face cu îngaduintia guvernului regescu, şi în fiintia de facia a doi comisari, cari se voru esmite din partea jurisdicţiuniloru politice, va fi datoriu a se acomodă orenduieleloru din constituţiunile aprobate part. I. art. 8. la 1 — şi a demandă clerului, că să nu cutedie a lua mai multu dela parochianii sei sub cuventu de stola, preste hotarirea rescriptului regescu din 27. Sept. 1784, éru resiedintia sa o asiedie acolo, unde va voi guvernulu regescu; 11. că porţiunile canonice, care domnii pamentesci s'eu comunitatile le-au fostu datu preotiloru uniti, să nu le capete preotii neuniti, déca preotii uniti au incetatu a mai fi în acele locuri, ci să se dee în deretu domniloru pamentesci s'eu comunelor; şi asié preotii neuniti voru fi datori a se multiami cu stol'a cea hotarita; şi unde voru capetă nesce pamenturi spre mai bun'a loru subsistintia, acolo acelea să se supuna contributiunei, caci preotii neuniti numai din deosebit'a gratia regésca se scutescu dela darea capului; 12. precum pana acum s'a iertatu, şi se iérta neunitiloru a trece la unire; asié la întemplantu, déca neunitii din vre-unu satu aru vré să tréca la unire, porţiunile canonice înca au a trece pe partea preotului unitu; 13. éru candu toti unitii din vre-unu satu aru trece la neunire, şi preotulu unitu va remanea credintiosu uniunei, atunci porţiunea canonica o va stapani preotulu unitu;

14. in locurile unde unitii si neunitii locuiescu mestecatu, si se afla numai un'a biserica, si aceea o aru stapani unitii, sa remana si mai departe la ei si atunci, candu aru fi ei mai pucini decat neunitii, éru neunitii voru putea sa 'si faca alta biserica pre langa ordinatiunile previgente fara sa se faca greutate locuitorilor; 15. fiindu ca episcopulu Gerasimu Adamoviciu n'au observatu regularea parochieloru; deci episcopulu Mog'a este datoriu a nu schimbá regulatiunea parochieloru si a protopopiateloru din anulu 1806—16. Si fiindu ca si episcopulu de mai nainte si consistoriulu sub pretestu, ca unii preoti fiindu pré inaintati in versta nu si-arú puté duce chiamarea loru, numarul preotiloru asié de tare lu imultíra incatu cu privilegiulu regulatiunei multi preoti remasera supernumerari: deci episcopulu dupa sunetulu ordinatiuniloru, ce s'au datu consistoriului, sa ingrigésca, cá preotii supernumerari sa se asiedie in parochiele ce se voru veduvi, si déca comunele s'aru improtívi acestei mesure sa nu li-se dée ascultare; 17. Si fiindu ca veniturile preotiesci se impucinara multu prin inmultírea preotiloru, incatu sunt siliti a se dá dupa economia cu ~~vatomarea~~ ^{chiamarea} ~~chiamare~~ ^{chiamare} loru; ~~ib~~ ^{pentru} aceea episcopulu sa aiba grige, cá numai in acele locuri sa se puna preoti, unde numarul crestineloru satoritu prin ordinatiuni mai nalte se afla de plinu, éru unde s'aru aretá trebuintia pentru abaterea dela acésta norma, acolo episcopulu sa faca representatiune guvernului regescu; 18. La cultur'a poporului ajutorédia cultur'a preotimei, spre care fersitu s'a fostu renduitu de mai nainte, cá candidatii de preotia sa cunósca datoriele omului catra Ddieu, catra mai marii sei, si deaprópele loru, sa scie ceti si scrie, sa scie catichisulu si cele cinci specie de aritmetica, mai departe s'a cerutu dela candidatii de preotia, cá sa fi invetiatu nu numai scólele normale, ci si cele gramaticale, cá sa scie si limb'a ungurésca, ce este asia de trebuintiósá; deci episcopulu va fi datoriu a le pazi acestea; 19. alta impedecare a culturei s'a gasitu intr'aceea, ca preotii neuniti nesuiescu intr'acolo, cá copíii loru, seu in lips'a acestor'a, ginerii loru sa urmedie in parochia; prin acést'a apoi nu numai se tiene preoti'a de o ereditate, ci inca cei-lalti locuitori se abatu de a se cualificá pentru slujb'a bisericésca; si findca ordinatiunile cele date consistoriului in mai multe renduri in privinti'a acést'a din partea

guvernului regescu, nu avura efect, caci preotii sub pretestu de betranetie si neputintie resignéda, si 'si ceru ajutoriu pentru servirea functiunilor, si pre comune le tragu in partea acelor'a pre cari-i voiescu preotii: pentru aceea episcopulu este datoriu a desradecina acestu abusu. In de-obsce in fersitu sa scie episcopulu, ca tota intentiunea acestei instructiuni este indreptata intr'acolo, cá nu numai sa se observe nevatemate drepturile religiunilor recepte, ci inca sa se ajunga si scopulu norocirei si pacii publice prin procurarea bunei purtari a poporului incultu, si a mantuirei sufletesci, ce a se efectui se tiene nu numai de grigile deregatorie pastoresci, ci si de toti suditii credintiosi." ¹⁾

Alu patrulea episcopu preste totu, si alu doilea episcopu nationalu romauu a fostu Andreiu Baronu de Siagun'a, actualulu arhiepiscopu si metropolitu alu Romanilor ortodossi din Transilvani'a, Ungari'a si Banatu, nascutu in 20. Decemvre 1808. la Miskoltz in Ungari'a, din parinti negutiatori, macedo-romani. Elu se denumí mai întâiu de locutiitoriu episcopescu (vicariu) in 27. Iuniu 1846, fiindu pe atunci archimandritu alu monastirei Covilului din dieces'a Neoplantei; dupa aceea se alese in numerulu ternariu in sinodulu protopopiloru eparchiali tienutu in Turd'a in 2. Decembre c. n. 1847 cu aceeași modalitate, cu care se tienù si celu dintâi la alegerea episcopului Mog'a, éra in 24. Ianuariu 1848. se intari de episcopu alu bisericei ortodose din Transilvani'a si inca fara de restrictiunile, care s'au fostu facutu episc. Mog'a. Activitatea episc. Andreiu bar. de Siagun'a in sfer'a bisericesca, ca-si politica-nationala si sociala, ne este viue in memoria, o avemu inca naintea ochiloru nostri; ea devení deja de multu o proprietate a istoriei, carea va inregistra credemu pe paginele sale, cu litere nestergivere si nepartinitóre, meritele si viéti'a cea multu sbuciumata a acestui archiereu, carele sciù do-

¹⁾ Istor. biser. de eppulu Siagun'a tom. II, pag. 197 seqq.

Totu dupa acésta istoria, precum si dupa a lui P. Maioru, se luara mai multe din cele ce se espusera mai susu la acestu tractatu.

mină pana acum cu o barbatia esemplara si neînfranta toate sbuciumaturile acestea, știu, în mână tuturor opințiilor contrariilor, a se face prin geniul sau punctul de legatura între trecutul si venitorul unei biserice, ce era p'aci sa se stinga spre daună cea mai mare a natiunii romane pre multu cercate: punctul de innodare al unui trecut greu, cu un venitoriu de buna sperantia. Modesti'a nu ne ierta a dice mai multe despre barbatul, care se vede ca întreaga viață si-o consantă binelui comunu; si asiă credem sa ne marginimu deo-cam-data numai pre langa a espune aici judecat'a, ce si-o dede insusi sinodul eparchiei ardeleni din a. 1864, prin unu concludu al sau adusu în unanimitate, despre activitatea si meritele acestui episcopu. Éca ce dice acel'a:

„Mai incolo sinodul nu numai din acestu raportu alu escelentiei sale (episcopulu bar. Siagun'a) luandu în cunoscintia mariele fapte, cu cari escel. sa încoronedia activitatea sa archipastoriasca, dara convinsu fiindu si din alte monumente vii, ce-i voru eternisă numele, ca pre-santi'a s'a tota viati'a sa si-au consacrat'o pentru biseric'a si natiunea sa cu unu resultatu sublimu, care face epoca în istori'a acesteia si ca pre-santi'a sa că unu carmaciu necutremuratu au condusu nai'a cea aruncata în mediulocu valuriloru seculari a natiunii si bisericei nostre si au scos'o la limanulu doritu, ca pre-santi'a sa a ridicatu clerulu din starea lui cea patimitore la valorea si demnitatea ce i se cuvine, si au innaltiatu cultur'a poporului sau la unu gradu, care i face onore, si desvolta cele mai suridietore sperantie, si ca că mediuloce bine nemerite pentru acest'a au infintiatu institutulu teologicu cu cursu de 3. ani si celu pedagogicu de 2. ani si au esoperatu infintiarea unui gimnasiu mare, a unui micu, a mai multoru scole capitali de 4. si 3. clase, precum si a mai multu de 600. scole comunali, din întrega sa diecesa, incredintandu-le sub priveghiarea sa spre administrare la inspectiuni diecesane protopopesi si parochiali, precum si la comisiuni scolari bine nemerite, au esoperatu din vistieri'a statului mai anteiu unu ajutoriu anuale de 25,000 fl. pentru ajutorirea preotimei si a

seminariului, apoi din nou alte 25,000 fl. spre scopuri bisericesci si scolari, ca au infiintiatu fondatiunea Franciscu-Iosefina pentru stipendiarea tineriloru de pre la facultati, — au inzestratu dieces'a cu mai multe realitati si inca dela a. 1850. cu o tipografia diecesana si prin aceea a provediutu bisericile parochiale si scólele cu cartile trebuintóse, mai incolo au inzestratu dieces'a si cu alte efecte pretióse parte mare din propri'a sa avere, si tóta averea diecesei sale aducandu-o la ordine au predat'o spre administrare la epitropia — si aceste fapte le au amplificatu prin unu nou daru maretiu statatoriu din cas'a astadi daruita bisericei nóstre din Ardelu, — mai departe au restituitu societatea nóstra bisericésca in vechile sale drepturi canonice intre multe lupte si ostenele esoperandu indurarea maiestatei sale a imperatului de a ne promite pré gratiosu, ca se voru delaturá pedecile pentru re-infiintierea vechiei nóstre metropolii, si a ne redicá la egal'a indreptatire cu celelalte natiuni, si confessiuni recepte, — escel. sa ne a convocatu mai de multe ori, cá si acum la adunari sinodali pentru organisarea trebiloru nóstre bisericesci pe calea constitutionale canonica, — in fine insufetiendu-se sinodulu de firmitatea vointiei, si a silintiei escelentiei sale, de a aduce la perfectiune acte incepute si binele publicu alu bisericei nóstre, astadi cá si in siedinti'a de ieri intre aclamári vii de „sá traiasca“ concludé unanimu, de a se aduce escelentiei sale cea mai caldurósa recunoscintia si multiamita din partea intregéi biserici prin sinodu representata, si spre eterna memoria a se trece acestu actu de solenela recunoscintia la protocolulu sinodului.“ ¹⁾

VIII.

Primele incercari pentru restaurarea vechiei metropolii a Transilvaniei.

Dupa apostasi'a metropolitului Atanasiu, remanendu Romanii ortodossi fara de capu bisericescu si fara de conducatoriu nationalu, ratacira intr'o parte si intr' alt'a, cá o turma, carea 'si perde pastoriulu, supunendu-se persecu-

¹⁾ A se vedé in „Actele sinodului bisericei gr. res. in Ardelu din an. 1864.“ tiparite in Sibiu, in tipografi'a archidiecesana.

tiuniloru si torturiloru celoru mai cumplite intr' unu tempu de 83. de ani. Ce mirare dara, ca ei capetandu pre Nichiticiu de episcopu au fostu buni bucurosi si cu acest'a, fara de a-si fi ridicatu pretensiunile mai departe pentru restaurarea vechiei loru metropolii, carea de-altmintrea nici ca incetase de jure ci numai de facto, impededata fiindu din partea regimului politicu intru continuarea functionarei sale ulterioare. Acestu pasu ei si-lu rezervara pentru tempuri mai favoritoare, decum erau acelea de trista memoria pentru noi. Era inse o pre firesca urmare, ca. Romanii ortodosi dupa ce isbutira a-si ave episcopii loru nationali, sa cugete mai seriosu si la deplin'a reintregire a ierarchiei loru bisericesci nationale, intocm'a cum o avusera mai nainte. Anulu epocalu 1848, carele cu dreptu cuventu se boteza alu luminarei si alu reinvierei poporeloru, era celu mai propice pentru realisarea dorintieloru comune si in asta privintia, mai alesu caracum nu lipsia nici barbatulu, carele aflandu-se in scaunulu celu canonicu si legitimu metropolitanu si intielegundu si spiritulu tempului celui nou de libertate, nu perdù nici unu momentu de a face pasii necesarii pentru realisarea dorintiei loru.

Primele imercari deci pentru restaurarea vechiei metropolii a Transilvaniei se facura in acestu anu de libertate generala, 1848, si anumitu in memorabilea adunare dela Blasiu din 3/15 Maiu, prin petitiunea generala a acelei'a asternuta la tronulu imperatescu prin o deputatiune condusa de episcopulu Andreiu Siagun'a, in carea la p. 2. se suscepù si rugamintea catra imperatoriulu pentru libertatea bisericesca si pentru restaurarea metropoliei celei vechi romane, prin urmatoarele cuvinte :

„Ea (natiunea romana) se roga, ca biserica romana fara deosibire confessionala, sa fie libera, independente de ori care alta biserică, si egala cu cele-lalte biserici din tierra in tote drepturile si folosele. Ea se roga pentru restaurarea metropoliei

(archiepiscopiei) romane si a sínódeloru anuale dupa dreptulu anticu, care se consté din deputati preoti si laici, si in care episcopii romani sa se aléga liberu dupa pluralitatea voturilor fara candidatiune s. c.“

Totu in an. 1848 se tienù o adunare nationala si din partea fratiloru romani banatieni, in Lugosiu, unde si ei inca se dechiarara din parte-le pentru despartirea lor de catra Serbi si pentru restaurarea vechiei nóstre metropolii. Actele acestei adunari nu le puturamu aflá nicaíri, si pentru aceea nici nu putemu atinge ceva mai pre largu despre pertractarile acelei'a in asta cestiune.

In an. 1849 asternù episcopulu Andreiu Siagun'a o promemoria la ministeriulu imper. din Vien'a in privinti'a restaurarei metropoliei, prin care se aretà esistinti'a metropoliei ortodoxe romane în Ardelu din punctu de vedere istoricu, si mai tardíu unu adausu la acésta promemoria, in care se cerù restaurarea vechiei metropolii prin urmátorele cuvinte:

„Acum inse, dupa ce cadiura fiarale absolutismului, si-redica Romanii vocea lor cea drépta, si se róga de profundu veneratulu lor monarchu, pentru cá pre'naltu acel'asi sa binevojàsca a incuviintiá parintesce restituirea dreptului lor istoricu basatu in canónele bisericesci si in §. 2. alu legiloru fundamentale octroate in 4. Martiu a. c., si spre acestu fersitu a incuviintiá pré gratiosu tienerea unui sínodn pentru toti Romanii din diecesele Ardelului, Bucovinei, Timisiórei, Aradului si Versietiului“.¹⁾

Totu in anulu acest'a se repetíra de mai multe ori la tronulu imperatescu si la regimu rugamintile pentru restaurarea metropoliei, impreună cu cele-lalte postulate ale Romaniloru, prin deputatii nationali, cari se afláu in Vien'a si caror'a le erá concrediuta purtarea causei nationale.

Asié in petitiunea generala asternuta imperatului in 25. Februaru 1849 prin aceiasi deputati, se amentesce

¹⁾ Promemor. e tiparita in Vien'a in 1849, si adausulu in Sibiiu in 1850.

si despre restaurarea metropoliei la pag. 2. lit. c. prin aceste cuvinte:

„Ne rugamu pentru o administratiune nationala de sine statatõe in privintia politica si bisericesca, — si pentru alegerea unui capu bisericescu de sine statatoriu si intarindu de Maiestatea ta, carui'a se i se subordine toti cei-lalti episcopi nationali“.¹⁾

Asemenea in memorialulu ce se asternù in 5. Martiu 1849 prin aceiasi deputati ministeriului intregu, se aflu in privint'ia metropoliei urmatõe:

„Deca natiunea poftesce aceea-si (capu, capetenia) in privint'ia bisericesca, asia nu trebuie a se uitá, ca ea prin acést'a nu poftesce nimicu nou, de õre-ce ea aceste drepturi retienute din pracs'a vechia bisericesca totu dèun'a le-au eserciatu, pre langa tôte persecutiunile, caror'a fù espusa religiunea loru. Chiaru si unu capu bisericescu, carui'a i eráu subordinati cei-lalti episcopi, au avutu Romanii in tempurile de mai nainte, si anumitu la Alb'a-Juli'a in Ardelu“.²⁾

Mai departe petitionara aceiasi deputati romani pentru despartirea ierarchiei romane de cea serbesca, sub unu metropolitu romanu, prin suplic'a loru din 24. Octomvre 1849. asternuta ministeriului, carea fiindu speciala numai pentru biserica, o si reproducemu aici in intregu cuprinsulu ei:

„Inaltu Ministeriu imperialu!

Patriarchulu serbescu primí incuviintiarea dela inaltulu ministeriu, de a desbate intr'unu sinodu alu tuturor episcopiloru afacerile bisericeii orientali, si patriarchulu acest'a are intentiunea, a decide cu ocasiunea asést'a si afacerile bisericesci ale Romaniloru si de a-si retiené si mai incolo supremati'a sa bisericesca asupr'a acelor'a. Acésta afacere fõrte influintiátõe asupr'a viitoriului bisericeii si natiunei romane, indémna asie dara pre umilitu subscris'a deputatiune a natiunei romane a supune inaltului ministeriu c. r. spre considerare urmatõe: despre referintiele bisericeii romane catra cea serba.

¹⁾ Romanii Monarchiei austriace fasc. 3 p. 5.

²⁾ Totu acolo p. 14 si 15.

Cum va bine voi a vedé din alaturat'a brosiura biseric'a Romaniloru in Austri'a, a carei'a administratiune erá autonóma si impartita in mai multe episcopii, avù pana la anulu 1699 capulu seu propriu independente de ori care alta biserica sub numele unui metropolitu nationalu.

Dreptulu besericei romane de a avé unu astfeliu de capu alu seu, jace in constitutiunea sa propria, basata in ritulu bisericei orientali, in puterea carei'a biseric'a fia-carei natiuni in privinti'a administrativa are de a se socoti de sine statatóre si independente de biseric'a ori carei alte natiuni; mai incolo biseric'a gr. resaritena este si nationala, pentru ca servitiulu ddieescu cá-si administratiunea acelei'a se tienu si indeplinescu in limb'a nationala, si cea din urma — fara privire la drepturile canonice generale ale bisericei orientali — se basédia si pre trebuintiele, moravurile si singularele obiceiuri ale natiuniloru, si in fine pentru ca preotii ei, incependu dela mrtropolitu si pana la celu din urma diaconu, pana acum se sustienu prin ofertele de buna voia ale natiunei.

Unitatea episcopiloru, arhiepiscopiloru si patriarchiloru deosebitelu popóra ale aceia-si credintie, conditionata de constitutiunea bisericei orientali, si-afla motivarea sa nu in considerantie administrative ci in cele curatu dogmatice; si adeca in marturisirea acelor'asi dogme si in observarea unoru obiceiuri bisericesci numai ceremoniale, care ocura la servitiulu ddieescu, care se cuprindu in aceea, ca episcopulu pontificante in unele rugatiuni care vinu inainte la functionarile servitiului ddieescu pomenesce pre metropolitulu si acest'a érasí pre patriarchulu (de si aru fi strainu). Biseric'a orientala recunósce in intielesulu dogmeloru sale numai pre Cristosu de capulu seu — ea crede in unu capu nevediatu; se abáte inse de biseric'a romano-catolica prin aceea, ca ea in privinti'a administrarei sale are unu superioru anume alesu pentru fiecare natiune singurateca, carele la deosebite natiuni ale aceleia-si credintie póte sa fia dosebitu (misticu ori fisicu), precum d. e. la Rusi si la Greci se administra biseric'a prin unu sinodu, éru in tiér'a romanesca prin unu metropolitu propriu neaternatoriu de metropolitulu Moldoviei; precandu biseric'a apuséna formédia atátu in privinti'a dogmatica câtu si administrativa o

unitate perfecta, si ierarchi'a ei se basédia pe o sistema, câre nu ié privintia la nici o nationalitate.

Intarirea celoru dîse pana aci se cuprinde mai pe fiacare foia a dreptului si dogmaticiei bisericeii orientale romane.

De si jace in natur'a acestoru drepturi si dogme, de a scuti pe fiecare biserica orientala nationala de abusari si asupriri, totusi biseric'a orientala romana cadiu spre cea mai mare a ei nenorocire sub apesarea cea despotica a archiepiscopiloru celoru serbesci, cari esericiara asupr'a ei cea mai daunósá influintia in privinti'a intelectuala, morala si materiala. Episcopii serbi intrebuintiara adeca tóte, spre a taiá calea Romaniloru catra cultur'a intelectuale si morala. Ei lasára cá sa cáda starea scolara la Romani asiá de afundu, cátu chiaru si acele pucine scóle se desfiintiara, pe care comunele romane le ridicara si le sustienura cu mediulócele loru proprii. In acésta procedura nerusinata si batjocoritóre de tóte drepturile omenesci escelá preste toti cei-lalti archiepiscopulu de mai nainte, metropolitulu Stratimiroviciu, carele a fostu unu persecutoru notoriu alu Romaniloru, de óre ce elu insusi se obicinuiá a se esprime ca lui nu-i este nimicu mai odiosu decátu limb'a romana.

Sub atari impregiurari firesce nu potú a se desvoltá cultur'a natiúnei romane; pentru ca puterea ce o aveau Serbii asupr'a Romaniloru, se esericiá asia de strinsu, încátu toti barbatii, cari cutezara a se pune pentru natiune, si a desceptá si a formá spiritulu celu dormitandu alu ei, eráu espusi persecutiunei, carea mai cu séma se finea cu esilulu. Este usioru a cunósce, din care motive superiorii bisericesci serbesci procedeau cu o intolerantia atátu de estraordinaria in contr'a Romaniloru, déca cugetámu, ca Serbii, in a caroru mani se aflá supremati'a, numera debiá unu milionu, éru Romanii supusii loru numera preste trei milióne suflete, si ca asia disproportiunea populatiunei, spre a-si sustiené domni'a, numai prin o suprimare spirituala si prin deparatarea tuturoru barbatiloru invetiati ai natiunei romane se putea repará. Intr'acést'a jace asiá daru caus'a principala a inapoiarei natiunei romane si a preotimei ei in cultura.

Nu mai pucinu pagubitóre pentru Romani a fostu inse ierarchi'a serbéscá si in privinti'a morala, càci limb'a romana se eschise din cele mai multe biserici romane, si càci Romaniloru

li se impusera episcopi, protopopi si preoti serbi, cari limb'a tierii ori nu o cunosceáu ori chiaru o uráu, si cari in urmarea acést'a neavendu iubire si incredere din partea natiunei cultur'a ei morala o negligeáu, séu in intielesulu ierarhiei serbesci, carea pururea avea inaintea ochiloru slavizarea si predominarea preste natiunea romana, o inapoiáu chiaru.

Déru si in privinti'a materiala inca a fostu domni'a bisericesca serbésca fôrte stricatiósa pentru natiunea romana. Pentru ca tóte proventele episcopieloru romane, sub tempulu câtu erau vacante, precum si averea episcopiloru reposati si proventele monastiriloru incurgeáu in cas'a asia numita nationala, carea se administrédia de metropolitulu serbescu pre langa o controla ce e dreptu statatóre din trei serbi, daru la care Romanii nu iéu nici o influintia.

Din acésta casa se erogara deja sume enorme spre fundarea si sustinerea feliuritелoru institute si spre ajutorirea studentiloru seraci s. a., — daru de aceste binefaceri se impartasira numai Serbii si nici odata si Romanii, de si dela acesti'a incurge mai multu in aceea casa, si acesti din urma, pentru ai caror'a fii si preutíme nu se facú nici odata nimic'a, trebuira sa sufere, cá o natiune straina venita abiá de unu vécu incóci, sa-i apese pre ei locuitorii primitivi ai Ungariei, in privintia spirituala, morala si materiala.

In starea acést'a trista ne vedemu asia daru constrensi, a rogá pre in. ministeriu c. r. in numele natiunei, cá pe bas'a documentatului ei dreptu istoricu ce l'au avutu in privinti'a acést'a precum si in intielesulu constitutiunei imperiale octroate din 4. Martiu a. c., prin carea se garantédia pentru fiecare natiune autonomi'a si desvoltarea ei libera, si in puterea §. 2. alu drepturiloru fundamentale prin care fie-carei biserice i-se asigura libertatea, sa bine voiasca, spre delaturarea releloru aduse inainte a mediulócì incuviintiarea unui metropolitu pentru nátiunea romana de totu independente de ierarhi'a serbésca, si cá acést'a sa se aléga prin deputatii unui congresu conchiemandu din sinulu natiunei, si sa se substérna spre intarire maiestatei sale c. r.

Éru in privinti'a sinodului episcopiloru serbesci ce sta inainte ne rogamu, cá sfer'a aceluia de activitate sa se marginésca numai pre langa afacerile bisericei serbesci, si nici chiaru intre-

barea despartîrei bisericeii romane de cea serbésca sa nu se traga in cerculu desbateriloru acelor'a, căci altmîntrea noi amu avé totu dreptulu de a ne teme, ca la acelu sinodu despartirea atātu de dorita si de necesaria nu se va putea efeptuî nici decum, de óre-ce la acestu sinodu Serbii voru avea afara de presedintele, patriarchulu serbescu, inca 6. episcopi cu votu, pre candu Romanii, pre langa aceea ca ei facu mai multu cá numerulu intreit, se voru putea representá numai prin doi episcopi, adeca prin celu din Ardelu si celu din Aradu (dieces'a Versietiuului este vacanta, éru celu din Timisiór'a e serbu), si prin urmare ei s'aru aflá in absoluta minoritate.

Suplicantii umiliti speru deci, ca eliberaréa bisericeii romane de apesarea ierarchiei serbesci se va dispune prin unu pré naltu rescriptu alu Maiestatei Sale pré'naltiatulu nostru Imperatu in urm'a consiliarei din partea inaltului Ministeriu si a celoru doi episcopi ai nostri. Vien'a in 24. Octomvre 1849. J. Popasu. Petru Mocioni. Dr. J. Dobranu, agentu de curte. Petru Cermen'a. Dr. Const. Pomutiu. Teod. Serbu. ¹⁾

Mai incolo in sinodulu eparchialu alu bisericeii ortodose din Ardelu, tienutu in Sibiiu in 12. Martiu 1850, la nr. 11. se aduse urmatoriulu conclusu in privinti'a restaurarei metropoliei:

„Tóte dupa cuviintia si buna renduiala sa se faca, dîce s. apostulu Pavelu catra Cor. I. c. 14 v. 40. — Soborulu acest'a eparchialu in intielesulu acel'a o ié sfatuirea acést'a a marelui apostolu, ca tóte acele se facu dupa cuviintia si buna renduiala, cele ce se facu dupa canónele sobóreloru s. bisericeii nóstre, si dupa invetiaturile s. s. parinti scrisi in canonulu 2-lea alu soborului VI. de a tóta lumea. Deci pe temeiulu acestor'a afla cu cale soborulu acest'a eparchialu, ca dupa cuviintia si buna renduiala va urmá, déca pré umilita cererea sa o va innoi, si o va substerne inaltiatulu nostru Imperatu pentru restaurarea metropoliei nóstre care pe la inceputulu vécului trecut s'a intreruptu, intru atát'a s'a restauratu in vremea imperatului Iosifu II. câtu i s'a datu in locu de metropolitu unu episcopu. Cererea acést'a umilita are bas'a

¹⁾ Romanii monarchiei austriace fasc. 3, p. 53 seqq.

sa si in canonulu 17. alu sinodului IV. de a tóta lumea, si in can. 38 din Trul'a, unde cetimu: „Déca vre-o cetate s'a innoitu de imperatésca stapanire, séu éراسي s'aru innoi politicesciloru si publiciloru forme, se urmédia si renduial'a bisericesciloru parochii.“ Cumca form'a stapanirei politicesci, si form'a trebiloru publice in intrég'a marea monarchia austriaca o au innoitu inal-tiatulu nostru monarchu Franciscu Iosifu I. prin constitutiunea cea octroata din 4. Martiu 1849. este afara de tóta indoi'al'a, precum si aceea, ca tocm'a provinciele acelea ale imperatiei inal-tiatului nostru imperatu, unde crestinii de legea nóstra vietuescu, suntu reorganisate din nou dupa principiulu de nationalitate, precum e Sirmiulu si Banatulu, care alcatuescu acum o tíera de coróna deosebita de tíer'a ungurésca, asisderea si Bucovin'a, care face o tíera de coróna de sine statátore; asisderea este afara de tóta indoi'al'a, ca pré induratulu nostru monarchu Franciscu Iosifu prin constitutiunea suspomenita, s'a milostivitu a redicá gónele, sub care gemea biseric'a nóstra din Ardealu, in urm'a caror'a se stínse metropoli'a si crestinii ei fara invoirea loru se supusera altoru episcopi; deci in legatura cu acestea afla soborulu dupa cuviintia si buna renduiala, cá innoindu-se form'a stapanirei politice, si mai multe orasie provinciale ridicandu-se, sa se restauredie metropoli'a cea vechia din Ardelu, despre care mai pe largu s'au doveditu tóte in Promemori'a présantíei sale domnului nostru episcopu Andreiu la Vien'a in anulu 1849 tipa-rita, pazindu-se insusitele drepturi dupa pravil'a obstésca din can. 12. alu soborului IV. de a tóta lumea. Legalitatea cererei sobo-ru lui acestui'a se radiema inca si in canon. 34. alu sant. Apostoli, unde cetimu: „ca episcopiloru fie-carui'a nému (natiuni) se cuvine a scí pre celu întâiu între densii;“ — de unde urmédia ca celu dintâiu între episcopii romani numai acel'a póte sa fie metropo-litulu Romaniloru de legea resariténa din Austri'a, pre carele lu voru alege episcopii romani cu clerulu si poporulu.

Natiunea romana din Austri'a a enunciatu serbatoresce acésta a sa rogare, precum s'a vediutu din parteculariile sale adunari, din petiunea generala din 25 Febr. 1849, din memorialulu depu-tatiunei nationale din 5. Martiu 1849. asternutu in. ministeriu, din promemori'a presantiei sale domnului nostru episcopu si din memorialulu din 12. Octomvre 1849 asternutu in. ministeriu, inse

natiunea n'a potutu pasi la alegerea metropolitului seu, pentru ca Romanii austriaci de religiunea resaritenă nu s'au potutu adună la olalta spre infiintierea lucrului acestui'a; pentru aceea acést'a este cea mai ferbinte rugare a soborului catra Maiestatea Sa, cá fiindu rugarea acést'a a credinciosiloru sei suditi romani de religiunea resaritenă dupa dreptulu canonicu si istoricu drépta si temeinica, sa se milostivésca Inaltu-acel'a a concede unu soboru, unde eparchiele romane sa fie reprezentate prin trimisii sei preoti si mireni, cari apoi sa pasiasca la consolidarea metropoliei si la alegerea metropolitului, a episcopiloru, si a celoru-lalti demnitari bisericesci.“¹⁾

Totu in an. 1850 in 23 Iuliu si urmatóarele dñle tie-nura si fratii romani ungureni din eparchi'a Aradului unu sinodu eparchialu, la care, si anumitu la p. 7, se dechiarara si ei serbatoresce pentru restaurarea metropoliei celei vechi canonice nationale.

Ambele aceste concluse sinodale se inaintara apoi in form'a sa prin consistóriile respective la tronulu imperatescu.

In an. 1851 se asternù ministeriului de cultu unu nou memorialu din partea episcopului Andreiu Siagun'a, prin care se lamuresce cererea Romaniloru resariteni din imperiulu austriacu, pentru restaurarea metropoliei lor, inca si mai multu din punctu de vedere canonicu. In acestu memorialu autorele, in legatura cu cele-lalte doué promemorii ale sale de mai nainte, si propune sie-si alte trei probleme de resolutu din punctu de vedere alu dreptului canonicu, satisfacundu prin acést'a, cum insusi dñce, atâtu detorintiei de archiereu, câtu si invapaiatului seu zelu pentru dreptate. Aceste trei probleme suntu :

I, Ce dñcu canónele nóstre in generalu in raportu cu metropolitii? II, Ce indatoriri are dupa canóne o metropolia

¹⁾ Din actele sinodului acestui'a, tiparite in tipografi'a diecesana din Sibiiu. —

invecinata, facia cu alta metropolia asemenea invecinata, cându acést'a se afla sub persecutiuni? III, Avemu noi romanii de religiunea resariténa dreptu, de a cere dela maiestatea sa imperatulu restaurarea metropoliei nóstre apuse in urmarea persecutiuniloru?

Aceste trei probleme le tractédia pre largu si le deslêga autorele episcopu din punctu de vedere canonicu in favórea restaurarei metropoliei romane. Amentesce in decursulu argumentariloru sale si despre metropoli'a serbésca din Carlovitiu, carei'a pe atunci i-erá subordinata si biserice'a nóstra romana, si carea nu se invoiá la despartírea Romaniloru, ba din contra se opintea din tóte puterile a si - o subjugá si mai tare pentru toti tempíi, — aretandu-i indetorierea canonica, de a se nesuí si ea, nu pentru subjugare, ci pentru deplin'a restaurare a acelei'a.¹⁾

Totu in acestu anu se dechiarara tóte comunele regimentului banatíeanu rom. de granítia pentru metropoli'a romana.

In urm'a atâtoru petitiuni fundate si desluciri chiare, ce se asternura in atâtea renduri parte la tronulu imperatescu dédreptulu parte la ministeriu, petitiuni si memoriale asternute din partea adunariloru generale si particulare, din partea deputatiuniloru acestor'a, din partea comunelor singuraticé si din partea archiereului si succesorului celui canonicu si legitimu in scaunulu metropoliei celei vechi ardelene, — prin care petitiuni si desluciri dreptulu metropoliei nóstre se lamurí de plinu si se puse afara de tóta indoiél'a, — se asteptá cu dreptu cuventu si cu cea mai mare incredintiare, ca acésta justa dorintia a Romaniloru ortodosi din monarchi'a austriaca, pentru restaurarea metropoliei lor, se vá implíní; dara ei se insielara amaru,

¹⁾ Actele sínódeloru eparch. din 1850 si 1860 tiparite in tipografi'a dieces, in Sibíiu.

căci la toate cererile lor nu urmă din partea regimului nici macar un răspuns, cu atât mai puțin vre-o rezoluție favorită. Căuș'a neconsiderărei acesteia din partea regimului este pră lesne de înțelesu, deca ne aducem aminte, ca libertatea politica proclăamata la an. 1848 și 1849 nu tîenă multu, pasindu în locu-i absolutismulu celu mai încarnatu centralistico-iesuiticu, carele fîrsece nu se potă împacă nici cu libertatea nationala și confessională. Și asiă în locu sa se fia incuviintiatu cererile și sa se fia restauratu metropoli'a cea vechia ortodosa romana, la carea cînteau toate nesuintiele Romanilor ortodosi, se trezi lumea dintr'odata cu înfiintierea unei alte metropolii, cu metropoli'a unită a Făgarasiului! pentru carea mai înainte nu se facuse mai nici nău sgomotu, nu se asternuse mai nici o rugămintă. Acăst'a încă fă un'a din deceptiunile cele multe, de care avura parte cu imbielsugare bietii romani ortodosi. Ei cerura, ei aveau dreptulu de a cere, ei asteptău cu cea mai mare setă și încordare restaurarea metropoliei lor, proprie și canonice: și într'aceea o capetară altii, fără nici o ostentă, decătu numai dăra sub cuventulu, ca altmîntea: „periclitatur s. Unio.“¹⁾

Marturisimu, ca cu simpl'a amentirea acăst'a despre metropoli'a unită noi amu fi indestuliti, și asiă nu ne-amu lasă mai afundu în privinti'a acăst'a, ci ne-amu caută de

¹⁾ În adevăru, mare norocire avura totuși unitii cu bietii ortodosi la deosebite ocaziuni. Căci abstragendu dela metropoli'a lor, despre carea se știe, ca o capetară numai că unu contrapondu facia cu biseric'a ortodosa, — în a. 1850, numai decătu după revoluțiune, resolvindu-se din partea statulu în urmă silințielor episc. bar. Siagun'a o sumă de 30,000 fl., pentru bisericile ort. cele arse: se resolvira îndată și pentru uniti totu spre același scopu alte 30,000 fl. În a. 1861 resolvindu-se érași dela statu o altă sumă de 25,000 fl. pentru preotii ort. seraci: se resolvira numai decătu după aceea și pentru uniti alte 25,000 fl. — și asiă mai departe. Și lumea vră sa credia, ca toate acestea și alte asemenea aru fi următu totu numai din cauza: căci altmîntea „se periclită s. unire.“ —

cale mai departe, avendu consciintia deplena in vitalitatea bisericeii ortodoxe, si fiindu deplinu convinsi, ca ea cuprin-diendu in senulu seu partea cea precumpanitoare a natiunei, precum se potu stracura pana aci prin tempurile cele mai viscolose pestrandu-si caracterulu intregu si curatu: asiá si de aci 'nainte, bunu este Ddieu, nu va avé decátu a prosperá si a 'si implini missiunea ce o are pe pamentu. Déca totusi aflamu cu cale, bá ne vedemu constrinsi chiaru, a ne oprí pucinu si aici si a vorbí ceva mai detaiatu si in privinti'a obiectului prementionatu, apoi ó facemu acést'a singuru numai din cauza, càci unitii nu se marginescu numai pre langa infintiarea metropoliei lor unite, ci mergu inca si mai departe si pretendu, ca infintiarea acést'a a metropoliei lor aru fi identica cu restaurarea metropoliei celei vechi a Transilvaniei, vá sa díca ei privescu in metropolí'a lor de astadi, chiaru vechi'a metropolia a Ardelului cu resiedinti'a in Alb'a - Juli'a, despre carea ne este noua vorb'a in tractatulu acest'a alu nostru. Astfeliu o - au introdusu ei indata la inceputu in viétia, astfeliu o - au botezatu superiorii lor bisericesci, astfeliu o - au vorbitu díuarele lor si de asta idea se vede ca se tienu ei astadi toti cu micu cu mare.

Ci in privinti'a acést'a vá ajunge dóra a reproduce aici cerculariulu primului metropolitu unitu Alesandru St. Siulutiu, ce lu emise acest'a la denumirea sa de metropolitu, din care ne vomu convinge nu numai despre cele díse de noi, déra inca si despre altele mai multe; de óre-ce numitulu metropolitu vorbesce intr'insulu intr'unu tonu de totu necorectu si vatematoriu, identificandu-si credintiosii sei cu natiunea romana si pre sine cu unu metropolitu alu Romaniloru preste totu, éra nu numai alu celoru uniti, apoi provocându pre cei ortodossi si inca pre natiunea romana intréga, dela Tis'a pana la marea négra si muntii Pindului, cum se esprimá intr'unu cerculariu alu seu de mai

nainte, — pe facia sa tréca la unire cu biseric'a papista. Ei bine, atari fapte istorice nu se potu trece cu vederea. Cerculariulu amentitu este acest'a:

„Pré onoratiloru in Christosu frati etc. Un'a suta patrudieci si doi de ani suntu, de cându metropoli'a Romaniloru din Transilvani'a dinpreuna cu metropolitulu ei Atanasiu I. la a. 1713, prin népartinitórele tempuri s'a fostu ingropatu in Alb'a-Iuli'a. Parintii nostri, si mai vertosu neuitatulu episcopu romanu gr-cat. L. B. Joane Inocentiu Clainu s'a nevoitu cu totu zelulu a o sculá érase din morti, déru fára doritulu resultatu. Implinirea acestui doru ferbinte s'a pastratu pentru tempurile, si pe sém'a generatiunei nóstre. Maiestatea Sa cu gloria imparatîtorulu Monarchu Franciscu Iosifu I. este restauratoriulu metropoliei si regeneratoriulu natiunei nóstre, cá unu alu doilea Traianu care ne a straplantatu aici, elu ne-a datu mediulóce cá érase sa inflo-
rimu in amat'a nóstra patria, asemenea préfericitulu, si cu mare demnitate siediatoriulu pre celu dintâiu scaunu apostolescu alu s. Petru, patriarchulu Romei Piu IX. pre carele si pravil'a nóstra la p 408, lu onorédia: „Pré fericitulu si presantitulu si intocm'a angeriloru intru Christosu, parintele parintiloru si stapanulu a tóte adeveratele apostolicesci biserici.“

„Metropoli'a romana din Alb'a - Juli'a prin induratu rescriptu imperat. din 12 Decembre 1850. este aplacidata si data. Prin s. scaunu apostolescu alu Romei canonisata, si prin bul'a din 9. cal. Decembre 1853 intarita. Éru metropolitulu ei, eu nevredniculu, nu dupa vredniciele mele, ci dupa neurmatele svaturi ddieesci, sum denumitu, preconisatu si intaritu de metropolitu. Maiestatea Sa c. r. si apostolica, prin actulu acestu maretiu onorédia natiunea si clerulu nostru, in fati'a a tóta lumea: doresce inflorirea ei, latîrea si intarirea s. uniri cu apostolicesculu scaunu alu Romei, care in tóta privinti'a ne este adevérat'a nóstra mama trupésca si sufletésca, pentru ca: „osu din ósele ei, si sange din sangele ei suntemu.“ Mantuitoriulu nostru Isusu Christosu inca s'a rugatu pentru unirea tuturoru dicându la Joanu 17, 11: „Parinte s. pazescei pre ei s. c. l. cá sa fie un'a precum si noi suntemu.“ Pré santii parinti ai bisericei nóstre celei catolice orientali: S. Atanasiu, Cirilu, Vasiliu celu mare,

Joanu Gura de auru, si Gregoriu graitoriulu de Ddieu; si toti ceilalti nimic'a n'au avutu mai pretiuitu, decâtu legatur'a s. uniri cu intai'a apostolicésc'a biserica a Romei, intru carea au vietuitu si au muritu.

Cunósce déra amata natiune, si amate cleru! voi'a lui Dumnedieu; si a inaltiatului nostru imperatu, si urmédia ei.

Nu lipsesce acum alt'a, decâtu sa vedeti numele metropolitului vostru subscrisu la ordinatiunile, ce vi-se voru tramite de aici. Si cá sa me presentediú inaintea amatului meu cleru, prin o instalatiune serbatorésca. Cându se va templá acést'a, care inca nu este departe, voiú dá mai tardiu in cunoscinti'a clerului. Acum cu acésta ocasiune numai atât'a voiescu a face cunoscutu cumuca: eu, titlulu de metropolitu alu Albei-Iuliei lu voiú folosi, si lu voiú subscrie la numele meu mai întâiu din dñu'a de Rusali, séu din Serbatórea venirei spiritului sântu asupr'a apostoliloru, carea in estu anu va cadea in 27/15 Maiu.

Insa fiindu ca restaurarea metropoliei nóstre face o epoca noua pentru natiunea nóstra, si fiindu ca ea este unu daru mare alu lui Ddieu, alu augustului nostru imperatu, si alu pré fericitului patriarchu alu Romei: affu cu cuviintia cá mai nainte de a luá titlulu si functiunea de metropolitu, sa aducemu sacrificiu de multiamita a totu putintelui Ddieu, si sa varsamu rugatiuni ferbinti la s. altariu, pentru indelung'a viétia a restauratoriloru metropoliei nóstre. Deci prin acést'a parintesce ve ordinamu, cá in dñu'a de Rusali an. curg. cându Mantuitoriulu nostru Iisusu Christosu a trimisu pre s. seu spiritu preste apostolii si invetiaceii sei prin care pre toti ii-a chiamatu intru o unire, — luandu pre s. discu particele deschilinite pentru fiacarele, sa aduceti sacrificiu de multiamita a totputintelui si induratului Ddieu, care prin adenculu sfaturiloru sale a bine voitu a se redicá metropolí'a Albei Iuliei dupa 142 de ani.

I. Pentru fericit'a si indelungat'a viétia a augustului nostru Imperatu Franciscu Josifu I. si a tóta domnitórea casa austriaca. Pentru préfericitulu si santulu patriarchu alu nostru Piu IX.

II. Pentru buna starea s. catolice si apostolice biserici. Pentru tóta natiunea romana, cá spiritulu s. sa o luminedie pre ea, cá sa se unéscasub unu capu bisericescu, si asié sa sporésca intru tóta bun'a fericire suftetésca si lumésca.

III. Pentru mine inca, carele nu dupa ale mele merite, ci dupa aduncile svaturi ddieesci sum chiamatu la acésta santa si inalta diregatoria metropolitana. Cá prin mine sa încépa natiunea si clerulu romanu o epoca noua. Cá sa - mi dea Dumnedieu puteri trupesci si sufletesci, si sa - mi indrepte cugetele si voi'a mea, că nimic'a sa voiescu au sa facu alt'a decâtu ce suntu spre marea lui Ddieu, spre binele s. lui Ddieu biserici, spre binele patriei, natiunei si clerului nostru.

Insa cá acést'a cu atatu mai mare pietate si frecuentia sa se póta serbá, fiecare preotu va face cunoscutu poporului s. c. l. Blasiu, 21/9 Aprile 1855. Alesandru. ¹⁾

Dá, unu limbagiu mai nedreptu, mai asupritoriu si mai cutediatoriu decâtu acést'a, cu anevoia credemu ca se va fi mai aflandu altulu ; căci 1, prin acestu cerculariu vorbesce metropolitulu unitu Siulutiu, nu cá acel'a carele a fostu, adeca cá metropolitu unitu catra credinciosii sei érase uniti, ci — lucru minunatu! — elu vorbesce intr'ensulu cá unu metropolitu alu Romaniloru catra natiunea romana intréga, vá sa dîca, elu se identifica pre sine cu unu capu nationalu romanu si pre credinciosii sei cu ins'a-si natiunea romana; 2, căci elu provóca dédreptulu, la audiulu lumei intregi, pre Romanii ortodosi la unire cu biseric'a papista — De atári apucaturi proselitistice nu scimu sa se fi folositu cându - va vre-unu archiereu romanu de cei ortodosi. 3, căci elu dîce, ca metropoli'a nóstra cea vechia, ortodosa romana a Transilvaniei din Alb'a-Juli'a, o - aru fi ingropatu Atanasiu la an. 1713, si ca acum totu pe aceea o - aru fi desgropatu densulu, si ca asiá elu, metropolitulu unitu Siulutiu, aru fi urmatoriulu celu canonicu si legitimu alu acelu multi metropoliti, cari se succésera in scaunulu celu vechiu alu acelei metropolii pré venerande a Ardelului cu resiedinti'a in Alb'a-Juli'a.

Cu cele doue puncte dintâiu noi nu ne ocupamu aici,

¹⁾ Gazet'a Transilv. nr. 34 din 1855.

căci ele se tienu mai de aprópe de istori'a bisericeasca; ci avemu de a vorbi doue trei cuvinte numai in privinti'a punctului alu 3-lea, carele taie de a dreptulu in obiectulu ce lu tractamu, adeca: in privinti'a identificărei metropoliei unite de astadi cu cea vechia de mai nainte a Ardelului

Acésta identificare si-o basédia unitii, cum se vede, pe impregiurarea: ca cu metropolitulu Atanasiu impreuna aru fi trecutu natiunea romana intréga din Transilvani'a la unire, si ca prin urmare prin trecerea acést'a aru fi trecutu impreuna si ins'asi metropolí'a cea vechia romana. Acest'a este sensulu cuvintelor circulariului amentitu, si pentru aceea se si dîce intr'insulu, ca metropolí'a romana s'aru fi ingropatu cu mórtea lui Atanasiu, si apoi ca totu aceea s'aru fi desgropatu, aru fi reinviétu si s'aru fi restauratu prin infiintierea celei de astadi unite si prin denumirea lui Siulutiu de metropolitu alu ei.

Dara ca cu Atanasiu nu a trecutu la unire cu biseric'a papista natiunea romana intréga, ci numai o parte si inca fórte neinsemnata a ei, credemu ca s'a doveditu deja pana la evidentia prin documentele ce se insirara mai susu in tractatulu despre acestu obiectu, prin consecintia, din acestu motivu nu se potu socoti nici decum unitii de eredíi legitimi ai prementionatei metropolii. Dara chiaru sa se fi si unitu macaru toti romanii cu metropolitulu loru Atanasiu, si nici atunci ei nu si-aru fi potutu luá ansa, nu si-aru fi potutu castigá nici unu titlu adeveratu canonicu de a se pune in posessiunea numitei metropolii; căci dupa parerea nóstra, si acést'a este basata in dreptulu bisericescu, o metropolia, cá si o biserica ori-care alt'a particulara este proprietatea bisericei ecumenice, va sa dîca a totalitatei credinciosiloru séu a intregii societati crestinesci de carea se tiene, si nici decum a altei'a straine. Acestu adeveru credemu ca este atátu de evidente in câtu nimeni nu lu vá trage la vre-o indoiéla. Acést'a o recunósce nu numai

biseric'a noastră, dara o recunoscu totu - odata si cele-lalte biseric'i crestine, o recunósce si ins'asi biseric'a apuséna, alu carei'a apendice este cea unita séu gr. catolica. Amu puté ilustrá asertiunea noastră cu citate din drepturile acelor'a bisericesci, si cu exemple luate chiaru din vie-ti'a practica a bisericei unite. Asiá d. e. déca într'o comuna unita o parte a credinciosiloru uniti cu parochulu loru in frunte, aru trece la alta confessiune, lasare-aru óre biseric'a unita sa tréca impreuna si vre-unu dreptu séu proprietate a ei din acea comuna p. e. biseric'a parochiala, scól'a, portiunea canonica s. a. la confessiunea straina? Acum, fiindu metropol'i'a cea vechia a Transilvaniei, carea sub toti temp'ii esistintiei sale a fostu ortodosa, proprietate eschisivu a bisericei ecumenice ortodose, intrebamu: cu ce dreptu, sub ce titlu de dreptu, pe ce basa aru puté unitii sa o traga din posesiunea eredíloru celoru legitimi ortodosi, si sa si-o insusiásca sie-si? O atáre procedura adeca o luare a vre-unui dreptu, a vre-unei proprietati straine cu puterea, fara de invoirea proprietariulu celui adeveratu si legiuitu, aru fi, in termini mai lini, nici mai multu nici mai pucinu, decátu: o spoliare — o usurpatione.

Dara din partea unita, se mai aduce inainte de motivu spre justificarea pretensiunei loru amentíte: ca trecundu metropolitulu insusi cá capu si representante alu metropoliei la unire, eo ipso a trécutu si ins'asi metropol'i'a impreuna cu capulu si reprezentantele seu. Inse noi socotimu, ca o metropolia, cá o persóna morala, nu e legata de cutare séu cutare metropolitu, cá persóna fisica, si pentru aceea ea nici nu incéta cu incetarea metropolitulu seu. Metropolitulu e muritoriu si móre, — déra metropol'i'a nu móre, ea esiste si dupa mórtea metropolitóloru sei.

De aici urmédia déra, ca metropolitulu Atanasiu si ceilalti câti trecura impreuna cu elu, au potutu dispune numai

despre individualitățile lor singuratice éra nu si despre altele straine; ca ei au potutu dispune dupa placu numai cu convictiunile lor proprie, éra nu si cu ale altor'a, si cu atât mai pucinu cu dreptulu bisericeii orientali ecumenice, spre care fersitu ei nu au avutu si nici nu au potutu sa aiba vre-o imputerire dela acést'a, prin urmare, ei s'au potutu duce numai pre sine-le, cum s'au si dusu, in senulu bisericeii papiste, éra nu si aceea ce nu a fostu alu lor, ci alu bisericeii ecumenice ortodose, adeca metropolii'a Ardelului .cu resiedinti'a ei in Alb'a-Juli'a. Acést'a din urma a remasu si mai incolo unu dreptu propriu, neinstrainaveru, alu bisericeii ortodose, carele, impededandu-se atunci ulteriór'a lui intrebuintiare, adeca functionarea metropoliei, prin impregiurările cele vitrege ale tempului acelu'i'a, remase cá sa se misce si sa se puna in lucrare in altele mai multu partinitóre. Pentru aceea dícemu, ca metropolitulu Atanasiu din momentulu, in care a comisu apostasi'a a incetatu de a mai fi metropolitu ortodosu, si asiá acel'a nici nu a trecut la biserici'a papista cá metropolitu, càci cá atare a fostu elu numai pana cându s'a aflatu in senulu bisericeii ortodose, carea lu si investì cu acea demnitate alésa bisericesca, — ci elu trecu cá unu simplu mirénu, cá ori-care altulu dintre cei-lalti fii necredinciosi ai bisericeii cari o parasíra impreuna; séu fiindu ca caracterulu preotiei, dupa invetiaturile nóstre dogmatice, este indelibilu, putemu díce ca elu, Atanasiu, a trecut la unire numai cu caracterulu acest'a si nimicu mai multu, si tocma pentru aceea elu n'a dusu si nici n'a potutu duce cu sine nici o metropolia la biserici'a cea noua in ale carei'a bratie se aruncà.

Dara s'aru puté socotí, ca dóra dela trecerea lui Atanasiu incóci, inca sub acel'asi chiaru, se va fi infintiatu vre-o metropolia unita in Alb'a-Juli'a, facundu-se astfelu Atanasiu metropolitulu acelei'a, si ca prin urmare acésta

metropolia aru fi sa se intieléga prin aceea, despre a carei'a ingropare si desgropare se amentesce in cerculariulu lui Siulutiu. Ci acést'a inca nu póte stá, càci istori'a nu ne spune nimic'a despre infiintiarea altei metropolii unite, afara de cea infiintiata sub Siulutiu, carele fù celu dintâiu metropolitu alu ei. Din contr'a, istori'a ne aréta, si acést'a o vediuramu din diplom'a de intarire a lui Leopoldu, ca Atanasiu se intari din partea imperatului acestui'a din nou de episcopu unitu, si nu de metropolitu, si, ce este si mai multu, ca elu, acum episcopulu Atanasiu, se subordina intru tóte arhiepiscopului rom. catolicu din Strigoniu; apoi unu metropolitu, dupa canonele bisericei ortodose, nu se póte subordina altui metropolitu, ci ei suntu intre sine egali si coordinati intru tóte, avendu numai intaietatea vârstei séu a betranetieloru unulu fatia cu celu-laltu. Dovéda dara destulu de invederata ca Atanasiu dupa unire remase numai episcopu, si de titlatur'a acést'a numai adeca de „episcopu alu Fagarasiului“ sa si folosì elu dupa aceea de mai multe ori in actele oficióse. Nu este deci adevveratu ce dice metropolitulu unitu Siulutiu in cerculariulu séu, ca metropolii'a romana s'aru fi ingropatu impreuna cu Atanasiu la a. 1713 in Alb'a-Julii; càci intâiu, metropolii'a cea adevverata, vechia ortodosa romana, nu s'a ingropatu nici odata, séu déca incetarea si impiedecarea functionarei ei o potemu numi ingropare, apoi trebuie sa dicemu, pe bas'a istoriei, ca ea s'a ingropatu la a. 1700, prin insusi metropolitulu ei Atanasiu, cárele, cá unu fiu si custode necredinciosu, o parasi elu insusi aruncandu-se in bratiele altei biserici straine; — si alu doilea, càci cu Atanasiu nu se ingropà nimeni altulu, decâtu numai singuru singurelu episcopulu unitu Atanasiu.

Din tóte cele espuse deducemu dara in consecintia logica, ca metropolii'a unita de astadi nici intr' unu chipu

nu se p^ote identificá cu vechi'a metropolia ortodosa romana a Transilvaniei cu resiedinti'a in Alb'a-Juli'a; ci ca aceea este o metropolia de alta confessiune, de totu noua, carea mai nainte n'a esistatu nici odata, si tocm'a pentru aceea ea nici nu p^ote stá in nici o legatura cu cea ortodosa vechia de mai nainte, ai carei'a eredi adevirati suntu fiii cei credinciosi ai bisericei ortodose si ai natiunei romane din Ardelu, Banatu si Ungari'a, cari infruntandu persecutiunile si amâgirile timpurilor celoru vitrege trecute, remasera statornici in credinti'a lor cu cea stramosiasca pana in diu'a de astadi.

Chiaru pe bas'a acestui dreptu neinstrainaveru credemu noi ca se va fi vediotu constrensu episc. Andreiu bar. de Slagun'a, cá archiereulu si succesorele celu canonicu in scaunulu metropolitanu alu Transilvaniei, a-si radicá vocea si a protestá serbatoresce la regimulu tierii in 24. Maiu 1855, in contra cerculariului metropolitului unitu Siolutiu in modulu urmatoriu :

„In diuariulu romanu din patria „Gazet'a Transilvaniei“ nr. 34. vine inainte o corespundintia, prin carea cerculariulu din 21°/9, Aprile a. c. alu présantiei sale d. archiepiscopu de curendu denumitu Alesandru Sterc'a Siolutiu se aduce la cunoscinti'a publicului cetitoriu.

Acestu cerculariu, precum se p^ote vedé din aci in copia alaturat'a traductiune credibila, cuprinde unele locuri, care pentru biserica lui Christosu pe care amu onóre a o representá eu, sunt suspecte, — care asupr'a odichnei mele conscientioase si religioase, a preotimei mele si a credinciosiloru mei influintiédia intr'unu modu turburatoriu, — care gemu de figuri si de sucituri de vorbe, si care in fine chiaru si voi'a pré nalta a Maiestatei sale c. r. apostolice pré gratiosului nostru Domnu si Imperatu o prochiama a fi spre aceea indreptata, cá cându Prénaltu - acelasi aru fi dorindu latîrea si intarirea unirei cu biserica Romei intre poporulu romanu.

Locurile acestea din amentitulu cerculariu care turbura odich-

n'a noastră religiōsa si suntu pericolōse pentru biseric'a noastră suntu acelea, unde d. arhiepiscopu dechîara:

1. Ca parintii gr. catoliciloru se nesuira a sculá din morti metropoli'a romana, daru implinirea acestei dorintie se pastrá pentru generatiunea presenta.

2. ca metropoli'a romana din Alb'a-Juli'a prin rescriptulu imperatescu din 10 Decem. 1850. se aru fi incuviintiatu, in Rom'a s'aru fi canonisatu si prin bul'a din 9 cal. Decemb. 1853 se aru fi intaritu; deci

3. nou denumitulu d. metropolitu are in cugetu de a intrebuintia, incependu dela Rusali, titlulu unui arhiepiscopu alu Albei-Juliei.

Negresitu ca aceste locuri ale cerculariului suntu turburátore de pacea noastră religiōsa si pericolōse pentru biseric'a noastră, mai alesu ca proprietatea ei cea santa si neinstrainavera nu numai ca se ataca de catra ierarhí'a altei religiuni, daru inca aceea cá o proprietate a ei inse-si se ié dédreptulu chiaru in posesiune-i, si spre acestu scopu se face provocare chiaru la unn rescriptu prénaltu. In contra acestoru locuri suspecte si prejudeciōse pentru biseric'a ce o representu eu in acésta tíera, me semtiu indetoratu atátu din partea episcopiei, carea dealtmintrea ea este metropoli'a Albei-Juliei, câtu si din partea bisericei ecumenice orientale a protestá serbatoresce.

Pentru fundamentalitatea acestui protestu vorbescu neresturverele fapte istorice, si adeca:

- a) ca biseric'a orientala a avutu din tempurile cele mai vechi unu scaunu metropolitanu in Alb'a-Juli'a in Ardelu;
- b) ca metropoli'a acést'a, cum amentesce si cerculariulu mentionatu, sub metropolitulu Atanasiu prin impregiurari nefavorabile se ingropà;
- c) ca metropoli'a acést'a, care se ingropà sub metropolitulu Atanasiu singuru din cauza, caci Atanasiu din indemnuri politice, si nu din convictiune, o parasi si trecu la unire, si caci giurstarile de atunci nu iertara ierarhiei bisericei orientale de a reintregi scaunulu metropolitanu astfelu devenitu vacantu, — nu se putu transpune in jurisdictiunea bisericei gr. catolice, ci ea remase o proprietate neinstrainavera a bisericei noastre, carea de si ingropata din caus'a giurstariloru ce-

loru nefavoritóre, la tempuri inse mai favoritóre érasei póte reinviá;

- d) ca metropoli'a nóstra, care pana acum a incetatu in fapta, déru nu s'a stersu nici nu s'a perdutu remase proprietate a religiunei nóstre, se vede de aci, ca Atanasiu celu ce trecu la uniune a fostu indreptatitu a dispune numai despre treb'a consciintiei personalitatei sale, nu inse si despre proprietatea bisericei ecumenice, dela carea elu nu avu nici o inputernicire in privinti'a acést'a; chiaru si ierarchi'a roman. catolica nu a privitu metropoli'a gr. orientala a Albei Juliei prin trecerea lui Atanasiu la unire de proprietate a sa, ce se póte vedé de aci, ca curi'a romana infiintia pentru credinciosii sei cei noi o episcopia noua cu numele de „episcopi'a Fagarsului,” si episcopiloru ei le dete numele de „episcopii Fagarsului,” si o subordina metropolitulu din Strigoniú. Ierarchi'a bisericei orientali 'si putu reintregi scaunulu seu metropolitanu alu Albei Juliei, devenitu vacantu in urm'a amentitei treceri la unire a lui Atanasiu, dabiá in a. 1783, cându positiunea ei incepú a-i fi mai favoritóre, cu concessiunea regimului, inse numai cu unu scaunu episcopescu cu predicatorulu „alu Ardelului,” si metropoli'a Carlovitiului cá cea mai de aprópe erá indatorata dupa principiile generale ale bisericei nóstre, si anumitu dupa intielesulu can. 2 alu sinodului ecum. II, sa lu primésca intre episcopii sei sufragani, pana la restaurarea metropoliei Albei-Juliei. Anulu 1848 aprinse dorulu celu ferbinte alu credinciosiloru cari se tienu de vechi'a metropolia a Albei Juliei, pentru reintregirea scaunului lor metropolitanu din Alb'a-Jul'i'a, socotindu a fi tempulu celu mai favoritoriu spre acestu fersitu, si acést'a cu atátu mai vertosu cu cátu inaltulu regimu bine voi a concede metropolitulu Carlovitianu demnitatea de patriarchu, éru episcopi'a rom. cat. din Agramu in Croati'a a o inaltia la scaunu metropolitanu. Pentru aceea credinciosii acestei metropolii vechi a Albei-Juliei precum si episcopi'a gr. or. a Ardelului, cá erecele legitimu alu metropoliei Albei-Juliei, de repetite ori se rugara de in. regimu pentru cá sa le incuviintiedie si lor reintregirea scaunului lor metropolitanu, daru nu primira pana acum inea nici o resolutiune. Si gr. catolicii in-

ceputa a se rugá pentru o metropolia, si ei sa fi fostu atátu de norocosi, cum ne spunu foile periodice, de a capetá unu metropolitu cu titulu de „Metropolitulu gr. catolicu alu Fagarasiului“.

Protestulu meu asia daru nu este indreptatu in contr'a infintiarei unei metropolii gr. cat. a Fagarasiului, ci numai singuru in contr'a a celei din Alb'a-Juli'a, pre care présanti'a sa metropolitulu Siolutiu si-o insusiesce sie-si in cerculariulu seu.

Acele locuri mai departe din cerculariu, care turbura pacea consciintei s. c. l. (urmédia mai departe despre cele-lalte puncte vatemátore ale amentitului cerculariu.“)

Ne urmandu la protestulu acest'a satisfactiune deplina pentru arhieruulu si credinciosii vechiei metropolii romane a Ardelului din partea regimului tierii, se vediù acél'asi archipastoriu de nou silitu, a redicá in 1. Decem. 1855 unu alu doilea protestu in contr'a usurparei dreptulu metropoliei celei vechi ortodose din partea unitiloru, acum de a dreptulu la persón'a imperatului, in cuprinsulu urmatoriu:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

IX. „Afacerea metropoliei. Pré umilitu subscrisulu nu aru mai vorbí si despre acestu obiectu, déca nu iaru impune si necesitatea ast'a cerculariulu de nou numitului arhieriscopu gr. cat. alu Fagarasiului, care dupa cuprinsulu seu esentialu se publicá deja in diuariulu oficialu romanu in lun'a lui Maiu a. c. Spre a implé de totu pacharulu celu amfaru alu vatemariloru, ce cerculariulu acest'a fara nici o crutiare le dá bisericei gr. orientali si credinciosiloru ei spre gustare, se numesce d. arhieriscopu pre sine metropolitulu Albei-Juliei si aduce la cunoscinti'a natiunei romane (pentru ca catra acést'a, si nu catra credinciosii sei i place a vorbí), ca metropol'i'a cea vechia, pe care o avura odinóra Romanii in Alb'a-Juli'a, s'a restauratu.

Nu este destulu, ca Romanii se provóca pe fatia, cá sa se intrunésca in sinulu singurei dreptu credinciosei uniuni, ca chiaru prénalt'a persóna a Maiestatei Tale, carea sta mai pre susu de partide, se trase in jocu si se propuse astfeliu lucrulu, cá cându aru fi dorinti'a si voi'a imperatoriului, cá Romanii sa tréca la unire, — ci inca si ultim'a sperantia, cea mai pretiósá suvenire:

suvenirea, ca noi avuramu o metropolia gr. orientala in Alb'a-Jul'i'a, si speranti'a, de a vedé óre cându in timpuri mai favoritóre arhiepiscopi'a acést'a, metropol'i'a nóstra, érase inviéta într'o stralucire noua, inca vré sa o rapésca miserei si asupritei nóstre biserice!

O astfeliu de durere usturatóre nu se póte suferi in tacere. Eu asiu calcá drepturile cele neinstrainavere ale bisericei nóstre, déca eu, cá episcopu, nu mi-asiu inaltia vocea mea liberu si pe facia. Biserica nóstra gr. orientala este cea mai vechia in tíera; traditiunea si istori'a, documente si monumente nenimicivere marturisescu despre aceea, ca in Ardelu esistára scaune episcopesci orientale, care erau intrunite in o ierarchia bisericésca sub metropol'i'a din Alb'a-Jul'i'a. Déca inse, ce nici se denéga din nici o parte, a esistatu cându-vá in Alb'a-Jul'i'a o metropolia, apoi aceea a pututu fi numai gr. orientala. Si déca a fostu aceea gr. orientala, ce éra-si trebuie sa se concéda, caci altmintrea nici nu s'aru puté inchipuí o metropolia in acele timpuri, apoi nu póte nici unu tempu si nici o putere luá unu dreptu dela biserica, de care ea nu s'a lapedatu de voia buna nici odata si pe care tocm'a pentru aceea ea l'a posedatu totdeun'a, de si nu l'a pututu eserciá totdeun'a. Cu atátu mai pucinu s'a pututu vre-odata vatemá unu dreptu asié de vechiu si neinstrainaveru prin asiá numit'a unire séu prin aceea, ca o parte a credinciosiloru, chiaru cu metropolitulu loru in frunte, cadiendu dela credinti'a cea vechia, a trecutu la alta religiune. Metropolitulu si fiecare dintre cei trecuti cu elu, au lucratu numai pentru persón'a loru propria, éru nu la insarcinarea, nu la inputerirea, nu cu invoirea bisericei, pentru ca in acelu minutu, in care acel'a parasi credinti'a parintiloru sei prin calcarea juramentului, pasi deja afara de biserica si-si perdú indata tóte imputeririle ce le avú elu cá credinciosu, si numai cá atare. Precum unu episcopu alu bisericei romano-catolice, déca aru cadea dela credintia, nu póte duce cu sine impreuna la alta biserica oficiulu, demnitatea si drepturile episcopiei sale, totu asié vine de a se socoti acést'a si in biserica gr. orientala, pana ce mai domnesce pe pamentu vre unu dreptu ddiescu si omenescu!

Petrunsu pana in inima de raspunderea cea grea, cu care sum datoriu lui Dumnedieu, inaintea carui'a odinióra voiui avea

de a dá séma pentru toti pasii mei ce i am facutu ori i-am lăsátu, ridicu cá episcopu protestu serbatorescu in contr'a ori carei supusetiuni, sub ori ce forma, ca metropoli'a cea nou infiintata gr. catolica a Fagarasiului s'aru puté cumva socoti si privi cá o restaurare a arhiepiscopatului si a metropoliei celei vechi gr. orientali din Alb'a-Juli'a in Ardelu.

Suntu grele invinuiri acele, care se ridicara asupr'a mea si a credinciosiloru bisericei mele in adunarea episcopiloru (romano-si greco-catolici) din Strigoniú in Augustu 1850: „deplangundu-se perderile cele multe, ce le suferira bisericile cele gr. catolice in Ardelu prin turburarea cea órba a Romaniloru gr. neuniti, cari 300 de preoti ai cuventului lui Dumnedieu ii omorira, bisericile le pustiira, averile loru le predara si scólele le asemenara cu pamentulu“. Noi ne scimu curati inaintea lui Dumnedieu si a consciintiei; cu atátu mai grea inse va fi raspunderea acelor'a cari ridicara aceste invinovatíri neadeverate, déca este adeveratu, ca, cum se dice, invinovatírile acestea 'aru fi datu ansa, pentru cá prin stralucirea unei metropolii sa se dea bisericei gr. catolice in Ardelu, celei pretensivu de totu amenintiate, unu contr'a póndu triumfatoriu in contr'a bisericei orientale.

Indura-te Maiestatea ta apostolica a primí pré gratiosu acésta dechiaratiune necessitata, éru in privinti'a cerculariului, carele ne dete ansa la atâtea plansori drepte, a dispune, dupa cum vei aflá Maiestatea ta mai bine, pentru cá biseríc'a gr. orientala sa se scutéasca pentru totu déun'a de asemenea atacuri nesficióse cum suntu cele din cerculariu.“

Déra nici dupa aceste proteste energióse si dechiaratiuni dureróse si categorice, ce vedescu o inima ranita prin vatemarile cele grele facute, dara totu-odata decisa spre a-si aপরá cu ori-ce pretiu uniculu dreptu santu si neinstrainaveru alu bisericei sale ortodoxe, acel'a adeca alu sperantiei intru restaurarea metropoliei celei vechi canonice, ce ne mai remase, — nu urmà nici o resolutiune dela tronulu imperatescu. Vocea arhierelui si succesorului celui canonicu in scaunulu vechiei metropolii a Transilvaniei, urmarita de vocile a milióne de credinciosi

ai ei, remasera surde, voci care suna in pustia, facia cu sistem'a cea iesuitico-ultramontano-absolutistica ce domnia pe atunci in intregu imperiulu austriacu.

IX

Primele radie de sperantia, pentru restaurarea vechiei metropolii a Transilvaniei.

Dupa resbelulu italianu din a. 1859, in urm'a carui'a Austri'a perdù regatulu Lombardiei, se conchiamà in urmatoriu anu 1860. senatulu imperialu inmultitu la Vien'a spre a se decide sörtea imperiului pe cale constitutională, din partea carui senatu se si pusera bazele principali ale diplomei imperatesci din 20. Octom. acelasi anu, ce se emise numai decâtu dupa aceea. A fostu o mare norocire pentru metropoli'a noastră, ca la acelü senatu imperialu inmultitu se chiamara din partea imperatului cá membri si trei barbati romani din trei provincie deosebite, toti trei ortodosi, si adeca pe atunci episcopulu Andreiu baronu de Siagun'a pentru Ardelu, Andreiu Mocioni de Fenu pentru Banatu, si baronulu Nicolau Petrino pentru Bucovin'a; căci convenindu acesti barbati in Vien'a si comunicandu-si ideile la initiativ'a episcopului baronu Siagun'a, carele nu lasà, trebuie sa o marturisimu, nici unu momentu bine venit nefolositu in acésta cauza santa, — pre langa caus'a nationala si in cea bisericesca, si cu deosebire in privinti'a restaurarei metropoliei, li-se dete ocasiunea cea mai bine venita de a face impreuna pasii necesarii la locurile competente, pentru realisarea acestei dorintie comune nutrite in peptulu fiecarui romanu ortodosu. Pre langa aceea mai venisera totu pe atunci la Vien'a si reposatulu metropolitu serbescu din Carlovitiu Josifu Raiaciciu precum si episcopulu din Bucovin'a Eugeniu Hacmanu, éra episcopulu serbescu din Timisiór'a, acum metropolitulu Massireviciu, inca

se aflá acolo totu la senatulu imperialu. Metropolitulu Raiacici venise la Vien'a chiáru in afaceri bisericesci inca fórté importante; càci elu se încercá in contr'a canóneloru bisericesci, din scopuri invederatu absolutistice suprematistóre, a introduce si in biseric'a ortodosa din imperiulu austriacu o unitate centralistica, unu feliu de papismu bisericescu dupa calapodulu bisericeii papiste, — elu vrea adeca sa-si subordine jurisdictiunei sale metropolitane in tóta form'a dieceșele Ardelului, Bucovinei si Dalmatiei, care pana acì erau scutite de acésta supremația bisericeșca, avendu-si fie-carea autonomi'a sa propria canonica. Lucru paradosu! Pre cându tóta lumea pana si Austri'a cea ruginita in absolutismu inca venise la convictiune, ca absolutismulu si-vecuì véculu: pre atunci metropolitulu serbescu Raiacici 'si frangea capulu pentru introducerea acestei idre in biserică, — semnu invederatu, ca elu bietulu ori din caus'a betranetieloru celoru adenci ori din alte cause noue necunoscute nu pricepuse spiritulu tempului, sborulu ideeloru liberali ale vécului presinte, nu cunoscea bietulu ca preste pucinu au sa se sfarame si cele mai de pre urma féra ale absolutismului in gèneralu.

Acesti archierei romani si serbi, împreuna cu senatorii imperiali laici romani, venindu in atingere si recunoscundu cu totii necesitatea unei consvatuiri in privinti'a afaceriloru bisericesci generali, isbutira a se intruní si a tiené doue conferintie impreuna asupr'a recerintieloru bisericeii ortodose din intregu imperiulu, intielegundu-se aici si inca in line'a prima si cestiunea metropoliei romane, si adeca un'a in 28 Iuniu 1860. éra a dou'a in 30. acelei'asi luni, mai inmultindu-se numerulu la cea din urma cu Trifonu de Mladenovicu proprietariu in Sirmiu si cu maiorulu auditoru pensionatu Matici, cá membri laici din partea serba pentru cá astfelu numerulu membriloru conferentiali ai ambeloru parti sa fie egal. Déra durere, aceste conferintie nu

avura nici unu resultatu imbucuratoriu, din cauza, ca partea serba si cu deosebire metropolitulu Raiacici si episcopulu Massirevici, cari, cumu se amentî, nu cîntîau la nimicu mai pucinu decît la total'a subjugare bisericésca a Romaniloru, se tienura mortîsiu de aceste convictiuni ale lor formulatè in scrisu, éra partea romana se vedîu constrinsa a dechiará acele nesuintie ale archiereiloru serbi de contrarie s. s. canóne ale bisericeii ortodoxe, si de periculóse ortodossiei nóstre, pofîndu-i dreptu-aceea cá in petitiunea, ce metropolitulu serbescu voi'a a o substerne imperatului, sa nu mentionedie nimic'a despre natiunea romana, càci in casulu [contrariu, Romanii s'aru vedé necessitati a protestá serbatoresce in contr'a unei atari proceduri. Inse acésta dechiaratiune a Romaniloru nu folosì nimic'a, càci metropolitulu serbescu cu episcopulu Timisiórei asternura totusi petitiunea lor maiestatica in spiritulu manifestatu de ei in conferintia, si asiá urmà firesce, ca Romanii adeca episc. Siagun'a impreuna cu cei-lalti doi senatori imperiali romani — episcopulu Bucovinei se dusesè acasa — inca si-asternura contr'a petitiunea lor la imperatulu in persóna in 21 Augustu 1860. ¹⁾

Acésta controversa escata intre Romani si Serbi si-avî firesce eclatulu seu in Vien'a, mai alesu ca si press'a de tóte limbele inca si-facû detorî'a sa. Noi vomu observá deci in privinti'a celoru urmate in asta afacere firulu cronologicu.

Petitiunea, ce Serbii si anumitu metropolitulu Raiacici si episcopulu Massirevici o asternura la imperatulu, cuprindea in sine urmatóarele puncte: cá episcopiele gr. resaritene din Bucovin'a, Dalmati'a si Ardelu sa se subordine

¹⁾ Acestea, precum si cele ce urmédia mai departe, le scie scrietoriulu acestor'a din propri'a - si esperientia, cá martoru oculatu, fiindu pe atunci secretariu alu episc. bar. Siagun'a.

patriarchatului serbescu din Carlovitiu, că apoi ierarchi'a concentrata astfel să fie asigurată pe calea legii prin o administrație liberă și independentă. Să se conceda ținerea unui sinodului statutar din toți episcopii, și apoi după încheierea acelui sinod să se încuviințeze conchiamarea unui congresu național. Că după exemplul bisericii evanghelice, să se înființeze la ministeriul de cult și instrucție un departament, statutar din marturisitori ai religiunii gr. orientale. Fiindcă în Vien'a se află credincioși de religia gr. orientală într-un număr nu mic, cari nu pot asculta serviciul din limbă lor proprie: așa să se asămneze acolo un loc potrivit pentru clădirea unei biserice, școli și case parohiale, și să se încuviințeze adunarea de elemosina pentru scopul acestuia în imperiul întreg. Să se exprime ridicarea a două școli înalte, una pentru Serbi și alta pentru Români. Să se oprească pe calea legii toate întreprinderile de proselitism. Monastirile serbesci să fie scutite de platirea contribuției și numirea de regimentu de graniță ilirico-banatică să se schimbe în serbo-banatică. În urma, că gimnaziul superior din Carlovitiu, și cel inferior din Uividek, să se recunoască de publice.

Românii, și anumiți cei menționați mai sus, socotira a se folosi mai înainte de diaristică, și repedea dreptul aceea următorului articol în diariul din Vien'a „Wanderer“ nr. 184 din an. 1860, suprascris:

„Petițiunea patriarhului Raiacici. Vien'a, 9. August. Un diariu serbesc publică o petiție a patriarhului serbesc Raiacici către Majestatea sa, alu cărei cuprinsu află locu totu-odată și în „Wanderer“ nr. 178. Totu acel diariu serbesc aduce și un articol de fond subscris de Dr. S. M., carele ilustră o chestiune dureroasă, adică organizarea bisericii ortodoxe orientale și a ierarhiei ei din Austri'a, și încă cu o nesuință învederată, de a fi drept după putința pentru naționalitățile cointeresate. Totodată voiesce Dr. S. M., de și serbu, cum se vede, că să se

garantădă și Romanilor de religiunea orientala ortodosa drepturile lor bisericesci cele inascute, istorice și originale, fara de a parteni și elu erórea principala, in carea durere adeseori cadiu patriarchatul corlovitianu facia cu Romanii din Ungari'a și Banatu, adeca erórea de a pretinde o preponderatia pentru partea serba.

Elu spriginesce congresulu nationalu cerutu de Serbi, la care Romanii sa fia reprezentati dupa proportiune, și afla intr'insulu cararea cea potrivita pentru deslegarea cestiunei intregi.

Acee'asi cestiune se puse in miscare in Vien'a prin patriarchulu Raiacici, și se tienura in privinti'a acést'a consultari intre densulu și episcopii aflatori aci și patru laici, in urm'a caror'a se recunoscú necesitatea unui atare congresu, — daru durere consultarile acelea se sfarimara de vointi'a patriarchului, carele aru voi sa aiba unu congresu, dara Romanilor le asémna la acel'a o positiune de totu subordinata, statorindu tramiterea la acel'asi dupa numerulu episcopiloru; pentru ca in diecesele serbesci vine la 100,000 pana la 200,000 suflete unu episcopu, pre cându in diecesele romane vine unulu dela 3 pana la 700,000 suflete, și pentru ca in diecesele romane din Banatu episcopii suntu Serbi cari se alésera și se alegu inca de sinodulu serbescu.

Erá deci pré firescu lucru, cá Romanii sa nu se invoiasca cu acésta parere, și cá sa-i spuna patriarchului, ca o petitiune unilaterală din parte-si numai nu vá aflá nici o consideratiune.

Spre mirarea nóstra patriarchulu Raiacici se pare a fi datu tóte acestea uitarei, de óre-ce elu in punctulu primu alu petitiunei sale memorate mai susu pretinde cá-si de dreptu subordinarea atátu a episcopieloru romane a Transilvaniei și a Bucovinei, câtu și a Dalmatiei sie-si. Din acestea se vede, ca patriarchulu Raiacici deveni necredenciosu proprielor sale cuvinte, cuvinte, care avura locu intr'o prochiamatiune a lui indreptata din parte-i ca- tra Romani dupa alegerea lui de patriarchu serbescu, prin care referintiele bisericesci ale Romanilor se reducu la bas'a lor istorica și infintiarea unei metropolii romane se recunósce de canonica.

Noi nu voimu a ne legiui mai departe cu patriarchulu serbescu in privinti'a ast'a, nici a-i face imputari nefundate, noi vo-

imu numai a amentî faptulu, apoi faca-si conchisiunile cine cum va vrea, in favórea lui cu greu credemu ca voru esi acelea.

Ori care nepartinitoriu va putea cunósce pré lesne, ca patriarchulu Raiacici nu avù nici unu dreptu, pentru ca nu i-se incuviintià de nicairi, a aterne o petitiune intr'unu astfelu de modu si de unu asié cuprinsu, ba inca, episcopii romani si mirenii de religiunea orientala ortodosa, cá reprezentantii dieceseloru romane, protestara serbatoresce in contra-i.

Chiaru si cu canónele bisericesci se afla patriarchulu Raiacici in contradictiune, dupa care afacerile cele mai insemnate bisericesci numai cu concursulu tuturor episcopiloru se potu desbata.

Ce sa fi potutu indemna pre patriarchulu Raiacici la o atare petitiune, nu voimu a spune — aceea inse stà neclatitu, ca prin aceea lipsele bisericesci nu se intempnara de locu, ba acelea nici nu se luara macaru in consideratiune.

Dauna numai, ca articululu incepatoriu alu Dr. S. M. nu ajunse la cunoscinti'a patriarchului Raiacici mai nainte de compunerea petitiunei sale, caci acel'a aru fi eserceatu pôte vre o influintia mai moderátore asupr'a-i, — o influintia, carea aru fi facutu pôte petitiunea mai potrivita spiritului tempului, si mai conforma recerintielloru generali pentru o organizatiune.

Noi incheiàm aceste renduri cu consciinti'a ca maiestatea sa, carele voiesce a fi dreptu catra tóte popórele sale, acésta iubire a sa de dreptate o va areta-o si acum Romaniloru prin neincuviintiarea petitiunei patriarchului.

Dupa acestu articlu asternura numai decátu barbatii romani — episc. Siagun'a cu cei-lalti doi senatori imperiali romani Andreiu Mocioni si bar. Petrino — urmatórea contrapetitiune la imperatulu:

„Maiestatea Vóstra, Pré indurate Imperate si Dómne! Credinti'a si evlavi'a cea sincera eredita dela parintii nostri, catra s. biserica a religiunei orientali, de care ne tienemu, ne indetoresce a ne apropiá de tronulu Maiestatei Tale si a ne rugá pe temeiulu canóneloru bisericesci positive, si cu privire la petitiunile cele multe si pana acum nepertractate ale coreligionariloru si conationaliloru nostri cu cea mai adenca supunere: cá Maiestatea Ta sa

te induri pré gratiosu a concede, cá si aceea parte a natiunei romane, carea marturisesce religiunea orientala, sa-si póta castigá ierarchi'a sa bisericesca, care din privintie politice li se impedeá in véculu alu 18. si sa se póta constitui bisericesce in intielesulu can. 34. apostolescu si can. 8. alu sinod. III. ecum.; caci in puterea acum citatului canonu apostolescu „se cuvine episcopiloru unei natiuni, ca sa scie pre celu din taiu intre densii“; apoi in puterea can. 8. alu sinodului ecum. III. ierarchi'a cea impededata in esistinti'a sa, are dreptulu deplinu a se pune éراس in starea sa de mai nainte.

Este unu adeveru istoricu, ca noi chiaru si sub sceptrulu casei prénalte imperiale austriace amu avutu ierarchi'a nóstra romana, carei'a i presiediura trei metropoliti unulu dupa altulu: Varlaamu dela an. 1688—1693; Teofilu dela an. 1693—1697 si Atanasiu dela an. 1697—1700, éru. in dieces'a Oradiei mari guverná biseri'a episcopulu Efremu, carele muri la an. 1695.

Tocm'a acésta impregiurare istorica si juridico-bisericesca este, care ne indetoresce pre noi a protestá in contr'a petitiunei de curendu ~~asternute~~ ^{Maiestatei Tale}, prin carea escelenti'a sa présantítulu domnu metropolitu alu Carlovitiului Iosifu Raiacici se rugá a subordiná pentru totdeún'a metropoliei serbesci diecesele ierarchiei romane pe calea regimului politicu.

Noi amu intielesu cu mirare fapt'a acést'a indeplinita a d. metropolitu, pentru ca laudatulu archipastoriu in cele doue conferintie ce le tienù cu noi despre amentit'a petitiune, poftindu-ne a o subscrie impreuna, se potù convinge deplinu, ca noi convinsi de opiniunea contraria protestaramu in contr'a propunerei sale, si lu admoniaramu serbatoresce a nu o asterne.

Noi trebuie sa dechiaramu petitiunea memorata cá un'a ce este lipsita de totu fundamentulu bisericescu, cu atâtu mai vertosu, fiindu ca statulu quo alu metropoliei carlovitiene si alu episcopiloru serbesci, facia cu ierarchi'a romana impededata politicesce, vadesce starea cea abnorma a bisericei nóstre cu privire la crestinii romani, pentru aceea si ierarchii serbesci nu se potu privi dupa dreptulu canonicu de capi bisericesci ai preotimei si crestineloru loru romani, ci numai de archipastori provisorii ai acelor'a in conformitate cu susamintitele canóne, ne mai luandu in socotintia si aceea fapta constatata, ca metropol'i'a carlovitiana

nu se infintia în urm'a orenduieleloru generali bisericesci, ci pe temeulu mesuriloru politice, dupa ce urmà emigrarea unei parti a natiunei sarbesci din Turci'a, pre cându metropoli'a romana cea impedeata din Austri'a e o plasmuire a legislatiunei bisericesci ecumenice, de aceea patriarchulu constantinopolitanu Antoniu în 13 Aug. 1391 subordina archiepiscopulu ardelénu pre episcopulu Muncaciului, si apoi cei doi metropoliti ai nostri Teofilu la an. 1693 si Atanasiu la 1698, asié déru într'unu tempu cându Ardelulu se tiea de corón'a Austriei, nu se chirotonira prin metropolitulu Carlovitiului, care metropolia se infintia de nou la an. 1690, ci prin esarculu patriarchulu din Bucuresci în conformitate cu obiceiurile cele vechi.

Metropoli'a nóstra se bucurà si de pusetiunea sa legala în statu, ce se vede din diplomele regiloru Vladislavu din a. 1491 si Mathi'a din a. 1479.

Nu mai pucinu se afla si episcopi'a Bucovinei în stare abnorma, pentru ca la incorporarea Bucovinei cu Austri'a se rupse dela alu ei scaunu metropolitanu primitivu si legiuitu din Iesi.

Pe temeulu adeveturiloru aduse înainte ne luamu cutediare a te rogá pre Maiestatea Ta, cu cea mai adenca supunere :

I. sa te induri prégratiosu a concede restaurarea metropoliei pentru Romanii bisericei orientale ai diecesei Ardelului, Timisiórei, Versietiiului, si ai Aradului, cu eschiderea partii serbesci, si spre realisarea acelei'a sa te induri a concede tienerea unei adunari a episcopiloru si barbatiloru de incredere din memoratele episcopii sub presiedinti'a celui mai betranu episcopu ;

II. sa te induri pré gratiosu a concede asemenea episcopiei bucovinene tienerea unei adunari din preoti si mireni cu scopu de a regulá afacerile cele bisericesci ale loru.

Asternendu Maiestatei Tale acésta pré umilita rugaminte, suntemu pana la mórte în cea mai adenca smerenia etc. Vien'a în 21 Augustu 1860." (Urmédia subscriberile)

Intr'aceea la articolulu barbatiloru romani din „Wanderer“ reprodustu mai susu, se respunse din partea serbéscá adeca a patriarchulu carlovitianu în acel'asi diuariu nr. 201 si 202, inse într'unu modu nedemnu, intrebuintiandu-se espressiuni vatematóre si silindu-se din resputeri a des-

bracă pre Romanii ortodosi din Austr'ia de totu dreptulu la ierarchi'a loru propria nationala si autonóma. La acestu respunsu replicà partea romana totu in „Wanderer“ nr. 210 urmatóarele:

„Vien'a, 10. Septemvre n. Noi Romanii cei ce ne tienemu de relegiunea resariténa, suntemu petrunki de convictiunea, ca amu pecatui' asupr'a santienei obiectului ce l'amu atinsu noi in „Wanderer“ nr. 184, si amu comite o fapta mai pre josu de demnitatea nóstra, déca la respunsulu ce urmà din partea patriarchatului serbescu in aceiasi foia n-rii 201 si 202, in caus'a nóstra bisericesa, amu replicà in altu modu si in altu tonu, de câtu cum cere santieni'a obiectului cestionatu, precum si positiunea nóstra si consideranti'a catra tóte personalitatile si impregiurarile, care stáu in vre o privintia cu caus'a din intrebare. Pentru aceea suna replic'a nóstra in urmatoriulu chipu:

Credinti'a cea sincera eredita dela parintii nostri si alipirea nóstra catra s. biserica a religiunei resaritene ne indatoresece, cá, pe temeiulu canóneloru bisericesci positive, si cu privire la petitiunile cele multe si pana acum'a inca neresolvite ale coreligionariloru si conationaliloru nostri, sa ne nevoimu intru aceea, cá si acea parte a natiunei romane din Austr'ia, carea marturisesce religiunea resariténa, si numera preste doue milióne de suflete, sa-si póta castigá ierarchi'a sa bisericesca, carea din respecte politice li se impedeà in véculu alu 18-lea, si sa se póta constitui bisericesce in intielesulu can. 34. apostolescu, si can. 8 alu sinod. III. ecum., caci in virtutea acum citatului canonu apostol. „se cuvine episcopiloru unei natiuni sa'si scie pre celu dintâiu intre densii,“ apoi in virtutea canonului 8. alu sinodului ecumenicu III. are dreptulu deplinu ierarchi'a ce se impedeà in esistinsi'a sa, a'si pretinde repunerea in starea de mai nainte.

E unu lucru constatatu, ca Romanii bisericei resaritene chiaru si sub sceptrulu casei imperiale austriace inca si-avura ierarchi'a loru nationala, carei'a i presiediura trei metropoliti unulu dupa altulu: Varlaamu dela an. 1688—1693, Teofilu dela an. 1693—1697, si Atanasiu dela an. 1697—1700, éra in dieces'a Oradiei mari guvernà biserica episcopulu Efremu carele muri in an. 1695.

Tocm'a acésta impregiurare aieva si dupa dreptulu canonicu, este, carea indatorédia pre Romanii resariteni, de a protestá in contr'a petitiunei asternute maiestatei sale, prin carea d. patriarchu se nesuesce a subordina pentru totu déun'a diecesele ierarchiei romane, impedeate din partea politica, patriarchatului serbescu, cu ocolirea asiediemintelor bisericesci si pe calea jurisdictiunei politice.

Romanii intielesera cu mirare fapt'a acést'a in deplinita a patriarchatului serbescu, pentru ca aceea este anticanonica, si pentru ca acel'asi patriarchu in cele doue conferintie, ce le tienù cu cei doi episcopi si cu totu atati senatori imperiali romani, pof-tindu-i a subscrie impreuna petitiunea memorata, se potù convinge deplinu, ca Romanii, cunoscundu-si pré bine drepturile lor bisericesci, protestara serbatoresce in contr'a propunerei mentionatului arhieru, carele sub pretestulu implinirei datorintiei sale se vede a se inchinà mandriei celei lumesci.

Noi Romanii trebuie sa dechiaranu petitiunea amentita de o petitiune lipsita de totu fundamentulu bisericescu, cu atátu mai vertosu, caci statulu quo alu patriarchatului serbescu, si alu episcopieloru acestui'a, fatia cu ierarhi'a romana impedeata politicesce, vedesce o stare abnorma a bisericei nóstre cu privire la credinciosii romani, pentru aceea ierarci serbi vinu a se socoti numai cá nesce capi bisericesci provisorii ai preotiloru si credinciosiloru eparchiali romani, dupa asiediemintele bisericesci (can. 6, sinod. ecum. I. can. 2, sinod. ecum. II.) ne mai luandu in socotintia inca si acea fapta constatata, ca metropoli'a Carlovitiului nu se infintia in urm'a orenduieleloru generali bisericesci, ci in urm'a mesuriloru politice dupa emigrarea unei parti a natiunei serbesci din Turci'a, pre cându metropoli'a romana impedeata din Austri'a este o plasmuire a legislatiunei bisericesci ecumenice, pentru ce si patriarchulu Constantinopolei Antoniu subordina in 13 Augustu 1391 pre episcopulu Muncaciului metropolitului ordinariu din Ardelu, si apoi cei doi metropoliti ai nostri Teofilu in a. 1693 si Atanasiu in a. 1797, asiá-déra intr'unu tempu cându Ardelulu se tienea de corón'a Austriei, si cându metropoli'a serbéscă erá deja infintiata in Carlovitiu, — nu se chirotonira prin metropolitulu Carlovitiului, ci prin esarchulu patriarchalu din Bucuresci,

in virtutea asiedieminteloru bisericesci si a obiceiului celui vechiu.

De anticanonica trebuie sa dechiaramu si asertiunea aceea a patriarchatului serbescu: ca intr'unu statu numai un'a metropoli'a pôte sa existe; pentru ca canonulu 8. alu sinodului ecumenicu III. si talcuirea aceluia (vedi Pidalionulu) ne invétia din contra.

Metropoli'a nóstra romana inse se bucurà si de pusetiunea sa legala in statu, ce se vede din diplomele regiloru Vladislau din a. 1494 si Mathi'a din a. 1479.

Nu mai pucinu se afla si episcopi'a Bucovinei intr'o stare abnorma, pentru ca si acést'a la incorporarea Bucovinei la Austri'a inca se rupse de alu ei scaunu metropolitanu primitivu si legalu din Iesi, si se subordina in cele dogmatice si curatu spirituale metropoliei carlovitiene pe cararea politica.

Facia cu acésta stare a lucrului noi Romanii credemu a ne implini numai detorinti'a nóstra catra biserica de carea ne tie-nemu, cu evlavia si cu credintia, déca dupa invetiatur'a bisericeii nóstre, pe calea legala, fara de cugete violene si cu atâtu mai pucinu pentru castigarea vreunei ambitiuni lumesci sub masc'a implinirii de detorintie, petitionamu la maiestatea sa imperatulu pentru restaurarea metropoliei nóstre impededate, in interesulu scopuriloru bisericesci si scolare, si ne rugamu pentru concederea unei adunari bisericesci statatóre din preoti si laici, spre reconstituirea ierarhiei nóstre bisericesci.

Dupa aceste petitiuni asternute tronului imperatescu din partea Romaniloru si a Serbiloru, si dupa acésta polemia purtata in dînuarele Vienei din ambele parti, urmà in 27 Septemvre 1860. resolutiunea imperatésca, prin carea imperatulu se dechiarà a nu fi neaplecatu infintiarei unei metropolii romane gr. orientali, care resolutiune se comunica episc. bar. Siagun'a prin ministeriulu de cultu si instructiune in 30 Sept. 1860, in chipulu acest'a:

„Nr. 14721/469. Maiestatea sa c. r. prin unu inserisu pré naltu din 27 Sept. 1860 catra patriarchulu serbescu si metropolitulu din Carlovitiu, s'a înduratu prégratiosu a incuviintiá, cá sa se tiena unu sinodu de episcopi gr. neuniti, care va avea a consultá

asupr'a afaceriloru cumune ale bisericei sale în Austri'a, si apoi a aterne maiestatei sale dorintiele si propunerile sale bine documentate prin canóne. Cu deosebire este vointi'a prénalta, cá sinodulu acest'a, la care au a luá parte si episcopii gr. neuniti din Ardelu, Bucovin'a si Dalmati'a, sa consulte si sa faca propuneri fundate maiestatei sale, cu privire la prescrierile canonice, despre aceea: ca cum aru fi de a se regulá referintiele ierarchice, pentru cá si recerintiele si interesele bisericesci ale Romaniloru gr. neuniti sa fíia respectate dupa cuviintia.

Cu privire la suplic'a maiestatica, ce eselenti'a ta cu senatorii imperiali estraordinari Andreiu Mocioni de Fenu si Nicolau A. baronu de Petrino o a'ti inaintatu in 21. Aug. a. c., sum indreptatu prin decisiunea prénalta din 27 Sept. 1860, a descoperi Eselentiei Tale, ca Maiestatea sa nu este neaplecatu infiintarii unei metropolii romane gr. neunite, inse deslegarea legamentului ierarchicu de pana acum, enunciatu prin decisiunile prénalte din 30 Sept. si 9 Oct. 1783, s'aru puté realisa numai pe bas'a opiniei unui sinodu regulariu. Pentru aceea Maiestatea sa astépta dela sentimentulu celu probatu alu Eselentiei tale, ca vei fi gata a luá acea parte la disulu sinodu, carea Vi o atribuie legislatiunea de pana acum, de óre ce numai asié póte prosperá realisarea dorintiei natiunei gr. neunite a Eselentiei Vóstre.

Pre cându eu prin acést'a implinescu mandatulu prénaltu, mai am a adauge numai atátu, ca aru fi de doritu, cá Eselenti'a Ta sa te affi indemnatu a te pune mai nainte in contielegere cu d. episcopu alu Bucovinei — catra care inca se facú totodata o asemenea impartasire — despre propunerile, care aru fi sa se faca pe calea sinodului in privinti'a regularei referintieloru ierarchice ale coreligionariloru gr. neuniti din Ardelu si din Bucovina, si ca stà in vointi'a Eselentiei tale de a ascultá mai intaiu despre acést'a parerea si dorintiele diecesei Eselentiei tale. Vi-en'a, in 30 Septemvire 1860. Tun m. p. Eselentiei sale présantítului domnu episcopu gr. n. u. in Ardelu, Andreiu Baronu de Siagun'a, Comend. alu Ordinului Leopoldinu c. austr. Consiliariu intimu“.

Acést'a este cea dintâiu resolutiune ce s'a datu din partea regimului la nenumeratele suplice, memoriale etc.

ale Romaniloru ortodosi, in privinti'a restaurarei metropoliei lor, si cum se vede ea este favoritoare, fiindu-ca printr'ins'a se anuncia: „ca Maiestatea nu este neaplecata infintiarri unei metropolii romane gr. orientali;“ dera apoi se adause si clausul'a: „ca deslegarea legamentului ierarchicu de pana acum, enunciatu prin decisiunile prénalte din 30 Sept. si 9 Oct. 1783 se póte realisá numai pe bas'a opiniunei unui sinodu regulariu.“ Acésta restrictiune a displacutu Romanilor; cáci ei credeáu, ca precum subordinarea dieceseloru romane adeca a diecesei respective archidiecesei romane transilvane si a diecesei Bucovinei, metropoliei serbesci din Carlovitiu, se decretà fara de concursulu vreunui sinodu episcopescu si respective fara de concursulu metropolitului serbescu, numai singuru din plenitudinea puterei imperiali: asiá si deslegarea legamentului acestui'a inca sa se efectuedie fara de concursulu acelor'a, numai singuru din plenitudinea puterei imperatesci.

Amintitele resolutiuni imperatesci, prin care diecesele romane mentionate se subordinara metropolitului serbescu din Carlovitiu, sunt acestea:

1. Resolutiunea imperatésca din 30 Sept. 1783 la nr. 1701:

„Din cauze cuviincióse nu potu recede nici decum dela resolutiunea mea, cá episcopulu neunitu alu Transilvaniei sa se supuna de totu jurisdictiunei metropolitului carlovitianu: De aci inse nu urmédia, ca privilegiile natiunei neunite din Transilvani'a aru fi de a se unificá cu acelea ale natiunei ilirice din Ungari'a, ci intentiunea mea unica este aceea, cá episcopulu in tóte obiectele tienetóre de cele spirituale sa atérne dela metropolitulu, si dela sinodulu archiepiscopescu; si asié denumescu de episcopu neunitu alu Transilvaniei pre Gedeonu Nichiticiu propusu primo loco de metropolitulu Putnicu, aducundu-se acést'a numai decátu la cunoscinti'a atátu a metropolitului cátu si a guvernului prin cancelaria, pentru cá sa dispuna cele necesarii in urm'a acestei ordinatiuni — si am insarcinatu totodata si pre consiliulu belicu

aulicu, cá in asemenea modu sa se supuna si episcopulu din Radauti in Bucovin'a jurisdictiunei si dependentiei sale dela metropolitulu. Josifu m. p.“

II. Resolutiunea imperatésca din 9 Octomvre 1783 la nr. 2253 :

„A trei'a. Déca vre odata in obiectele tienetóre de credintia si de dogmele bisericei orientali aru fi a se recurge undeva, recursulu sa nu se faca nici odata airi, decâtu la metropolitulu din Carlovitiu si la sinodulu care se obicinuieste a se tiené prin acest'a in Carlovitiu, si vá depinde dela acelasi metropoliu si dela sinodulu celui'a arhiepiscopescu in cele dogmatice si curatu spirituale, si va participá si elu la sínódele care se voru tienea printr'insulu, déra se va eschide totusi dela tóte privilegiile, de care se bucura natiunea ilirica in Ungari'a“.

III. Resolutiunea imperatésca din M. din 8 Dec. 1786 :

„Episcopii din Ardelu si din Bucovin'a au sa stée sub metropolitulu din Carlovitiu in acelasi modu, cum stau toti cei-lalti episcopi neuniti, escipiendu-se numai acele obiecte, care se tienu numai de natiunea ilirica, in conformitate cu privilegiile date acelei'a, urmédia déra de aici, ca apelatiunea, decá privesce vre unu obiectu ce se tiene de disciplin'a interna prin urmare de curatu spirituale, are a se face de catra ambii acesti episcopi la metropolitulu din Carlovitiu.“

In virtutea resolutiunei imperatesci si a emisului ministerialu, mentionate mai susu, episc. Siagun'a conchiamà in 3 Octom. 1860 nr. cons. 858. sinodulu diecesanu la Sibiiu, spre a audí care este parerea si dorinti'a diecesaniloru sei in privinti'a restaurarei metropoliei romane ortodose a Transilvaniei.

La acestu sinodu, carele este alu doilea dela a. 1850, cându se tienù celu dintâiu, si la care participa atâtu preoti câtu si laici, si durà in 24, 25 si 26 Octomvre 1860. dupa tóte formalitatile recerute, se adusera in privinti'a obiectului cestionatu urmatórele concluse :

Mai intaiu episcopulu diecesanu cá presedintele sinodului, dupa ce in urm'a celoru formale deschise sino-

dulu prin o cuventare, in carea se dede spressiune sentimentelor de bucuria pentru cuventulu celu imperatescu afidatoriu de restaurarea metropoliei, se aretara momentele care lu indemnara a conchiamá acestu sinodu, si se deslucí institutiunea cardinala a bisericei nóstre ecumenice, adeca sínódele, canónele, centrulu si carm'a ortodossismului, — raportà sinodului despre toti pasii, ce i-a facutu pana ací in privinti'a metropoliei, si anumitu aretandu ca densulu pe bas'a s. s. canóne ale bisericei ortodose si in deosebi pe bas'a decisiunei sinodului diecesanu din a. 1850 §. 11. starul cu totu adensulu pentru de a esoperá dela regimulu imperialu restaurarea vechiei nóstre metropolii, impreuna cu episcopiele ei; déra nu potù sporí, càci regimulu nu luà acestu obiectu in pertractare, de-si in privinti'a acelu'a se asternura atâtea petitiuni din deosebite parti si prin deosebite persóne si deputatiuni. Mai departe raportà totu acelu'asi despre cele ce urmara in Vien'a cu ocasiunea senatului imperialu imultitu, vení la petitiunea maiestatica asternuta prin cei trei senatori imperiali prementionati, si apoi la resolutiunea cea favoritóre in a carei'a virtute se si conchiamà acelu sinodu diecesanu. In fine mai amentesce reportatoriulu episcopu si despre adresarea sa in privinti'a metropoliei catra episcopulu Bucovinei, rugandu-lu pentru de a'si comunicá si densulu opiniunile sale in acésta privintia, alaturându tóte documentele respective la protocolulu sinodalu.

La §. 4. sinodulu 'si descoperí adenc'a sa multumire catra acelu'asi episcopu presiedinte, pentru tóte aceste lucràri si desluciri archierescei, aprobandu-le si din parte-si cu recunoscintia.

La §. 5. se decise a se aretá omagiulu de credintia si multiamire catra imperatulu prin o deputatiune din senulu sinodului statatóre din 12 membri, cari 'si si implinira acésta missiune indata in persóna la principele guvernatoriu Fridericu de Lichtenstain.

La §. 6. se votà din partea sinodului o adresa de multamire catra cei doi fosti senatori imperiali Andreiu Mocioni de Fenu si baronulu Nicolau de Petrino, pentru calduros'a loru conlucrare la restaurarea metropoliei.

La §. 7. trecundu sinodulu la pertractarea meritoria a metropoliei se dechiarà in unanimitate: „ca elu privesce metropoli'a ortodosa romana din monarchi'a austriaca cá esistente inaintea bisericei, dupa canóne, si impededcata numai prin mesuri anticanonice, politico - administrative.“ De aceea spre delaturarea pedeciloru acestor'a decise sinodulu a se substerne imperatului urmatoriulu recursu :

„Maiestatea Ta c. r. apostolica, pré inaltiatulu nostru domnu si imperatu! Dupa ce Maiestatea Ta te-ai induratu a dechiarà pré gratiosu in 27. Sept. a. c. ca nu sunte-ti neaplecatu infintiarei unei metropolii romane de religiunea ortodosa resariténa; éru ministeriulu de cultu alu Maiestatei Tale dede voia présantítului nostru episcopu Andreiu, cá sa póta ascultá parerea si dorintiele diecesei nóstre in privinti'a aceluor propuneri, care pe calea sinodului carlovitianu au a se asterne Maiestatei Tale, pentru regularea referintieloru ierarchice romane si serbe; sinodulu acest'a s'a adunatu in numele s. Treimi, si dupa o seriósá si matura pre-judecare a obiectului metropoliei romane, se simte indetoratu, a aduce Maiestatei Tale omagiulu seu din adenculu inimei pentru acea prégratiósá asigurare: ca Maiestatea Ta nu esci neaplecatu infintiarei unei metropolii romane, si totu-odata a se rogá pré umilitu, cá maiestatea ta sa te induri a ne crede prégratiosu, ca natiunea romana va sci pretiul acésta gratia imperatésca, si a remané pentru toti tempii cu acea sincera si fiasca alipire si credintia catra tronulu Maiestatei Tale, carea pana acum cu mii de fapte o au doveditu.

Noi marturisimu inaintea lumei intregi crestine, ca Maiestatea Vóstra sunteti acelu unsu alu Domnului, carele este luminatu de Duchulu santu sí de dreptatea cerésca, si n'a pututu lasá in obezile timpiloru celoru intunecati o parte a bisericei lui Christosu, carele a ruptu, si a nemicitu obezile sclaviei acelei'a, la care erá ea osendita pe nedreptate prin o putere silnica, si

carele inca s'a induratu a resólve prégratiosu, ca nu este neaplecaturu infintiarei ierarchiei acelei multu cercate biserici.

Maiestatea Ta! Sinodulu acest'a si prin elu toti Romanii ortodosi din monarchia se declara pré umilitu inaintea tronului imperatescu, ca ei nu vreu sa introduca in biserica lor nici o nouetate, candu dorescu, cá sa si aiba ierarchi'a lor legala, nationala bisericesca, ci vreu numai sa restaure acea ierarchia séu metropolia a lor, ce au avutu ei pana la a. 1700, déru apoi li s'a opritu in urm'a sistemii leopoldine si iosefine, si s'a subordinatu ierarchiei serbe prin ordinatiunile mai 'nalte din 30. Sept. si 9. Oct. 1783, in contr'a pozitivelor canóne ale bisericeii ortodose resaritene, si asié Romanii ortodosi din Austri'a prin restaurarea ierarchiei lor vréu sa dovedésca o ascultare fiasca catra canónele si institutiunile positive ale religiunei lor, si vréu sa remana credentiosi religiunei strabunilor lor.

Este sciutu in deobsce, ca Romanii suntu cei mai vechi locuitori in acele parti ale Austriei, unde ei si astadi locuiescu, si ca cele-lalte popóre, cu care traiescu ei astadi impreuna, mai tardiu au venit in acele locuri; este sciutu in deobsce si aceea, ca Romanii mai nainte de popórele slavice au primitu religiunea lui Christosu, prin urmare este afara de tóta indoial'a, ca ei au avutu si ierarchi'a lor normale in intielesulu institutiunilor bisericeii lor. Si asié dice sinodulu acestu pré umilitu subscrisu, ca Romanii din Austri'a vréu numai sa-si restaure ierarchi'a lor cea vechia si legiuita, si adeca acea metropolia a lor, dela care principii ardeleni unguri Bolusudesu si Giul'a, si fic'a acestui'a Siarolt'a, si apoi mam'a s. Stefanu 1-lui rege alu Ungariei, au invetiatu a cunósce si a imbratísia biserica crestina a lui Christosu in véculu alu X., care au avutu episcopi pentru crestinii romani in Cumani'a, si pre acesti episcopi Gregoriu IX. pap'a dela Rom'a i-a parítu lui Bel'a regelui Ungariei; carea posedea harthi'a lui Antoniu patriarchului constantinopolitanu din 13. Aug. 1391, prin care episcopulu Muncaciului se subordinà arhiepiscopulu Ardelului; carea a datu lui Mathi'a regelui Ungariei rugare pentru scutirea preotímei din Maramuresiu de decima si de alte dari, precum se vede din I. art. din 1479; carea trimetea la esarchulu patriarchalu din Bucuresci spre santíre pre metropolitii sei, candu acesti'a se alegeáu dintre ieromonachi; pe carea principii ardeleni unguri

incepura a o goní, de aceea legatii ardeleni din Constantinopolea Ladislau Ciachi si Christoforu Pasco scrisera principelui Constantinu Brancoveanu in 21. Aug. 1681, ca religiunea ortodosa-resariténa dupa obiceiulu celu de mai nainte sa aiba esercitiu liberu, éru metropolitulu Sav'a, carele erá inarestatu prin guvernulu celu tiranicu alu lui Apafiu, sa se repuna in scaunulu seu cu redobandirea onórei de mai nainte; carea a avutu in scaunulu seu de metropolitu pre Varlaamu la a. 1688, candu adeca Ardelulu devenise sub corón'a Austriei, si dupa acest'a pre Teofilu dela a. 1693—1697, si mai pre urma pre Atanasiu dela a. 1697 pana la 1700; carea a avutu norocire a capetá in daru dela Joanu Constantinu Basaraba principele domnitoriu alu Tierii romanesci, mosi'a Merisieniloru in judetiulu Argesiului in Romani'a; carea a avutu episcopiele dela Vadu, pentru Romanii din partea nordica a Ardelului, — dela Oradi'a mare pentru cei din Ungari'a, si la Silvasiu pentru cei din Hatiegu si Banatu; carea a fostu motivulu adunarei natiunei romane la Lugosiu in Banatu la a. 1848, — si mai pre urma carea a fostu substratulu petitiunei sínódeloru eparchiale din Ardelu si Aradu la a. 1850.

Aceste suntu unele din datele cele multe, care aràta esistintia cea mai vechia a metropoliei romane in statele austriace, si pe care Romanii de religiunea artodosa resariténa vréu sa o restaure. Acum ne luàm indrasnire pré umilitu a aplicá la canónele si institutiunile bisericesci cererea nóstra, si adeca: a) canónulu 34 apost. renduiesce: cá episcopii unei natiuni sa scie pre mai marele loru; b) can. 6 alu sinod. ecum. I. legiuiesce: cá obiceiurile cele din inceputu si asiediate de s. s. parinti sa se tiena; c) can. 2 alu sinod. ecum. II. prescrie: cá episcopii sa nu bantuiésca bisericile cele preste hotarele loru; d) can. 8. alu sinod. ecum. III. demanda: cá drepturile, cele-ce se cuvinu episcopiloru din vechime, sa se pazésca nevatemate.

Aceste impregiurari canonice dela strabunii nostri eredíte, si in memorialulu aci alaturatu din destulu de lamurite, si pentru noi sante, càci numai prin ele ne putemu castigá liniscea si mantuirea sufletésca, din care cauza amu si purtatu cu rabdare crestinésca jugulu góneloru de 160. ani, ce venisera asupra-ne pentru religiunea nóstra, — suntu acele motive mari, care ne facura indrasneti a ne rogá de doi-spre-diece ani, cá Maiestatea Vóstra sa

Ve îndurati prégratiosu a ne concede, cá sa ne constituimu bisericesce in modulu celu vechiu, ce a avutu natiunea nóstra romana in provinciile austriace.

Soborulu acest'a este silitu a aduce la préalt'a cunoscintia a Maiestatei Vóstre temerea sa, cá nu cumvá ierarchi'a serbéscă sa ne sté in cale, si sa nesuiasca a impededă ajungerea cererei nóstre, si sa cêra asistinti'a stapanirei politice intr'unu obiectu curatu bisericescu, si spre acestu fersitu sa-i servésca de bása acelu pasagiu din préalt'a harthia de cabinetu din 27 Sept. a. c. unde se dice: „ca deslegarea legamentului ierarchicu de pana acumu enunCIATU prin hotaririle préalte din 30. Sept. si 9. Oct. 1783, s'aru puté realisá numai pe bas'a opiniunei unui sinodu regulariu.“ Temerea acést'a cu atátu mai pucinu nu o putemu trece cu tacerea, cu câtu Ministeriulu de cultu dice in harti'a sa din 30. Sept. a. c. ca présantítulu nostru episcopu sa se intieléga cu présanti'a sa d. episcopu alu Bucovinei in privinti'a propuneriloru, care sinodulu Carlovitianu are de ale asterne Maiestatei Vóstre pentru regularea referintieloru ierarchice. Indigitatiunea acést'a ministeriala nu lasa de a ne îndoi, ca acelasi ministeriu nu aru fi aplecatu a lucrá intr'acolo, cá Romanii din Banatu si Ungari'a sa remana rupti de catra metropoli'a romana. Acést'a aru aduce dupa sine nu numai vatemarea canóneloru, ci si a convingerei religióse a aceluor Romani, pentru ca natiunea romana din Banatu inca la adunarea sa dela Lugosiu in a. 1848, candu natiunea serba le-a adresatu in 5. Maiu 1848 acea incredintiare fratiésca cu subscrierea noului patriarchu nationalu, ca nu voiesce sa aiba nimic'a, nici câtu e unu firu de peru mai multu, decâtu natiunea romana, numai voiesce, cá sa fia fratii lor, — éru Ungurenii in soborulu lor eparchialu din Aradu in an. 1850, serbatoresce s'a dechiaratu pentru metropoli'a lor canonica si nationala.

Noi pertractandu in adunarea nóstra si acésta impregiurare, amu alergatu la isvorulu institutiuniloru religiunei nóstre, si acolo amu aflatu, ca in biserica nóstra inca dela inceputu s'a opritu archiereiloru a invetiá altmintrea, de cum renduiescu prescrierile santiloru parinti. Acést'a amu aflatu noi intre altele in can. 19. alu sinod. ecum. VI. carele suna asié: „Proestosiloru bisericeloru se cuvine a invetiá pre toti clericii si poporulu cuvintele bunei cinstiri din ddieesc'a scriptura culegundu intielesurile adeverului,

si judecatile. Si sa nu calce otarele cele acum puse, séu traditiunea cea dela purtatorii de Dumnedieu parinti; ci si cuventu in scrisu de s'aru porni, nu altfelu pre acest'a sa-lu talmacésca, decâtu asié, precum au asediatu luminatorii bisericeii si invetiatorii prin cartile loru. Si mai multu intru acestea sa sporésca, decâtu sa alcatuiasca cuvinte ale loru, ca nu póte cândvá, nefindu indestulati la acést'a, sa cáda din cuviintia. Cáci prin invetiatur'a predísiloru parinti, popórele invetiandu-se de cele alese si bune, si de cele nefolosítóre si vrednice de lapedatu, viéti'a 'si voru indreptá spre mai bine, si nu se voru vená de patim'a necunoscintiei, si luandu aminte la invetiatura, pre sine-si se voru ascuti spre a nu patimi reu, si de fric'a munciloru celoru ce se gatescu, 'si voru lucrá mantuirea."

Soborulu préumilitu subscrisu este silitu a dechiará, ca archiereii serbi lucrandu spre impedecarea ierarchiei romane pentru toti Romanii din Austri'a, vatema cele mai susu citate canóne, precum si acestu acum pomenitu canonu, pentru ca atunci nu aru tractá ei obiectulu legaturei referintieloru ierarchice pentru Romani si Serbi dupa ddiésc'a scriptura, nici aru culege dintr'ins'a intiesurile si judecatile, ci aru cautá a sustiené cu asistinti'a puterei politice jurisdictiunea loru bisericésca asupr'a Romaniloru.

Soborulu acest'a 'si ié umilit'a indrasnire a descoperi Maiestatei Vóstre si a dou'a temere, ce-i pricinuieste harti'a ministeriala din 30. Sept. a. c. carea pórtá icón'a unei mesuri despre biseric'a lui Christosu din partea acelu dicasteriu din vremile sistemei leopoldine si iosefine, carea nu numai a fostu asupritóre pentru biseric'a nóstra, ci si pentru tóte bisericéle crestine de sub imperati'a austriaca, pentru ca precum acést'a ne au lipsitu pre noi de ierarchi'a nóstra, asié harti'a ministeriala suslaudata, déca bine o amu priceputu, va sa recunósca numai unei parti a natiunei romane metropol'i'a cea legiuita, éru pre cea-lalta parte a aceleia'si natiuni vá se o rupa dela mate'a ei, si sa o subordinedie metropoliei serbe, carea nu e numai pentru Romanii din Austri'a si Bucovin'a, ci si pentru cei din Ungari'a si Banatu o jurisdictiune straina, precum o -amu doveditu din destulu cu cele mai susu dise, prin urmare indigitatiunea emisului acestui'a ministerialu in privinti'a acést'a este anticanonica, si asié ne rugamu, cá sa nu se ié in nici o consideratiune.

Soborulul acest'a nu pôte tainui inaintea Maiestatei Vóstre nici aceea, ca Romanii ortodosi din Ungari'a si Banatu vediendu-se rupti dela metropoli'a loru, si lipsiti de episcopii loru nationali voru putea deveni pré firésce in acea amaratiune, in carea'au devenitu coreligionarii nostri din Hertiegovin'a, Bosni'a si Bulgari'a prin aceea, ca din Constantinopolea li-se tramitu archierei greci, fiind-ca prin astfeliu de mesuri ierarchice se vatema asiediemintele cele cardinale bisericesci, si ei de nenumerate ori s'au rugatu pentru archierei din natiunea loru, déru n'au fostu mangaiati in asteptarea acést'a, asié ei acum se opunu, si nu vréu sa recunósca pre episcopii si metropolitii greci de ailoru archierei legali si oprescu preotiloru sei de a pomeni numele archiereiloru acelor'a greci in biserici, cari nu se potu socoti cá nesce archierei legali, ci obtrudati. Despre acestu adeveru este plina jurnalistic'a européna.

Deci soborulul acest'a cu privire la canónele aduse la midilocu, si cu privire la dreptatile cele vechi ale metropoliei nóstre romane, precum si cu privire la prénalt'a diploma imperatésca din 20. Octomvre 1860, data spre regularizarea relatiunilor interne legale ale monarchiei, in carea s'a intaritu egalitatea supusiloru Maiestatei Vóstre inaintea legi, si liber'a exercitare a relegiunei garantáta tuturor suditiloru imperatesci, — acestu soboru depune la tronulu Maiestatei Vóstre dorintiele si cererea sa préumilita, in privinti'a regularei referintieloru ierarchice romane si serbe intr'aceea, cá Maiestatea Vóstra sa ve îndurati a concede prégratiosu, cá natiunea romana de legea resariténa din monarchi'a austriaca sa se póta reorganisa in spiritulu asiediaminteloru religiunei sale, intocm'a cá si natiunea serba, si spre acestu fersítu sa póta tiené adunare bisericésca prin representanti alesi din Banatu, Ardelu si Ungari'a, si a se intielege si cu eparchi'a Bucovinei, cá asié adunati sa se svatuiasca despre defigerea scaunelor episcopesci potrivit impregiurariloru de fatia, cá sa-si aléga pre metropolitulu si pre episcopi, si sa le astérna Maiestatei Vóstre spre intarirea prénalta; si asié apoi aceste doue metropolii coordonate, cá nisce surori bune sa functionedie spre binele vremelnicu si vecinicu alu crestiniiloru sei.

Natiunea romana traiesce astadi in aceea mangaiere, ca i-a

venitu si ei tempulu, ca pentru credinti'a sa cea infocata si nepetata, ce ea cu atâtea jertfe cu totu privilegiu, si cu deosebire in acesti 12. ani a doveditu, si-vá luá partea cea meritata, si maiestatea vóstra nu o veti lasá nici bisericescce in starea abnorma si necajita, carea aru purtá icón'a gónei, si a despretiuierei ci pré gratiosu vei implini cererea acést'a derépta a ei, cá asié sa incetedié tânguirile si plansorile cele de multe diecimi de ani asternute tronului imperatescu, care numai in parte s'au incuviintiati prin aceea, ca s'a demandatu sinodului carlovitanu, cá pentru eparchi'a Aradului numai pre unu romanu, éru pentru eparchiele Versietiuului si a Timisiórei astfeliu de individi sa aléga, cari sciu si romanesce.

Maiestatea Vóstra! ne rugamu préumilitu, cá, precumu legamentulu ierarchicu de pana acum ni l'a impusu noue Romaniloru din Ardelu si Bucovin'a imperatulu Josifu II. in a. 1783, cu vatemarea cea mai mare a asiediaminteloru bisericesci, éru Romanii ortodosi din Banatu si Ungari'a nici candu nu s'au subordinatu ierarchiei serbe prin vre-o ordinatiune politica; — asiá acum Maiestatea ta, sa te induri a nu conditioná implinirea cerei nóstre celei drepte dela opiniunea unui sinodu iregulariu si anticanonicu facia cu biseric'a ortodosa romana, ci dedreptulu cu aceea-si deplina putere inperatesca sa te induri a ne eliberá de acelu legamentu antibisericescu, si a reintórce in chipulu acést'a ordinea cea legala bisericésca, pacea si odichn'a cea sufletésca a crestiniloru Romani resariteni din monarchia, cari dépururea au fostu si suntu credinciosi supusi ai Maiestatei Tale, si cari unici suntu chiamati prin noi, cei ce suntemu reprezentantii loru prin acestu soboru, daru nu soborulu din Carlovitiu, sa realisedie deslegarea legamentului ierarchicu octroatu prin ordinatiunile politice din 30. Sept. si 9. Oct. 1783, spre vatemarea institutiuniloru celoru sante ale religiunei nóstre.

In speranti'a acést'a catra Ddieu si Maiestatea Vóstra, ca préinaltu acelasi ve veti indurá prégratiosu a incuviintiá cererea acést'a drépta a multu necajitei natiuni romane, cu atátu mai multu, càci ea este basata pe canónele bisericei nóstre, precum Maiestatea Vóstra a-ti demandatu, remane acestu soboru pentru totdeún'a cu cea mai profunda credintia si evlavia. Ai Maiestatei

Vóstre. Din soborul diecesanu ortodosu resariténu tienutu in Sibiiu in 24, 25 si 26. Oct. 1860. Cei mai credinciosi suditi.“ ¹⁾

La §. 8. in privinti'a legamentului ierarchicu, ce se dîce in emisulu ministeriale ca numai pe cararea unui sinodu metropolitanu la Carlovitiu s'aru poté desface, se dechiarà sinodulu: „ca acestu legamentu nici odata nu s'a recunoscutu de canonicu din partea bisericeii, si decide a indreptá catra sinodulu metropolitanu din Carlovitiu o adresa, prin carea sa se constatedie legalitatea restaurarei metropoliei nóstre, si prin carea acel'asi sa se recuire tot-odata a conlucrá si din parte-si in sensulu acest'a.“ — Adres'a acést'a este urmatórea:

„Pre santítu sinodu metropolitanu! Dupa ce Maiestatea sa s'a induratu a dechiará prégratiosu sub 27. Sept. a. c. cumca préinaltu acelasi nu este neaplecatu infiintiarei unei metropolii romane ortodose resaritené; éru in. ministeriu de cultu imperialu a datu parintelui nostru episcopu Andreiu sub 30. Sept. a. c. voia, cá sa póta ascultá parerea si dorintiele diecesei nóstre in privinti'a aceluor propuneri, care pe calea présantítului sinodu metropolitanu au de a se aterne Maiestatei sale pentru regularea referintielloru ierarchice romane si serbe; asié soborul ácest'a s'a adunatu in numele s. Treimi, si luandu in seriosa si matura prejudecare obiectulu regularei referintielloru ierarchice romane si serbe, si-a pusu sie-si de cea mai santa problema, cá acestu obiectu sa-lu tractedie in intielesulu sant. canóne, si cá prin incuviintiarea acestei rugari despre referintiele ierarchice nu numai sa iubimu unii pre altii — Romanii pre Serbi, si Serbii pre Romani cá intr'unu gandu sa marturisimu pre Tatalu, si pre Fiiulu si pre Santulu Duchu, Treimea cea de o fiantia si nedespartita, ci inca sa dovedimu lumei crestine, ca regularea referintielloru ierarchice facundu-se pe bas'a canónelloru, este recastigarea starei normale a bisericeii romane si serbe, in carea eramu politicesce impededati.

Présantíte sinodu metropolitanu! Soborul acest'a si prin elu toti Romanii ortodosi din monarchi'a austriaca se dechiara

¹⁾ Actele sínódeloru bisericeii gr. or. din Ardelu din an. 1850 si 1860.

serbatoresce inaintea lunei crestine, ca Romanii ortodossi nu vréu sa introduc'a in biserica lor nici o nouetate, candu dorescu, cá sa aiba ierarchi'a adeca metropoli'a lor legala nationala, ci vréu numai sa restaure acea metropolia a lor, ce o-au avutu ei pana la a. 1700, déru apoi li s'a opritu politicesce, si s'a subordinatu ierarchiei serbe prin ordinatiuni imperatesci din 30. Sept. si 9. Oct. 1783, in contr'a pozitivelor canóne ale bisericei nóstre ortodose resaritene. Prin urmare Romanii ortodossi din Austri'a dovedescu prin datorinti'a lor pentru restaurarea ierarchiei lor o ascultare fiasca catra canónele si institutiunile cele positive ale religiunei lor, si recastigarea starei ei legale din partea stapanirei politice, de carea amu fostu lipsiti in urm'a sistemii Leopoldine si Iosefine.

Si asié 'díce acestu soboru, ca Romanii din Austri'a vréu numai sa-si restaure ierarchi'a cea vechia si legiuita, si adeca acea metropolia a lor, dela carea principii ardeleni unguri Bologheseu si Giula, si fiic'a acestui'a Siarolt'a, si apoi maic'a lui Stefanu I. rege alu Ungariei, au invetiati a cunosce si a imbratisia in véculu X. legea lui Christos, si s'au botezatu la Constantinopolea prin patriarchulu Teofilactu; — carea a avutu episcopi pentru crestinii romani in Cumania si pre acesti episcopi Gregoriu alu IX. pap'a dela Rom'a i-au paritu lui Bel'a regelui Ungariei, — carea posedea harthi'a lui Antoniu patriarchului Constantinopolei din 13. Augustu 1391, prin carea episcopulu Muncaciului se subordinédia arhiepiscopului din Ardelu; — carea a datu lui Mathi'a regelui Ungariei rugare pentru scutirea preotímii din Maramuresiu de decime si alte dari; — carea potrivit canónelor trimitea la esarchulu din Bucuresci spre santire pre metropolitii sei, candu acesti'a se alegeau dintre ieromonachi; — pre carea principii ardeleni unguri incepura a o goni, de aceea solii ardeleni din Constantinopolea Ladislau Ciachi si Christoforu Pascu scriu principelui Constantinu Brancovénu, in 21. Aug. 1681, ca religiunea ortodosa resaritena sa aiba dupa obiceiulu celu de mai nainte exercitiu liberu, éru metropolitulu Sav'a, carele este inarestatu prin guvernulu tiranicu alu lui Apafiu sa se repuna in scaunulu seu cu redobandirea onórei de mai nainte; — carea a avutu in scaunulu seu la Alb'a-Juli'a de metropoliu pre Varlamu la anulu 1688, candu adeca Ardelulu devenise sub coron'a

Austriei, si dupa acest'a pre Teofilu dela anulu 1693—1697, si mai pre urma pre Atanasiu dela 1697—1700; — carea a avutu sie-si subordonate episcopiele dela Vadu pentru Romanii din partea nordica a Ardelului, dela Oradi'a mare pentru Romanii din Ungari'a, dela Silvasiu pentru cei din Hatiegu si Banatu.

Aceste sunt unele dintre acele date istorice, care arăta, ca natiunea romana de legea ortodosa resarităna a avutu din vechime metropoli'a sa legiuita cu episcopiele acum pomenite, si acést'a va sa o restaure in duchulu bisericei sale, pentru carea a suferitu góne preste 160 de ani. Natiunea romana din Austri'a basédia pe canónele bisericesci nasual'a sa pentru recastigarea metropoliei sale cu episcopiele pomenite, si adeca: 1. pe can. 34 apost., care renduiesce: cá episcopii unei natiuni sa scia pre metropolitulu loru; 2. pe can. 6 alu sinod. ecum. I, care legiuiesce: cá obiceiurile cele din inceputu si asiediate de s. s. parinti sa se tiena; 3. pe can. 2 alu sinod. ecum. II., care prescrie: cá episcopii sa nu bantuiasca bisericile cele preste hotarele loru; si 4. pe can. 8. alu sinod. ecum. III, care porunceste: cá dreptatile, cele ce se cuviniu episcopiloru din vechime, sa se pazésca nevatemate.

Aceste impregiurări canonice dela strabunii nostri eredité, si pentru noi sante, si in memorialulu aci aclusu din destulu lamurite, suntu acele motive, pe care natiunea romana de legea ortodosa resarităna din Austri'a 'si basédia dorintiele sale in privinti'a recastigarei metropoliei sale, cu episcopiele ei, si in privinti'a regularei referintieloru ierarchice ale natiunei romane si serbe, si remane cu statornicire pre lănga ele cu atât mai multu, căci can. 19. alu sinod. ecum. VI. apriatu prescrie: ca precum archiereii, asié si clerulu si poporulu detori suntu a pazí la ori ce nedumerire sant'a scriptura, si invetiaturile sant. parinti, si de acolo a culege intielesurile adevverului si judecatile.

In ce amaratiune se afli astadi coreligionarii nostri din Hertiegovin'a, Bosni'a si Bulgari'a, căci biserica si ierarchi'a loru este in stare abnorma prin episcopi si metropoliti greci, cari li se tramitu si li se obtrudu din Constantinopolea, si căci cererea loru basata in canóne nu se respectédia, — aceea nu póte fi necunoscutu présantítului sinodu metropolitanu. Este asié déru in interesulu pacii si alu ordinei bune ierarchice, cá in statulu inal-

tiatului nostru imperatu, prénaltu carele prin diplom'a din 20. Octom. a. c. data spre regularea relatiunilor interne legale ale religiunilor crestine, — sa nu se provóce astfelu de amaratiuni prin mesuri ierarchice, care aru sili pre Ramanii din Ungari'a si Banatu la o asemenea opusetiune, precum este a coreligionarilor nostri din dîsele provincii turcesci.

Romanii banatieni si-au descoperitu serbatoresce astfelu de convingere a loru in adunarea loru nationala din Lugosiu la a. 1848, candu capatasera si dela natiunea serba in 5 Maiu 1848 acea incredintiare fratiésca: ca natiunea serba nu doresce sa aiba nici câtu e unu firu de peru mai multu, decâtu natiunea romana, numai voiesce, cá sa fia fratii loru. Éru Romanii ungureni, si-au descoperitu voi'a loru pentru metropoli'a romana, si pentru ater-narea loru dela acést'a prin soborulu loru eparchialu tienutu la Aradu in a. 1850. Prin urmare dorinti'a natiunei romane pentru metropoli'a sa si episcopiele sale nu numai este urmarea invetia-turiloru bisericesci, ci este si o urmare firésca a acelei fratii, ce asemenea o poftesce natiunea romana dela natiunea serba, pre-cum o poftesce si acést'a dela aceea, care fratia va avea stator-nici'a sa pentru toti tempii in coordinarea bisericeloru amendororu natiuniloru pe bas'a canóneloru. Prin urmare natiunea romana doresce a se reorganisé bisericesce asié, precum este si natiunea serba organisata bisericesce, si precum acést'a o-au castigatu nati-unea serba dela stapanirea politica, asié si natiunea romana doresce cá sa nu mai fia impededata in restaurarea metropoliei sale, si a episcopieloru sale vechi din partea politica, va sa dîca: natiunea romana doresce, cá legamentulu celu anticanonicu, ce au octroatu ordinatiunile politice din a. 1783, sa se nimicésca, si in loculu acelu'i sa se infintiedie unu legamentu canonicu, cá apoi amen-doua metropoliele ca doue surori bune sa functionedie spre binele vremelnicu si vecinicu alu crestiniloru sei; dechiarându serbato-resce inaintea lumei crestine, ca natiunea romana prin dorintiele sale acestea nu voiesce a vatemá séu a slabi unimea credintiei cei ortodose fatia cu natiunea serbésca; ci vá sa vina cu ajun-gerea loru la o stare normala cu trebile sale religióse.

Deci pe temeiulu acestoru convingeri bisericesci recuiramu cu tóta cuviinti'a pre présantítulu sinodu metropolitanu, cá sa binevoiasca a asterne Maiestatei sale astfelu de propuneri pentru

regularea referintieloru ierarchice romane si serbe, care sa core-spunda acestoru convingeri si dorintie drepte ale natiunei romane, si a mediuloci mangaierea sufletesca, si a intemeia pentru totde-un'a iubirea fratieasca, cá acéste doue natiuni, intr'unu gându sa marturisésca pentru toti tempii ortodocs'a credintia resaritená, séu precum díce unu scriitoriu bisericescu, cá aceste doue natiuni sa pazésca unimea in cele de lipsa, in tóte cele-lalte libertatea, éru in libertate dragostea!

Pre langa care asteptandu respunsu mangaitoriu, si recomandati santeloru rugatinni, remanemu cu adenca cinstire, alu présantítului sinodu metropolitanu. Din soborulu bisericei ortodose resaritene a Ardelului, tienutu la Sibiiu in 24, 25 si 26 Oct. 1860. Servi plecati.“¹⁾

La §. 9. se decise: cá, din privintia la aceea, ca metropoli'a nóstra cea vechia, si episcopiele ei sufragane au avutu mosiele loru si alte isvóra de venituri, care in decursulu timpurilor celoru vitrege, prin mesuri politico-administrative, si in deosebi prin impedecarea metropoliei se perdura, si ca acum ne lipsescu mediulócele spre intempinarea lipseloru ierarchice, — sa se astérna la maiestatea sa o préumilita suplica pentru incuviintiarea unui ajutoriu din vistieri'a statului.

La §. 10, din privintia, ca vechi'a nóstra metropolia din Belgradu a fostu inzestrata de principele domnitoriu alu Romaniei Ioanu Constantin¹⁸⁵⁹ Basaraba, in 13 Juniu 1700, cu mosi'a Merisieniloru din tienutulu Argesiului, in Romani'a, care mosia prin apostas'a metropolitului din urma Atanasiu o trase érasí inderetu regimulu Romaniei — si de vreme ce sinodulu privesce vechi'a metropolia de existente: se decise a indreptá o petitiune catra guvernulu Romaniei pentru restituirea acelei mosii, si a rogá pre episcopulu diecesanu de a face pasii cuviinciosi in tréb'a acést'a.

¹⁾ Actele sínódeloru biser. ortod. din Ardelu tienute in anii 1850 si 1860 p. 114.

Acésta petitiune indreptata catra principele domnitoriu de atunci Alesandru Ioanu Cus'a I. este urmatórea:

„Inaltí'a Vóstra, préluminate principe! Este in deóbsce cunoscutu, ca biseric'a ortodosa resariténa in provinciele acelea ale monarchiei austriace, care in partea loru cea mai mare suntu locuite astadi de Romani, au avutu pré multu de a suferi dela injuriile temporiloru trecute, fiindu supusa celoru mai mari góne din partea inamiciloru ei, încâtu e mirare, ca a esítu cu totul nevatemata din tóte periculele acelea. Noi nu ne vomu lasá aici intru enumerarea tuturoru releloru, care-i casiunara ei mai cu séma in vécurile cele mai recente, ci ne tiermurimu numai pre langa aceea, de a atinge, ca biseric'a ortodosa resariténa, de care ne tienemu noi cu evlavia si cu credintia eredíta dela stramosii nostri, sub decurgerea periodulu celui vitregu de trei sute de ani, si-a perdutu ierarchi'a sa metropolitana, episcopiele sale, monastirile sale, si tóte averile insemnate ale acestor'a.

Prin multele silintie, ce ni le - amu datu, si prin bunetatea préinduratului nostru imperatu Franciscu Iosifu I. ne ajutá Ddieu in fine, de a ne vedé biseric'a nóstra eliberata de obedíle sclaviei trecute, si de a ne puté restaurá si ierarchi'a metropolitana perduta; càci maiestatea sa c. r. apostolica se indurá pré gratiosu sub 27. Sept. a. c. a resólve: ca préaltu acelasi nu este neaplecatu infiintiarei unei metropolii romane ortodose resaritene, in urmă carei resolutiuni imperatesci amu si tienutu in 24, 25 si 26 Octom. a. c. unu soboru bisericescu, p'rtu elaborarea propuneriloru pe basá canóneloru santei maicei nóstre biserice, care se servésca de temeiu la incuviintiarea finale a cererei nóstre pentru restaurand'a metropolia, deslucindu curatu, ca noi Romanii de religiunea ortod. din Transilvani'a nu voimu a face prin infiintiarea metropoliei nóstre nici o nouetate in biseric'a nóstra, ci dorimu numai a restaurá vechi'a nóstra metropolia, ce amu avutu din vechime, si a carei'a esistintia in véculu alu 18 s'a fostu impededatu politicesce.

Inaltiate Dómne! Fiindu ca biseric'a nóstra din Transilvani'a sub decurgerea vécuriloru alu 16. 17 si 18. a perdutu nu numai mosiile sale metropolitane, episcopesci si monastiresci din tíer'a Ardelului, ci inca si mosi'a sa metropolitana numita „Merisieni“

din tîenutulu Argesiului in Tiér'a romanésca, pre carea a fostu daruitu-o metropoliei nóstre vredniculu de aducere aminte principele Joanu Constantinu Basaraba in 13 Juniu 1700. — si fiindu ca acum cu ajutoriulu lui Ddieu, si din iubirea de dreptate a préinaltiatului nostru imperatu amu dobenditu pentru biseríc'a nóstra acelu dreptu, in urm'a carui'a i-se cuvine ierarchi'a metropolitana: asié precum ne rugamu totodata de Maiestatea sa c. r. préinaltiatulu nostu imperatu Franciscu Iosifu I., cá sa se indure a resolvì din vistieri'a statului unu ajutoriu spre intempinarea chiertuiloru, ce se ceru la o metropolia si episcopiele ei cu privire la trebuintiele ei bisericesci si scolare, — intocma ne luàm indrasnire préumilita, a ne rugá si de Inalti'a Vóstra, ca sa ve indurati a reinnoi pe sém'a acum pomeniteloru scopuri dani'a aceea, pe carea predecesorele Inaltiei Vóstre, fericitul principe mai susu mentionatu, a fostu facutu-o metropoliei nóstre in 13 Juniu 1700 prin mosi'a Merisieniloru din tîenutulu Argesiului.

Noi ne incumetamu a face rugamintea acést'a dupa esemplulu, ce ne dà si fapt'a cea marétia a préinaltiatului nostru monarchu, pré'naltu carele nu numai ca asemnédia din vistieri'a statului ajutóre pentru scopuri bisericesci si scolare fara deosebire de religiune, ci inca concede, cá crestinii din monarchi'a sá sa póta ajutori pre coreligionarii loru si in afara de monarchi'a austriaca, precum si cá aceiasi sa póta primi ajutóre dela coreligionarii loru si din afara de Austri'a.

Noi marturisimu, ca amu fi pecatuitu asupr'a interesului santei maicei nóstre biserice din Ardelu, de nu amu fi cutediatu a ne rugá de Inalti'a Vóstra pentru susatinsulu ajutoriu; càci in casulu contrariu amu fi aretatu, cá - cum noi n'amu fi incredintiati despre o asemenea simpatia crestinésca din partea coreligionariiloru si connationaliloru nostri, de care crestinii austriaci de alte religiuni se bucura din partea coreligionariiloru loru din alte tieri afara de Austri'a, — si despre care simpatia noi cu atât'a suntemu mai incredintiati, cu catu vedemu, ca atâtu betranii, catu si contemporanii din tierile Inaltiei Vóstre totu-de-un'a s'au distinsu, si se distingu intru astfeliu de ajutóre.

Remanendu cu cea mai adenca reverintia, avemu onóre a ne subscrie, ai Inaltiei Vóstre, cei mai umiliti servi. Din soborulu

bisericeii ortodoxe resaritene din Ardelu, ținutu în 24, 25 și 26 Octomvrie 1860.“

La §. 12 se decise: că la întemplantare, cându n'aru urmă rezoluțiunea dorită în privinți'a restaurării metropoliei până la s. Georgiu 1861. présanți'a sa par. episcopu negresitu sa conchieme érași sinodulu diecesanu pe duminică Mironositiiloru, adeca pe 8. Maiu 1861. spre a se consultá pentru cele ce se voru aflá de lipsa a se urmă mai departe.

La §. 13 se decise: a se comunicá toate lucrările acestui sinodu episcopului Bucovinei și sinodulu dieceșei bucovinene.

X.

Deputatiunea din 1862, pentru restaurarea vechiei metropolii a Transilvaniei.

Intr'aceea metropolitulu serbescu Raiacici, unul dintre cei mai mari contrari ai restaurării metropoliei române, — căci de-si în proclamațiunea sa din lun'a lui Maiu 1848, îndreptată către Romani, recunoscuse și elu dreptulu acestor'a pentru de a-si avé și ei metropol'i'a loru națională, și le promisese a le spriginí și din parte-si realizarea dorinței acesteia, mai pre urma înse, netienendu-si cuventulu, voiá cu tota tari'a, cum veduam din petitiunea lui către imperatulu și din polemiele diuăristice, — voiá dăcemu a'si subordina sie-si diecesele române a Ardelului și a Bucovinei, denegandu-le totu dreptulu canonicu și istoricu alu metropoliei române, — murí, și partea serbă necesitatea de acésta împregiurare, începú deja a se îngriji și a întreprinde pașii necesarii pentru alegerea noului lor metropolitu.

Acum dara vení momentul celu mai oportunu pentru Romani, că cu puteri noué sa staruiască și ei pentru separarea totale a ierarhiei lor de cea serbésca, sa staru-

iasca dîcemu cu totu adensulu pentru restaurarea cea multu dorita a vechiei loru metropolii. Inceputulu miscaminteloru in asta directiune se facu in publicistic'a romana si serba, dupa aceea si in diuaristic'a straina, si ambele parti luptara cu multu focu. Trebuie inse sa marturisimu, ca cu viue placere observara Romanii, ca din partea serbésca mai numai clerulu si cu deosebire episcopatulu serbescu érá contr'a tendentiei celei juste a Romaniloru, staruindu cu cerbic'a pre langa nesuintiele loru de subjugare; érá mirenii serbi din contra incepura si ei a se convinge si a recunósce dreptulu Romaniloru si a se si dechiará pentru acest'a, adeca pentru separarea Romaniloru de catra Serbi respective pentru restaurarea metropoliei romane. Ce érá deci mai firescu, sub atari circumstantie, decátu cá Romanii sa nu participe nici decum la congresulu serbescu pentru alegerea metropolitului celui nou, ci 'sa urgedie cu o in-cordare si mai mare resolvirea supliceloru loru celoru multe pentru restaurarea metropoliei romane, incuviintiarea unui congresu nationalu romanu si alegerea metropolitului loru romanu la acelu congresu. Astfeliu se si urmà, multiamita interesàrei celei víi si purtàrei celei solidarie a Romaniloru!

Initiativ'a in privinti'a acést'a o luà, intre fratii bana-tieni si ungureni, Andreiu de Mocioni prin urmatórea manifestatiune diuaristica:

„Timisiór'a, 1. Ianuariu 1862. Ortodocsi'a nóstra si Carlo-vitiulu. Unu cuventu ocasionalu catra Romanii dreptu credin-ciosi din Austri'a.

„Credu ca nu mai esista romanu dreptu credinciosu in im-perati'a Austriei, carui sa nu fia cunoscute si semtîte fatalele urmari ale necanoniceii si nefiresceii nóstre legature de ierarchi'a serbésca din Carlovitiu.

Sant'a nóstra biserica, dupa cuventulu mentuitoriului, dupa invetiatur'a apostoliloru, dupa prescriptele concilieloru ecumenice — biserica populara si nationala, prin Carlovitiu devenise insti-

tutu de propaganda straina, si intr'o parte mare e inca si adi unu monopolu de interese nationale si materiale straine. Asié nu mai póte remané!

In politica si preste totu in cele lumesce — póte unulu si altulu sa aiba dreptu de a dispune cu noi dupa arbitriulu si interesulu seu, cu noi cei materiali si trecatori, prin puterile sale materiale si trecátóre; déru in beserica, unde omulu apáre — nu cá supusu, ci cá crestinu liberu, cá spiritu, aci numai orbi'a si ticalosi'a nóstra propria a potutu si mai póte sa ne subjege voiei, interesului si capritiului strainu!

Voi'a nóstra, interesulu nostru celu sufletescu, dorinti'a nóstra cea prea legitima — aceste din plansorile si petitiiunile cele multe, ce de vre o 30 de ani incóci facuramu in acésta privintia, suntu destulu de cunoscute tronului, patrielorú nóstré diferite si gubernieloru lorú, ba suntu cunoscute — sum convinsu — si co-religionariloru nostri frati serbi.

Diet'a unгурésca din 1847/8 in articolulu seu de lege XX. §. 8. luase intr'o parte o notitia provisoria despre aceste, déru— fara resultatu. BCU Cluj / Central University Library Cluj

Guvernulu imperatescu, anume celu mai pocitu alu lui Schmerling-Bach, pre candu in organulu seu de publicitate „Oesterreichischer Correspondent“ din 28 Martiu 1851 nr. 85, refusá cu indatinatulu seu cinismu númerocele nóstre petitiiuni si plansori politico-nationale, la urma nu potú marturisi, ca pretensiunile nóstre in privinti'a bisericeii si scóleloru nóstre, anume rogarea nostra pentru despartirea de ierarchi'a serbésca, in privinti'a administrativa, si pentru infintiarea unui sinodu generalu romanu, este deplinu drépta si intemeiata si póte asteptá deslegarea multiamitóre.

In fine insasi maiestatea sa pré induratulu nostru imperatu ne asicură prin altissim'a sa resolutiune din 27 Sept. 1860, data la rugarea celoru trei consiliari imperiali romani, cumca nu e in contr'a restaurarei metropoliei nóstre nationale, asiédéra despartirei nóstre de Carlovitiu; asemenea in altissimulu autografu din aceeaasi dí catrà patriarchulu Raiacici demandá maiestatea sa pré graciosu, cá din tienendulu sinodu sa se faca propusetiune motivata prin canóne — spre multiamirea lipseloru si intereseloru ale romaniloru; éru in punctulu alu treilea, totu in acestu pré

naltu autografu se enuncia lamuritu, ca romaniloru din diecesele Ardelului, Timisiórei si Versietului debe sa se concéda cuvenita representatiune la congresulu nationalu.

Bá chiaru si celu mai mare antagonistu alu nostru, de currendu reposatulu patriarcu alu serbiloru — recunoscuse in prochiarnatiunea din Maiu 1848 dreptulu romaniloru de a avé metropoli'a loru nationala, si promisese a ne partini realisarea acestui dreptu; déru durere, ca nu-si tienù promissiunea, dupa cum de comunu dintre archipastorii nostri serbi mai nici unulu nu afla de lipsa a-si tiené vorb'a data romaniloru !

Noi romanii dreptu credinciosi din Austri'a, in numeru de doue milióne de suflete, putemu díce, ca mai bine cá de unu seculu si jumetate suntemu — de si nu dupa dreptu si dreptate, dara in fápta — fara metropolitu; unu lucru pre cátu de daunosu pentru propri'a desvoltare si fericire a poporului romanu, pre atát'a de stricaciosu in consecintiele sale pentru statulu publicu séu patri'a intréga; catra acést'a unu lucru cu totul anormu in biserica nóstra.

Pana la ~~la~~ 1848 archiepiscopii Carlovitiului, carii intr'o fórte micutia si precaria parte se alegéu si prin concurinti'a romaniloru, purtau si titlulu de metropoliti ai „Natiunei Romane;“ éra dela acelu anu incóce, de cându archiepiscopulu Raiacici prin o adunare de poporu curatu serbéscu se prochiarnà si prin monarcu se recunoscù de patriarcu, elu depuse chiaru si acelu titlu, numindu-se acum — precátu scíu eu — „patriarcu tuturor serbiloru, bulgariloru si alu Iliricului.“

Deci repausandu acum patriarculu serbiloru, baronulu de Raiacici, carele de si nu dupa dreptu [si dreptate, nu in intiele-sulu s. scripture si alu canóneloru, daru prin puterea luata dela stapanirea lumésca si pe temeiulu fiptiunei politice, cá cum densulu aru fi fostu si alesulu romaniloru, in fápta esercea drepturile cuvenite metropoliei romane, fara inse a implini si datorintiele aceleia, — sum convinsu, ca in totu dreptu credinciosulu romanu desteptu si onestu trebuie sa se nasca intrebarea: „Ce se faca, cum sa se pórté romanii fatia cu obvenind'a nou'a alegere de patriarcu, ori archiepiscopu si metropolitu alu Carlovitiului?“

Combinandu eu acést'a intrebare seriósa, cum merita ea, si consultandu-me asupr'a ei si cu alti barbati de autoritate si com-

petintia, aflu de lipsa a comunicá aice parerea, ce - mi formaiu in acésta privintia, lamurindu-o pe fatia fara tóta reserv'a.

Eu socotescu, ca alegerea pentru scaunulu vacantu se va face cá pana aci, adeca in conformitate cu §. 63 alu rescriptului dechiaratoriu din a. 1779, va sa dîca, prin congresulu „Nationis Illyricae.“ Se pôte ca alegerea sa remana stensu langa privilegie si rescripte, desemnandu adeca numai arhiepiscopu si metropolitu, pre carele apoi grati'a monarchului l'aru insestrá érase cu titlulu de „Patriarchu“. Pentru noi totu atata. —

Deci sa vedemu cine, si cum este chiamatu a luá parte la acésta alegere, — firesce dupa normele anormale de pana acum, fiendu - ca altele deocamdata nu avem, precum nici sperantia de a esoperá atari pe usioru.

Mai nainte observámu, cá dieces'a Transilvaniei si cea a Bucovinei, de si Carlovitiulu pretinde, bá si deprinde intru câtvá asupr'a loru supremati'a metropolitana, la alegerea acést'a nu iéu parte de feliu; pentru - ca, de si la actele de alegere din anii 1790, 1837, si 1842 fusesera chiamati si episcopii din Ardelu si Bucovin'a, daru ~~nici in lege nici in fapta nu se afla~~ urma despre participarea loru la acele alegeri, apoi si acelu faptu istoricu, ca la alegerile din a. 1744 si 1749 Brasiovulu trimisese câte doi ablegati, fû si remase fara totu efectulu positivu de dreptu; de unde urmédia, ca supremati'a Carlovitiului acestoru diecese romane, cu mai multu cá unu milionu de romani, e curatu impusa si sustienuta cu puterea, fara nici unu temei de dreptu politicu ori canonicu; de unde se intielege, ca continuarea ori perenarea acestei anormitati, acestui abusu violinte, aru fi unu pecatu strigatoriu la ceriu — mai alesu pentru romanii, cari s'aru invoi si aru conlucrá la ea.

La alegerea capului metropolitanu din Carlovitiu concurgu urmatórele siepte diecese: a Aradului, a Baciului, a Budei, a Carlstadtului, a Pacratiului, a Timisiórei si a Versietiului, precum si archidieces'a Carlovitiului.

Aceste diecese trimitu tóte laolalta 75. de deputati alegatori, 25 din cleru, 25 din militia si 25 din civili, cari toti formédia congresulu „Nationis Illyricae.“ Alegerea acestoru deputati se face prin diecese sub conducerea si supraveghierea episcopiloru, cari prin urmare, anume in privinti'a clerului si civililoru, au

ocasiune a exercită cea mai deplină incurgere la acestu actu momentos. Dăru acésta anomalia — tréca, duca-se, inse sa vedemu cum se repartiescu acesti 75 de deputati asupr'a senguraticelor diecese.

Dieces'a Aradului alege 3. din cleru si totu atâti din civili; dieces'a Baciului 3 din cleru, unulu din militia si 4 din civili; dieces'a Budei 3 din cleru si doi din civili; dieces'a Carlstadtului 3 din cleru si 10 din militia; dieces'a Pacratiului 4 din cleru 6 din militia si 3 din civili; dieces'a Timisiórei 3 din cleru, 1 din militia si 4 din civili; dieces'a Versietiuului 3 din cleru, 2 din militia si 5 din civili; in fine archidieces'a 3 din cleru, 5 din militia si 3 din civili.

Asié daru diecesele mai mari si locuite de unu milionu de romani, adeca dieces'a Aradului cu vre o 440,000 de suflete, a Timisiórei cu vre o 400,000 de suflete, si a Versietiuului totu asié de mare, aceste trei diecese ce cuprindu mai multu cá jumetate din intréga provinci'a si poporatiunea, ce ié parte la alegere, abiá suntu reprezentate la actulu alegerii nici cu a trei'a parte din iutregulu numeru alu deputatiloru. Anume dieces'a Aradului, carea are celu mai mare numeru de romani si celu mai micu de serbi (cá la 4—5000) ea se reprezenta numai prin 6 deputati: a Timisiórei, sub carea suntu impartíti cá la 300,000 romani, se reprezenta cu 9 si Versietiuulu, ce numera sub sine mai multi romani, si abiá vre-o 40—50,000 de serbi, se reprezenta cu 10 deputati la congresulu „Nationis Illyricae,” incátu déca romanii la alegerile de deputati, ce se facu in aceste diecese, s'aru respectá deplenu, dupa cea mai strensa dreptate, ei totusi in totalitatea loru de preste unu milionu de suflete, n'aru puté fi reprezentati decátu cu vre o 15 barbati de ai sei; in fapta inse nici odata pana acum n'au fostu reprezentati la congresele din Carlovitiu cu mai multi decátu 5—6. membri, fiindu ceilalti pana la 70 de deputati serbi, asié dara reprezentantii minoritatii serbesci cam de 900,000 de suflete.

Bine, dieces'a Aradului de 440,000 suflete — cu 6 — dieces'a Budei de 40,000 suflete — cu 5, — a Pacratiului de vre-o 100,000 suflete — cu 13, dîcu treispredece membri reprezentate dupa normele custatóre la adunarea din Carlovitiu, ori nu e acést'a o satira, o ironia in s. Biserica! ori nu sémene acést'a

că ou cu ou, cu reprezentatiunea politica a natiunei romane din Ardelu pana la a. 1848, o reprezentatiune adi condemnata de tota lumea si desavuata prin insusi imperatoriulu!

Déca omulu cu minte si cu consciintia combina mai adencu acésta ironica reprezentatiune a romaniloru aci in congresu, si ié in consideratiune, cumca cam totu asié de ironica e reprezentatiunea nóstra si in celelalte sfere bisericesci, nu pôte a nu deveni la supunerea si credinti'a, ca, decumvá autorii, normatorii si sustienetorii acelei'a nu voru fi fostu, ori nu suntu condusi de celu mai spurcatu spiritu alu nedreptatii, ei cu buna séma 'si voru fi facutu calcululu numai cu privintia la serbi, lasandu pe romani la o parte, in voi'a loru libera, de a-si cautá ei insii de sine, candu 'si voru deschide ochii si le va veni bine.

Acést'a mi se pare a urma chiaru si din nomenclatiunea „Nationis Illyricae;“ pentru ca, dupa cum tota lumea scie, romanii nici cându n'au purtatu numele de ilirici, nici n'au formatu parte intregitóre a natiunei ilirice ori serbesci. De alta parte si aceea e adeveratu, ca proprie nici serbii nu sunt „iliri“ si ca in seculii trecuti — dupa cum vedemu din o multime de acte istorice, sub „iliri“ se intielegeau in Austri'a popórale ortodocse preste totu; daru paremi-se aci regimulu bisericescu facu cu nomenclatiunea de „natiune ilirica“ chiaru asié escamotagi in favórea natiunei serbesci, cá si regimulu tiei din „Ungari'a,“ si „natiunea ungarica“ in favórea sementiei magiare!

Fie cum va fi, atata e securu, ca omu cu minte si de omenia nu pôte afirma, cumu-ca in congresulu „Nationis Illyricae,“ ce dupa rescriptulu dechiaratoriu e chiamatu a alege pe arhiepiscopulu si metropolitulu Carlovitiului, cele doue milióne de romani ortodossi din imperati'a Austriei — aru fi câtu de câtu reprezentate, cu atátu mai pucinu dupa dreptu si dreptate, cuviintia si santele principie ale bisericei. Deci dara unu crestinu bunu nici aceea va afirma, cumca acelu arhiepiscopu si metropolitu, ori patriarchu — dupa canóne, dupa adeveru si dreptate — aru fi metropolitulu romaniloru si aru avé potestate lagale asupra loru.

Din tóte acestea dupa cuprinderea mea resulta, ca romanii au totu cuventulu si cea mai santa datorintia catra sine si fericirea sa, cá, déca s'aru cere sa concure si ei la alegerea noului arhiepiscopu si metropolitu, ori patriarchu din Carlovitiu, acést'a

ei sa o faca de buna voia (sila fizica aci nu pôte esiste) numai asié, déca li se va concede tuturoru, adeca si celoru din diecesele Transilvaniei, si Bucovinei, si celoru din a Aradului, Timisiórei si Versietului — unu dreptu proportionatu si intru tóte conformu cu alu fratiloru serbi; altmintrea nici decum.

Deci déca prin grati'a imperatului, in urm'a nenumarateloru nóstre plansori si rugari, ce voru fi jacundu si acum sub pulberele cancelarielor centrale, ni s'aru face deplina dreptate, atunci noi — credu ca ne amu servi de voturile nóstre precumpanitóre — spre a ne alege metropolitulu nostru propriu, nationalu, lasandu fratiloru serbi in liber'a loru voia de a'si alege ei siesi capu bisericescu, patriarchu ori metropolitu — dupa placulu seu, si realisandu in acestu tipu cându-va despartírea administrativa a ierarchiei nóstre de cea serbéscá, fiindu ca intentiunea si dorinti'a nóstra nici a fostu nici pôte fi, cá sa domnimu noi prin majoritatea nóstra asupra altor'a, precum domnira si domnescu ei cu minoritatea de seculi asupra nóstra.

Firesce, ca mai bine, mai potrivitu si mai folositoriu aru fi, déca grati'a imperatului aru decreta de locu in fapta acésta despartíre, si ne aru convoca pre noi romanii din tóte diecesele nóstre din monarchia spre a ne organisa ierarchi'a, diecesele si scólele nóstre, si a ne alege metropolitulu nostru. Spre astfeliu de gratia inca aru avé altissimulu locu — mai vertosu din partea diecesei ardelene si aradane — destulu de momentose sustrate, si eu sum convinsu, ca prédemnii capi ai acestoru diecese n'aru lipsi a face si mai departe tóte câte s'aru recere spre ajungerea acestui maretiu si santu scopu.

In fine, déca, fara a ni se face intr'un'a séu alta forma dreptate, unulu séu altulu dintre noi prin influinti'a episcopiloru aru fi chiamatu a luá parte la alegerea patriarchului ori metropolitului din Carlovitiu, eu credu cumca aru fi o mare sminta, ba chiaru pecatu a urma unei atari chiamari; pentru ca dupa sperinti'a de tóte dilele neamicii nostri, de cari avemu câta frundia si iérba, chiaru asié aru apuca a demustra inaintea lumei, cumca patriarchulu serbescu e alesu si prin reprezentantii romaniloru, si asié dara are suprematia legitima si asupr'a loru, precum ii veduramu decurendu intarindu, cumca uniunea Transilvaniei cu Ungari'a s'a facutu cu invoierea romaniloru, fiindu ca la diet'a

transilvana din a. 1848 între 350 de magiari luara parte si vre o doi romani!

Éru neluandu romanii nici câta parte la alegere în Carlo-vitiu rezultatulu va fi dupa socotél'a mea:

1. Ca alesulu antiste serbescu nu va avé de feliu cuventu de a'si aroga suprematia peste romani; si — pôte se va si sfiî de lume si teme de Dumnedieu a usurpa un'a cá aceea.

2. Noi amu fi aretatu inaintea lumii cu fapt'a, ca suntemu toti unulu cá altulu petrunsi de dreptulu si interesulu nostru spiritualu, precum si resoluti a nu ni-lu mai calcá acest'a în picîóre odata cu capulu.

3. Prin acést'a s'aru lamuri inaintea lumii si a cuviosului nostru imperatu, cumca doue milióne de romani, crestini buni si supusi credenciosi, suntu fara regimu si representatiune suprema în sant'a loru biserica; cari impregiurari tôte prin natur'a loru cea impunatóre, mi se paru pré calificate, de a ne apropia si conduce la scopulu vechieloru nóstre pré légitime oftari si dorintie, adeca la total'a despartîre administrativa a bisericeii nóstre nationale de cea serbésca nationala. Andreiu de Mocioni.“¹⁾

Dupa acestea se tienura în Timisiór'a doue conferintie din partea barbatiloru nostri intieliginti din diecesele Aradului, Timisiórei si Versietiului, în frunte cu episcopulu Aradului Procopiu Ivacicoviciu, un'a în 21. Ianuaru si a dou'a în 10 Februaru 1862. în privintî'a modalitatii de procedere în afacerea metropoliei facia cu fiitoriulu congresu serbescu, la care si anumitu la cea d'intâiu se staverira urmatóarele punte:

1. „Nici o comuna romana, prin urmare nici unu Romanu sa nu ié parte la alegerile pentru congresulu serbescu, deci fîresce cu atâtu mai pucinu la alegerea metropolitului serbescu; 2. sa se substérna o petitiune la inaltulu tronu prin o deputatiune generala, carea va mediloci reinvierea vechiei nóstre metropolii si spre acestu scopu concederea tienerei unui congresu bisericescu, compusu din cleru si mireni; 3. congresulu sa aléga din

¹⁾ „Telegrafulu Romanu“ nr. 4. din an. 1862.

senulu seu o comissiune, carea luandu intielegere cu comissiunea delegata de congresulu serbescu, va starui sa inlesnésca lucrările pregatitoare spre infiintierea despartirii noastre administrative ierarhice, intielegunduse de sene, ca legatur'a dogmatica remane neclatita in eternitate; éru 4. deputatiunea generala constatatoare din reprezentantii tuturor Romaniloru ortodosi din imperiulu austriacu sa se conduca de eselenti'a sa episcopulu baronulu de Siagun'a, carele, comunicandui-se cele decise, sa se poftésca a se pune in fruntea deputatiunei."

Dupa contielegerea preavuta cu episcopulu bar. Siagun'a, se tienù a dou'a conferintia, cum se amentì, in 10 Febr. la carea acurse unu numeru asemenea de insemnatu din clerulu si laicii prementionatelorui trei diecese, la carea pre langa puntele staverite mai susu se mai adausera inca si acestea :

1. „Comunitatile romane ortodose din Banatu voru alege unulu séu doi reprezentanti generali, insarcinandu-i, cá neintreruptu si in tóte casurile sa se consantiésca increderei puse intr'insii, si-i va provedea cu credentionalie; 2. comunitatile cele mai insemnate potu alege si ablegati locali, cu scopu de a luá parte la substernerea petitiunei generale, si-i va provedea érase cu credentionale; 3. adunarea insufletita pentru caus'a acést'a a aflu de bine, cá membrii deputatiunei sa grabésca cu plecarea catra Vien'a, si a decisu prin urmare, cá toti membrii deputatiunei sa sosésca pe sér'a de 8. Martiu c. n. in Vien'a."

Cu conclusele acestoru conferintie respective cu tramiterea unei deputatiuni generale, din tóte partile romane, la Vien'a, pentru solicitarea incuviintiarei si implinirii dorintieloru romane celoru drepte in privinti'a bisericésca, se invoira, de sene intielegundu-se, toti romanii cu cea mai viue placere si mangaiere, si facundu-se pregatirile cele necesarie deputatiunea proiectata se si alese, sub conducerea episcopului bar. Siagun'a, in tóte partile romane.

Acésta deputatiune, despre carea se póte díce cu totu dreptulu, ca a fostu cea mai numerósa si mai respectuósa decâtu tóte deputatiunile romane, câte le vediù

Vien'a mai nainte, -- sosì la Vien'a in 24. Februaru c. v. 1862, in diu'a in carea tocm'a plecase imperatulu la Veneti'a, unde aveá sa petréca tempu mai indelungatu. Se tienura deci conferintie din partea deputatiloru ca: ce sa se faca?—ducese-voru si ei la Veneti'a? astepta-voru re-inturnarea imperatului? ori sa se astérna petitiunea archiducelui locutienetoriu? In fine se decise cea din urma, si asiá in $\frac{3}{15}$ Martiu 1862. toti deputatii in corpore, sub conducerea episcopului bar. Siagun'a, se infacisiara la archiducele Rainer, locutienetoriulu imperatului, si-i imanuara prin desterulu loru conducatoriu si pre lãnga o vorbire din partea acestui'a urmatórea petitiune:

„Maiestatea Ta c. r. apostolica! Dómne pre indurate! Urmandu impulsului sentiemintelorु desceptate in noi din convictiune religiósá si considerandu urgintea provocare indreptata catra noi din partea conationaliloru si coreligionariloru nostri, cutediãmu a stá cu tóta veneratiunea inaintea pre naltului tronu alu maiestatei tale c. r. apostolice si a ne roga cu genunchii plecati pentru reasiedierea in starea de mai nainte a ierarchiei nóstre bisericesci, suprimate in fapta prin fatalitatea tempuriloru si mesurile politice.

Inainte de tóte ne sentĩmu indatorati a observá si a dechiará cu tóta umilitatea, ca noi prin acésta rogaminte a nóstra, precum aráta si formularea ei de mai susu, nici in cerculu bisericeii nóstre generale ori locale, nici in statu nu ceremu vre o pusetiune noua si neavuta pan'acum, ci dorimu a recastigá numai o positiune, ce din privintie politico-administrative de unu indelungatu síru de ani in fapta ni s'a luatu, dara ni se cuvine dupa dreptate din vechime.

Motivele acestei preumilite rugari a nóstre suntu urmatórele:

1. cá sa cascigãmu o pusetiune regulata canonica in biserica si patri'a nóstra cá crestini de religiunea resaritëna, — aceea pusetiune, ce odinióra, si anume din tempurile cele mai vechi, o amu avutu si numai in véculu alu 18. o amu perdutu in urm'a sistemei de persecutiune bisericesca de pe atunci;

2. că sa documentăm Maiestatii tale c. r. apostolice de nou, ca noi pierderea constitutiunei noastre canonice bisericesci inca si astadi, dupa 170 ani, o sentîmu din adenculu inimei si ca acea durere nu s'a alinatu, pentru ca relele provenitoare de acolo suntu nesecatoare, rapindu-ne liniscea sufletului si a consciintiei;

3. că noi Romanii de biseric'a orientala facia cu coreligionarii nostri Serbi sa castigamu o pusetiune regulata amesurata canóneloru bisericesci;

4. că noi pe temeiulu pusetiunei, ce o va dobandi religiunea noastră dupa dreptulu de statu, sa ne impartasimu de acelea-si drepturi si libertati, in a caroru pusetiune asigurata se afla neconturbati coreligionarii nostri serbi pe temeiulu privilegieloru celoru date loru;

5. că sa ne putem bucurá nu numai de libertatea aceea individuala in consciintia si cultu, dupa carea ne stá in voia, a ne tiené ori a nu ne tiené de religiunea noastră strabuna, — ci si de libertatea comuna in statu, cu dreptulu adeca de a organizá, administrá si conduce cu autonomia afacerile bisericesci si scolare in spiritulu canóneloru bisericesci sub o supraveghiare regulata prin lege din partea statului; in care privintia de altmintrea cum mai serbatoresce dechiaramu aici, ca prin recastigarea vechiei noastre administratiuni bisericesci unimea sfintei, ecumenicei si apostolicei noastre biserice si a dogmeloru ei facia cu ceilalti frati de credintia ai nostri fara deosebire de nationalitate, si asié si facia cu coreligionarii nostri serbi si cu ierarchi'a loru, nu voimu nici a o stricá, nici a o slabi, din contra dorimu in intielesulu institutiuniloru bisericesci o pusetiune coordinata, metropoliei carlovitiene;

6, că sa ne eliberamu de apesarea decreteloru de curte din 9 si 30 Octomvre 1783 si a celui din 8 Decembre 1786, prin care se renduira urmatóarele: „Privilegiile natiunei neunite transilvane nici decátu n'au de a se face unele cu ale natiunei illirice din Ungari'a — ¹⁾ Episcopulu transilvanu dela tóte privilegiile, de

¹⁾ „Privilegia non unitae nationis transsilvanicae iis illyricae nationis in Ungaria penitus uniformanda non esse.“

care se bucura natiunea illirica in Ungari'a, va fi deschis ²⁾ — Episcopii din Transilvani'a si Bucovin'a au de a stá sub metropolitulu din Carlovitiu intocmai cá toti ceilalti episcopi neuniti, afara de acele obiecte, care, amesuratu privilegielu ei, se potrivescu numai pentru natiunea illirica.

Pentru delaturarea acestoru mesuri politice indrasnimu a ne rogá cu atátu mai vertosu, caci legea ungarica de tíera din an. 1791 statorcesce libertatea religiunei fara deosebire de natiunile, ce marturisescu credinti'a bisericei nóstre si concede neconditionatu indreptatírea „de a castigá si stapaní bunuri si de a purta tóte diregatorieile asemenea celorulalti cetatieni; ³⁾“ éru articolulu de lege transilvanu 60 din a. 1791 suna asié: „Religiunea orientala de ritulu grecescu neunitu, carea dupa legile acestei provincii pan'acum fú numerata intre religiunile suferite, prin puterea articolului de fatia se intaresce in liberulu seu exercitiu; ⁴⁾“ cu cátu mai departe prénaltíata Maiestatea Ta in patent'a imperatésca din 31 Decembre 1851 a-i prochiamatu, ca ori ce biserica recunoscuta prin lege o vei sustienea si scuti in dreptulu exercitiului comunu publicu alu religiunei, apoi in autonomic'a administrare a afaceriloru ei, precum si in posesiunea si usuarea instituteloru, legatelor si fonduriloru ei, si cu cátu in fersítu e cunoscutu in comunu, ca nici o biserica crestinésca din privinti'a nationalitatii nu face vre o deosebire intre credinciosii sei, de aceea si fiacare membru alu unei religiuni are asemenea dreptu la tóte darurile si dreptatile bisericesci, ori dupa doctrin'a teologica: „Christosu este capulu, cu care credinciosii cá membre ale trupului stau in cea mai intima comunitate cu Ddieu si intre sine cá fratii“.

Incátu inse pré umilit'a nóstra rogare conditionédia o modificare a ierarchiei de pana acum a bisericei nóstre din Austri'a, noi suntemu petrunti de acelu adeveru, ca restituirea in starea

²⁾ „Episcopus transsilvanensis ab omnibus, quibus natio illyrica in Hungaria fruitur privilegiis, exclusus erit.“

³⁾ „Acquirendorum et possidendorum bonorum ac gerendorum omnium officiorum ad instar reliquorum regnicolarum.“

⁴⁾ „Religio orientalis graeci ritus non unita, quae juxta leges hujus provinciae hactenus inter toleratas religiones recensita fuit, vigore praesentis articuli in libero suo exercitio confirmatur.“

administrarei bisericeii n stre esistate pana la a. 1700, ce o ceremu noi, e o urmare firésca a asiediaminteloru n stre positive bisericesci si a legiloru patriei, precum si o consecintia naturala a principiiloru moderne de statu, ce le - ai prochiarnatu Maiestatea Ta pentru t te popórele si religiunile crestinesci, si ca rogarea nóstra in caus'a acést'a are o basa morala, carea, portat  de necesitatea regularei canonice a referintieloru n stre bisericesci, infacisiadia consciinti'a generala a amendororu nationalitatiloru, ce se tienu de biserica acést'a, despre carea in cei treispre-diece ani din urma s'au substernutu regimulu Maiestatei tale mai multe rugaminti, in urm'a caror'a se intempl  apoi, de Maiestatea ta la pre umilit'a rugaminte a celoru trei consiliari straordinari imperiali de nationalitate romana, a episcopulu Andreiu baronu de Siagun'a, Andreiu Mocioni de Fenu, si Nicolau baronu de Petrino, te-ai induratu a emite o pre'nalta resolutiune in 27. Sept. 1860, pentru noi plina de mangaiere, si a dechiar , ca Maiestatea Ta redicarei unei metropolii pentru Romanii bisericeii orientale nu esci neaplecatu.

Teoriile positive, ce privescu la necesari'a regulare a ierarchiei n stre bisericesci, se basedia pe urmatórele canóne:

1. pe canonulu 34 apostolescu: „Episcopulu fiescecarei natiuni sa cunósca pre celu d'intaiu intre ei.“ ¹⁾

2. pe can. 6 alu soborulu ecum. I: „Obiceiurile vechi sa se pestredie.“ ²⁾

3. pe can. 2. alu soborulu ecum. II: „Episcopii in biserica afara de diecesa si peste hotarele ei sa nu  sa, nici sa amestece bisericele;“ ³⁾

4. pe can. 8. alu saborulu ecum. III: „Drepturile fiacarei provincii, sa se pastredie curate si nevatemate, ce le are dela inceputu de multi ani mai nainte, dupa obiceiulu, ce l'au pas-tratu din vachime.“ ⁴⁾

¹⁾ „Episcopus unius cujusque gentis oportet scire, qui in eis est primus.“

²⁾ „Antiqui mores servantur.“

³⁾ „Episcopi ultra Dioecesim in Ecclesias extra suos terminos ne excedant, nec Ecclesias confundant.

⁴⁾ „Unicuique Provinciae pura et inviolata servantur jura, quae ab initio et multis retro annis habet secundum Consuetudinem, quae jam olim servata est.“

Acestea suntu canónele despre ordinea ierarchica; éru in câtu tiene de puntele de vedere istorice si cele de dreptu de statu, ne luamu indrasnéla spre lamurirea loru a ne provocá:

- a) la ordinatiunea patriarchului constantinopolitanu Antoniu, din 13. Augustu 1391, prin carea episcopulu din Muncaciu se subordinédia metropolitului din Ardelu;
- b) la diplomele regiloru: Mati'a din a. 1479 si Uladislaui din a. 1491 si 1494;
- c) la adeverulu acel'a, ca noi inca in a. 1688, cându s'a incorporatu Ardelulu cu Austri'a, si inainte de venirea Serbiloru si de infintierea metropoliei corlovitiene, ceea-ce s'a intemplatu la a. 1690, amu avutu metropolitii nostri in Ardelu, si anume pre Varlaamu, dupa mórtea acestui'a din a. 1693 pana la a. 1697 pre Teofilu, si dela a. 1698 pana la a. 1700 pre Atanasiu, asié dara, inca sub imperatii Austriei, trei metropoli, dintre care celu din urma a trecutu la unire, si noi in urm'a acelei intemplari amu fostu impededati din partea politica de a intregi scaunulu metropolitanu, fiindu ca s'a crediutu, ca crestinii voru urmá esemplului metropolitului loru. Dupa ce inse acest'a nu s'a intemplat, s'a octroatu, dupa 65 de ani adeca in a. 1765, pentru Ardelu unu episcopu; éru coreligionarii si conationalii nostri din Ungari'a si Banatu s'au ignoratu cu totul in privinti'a bisericésca, lasanduli-se in voia, in trebile loru spirituali, a merge séu a. nu merge la episcopii serbesci, cari se asiediásera intr'acea in Aradu, Timisiór'a si Caransebesiu-Versietiu; in chipulu acest'a furasiliti Romanii gr. orientali, ce numera mai multu cá doue milióne, a veni pana la alte tempuri mai fericite sub metropoli'a din Carlovitiu si episcopatele ei serbesci, care s'au infintiatu pentru abia mai multu cá 6—7 sute de mii suflète de nationalitatea serbésca!

Este asié daru unu adeveru necontestabilu, ca Romanii de religiunea orientala din numitele tieri se semtu reu si nemultiamiti cu starea bisericésca, ce li s'a croitu, pe calea politica, si ca n'au incetatu a se folosi de tóta ocasiunea binevenita pentru recastigarea starei canonice bisericesci de mai nainte si respective a neprescriptiveloru ei drepturi de autonomia, fara de a fi pututu afla pana acum'a vre o mangaiere!

Petitiunea noastră de facia, precum si acelea, care le amu facutu in cesti 13 ani decurendu trecuti, nu sunt decâtu o continuare a petitiuniloru in Domnulu adormitiloru nostri coreligionari si conationali.

Noi ne luàm refugiu la prénaltulu tronu alu Maiestatei Tale si acum'a, in starea cea strimtorata a bisericei noastre, cu tóta devotiunea, pentru ca noi credemu tare, ca sub gloriosulu regimu alu Maiestatei tale c. r. apostolice, au cadiutu stavilele, ce au facutu sute de ani deosebire intre positiunea si drepturile religiuniloru si natiuniloru crestine, prin urmare, ca si pentru biserica si natiunea noastră s'aru fi revarsatu o aurora mai suridia-tóre, in urm'a carei'a vomu veni in starea, cá, in intielesulu citatelor canóne, obiceiurile vechi in biserica sa se pastredie, — episcopii straini afára de diecesa si preste hotarele ei sa nu ésa, nici sa amestece bisericele, ci drepturile fiacarei provincii — metropolii — sa se pastredie curate si nevatemate, ce le au avutu dela inceputu si de multi ani, dupa obiceiulu ce s'au pastratu din vechime.

Dupa ce amu descriu fidelu si pe scurtu positiunea noastră ce amu avutu si o avemu acuma in biserica si statu, ne luàm indrasnéla, pentru o corespundiatóre realizare a acestui dreptu santu alu nostru, a ne rugá pre umilitu: Sa te induri Maiestate c. r. apostolica prin unu puternicu si gratiosu cuventu a redicá pedecile, ce stau in cale realizarei metropoliei noastre venerabile, noua Romaniloru de religiunea orientala — cari nu mai pucinu cá credinciosii altoru religiuni crestinesci si cá celelalte natiuni din Austri'a, amu datu dovada despre credintia si alipire catra prénaltulu tronu — a ne dá pré gratiosu aceeasi positiune de dreptu de statu, de carea se bucura crestinii celor-lalte religiuni si natiuni crestinesci, cu atat'a mai vertosu, caci este in deobsce cunoscutu, ca organulu regimului Maiestatei Tale „Correspondenti'a Austriaca“ la audîrea importantei sciri despre concordatu, au dechiaratu, ca Maiestatea Ta, indata la inceputulu prénaltei stapaniri, prin mesuri rezolute ai recunoscutu adevverulu celu mare crestinescu, ca biserica lui Dumnedieu nu sta sub tutel'a puteriloru lumesci. Conformu cu acést'a indura-te dara Maiestate c. r. apostolica a concede pré gratiosu cá noi, cá crestini resariteni eliberati de legaturile prin care amu fostu subordinati din partea

politica sub ierarchi'a serbésca, cea pentru noi anticanonica, spre realizarea drepturilor noastre autonóme ierarchice, cu deosebire si spre alegerea metropolitului, carele aru veni apoi a se intari de Maiestatea Ta, sa tienemu unu congresu bisericescu, constatatóriu din 40 preoti si 60 onoratori mirení din dieces'a Ardelului, Bucovinei, Aradului si din cele doue diecese din Banatu, pentru constituirea nóstra bisericesca, — si a insarciná cu convocarea si conducerea acestui congresu bisericescu pre episcopulu nostru din Ardelu Andreiu baronu de Siagun'a, si de alu imputernicí, cá sa póta face cele de lipsa pentru conscrierea comunitatiloru bisericesci, a sufleteloru de nationalitate romana, precum si pentru alegerea de deputati din Banatu la congresulu acest'a, fiindu ca noi in tienutulu acest'a nu avemu nici unu episcopu propriu.

Problem'a congresului acestui'a aru fi mai departe:

- a) de a formulá propositiile necesarii in privinti'a positiunei bisericeí noastre facia cu statulu;
- b) de a se svatuí despre arondarea episcopateloru, protopopiateloru, parochieloru, monastiriloru, despre dotarea archiereiloru, parochiloru si a celuilaltu personalu bisericescu si scolaríu, precum si prestetotu despre scóle — care suntu problem'a cea mai santa a unei bisericeí crestine;
- c) de a se svatuí asemenea despre organisatiunea interna, ordinea si impartírea obiecteloru, ce privescu la bunurile temporale (temporalia);
- d) de a compune unu elaboratu in privinti'a obiecteloru de sub b. si c. si de a face cele de lipsa cu congresulu serbescu pentru comun'a pertractare si definitiv'a punere in lucrare a obiecteloru, ce atingu amendoua partíle.

Noi ne amu luatú libertate a compune umilit'a rugare a nóstra in modulu mai susu aretatu, pentru ca suntemu de acea tare convingere, ca spre realizarea unei regulari neintardate a afaceriloru noastre bisericesci si scolare numai modulu acest'a aru poté fi legalu si potrivit; fiindu ca intr'unu sinodu episcopescu, care, la intielesulu emisului ministerialu din 30 Sept. 1860, aru fi sa se tiena in Carlovitiu, fara conlucrarea representatiunei statului preotiescu si mirenescu, nu se póte pertractá intrebarea de viatia a bisericeí noastre, asié cátu sa aiba putere de dreptu. Modulu acest'a proiectatu de noi cu atât'a mai vertosu ne rugamu sa te

induri Maiestate pré gratiosu alu aplacidá, caci comitentii nostri suntu convinsi in cugetulu loru, ca ei nici de câtu nu aru puté luá parte la unu congresu bisericescu pentru ei anticanonicu, care aru fi póte sa se tiena pe bas'a privilegieloru, ce s'au datu frati-loru nostri coreligionari serbi.

Indrasnindu a asterne acést'a a nóstra umilita rugare la treptele pré naltului tronu alu Maiestatei tale c. r. apostolice, cu reverintia profunda remanemu ai Maiestatei tale c. r. apostolice. Vien'a, 15. Martiu 1862, pré plecati servi si credinciosi supusi. Andreiu baronu de Siagun'a m. p. episcopu in Ardelu. Procopiu Ivacicoviciu m. p. episcopu in Aradu. Teofilu Bendel'a m. p. generalu vicariu si archimandritu consistorialu in Bucovin'a. Eu-dossiu de Hurmuzachi m. p. locutienatoriu de Capitanu de tíera in Bucovin'a. Nicolau cavaleru de Buchentalu m. p. proprietariu in Bucovin'a. Nicolau cavaleru de Vasilco m. p. proprietariu in Bucovin'a. Andreiu Mocioni de Fenu m. p. proprietariu in Banatu. Antoniu Mocioni de Fenu m. p. proprietariu in Banatu. Emanuilu Gosdu m. p. imputernicitulu mai multoru comune resar-itene din comitatulu Crasiaului. Filipu Pascu m. p. fiscalu su-premu de comit. in Lugosiu. Constantinu Udrea m. p. negutiatoriu si proprietariu alu c. r. cruci de auru cu coróna pentru me-rite, in Lugosiu. Vincentiu Babesiu m. p. secret. c. r. de curte, imputern. comuneloru Oradane. Gregoriu Popoviciu m. p. notariu la tribunalulu cambialu in Aradu. Joanu Popasu m. p. protopopu in Brosiovu. Demetriu Moldovanu m. p. consiliariu imperat. si secret. de curte r. a Transilvaniei. Nicolau Pope'a m. p. proto-sincelu in Ardelu. Servianu Popoviciu m. p. consil. c. r. de pre-fectura in disponibilitate, din Ardelu.“

Au mai fostu inca si alti deputati impreuna la Vien'a precumu: Nicolau Jig'a sen. negutiatoriu din Orad'i'a mare, Raduloviciu negutiatoriu din Biseric'a alba, si unulu din Beiusiu, despre alu carui'a nume nu ne mai aducemu aminte; dara acesti'a cá negutiatori, intetîndu-i afacerile loru comerciale se departara de tempuriu, nepotendu asteptá asternerea petitiunei.

Dupa ce se imanuà petitiunea maiestatica locutiene-toriului imperatescu, deputatiunea intréga se mai infacisiá

inca si pre la ministrii Schmerling si Lasser, precum si la cancelarii aulici alu Transilvaniei si alu Ungariei, Nadasdi si Forgács, fiindu pretutindene bine primita si dandui-se cele mai bune promissiuni. Cancelariulu aulicu alu Ungariei primî deputatiunea in unu modu serbatorescu, adeca in presenti'a tuturor consiliariloru aulici ungari. De totu interesante au fostu vorbirile ce le tienù la acésta ocasiune conducatoriulu episcopu bar. Siagun'a pe la fie-care din aceste dicasterie, si interesante au fostu si respunsurile ministriloru, cu deosebire alu cancelariulu ungurescu, carele intre altele intempină deputatiunea cu cuvintele Scripturei: „Ce vréi sa-ti faca tie altii, fa si tu loru asemenea“ — prin ce a vrutu sa aréte, ca cancelari'a aulica ung. vá staruí pentru implinirea dorintieloru Romaniloru, pentru ca si Ungurii pe atunci si-asteptáu asemenea implinirea dorintieloru loru politice.

In fine deputatiunea pré indestulita cu modalitatea si tactic'a observata de episcopulu conducatoriu Siagun'a in propunerea obiectului, se duse la densulu si prin Eudossiu de Hurmuzachi i descoperì a sá multiamire. Hurmuzachi finì cu cuvintele: „Escelenti'a ta ai dîsu, ca te tieni mandru cu noi in intielesu nobilu, si noi dîcemu, ca inca ne tienemu mundri cu escelenti'a ta, éراسi in intielesu nobilu. „Ddieu sa ajute!“ Si in adeveru, elu a si ajutat!

Dupa aceste deputatii se departara la ale sale; éra episcopulu Siagun'a si Ivacicoviciu impreuna cu Mocioni si Hurmuzachi asteptara reintórcerea imperatului, si numai dupa ce urmà acést'a preste vre-o câtevá septemâni si dupa ce se infacisiara impreuna si propusera caus'a si imperatului cu graiulu celu viu, si dupa ce primira si asecurarile imperatesci despre implinirea cererei lor parasira si ei Vien'a.

Insemnatarea cea mare a deputatiunei acesteia o recunoscuro si strainii, si atâtu acesti'a câtu si mai vertosu locurile competente se potura convinge spre deplenatate, ca

nu erá numai episcopulu Siagun'a singuru, carele, dóra din considerantie particulare — cum imprasciasera contrarii — staruiá si urgeá cu totu adensulu resolvirea metropoliei romane; ci ca intrég'a natiune romana ortodosa, impreuna cu numitul episcopu, erá petrunsa de santieni'a cauzei acesteia, ca ea devenise o necesitate imperativa ce nu se mai poteá amená si traganá nici decum, fara de a fi produsu o adeverata scarbire si indignatiune in inimele Romaniloru ortodosi!

Intr'aceea lupt'a diuaristica se continuá cu veementia. Diuaristic'a intréga participà la acést'a pe intrecute, venturandu cestiunea acést'a bisericésca din tóte punctele de vedere, fia-care se intielege dupa privirile proprie. Ba potemu dice, ca acést'a, adeca press'a, dela reposarea metropolitului serbescu Raiacici pana la resolvirea metropoliei romane, mai nu mai incetà de locu de a vorbí despre acestu obiectu cu o viue interesare. Suntu memorabili articuli scrisi in ésta privintia in organele cele mai renumite de diferite limbi si colori; noi punemu sub ochii lectoriloru celu pucinu unii mai insemnati dintre aceia. Asiá in diuariulu din Vien'a „Ost si West“ n. 371 din a. 1862, aflàmu urmatoriulu articulu :

„B. S. (Baronu Siagun'a). Adres'a deputatiunei romane pentru regularea intrebarii bisericesci a Romaniloru ortodosi din Austri'a o impartasíramu. Acum va fi tempulu, a discute afacerea acést'a din punctulu de vedere alu naturei ei din launtru, adeca de pre terenulu canonicu. Ce scopu are deslegarea acestei cestiuni, si ce dicu canónele in generalu despre metropoliti?

Trebuie sa se presupuna, ca parintii sínódeloru au fostu petrunsi de acelu adeveru, ca bun'a renduiala trebuie sa fia principiulu supremu, dupa care sa se administre si sa se conduca afacerile bisericesci; aceea inca apostolulu Pavelu a dîsu: „Tóte cu cinste si dupa renduiala sa le faceti!“

Din motivulu acestei bune ordine pe tempurile parintiloru apostolesci se adusera decisiuni despre metropoliti. Asié cetimu

in can. 34 apostolescu: „Episcopii fiecarei natiuni sa recunósca pre celu dintâiu dintre sine, sa lu socotésca de capu alu seu si fara de aprobarea lui sa nu intreprinda nimicu.“ Din canonulu acest'a se póte vedé, ca dupa invetiatur'a si principiulu bisericei primitive a lui Christosu episcopii unei natiuni trebuie sa aiba metropolitulu seu, care sa fia de aceea-si origine cu episcopii sufragani si asié si cu poporul credinciosu. De aci urmédia, ca intocmirea bisericei ortodose orientale e asié, încátu limbile tuturor natiunilor tienátore de ea se iéu in deplina consideratiune, prin urmare tóte functiunile bisericesci si altele liturgice si sacramentale se seversiescu in limb'a corespundietóre a poporului, si si diregatoriile ierarhice se pórtá in limb'a materna. Santii parinti daru la compunerea canonului pomenitu se paru a fi avutu inaintea ochiloru nu numai ordinea buna la administrarea bisericei, ci si aceea, cá fia care metropolitu sa fia in stare atátu de a tiené servitiulu ddieescu si a corespunde cu episcopii sufragani in limb'a crestiniloru acelor'a, cátu si a predicá crestiniloru cuventulu lui Dumnedieu. Necesitatea unei atari intocmiri bisericesci si de acolo se vede de ajunsu, déca vomu cugetá, cu câte greutate au de a se luptá unu metropolitu si episcopii cu ocasiunea sínodeloru si in afacerile sale recipróce, déca nu suntu de aceea-si origine si limba, cându apoi suntu constrinsi a-si luá refugiulu la o limba straina si neintielésa de toti.

Pe temeiulu acestui canonu apostolescu s'au intemeiatu si arondatu apoi in decursulu tempului metropoliile si marginile lor, si de si nu se póte negá, ca unii metropoliti au cutediatu a prevaricá drepturile altoru metropoliti invecinati, acelea totusi s'au privitu de abusuri din partea ierarhiei bisericei intregi si se reieptara. Asemene prevaricatiuni indemnara pre parintii sinodului I. ecum. a ordiná in canonulu seu 6. espresu: „ca obiceiurile cele vechi sa se sustiena, cá prin acést'a frecariloru si sfeziloru, ce s'aru puté nasce din amestecarea unei ierarhii in cerculu administrativu alu altei'a, sa se puna stavila.“ Asemenea renduiesce canonulu 2. alu sinodului ecum. III: „ca episcopii sa nu se mestece in bisericile, ce stau afara de marginele dieceselor lor, si sa nu faca turburare in biserici; éru bisericile, ce se aflu sub góne, au de a se administra dupa obiceiulu remasu dela parinti.“

Credemu, ca nu va fi deprisosu, a amentí aici despre caus'a,

ce a indemnatu pre s. s. parinti, a aduce acestu canonu. Sub persecutiunile crestiniloru din vécurile dintâiu marginile singuraticeloru diecese nu se putura detiermuri cu acuratetia; éru mai tardiu, dupa ce incetara persecutiunile, marginile dieceseloru se asiediara mai lamuritu, dara prevaricatiunile unui capu bisericescu in tienutulu altui'a nu incietara, si prin acést'a se escara intre episcopii diecesani frecari nu putine turburandu-se bun'a ordine in biserica. Pentru de a delaturá dara acestu reu, decise sinodulu numitu, cá totu patriarchulu si metropolitulu nnumai acelu tienutu sa lu administredie, ce se concediù archipastoriei lui pe calea legi, si ca in tienutulu unei diecese straine nimeni sa nu cutedie a face vre o prevaricatiune ori a vatemá drepturile altei biserici. Cátu pentru bisericel e spuse persecutiuniloru, acelea au de a se administrá dupa obiceiulu introdusu prin s. s. parinti, va sa dica, episcopii cei mai deaprópe si mai apti sa se duca la ele si sa ajutoredie lipsele lor. Se intielege de sine, ca indata ce dieces'a persecutata 'si va recascigá pacea, libertatea si drepturile, influinti'a metropolitului ori episcopului învecinatu are sa incetedie. Asemenea au statoritu parintii sinodului III. ecum. in can. 8, cá nici unu episcopu sa nu se amestecse in vre o diecesa straina, déca aceea n'a statu de multi ani ori dela inceputu sub archipastori'a lui ori a antecesoriloru lui; séu déca cu tóte acestea s'a amestecat, si si o au insusitu siesi, sa o restitué, cá sa nu se calce asiediemintele parintiloru si sub pretestulu plinirei datorintiei sa se pré intarésca ambitiunea lumésca; — — — de aceea s. sinodu ecumenicu a aflu de bine, cá drepturile fiacarei diecese sa se pestredie curate si nevatemate, precum esista din vechime. Éru déca cineva aru lucra contr'a acestui asiediementu, sinodulu o astfelu de lucrare o dechiara de nevalida.

Pentru deplin'a intielegere a acestui canonu ni se pare cu scopu a aretá motivulu, ce dedù ansa sinodului la acésta decisiune. Va fi cunoscutu, ca Ciprulu in privinti'a politica a fostu subordinatu guvernatorulu din Antiochi'a, care avea si dreptulu de a tramite la Cipru unu locutiitoriu. Episcopulu si respective metropolitulu din Antiochi'a 'si luá ansa de aci de a'si subordina Ciprulu sie-si in privinti'a bisericesca, si de a santi pre episcopii cipriani in contr'a obiceiulu celui vechiu, — care urmare e contraria asiedieminteloru bisericesci positive vigente. De aceea si-

nodulu se vediù nevoitu a decide in canonulu numitu, ca in intielesulu asiediamintelor mai vechi bisericesci si alu obiceiului bisericescu episcopii cipriani sa se santiésca prin metropolitulu din Cipru si intru acést'a sa nu se vateme de nimeni. Se intielege de sine, ca parintii sinodului III. ecumen. legea acést'a nu o adusera numai pentru Cipru, ci pentru tóte eventualitatile, si prin acést'a dispusera, cá marginele singuraticelor tienuturi bisericesci sa se respectedie cu rigurositate.

Leganandu-ne in acea sperantia, ca fia care patriotu fara deosebire de religiune si nationalitate, care cunósce intemplantile mai vechi si mai noua din patria, ce trecura preste biseric'a nóstra si preste noi Romanii, ca fiii acelei'a, va marturisi impreuna cu noi, ca noi ierarchi'a bisericesca o amu perdutu prin nefavórea mesuroror politice aduse asupr'a-ne si amu devenitu sub iurisdictionea nou createi metropolii carlovitiane: convictiunea nóstra e fundata pe asiediemintele positive bisericesci, si asié dicemu pe fatia si fara reserva: 1. ca Romanii de biseric'a ortodosa resariténa numai din caus'a nefavoritórelor intemplari tempurale, care-i despoiara de ierarchi'a lor bisericesca, devenira sub iurisdictionea metropolitului din Carlovitiu; 2. ca metropoli'a carlovitiana, cá vecina aflatóre in acelasi statu cu vechi'a nóstra metropolia, a fostu indatorata, cá sa pórte grije de metropoli'a nóstra romána persecutata politicesce, câtu tempu a statu acést'a in vacantia spirituala; 3. ca metropoli'a din Carlovitiu are detorinti'a, a ajutá acum, dupa ce apesarile, ce o adusera la stingere, incetara, dupa putintia, cá metropoli'a nóstra sa se restituie in starea ei de mai nainte; 4. ca e anticanonicu, déca metropoli'a carlovitiana bisericele despoiate prin persecutiuni de autonomi'a lor ierarchica, dupa recascigarea pusetiunei lor canonice, le aru tiené si de aci 'ncolo sub sine, chiaru si cându mesurile politice aru concede; 5. ca metropoli'a carlovitiana e datóre, a se multiamí cu marginele acelui cercu, ce i s'a datu la infiintierea ei; si in fine 6. ca din recursulu Romanilor de biseric'a ortodosa resariténa catra Maiestate se vede chiaru, ca rugamintile Romanilor ortodosi in caus'a bisericesca, asternute de repetite ori p. in. tronu, nu cuprindu alt'a, decâtu ferbintea dorintia, cá afacerile lor bisericesci sa se intocmésca si renduiasca in intielesulu asiediemintelor bisericesci, prin urmare bisericei lor sa dée in patria pusetiunea

cuvénita, si ei in privinti'a administrarei ierarchice bisericesci sa se coordinedie serbiloru, fratiloru loru de credintia."

Totu acolo in nr. 374 din 1862:

"B. S. Mai nainte de a fi esítu la lumina petitiunea Romanilor ortodossi in privinti'a afaceriloru bisericesci, se grabira unele diurnale unguresci a redica vocea si a presenta lucrulu acest'a publicului loru intr'unu tonu, cá cându elu aru fi esítu dela ómeni de specialitate, cari aru fi avendu de scopu bunulu comunu alu statului, alu bisericei ortodose si crestinésc'a fratiétate intre serbi si romani, si cá cându ei aru fi aperandu terenulu legalu si in cestiunea bisericésca.

De nu s'aru fi pré grabitu diurnalistii unguresci din „Pest. Hirn.“ nr. 67 si „Pest. Naplo“ nr. 66 si 68, cu opiniunile loru, apoi ei nu aru fi infieratu inainte nesuíní'ti'a canonica si adeveratu patriotica a Romaniloru ortodossi pentru cascigarea unei pusetiuni regulate in afacerile loru bisericesci si scolare in patria, de unu fanatismu nationalu periculosu pentru staveritatea statului si unitatea monarchiei, si de o materia ce este apta a cresce sfedi si opusetiuni („Pest. Hirn.“ 67); ei nu aru fi aflatu in afacerea cestionata unu ce estraordinariu pentru crestinatate, nici unu esemplu reutaciosu pentru alte confessiuni creştine, cu atátu mai pucinu aru fi afirmatu: ca obiectulu cestionatu se tiene de ariopagulu dietei (Pest. Naplo nr. 66 si 68).

Noi nu ne putemu ascunde compatimirea inaintea publicului cetitoriu, pentru amentitele manifestatiuni ale atinselor doue diurnale unguresci, fiindu ca ele in locu de a infacisiá o icóna drépta a obiectului cestjonatu, contienu o descriere, ce e luata din ventu, si dovedescu cea mai mare necunoscintia a relatiuniloru patriotice si anuncia resbelu diurnalisticu asupra unei biserici positive si asupr'a asiedieminteloru ei consantite de cincispre-diece vécuri, precum si asupr'a dreptului ei istoricu fara sfiala si precugetáre, fara sa cugete, ca inca se potu afla barbati de specialitate si de sciintia, cari in contemplatiunile autoriloru aceloru articuli diurnalistici nu voru privi decátu o pretiuire preste mesura de sine si o passiune si pe acestea cu atátu mai multu le voru condamna, cu cátu este in comunu cunoscutu, ca tocm'a amentitele diurnale pestane se falescu de altmintrea la tóta ocaseiunea cu o neobicinu-

ita predilectiune cu dreptulu pozitivu si istoricu si acést'a pana la infinitu si la vatemare.

Dupa ce acum petitiunea Romaniloru ortodosi in privinti'a afacerilor loru bisericesci si scolare sta deja inaintea publicitatii, cuprindiendu momentele principale ale lucrului si motivele, pe care este basata, asié amu puté daru noi Romanii bisericei ortodose recuirá pre autorii amentitiloru articuli unguresci, de a se dechiará: ca afla ei in asiediemintele apostolesci aduse in petitiune si in conclusele acelea ale sínódeloru ecumenice vre unu scandalu, pentru cá sa le considere de unu fanatizmu nationalu, si prin urmare de periculóse pentru statu si facia cu cele-lalte confessiuni crestine de nesce institutiuni daunóse, séu presupunu ei in diplom'a regelui Mati'a si Vladislavu, la care se provóca petitiunea vre unu intielesu, care aru puté periclita stabilitatea statului si unitatea monarchiei; credu d. autori ai aceloru articuli ca ei potu fi îngrijiti pentru sustinerea iubirei crestinesci intre serbi si romani mai sinceru de cátu Romanii, séu le desapróba ei libertatea de a amenti la legile dietale din a. 1797. pe a caroru basa ne rugamu pentru de a se redica decretule aulice din a. 1783 si 1786, care suntu atâtu de apasátóre pentru biserica. Probabilmente mentionatele diurnale unguresci afu o vatemare pentru religiunea crestina in pasagiulu petitiunei, unde se díce: Nici un'a din religiunile crestine nu face din privinti'a nationalitatii vre o diferintia intre credinciosii sei, prin urmare si membrulu unei religiuni are asemenea pretensiuni la tóte mediulócele bisericesci de mantuire si la drepturi, séu dupa invetiatur'a teologica: Christosu este capulu cu care stau credinciosii cá membrii trupului in cea mai strinsa comuniune cu Dumnedieu si catra sine cá frati. Potu d. autoi ai desmentionatiloru articuli deduce cu buna cuviintia din pasagiulu acést'a unu fanatizmu nationalu, cu care invinuescu petitiunea Romaniloru ortodosi, ori desapróbá petentiloru dorinti'a de a casciga o pusetiune regulata a bisericei loru in patri'a loru, ce ei au avut'o odata si inca din vechime si o perdura numai in urm'a persecutiuniloru bisericesci ce in fapta au esistatu?

Noi nu putemu a nu marturisi, ca noi aflamu in acei articuli intuitiuni, ce ne indreptatiescu a crede in privinti'a autoriloru loru, ca ei vreu sa pretinda libertatea religionaria numai pentru biserica loru; caci cum aru fi pututu ei altfelu stigmatísá

pasirea romaniloru ortodosi de periculósa, avendu obiectulu petitiunei loru de scopu principalu bine intielés'a libertate a religiunei unei biserice crestine recunoscute legalu.

Intru adeveru nu ne putemu destulu mira, cum aceste doue diurnale unguresci putura infiera petitiunea Romaniloru ortodosi de pagubitóre pentru unitatea monarchiei. Póte ca spre acést'a le a servitu de basa comprobat'a dorintia patriotica pentru de a impedece binefacerea legi a 27. de tíera din a. 1791, in puterea carei'a se dá capacitatea acquirendorum et possidendorum bonorum, ac gerendorum omnium officiorum adinstar reliquorum regnicolarum filoru bisericei ortodose fara deosebire de nationalitate.

„Pest. Naplo“ vré sa transpuna dietei pertractarile asupr'a petitiunei ǵestionate, si prin acést'a sa arate publicului cetitoriu erórea, ce o comisera Romanii ortodosi prin aceea, ca ei cu ocolirea dietei recusera la tronulu Maiestatei sale in privinti'a regularei afaceriloru loru bisericesci si scolare si a asiguratei impartasiri de libertatea bisericésca.

Noi ne luámu libertate a pune lui „Pest. Naplo“ intrebarea : ca remané-va elu si mai departe pre langa opiniunea sa, déca i vomu revocá in memoria propusetiunea finala a legi dietali 27. din a. 1791 care suna asié : „Iuribus caeteroquin regiae Maiestatis circa negotia Cleri, Ecclesiae, Religionis, cujus exercitium plene ipsis liberum erit, foundationum, studiorum, ac Juventutis educationis, non minus privilegiorum ipsorum, quae fundamentali regni constitutioni non adversantur, prout Maiestas Sacratissima a gloriosae Memoriae Maioribus suis accepit, ita, eidem altefatae regiae Maiestati porro quoque in salvo relictis,“ — si mai departe propusetiunea finala a legi dietale transilvane 60 din a. 1790 care suna astfelu : „Iuribus regiae Maiestatis circa negotia Cleri, Ecclesiae, foundationum et educationis juventutis porro quoque in salvo relictis?“ Apoi déca lu vomu mai indrepta la doue positiuni ale representatiunei dietei transilvane indreptate catra Maiestatea sa din 12 Sept. 1842 unde se dice : „Quaerelas ex ingratissimis intolerantiae religiosae sequelis emanatas Altissimum etiam Locum pervenisse.“ . . . homagiali cum devotione Majestati Vestrae sacratissimae supplicare sustinemus ut gravamina haec mederi, varia coactionis media, quibus Graeci ritus non uniti sae-

pissime exponuntur, tollere, eisdemque usum omnium libertatum, quibus alterius religionis asseclae et Sacerdotes gaudent, clementissime concedere dignetur?"

Din cele aduse inainte va vedea fiacare patriotu dreptu si cuviinciosu cugetatoriu, ca mentionatii articuli diurnalistici cuprindu numai prepusuri, care pre romanii ortodossi nici nu i-a surprinsu nici ingrijiatu, si la care ei respundu cu: „novi hominem“ (cunoscū omulu). Ei mai adauga, ca ei pasirea cestionata o supusera la o cercetare seriōsa nu numai din partea bisericesca ci si politica si dupa ce o recunoscū bisericesce si politicesce de buna si cuviincioasa, ba inca in obligamentulu consciintiei loru si de impunatore, si-luara libertate a petitiona la Maiestatea sa, pentru realizarea ei, si ca ei asteptandu unu resultatu favoritoriu suntū petrunsi de convingerea patriotica, ca realizarea petitiunei loru se va salutā cu bucuria de toti patriotii bine cugetatori ai tuturorū natiuniloru.“

Totu diuariulu „Ost si West“ in nr. 387 si 388. din a. 1862. contine urmatoarele:

„O voce romana asupr'a cestiunei serbo-romane. I. N. P. (Nicolau Pope'a). Articululu publicatu in nr. 379 alu acestei foi, din „Serb. Dnev.“ privitoriu la cestiunea bisericesca romana, cu atātu mai pucinu lu potemu trece cu vederea, cu cātu intr'insulu se ivescu nesce opiniuni, care remanendu neindreptate, aru putē trage dupa sine nu pucina incurcatura in privint'a istorica, si cu cātu trebuie sa jaca in interesulu ambeloru parti, a chiarificā opiniunile cele incurcate si retacite si prin acēst'a a inlesni drumulu catra resolvirea intrebatiunei intr'unu modu folositoriu pentru ambele parti.

Pentru o mai usiōra pricepere si o mai temeinica tractare a obiectului impartimu amentitulū articulu in doue parti, din care un'a privesce restaurarea vechiei metropolii ortodōse romane, ēru cea-lalta modulu in care sa se faca acēsta restauratiune.

Partea prima a articolului cuprinde intre altele urmatoarele: „Romanii dorescu restaurarea starei loru de mai nainte, adeca restaurarea metropoliei romane si a ierarchiei romane. Noi suntemu convinsi, ca majoritatea natiunei serbesci se va invoī cu acēsta dorintia a romaniloru, pentru ca ea este basata pe canō-

nele ortodosei noastre biserice si pe adeveratele recerintie atâtu ale unui'a câtu si ale celui-laltu poporu." Dupa aceste siruri amu puté crede, ca coreligionarii nostri frati serbi recunoscú dorintiele bisericesci ale romaniloru preste totu de drepte fara reservatiune, déca nu s'aru cetí indata dupa aceste cuvinte si in necsu cu ele inca si urmatórele: „inse noi din contra trebuie sa protestamu in contr'a espressionei: „restaurarea starei loru de mai nainte": întâiu pentru ca ea nu afla temeiu in istoria, a dou'a pentru ca pôte dá ánsa la consecintie false si pôte avé urmari periculóse atâtu pentru autonomi'a bisericei noastre, câtu si pentru drepturile positive ale natiunei." De vomu luá in consideratiune si acésta complinire, atunci trebuie sa venimu la convingere, ca fratii nostri serbi, séu mai bine autorulu acelu articulu vré sa recunósca metropoli'a romana numai dupa canóne si recerintie, nu inse si dupa dreptulu ei istoricu, asié dara numai infiintiarea, nu inse restaurarea metropoliei romane. E totusi o impregiurare imbucurátore, ca metropoli'a romana se recunósce celu pucinu in principiu si din partea fratiloru nostri, de si esistinti'a ei de mai nainte se néga din parte-le. Noi inse ne vomu silí a-i convinge si in privinti'a celei din urma, presupunendu, ca loru le jace la inima, a esperia si a recunósce adeverulu nere-sturnaveru.

Articolulu lui „Serbski Dnevnic" nu vré dara se recunósca restaurarea vechii metropolii romane, proprie dreptulu istoricu séu esistinti'a de mai nainte a acestei metropolii, si acést'a din acelu motivu, pentru ca ea, cum dice, nu afla basa in istoria. Noi intrebâmu: in care istoria nu afla ea basa? Pentru ca noi asiá scimu, ca istorie suntu mai multe, si in unele se tractédia si relatiunile bisericesci ale romaniloru preste totu, si ale fostei metropolii deosebi. Noi inse nu avemu de scopu a scrie aici istoria, prin urmare nici nu ne putemu lasá într'o detaiata enaratiune a tuturor fapteloru nenegavere istorice, care dovedescu adeverat'a esistintia a metropoliei ortodose romane; ci ne marginimú numai pre langa a amentí într'unu modu deslucitoriu: ca suntu opuri istorice romane, legi de tíera, diplome regesci, decrete patriarchale, traditiuni si cantece poporale — in care se canta in forma poetica persecutiunile si caderea, proprie suprimarea metropoliei romane — si nenumerate alte hrisóve, care punu afara de tóta indoial'a esistinti'a de sute de ani a metropoliei romane in

Ardelu, pre care inse aflamu de prisosu a le mai insira aci séu a scôte citate din ele, càci ele aru lua locu pre multu intr'unu diurnalu politicu.

Fatia cu atatea documente istorice a negá totusi esistinti'a metropoliei romane, aru fi a negá adevverulu istoricu. Noi dara nu putemu privi alt'a in amentitulu articulu, de càtu o negatiune gôla si stérpa.

Pre candu inse autorulu articulului din „Serbski Dnevnic“ néga esistinti'a de mai nainte a metropoliei romane, elu afirma din contra esistinti'a unei metropolii serbesci in Ardelu prin urmatórele: „Eparchi'a transilvana ortodosa s'a fundatu la sfersitul vécului 16. prin serbi, precum aréta acést'a apriatu monumentele si documentele remase. Pana la mórtea celui din urma archiepiscopu serbescu in Ardélú Sav'a Brancoviciu pe la a. 1660—1670 s'a tienutu acolo servitiulu ddieescu in limb'a slavóna si au siediutu serbi in scaunulu archiepiscopescu din Ardelu si dupa cuvintele inse-i representatiuni — au siediutu in scaunulu metropolitanu transilvanu numai siepte ani romani, adeca dela a. 1693—1700 Precum s'a fondatu metropoli'a Ardelului prin serbi, asiá s'a intemplatu cu tôte cele-lalte eparchii ale Banatului. Eparchi'a Bucovinei si cele ce se afláu odata in Ungari'a de susu suntu fundate de Rusi, si ele au statu din vechime sub jurisdic-tiunea ierarchiei slavo-ruse.“

Noi trebuie sa dechiaràmú si asertiunile acestea simple tôte de nesce asertiuni caror'a le lipsesce totu fundamentulu istoricu. Noi cutediamu a intrebá pre autorele articlului acelui'a, ca este elu in stare, a ne aretá macaru unu singuru monumentu, unu singuru documentu care aru puté dovedí, ca metropoli'a romana transilvana s'aru fi infintiatu prin serbi? Intr'adeveru, noi nu putemu cuprinde cu mintea, cum s'aru fi potutu intempla, cá intr'o tiéra locuita din vechime de Romani si nici odata de Serbi, precum e Ardelulu sa se fi fundatu metropoli'a celoru dintâiu prin Serbi? La finitul vécului 16. nici nu au fostu venitu inca Serbii in locurile, care astadi suntu locuite de ei in provinciele austriace, — cum le aru fi fostu loru dara cu putintia, cá sa fundeie in acelu tempu ierarchi'a romana in Transilvania?! Noi scimu din contra — si acést'a o documentédia istori'a nóstra nationala si a patriei nóstre destulu de apriatu —: ca ierarchi'a or-

todosa romana transilvana, pentru a carei restaurare se rîga acum Romanii, nu 'si trage inceputulu seu numai din vîcuku 16, precum afirma acelu articlu, ci inca din tempurile cele mai vechi ale crestinismului, dela Romîni. Apoi noi suntemu in stare a anumi nu numai trei, dupa cum destulu de reu vrî sa crîda acelu autoru, ci unu numeru cu multu mai mare de metropoliti, cari sediura in scaunulu metropolitanu romanu alu Ardelului, si anumu: pre metropolitii Ioaniciu 1479, Stefanu I. 1557, Joanu 1599, Genadiu 1627, Ilie 1637, Stefanu II. 1643, Danielu 1651, Sav'a III. 1656, Josifu 1680, Joasafu 1682, Sav'a IV. 1684 s. a. Cutesa-va autorulu articlului a afirma, ca si acesti metropoliti inca aru fi fostu serbi? — ca asiâ dîra metropoli'a romana din Ardelu aru fi fundata de serbi la finitulu vîcuku 16, si ca numai trei romani aru fi siediutu in scaunulu metropolitanu din Ardelu?

E adeveratu, ca in Ardelu in tempulu indicatu servitiulu ddiiescu se tiea in limb'a slavîna; dara de aci nu urmîdia nici decum, ca ierarchi'a inca aru fi fostu slava, tocm'a precum nu urmîdia si nu se pîte deduce astadi dela impregiurarea, ca in bisericile cele catolice ale Germaniei servitiulu ddiiescu se tiea in limb'a latina, — ca credinciosii aceluor biserice nu aru fi de nationalitate germani. Ca sub decursulu unui vîcu intregu se tienî in biseric'a nîstra servitiulu ddiiescu in limb'a slava, 'si are motivulu cu totulu airca, ceea-ce socotimu a fi de prisosu a mai amentî aci. Totu astfelu se are lucrulu si cu cele-lalte eparchii romane sufragane ale metropoliei ardelene, precum si cu aceea a Bucovinei. Apoi nu ne putemu din destulu mirî, cum de autorulu potî sa afirme chiaru si despre acîst'a din urma, ca aru fi fundata de Rusi, pre cîndu e in deobsce cunoscutu, ca aceea inainte de anesarea Bucovinei la Austri'a cî parte integitîre a Moldovei se tiea din vechime de metropoli'a moldovîna?

Lasîndu la o parte retacirile cele-lalte mai pucinu insemnate istorice ale autorulu desmentionatulu articlu in privintî'a acîst'a, trecemu la a dou'a parte a acelu'a."

II. „N. P. Ce se atinge de modulu restaurarei metropoliei si de despartirea ierarchiei romane de cea serbîsca, se dechiara articlulu lui „Serbski Dnevnic“, ca serbii si aci „cu multu mai pucinu suntu intielesi cu puntulu de manecare luat de reprezentatiunea romana.“ Specialmente elu este in contr'a con-

gresului romanu cerutu in representatiune si a consemnarei comunelor romane din Banatu prin episcopulu Siagun'a, si apoi adauga: „ca modulu propusu, din partea Romaniloru, aru lovi dèdreptulu in canóne, aru jigni autonomi'a bisericesca si drepturile positive ale poporului serbescu. Dupa intielesulu chiaru alu declaratoriului art. 21. au de a fi reprezentate la congresulu serbescu si acele diecese, in care locuescu romani, si aceste suntu a Aradului, Timisiórei si Versietiuului. Fara contielegerea congresulu nostru nationalu in privinti'a acést'a nu se potu face schimbari. O astfelu de consemnare si eschidere a comunelor ce se tienu legalmente de congresulu declaratoriu serberscu Noi remanemu asié daru pre langa vechi'a lege fundamentala: spre deslegarea referintieloru nóstre bisericesci internationale, sa se conchiame congresulu declaratoriu consantitu prin usulu de o suta de ani etc.“

La acestea raspundemu, ca autorele articolului se afla in mare retacire, déca se provóca elu in privinti'a acést'a la declaratoriulu loru si la congresulu loru nationalu serbescu declaratorialu si pre acést'a lu socotesce de autoritatea competenta si decidátore in caus'a subversante. Se aretà deja in acésta fôia, ca Romanii se lipsira de ierarchi'a loru bisericesca si se supusera iurisdicțiunei nou createi metropolii carlovitiene, numai in urm'a impregiurari-loru celoru nefavoritóre prin mesuri politice. E doveditu cá lumin'a sórelui mai departe, ca ierarchi'a bisericesca romana cea apesata nu se subordinà nici odata legalmente, adeca canonicescce metropoliei serbesci séu congresulu nationalu serbescu declaratorialu. In fine se scie in deobsce, ca Romanii nu recunoscuro nici odata metropoli'a carlovitiéna de legala si canonica pentru ei, ci totdeún'a numai de o metropolia eschisivu a Serbiloru éru congresulu loru declaratorialu de unu congresu nationalu érase eschisivu serbescu. Cu ce dreptu dara voiescu fratii nostri serbi a ne tiené pre noi Romanii de supusi ai metropoliei carlovitiene pentru noi anticanonice séu ai congresulu nationalu serbescu?

Ierarchi'a bisericesca romana, pentru a carei'a restaurare se róga Romanii este cu multu mai vechie, cum se aretà, decâtu cea serbésca; ea esistá deja inainte de infiintiarea celei serbesci, — aceea-si nu se póte deci socoti nici decum facia cu cea serbésca de subordinata acesteia, ci de coordinata cu aceea in ade-

veratulu întielesu alu cuventului. Fiîndu acést'a asiá, cum potu daru fratii serbi afirmá, ca congresulu nationalu serbescu aru fi aci autoritatea competenta decidietóre, si ca prin urmare actele aceluí'a aru fi avendu pîntu noi putere obligatóre? Ierarchi'a nóstra bisericésca romana este mai incolo canonica, fiîndu ca ea e recunoscuta cá atare de catra biseric'a ecumenica; ea esista inca si astadi dupa canóne, fiîndu ca bisericesce ea nu s'a desfiintiatu nici odata. Dens'a se suprimà numai prin mesuri politice in urm'a sistemii de persecutiune ce domnì mai nainte, si noi nu avem decátu a ne ruga numai pîntu redicarea aceluor mesuri politice ce o apésa inca, care indata ce aru inceta, ea, ierarchi'a cea vechia bisericésca romana ce a esistatu odata si dupa canóne si astadi esiste, indata s'aru ivi éراسi întréga, autonóma si de totu nedepedinte de altele ori cari, si si-aru continuá mai departe activitatea sa bisericésca.

Odata recunoscutu acestu adeveru biserico-istorisu din partea fratiloru serbi, tóte cele-lalte asertiuni nefundate cadu de sine-le.

Intrebarea pusa de autorulu articolului in privinti'a despartirii ambeloru biserici: ca adeca este sa se faca acést'a totalu, ori pre langa retienerea comuniunii bisericesci sinodale? — respundemu: ca despre unu sinodu comunu, la care sa fia reprezentate ambele ierarchii bisericesci, nici vorba nu póte fi; ci despartirea ierarchieloru, adeca a administratiunei ambeloru biserici trebuie sa fia de totu, remanendu nevatemata uniunea dogmatica, carea si in viitoriu va remanea intre amendoua. Acést'a este o urmare firésca a institutiunei nóstre bisericesci; pîntu ca dupa institutiunile bisericeii nóstre ortodoxe fia care comuna bisericésca séu parochia e autonóma, ea administra de sine afacerile sale interne bisericesci séu parochiale, de totu independinte de ori ce alta comuna bisericésca.

Totu asié se are lucrulu si cu protopopiatele, fiecare din acestea si administra afacerile sale protopoposci interne éراسi independinte de alte protopopiate. Aceeasi relatiune se afla mai incolo si la episcopii, si pîntu aceea fia care episcopia este de a se socoti de totu independinte de altele in administrarea propria a afaceriloru sale interne, va sa dica de autonóma nesubordinata nici unei elte episcopii. Totu asié si cu metropoliile, prin con-

secintia si cu cea romana facia cu cea serbésca. Ambe acestea nu se potu socoti între sine decâtu cá autonóme, nici un'a subordinata cei'a-lalte, ci fia care de sine statatóre, cá nisce autoritati bisericesci sie-si coordinate, si pentru aceea si administratiunea afacerilor lor interne bisericesci, inca trebuie sa fia autonóma, de totu independente de cea-lalta ierarhia bisericesca, va sa dica de totu despartita.

Acestea suntu parerile si convictiunile Romaniloru basate pe canóne, pe dreptulu istoricu alu bisericeii nóstre, si pe adeveratele lipse si trebuintie in privinti'a restaurarei metropoliei romane ortodose si a despartirei ierarhiei ei bisericesci de cea serbésca, pe care noi le recomandam fratiloru serbi spre considerare. Din acestu punctu de vedere amu privitu si amu chiarificat noi Romanii totu-déun'a caus'a nóstra bisericesca, si suntemu deplinu convinsi, ca noi prin acést'a aflandu-ne pe terenulu celu mai legalu si mai canonicu, nu vatemámu nici drepturile ierarhiei serbesci, nici ale congresului nationalu serbescu declaratorialu. Déca daru fratiloru serbi le jace la inima binele bisericeii ortodose, apoi eunósca si ei in fine, ca acestu modu de deslegare a causei nóstre bisericesci este uniculu canonicu, mai securu si mai potrivit.

XI.

Ultimii pasi pentru restaurarea vechiei metropolii a Transilvaniei.

In a. 1864, in 22. si urmatóarele díle ale lunei lui Maiu se tienù alu treilea sinodu diecesanu alu Romaniloru ortodosi din Transilvani'a, conchiamatu si presieditu de episcopulu diecesanu bar. Siagun'a. In acestu sinodu se desbatù de nou între alte afaceri bisericesci, scolare si fundationale si cestiunea metropoliei.

Anumitu la p. 13 lit. d. alu protocolulu sinodalu se afli urmatóarele:

„Pré santi'a sa (episcopulu presiedinte) incunosciintiédia pre sinodu, in legatura cu conclusulu sinodulu din a. 1860. §. 12. ca din partea in. presidiu alu cancelariei aulice transilvane se incu-

nosciință în 29. Iunie 1863. nr. 563. ca maiestatea sa, cu privire la rugămîntea ce pîrsanți'a sa împreuna cu pîrsantitul dn. episcopu alu Aradului Procopiu, si cu mai multi deputati români au asternutu pîrnaltului tronu în 15 Martiu 1862, s'a înduratu pîrgratiosu a se dechiara prin autografulu pîrnaltu din 25 Iunie 1863, ca intențiunea maiestatei sale este, că pentru Romanii de biseric'a gr. orientala sa se înfiintiedie o metropolia independenta, coordinata cu cea serbésca. Inse înainte de a se decide de maiestatea sa, ca acea metropolia sa se estinda de-ocamdata numai asupr'a marelui principatu Transilvani'a, séu indata acum si asupr'a Romaniloru de religiunea gr. or. din Ungari'a, provóca în. presidiu alu cancelariei aulice în urm'a pîrnaltei demandatiuni pre pîrsanți'a sa spre a'si da parerea în ambele directiuni. Cu privire la parerea în directiunea prima poftesce în. presidiu alu cancelariei aulice, că pre langa observarea prescrieriloru canonice sa se deslucésca urmatóarele întrebări: 1. unde aru fi sa fia resiedinti'a metropoliei? 2. sa fia numai unulu séu mai multi episcopi sub acésta metropolia? 3. unde aru fi sa fia resiedintiele episcopieloru sufragane, si cum sa se defiga cercurile loru teritoriale? Mai incolo sa se estinda deslucirea acésta: 4. la cestiunea de dotatiune, si la procurarea mediulóceloru de lipsa spre aceea, precum si 5. la tipulu si modulu, în care va avea de a se asterne propunerea la maiestatea sa în privinti'a denumirei atátu a noului metropolitu, câtu si a noiloru episcopi.

Éru în cea-lalta directiune s'a cerutu dela pîrsanți'a sa, că sa aráte mediulócele si cararile, cum s'aru puté efeptuí mai bine, si fara de vatemarea drepturiloru cascigate, separarea Romaniloru din Ungari'a de legatur'a metropoliei serbesci din Carlovitiu, precum si erigerea metropoliei celei noue si comune din Ungari'a si Transilvani'a, si a raspunde la urmatóarele întrebări: 1. unde aru fi sa fia resiedinti'a metropoliei? 2. câti episcopi sufragani aru fi de a se subordina acesteí metropolii? 3. unde sa fia resiedintiele episcopiloru? si cum sa se defiga cercurile loru? 4. cum s'aru puté deslega cestiunea dotatiunei? si cum s'aru puté procurá mediulócele necesarii spre acestu scopu?

Pîrsanți'a sa comunicandu cuprinsulu hartiei în. presidiu alu cancelariei aulico-transilvane cu câti-va fruntasi din cleru si poporu, si întielegundu si parerile loru, a datu deslucírile cerute

numai in un'a directiune, privitoare la un'a metropolia pentru toti Romanii de religiunea gr. or. din staturile Austriei, si de punctu de manecare 'si luà atatu canónele positive bisericesci, câtu si dreptulu istoricu, si petitiunile colective ale celoru trei senatori imperiali din 21. Augustu 1860. si ale reprezentantiloru tuturor Romaniloru de religiunea gr. or. din statele maiestatei sale din 15. Martiu 1862, care tóte cuprindu dorintiele flagrante ale tuturor Romaniloru din Austri'a."

Mai incolo la p. 14. aceleia-si protocolu aflàm acelea :

„Pre santi'a sa par. episcopu impartasiesce sinodului, ca din partea cancelarii aulice transilvane a primitu in 28. Martiu a. c. nr. 137. insarcinarea, de a provocá sinodulu, cá acest'a sa-si dee parerea sa despre aceea, ca óre nu s'aru puté tiermuri o metropolia independinte pentru Romanii de religiunea gr. or. numai la marele principatu alu Transilvaniei? si a-si dá parerea sa asupr'a punteloru citáte in prim'a parte a p. d. din §-lu precedinte, — si pune la ordinea dilei desbaterea asupr'a acestui obiectu.

Dupa o consultare destulu de lamurita, sinodulu decide, ca elu dechiara si primesce respunsulu si deslucirile, ce le au datu eselenti'a sa in obiectulu acest'a in Juniu 1863. nr. pr. 282. tóte de ale sale, reflectandu numai, ca elu crede, ca dreptulu de a decide asupr'a resiedintiei metropolitane, cade in competinti'a sinodului metropolitanu. Mai incolo decide sinodulu, cá sa se substérna din nou o rugaminte préumilita la maiestatea sa din partea sinodului, cá sa se resólve câtu mai curendu petitiunea colectiva a Romaniloru de religiunea gr. or. din statele maiestatei sale, pentru reinfintiarea metropoliei nóstre, si spre acést'a a se alege o comissiune."

Petitiunea pregatita de comissiunea alésa si primita de sinodu este acést'a :

„Maiestatea Ta c. r. apostolica. Pre inaltiate imperate si mare principe! Din descoperirile facute din partea escelentiei sale présantítului parintelui nostru episcopu Andreiu baronu de Siagun'a, a intielesu sinodulu pré umilitu subscrisu, ca maiestatea ta c. r. apostolica te-ai induratu pre gratiosu, in urm'a petitiunei asternute prin pré santitii episcopi Andreiu baronu de Siagun'a alu Ardelului, si Procopiu Ivacicoviciu alu Aradului, impre-

una cu mai multi deputati romani gr. orientali din Ardelu, Banatu, Ungari'a, si Bucovin'a in 15 Martiu 1862, a te declara prin prealtulu autografu din 25. Juniu 1863. ca intentiunea prealta a maiestategi tale c. r. apostolice este, cá pentru Romanii bisericegi gr. orientale sa se infintiedie un'a metropolia de sine statóre coordinata.

Mai incolo ni se impartasi inse si aceea: ca mai nainte de a se decide prin maiestategi ta, ca fire-arú óre de a se restringe deo-camdata acea metropolia numai la marele principatu Transilvani'a, ori de a se estinde aceea-si acum indata si asupr'a Romaniloru tuturor de religiunea gr. or. din Ungari'a? — a-i aflu de bine a provocá pre par. episcopulu nostru, cá sa-si dee o parere motivata in ambele aceste directiuni, ceea-ce si urmá din parte-i, inse numai in un'a directiune si adeca in aceea, cá metropolii'a cestionata sa se estinda acum indata asupr'a tuturor Romaniloru de religiunea gr. orientala din tierile maiestategi tale, si remanendu acum cá si sinodulu acest'a in urm'a unei provocari noue urmate din partea in. cancelarii aulice transilvane inca sa se dechiare in privinti'a acest'a si anumitu in directiunea dintaiu.

Noi trebuie sa marturisimu, ca pre cátu ne imbuca prealt'a resolutiune a maiestategi tale in privinti'a infintiarei unei metropolii romane gr. or. independente si coordinate cu cea serbésca, pre atát'a ne implú inimile de intristare provocarea de a ne dechiará in acele directiuni, va sa dica si in privinti'a restringerei de-o-camdata a metropoliei infintiaunde numai la marele principatu alu Transilvaniei, de óre-ce impregiurarea acest'a ne insufla o grije si o temere chiaru, ca cererile cele multe si dorintiele cele drepte ale pre credinciosiloru suditi ai maiestategi tale, Romani de religiunea gr. orientala, inca suntu departe de realisare, si ca acelea nu se voru implini astfelu dupa cum cere institutiunea bisericegi nóstre, spriginita de credinti'a si alipirea nóstra catra tronulu imperatescu, documentate deja de atâtea ori si prin atâtea sacrificie din parte-ne, ci ca prin urmare o parte a natiunei romane de religiunea gr. orientala din tierile maiestategi tale, va remanea si mai incolo rupta de matc'a ei si subordonata unei ierarhii serbesci anticanonice facia cu coreligionarii romani, ceea-ce aru trage dupa sine nu numai vatemarea canónelor si a

dreptului nostru istoricu bisericescu, ci si a convingerei religiöse a aceluia Romanii.

Pentru aceea sinodulu acest'a, de si apröba si elu din parte-si toti pasii facuti de présantitulu nostu episcopu pana acum in privinti'a restaurarei metropoliei nöstre, si prin urmare si parerea ce si-o dedü acelasi la insarcinarea maiestatei tale numai in a dou'a directiune, ca adeca metropoli'a sa se estinda acum indata asupr'a tuturor Romaniloru de religiunea gr. orientala, potrivit cereriloru nöstre de pana acum, — si de si-lu rugä mai incolo, cá acésta dechiaratiune préumilita a nöstra sa o aduca pre cararea sa cátu mai curendu la cunoscinti'a pre'nalta a maiestatei tale: totusi, sinodulu pre umilitu subscrisu nu se póte retiené de a nu indreptä totu odata si o petitiune noua catra tronulu Maiestatei tale, rugandu-se pre umilitu, cá sa te induri Maiestatea ta, pre langa incuviintiarea petitiunei asternute Maiestatei tale in 15. Martiu 1862 prin episcopii si deputatii romani de religiunea gr. orientala din Ardelu, Banatu, Ungari'a si Bucovin'a, a ne concede cátu mai curendu reinfiiintiarea metropoliei nöstre cu estinderea acum indata asupr'a tuturor conationaliloru si coreligionariloru nostri din tierile amentite, cá asié sa ne putemu si noi constitui odata bisericesce, in sensulu canóneloru bisericeii nöstre.

Acést'a ne vedemu constrinsi a o cere dela Maiestatea ta cu atátu mai vertosu, cu cátu:

I. Ne dechiararamu serbatoresce in mai multe renduri, ca noi prin restaurarea vechiei nöstre metropolii nu avemu in cugetu a introduce nici o nouetate in biserica nöstra, ci numai aceea, ce amu avutu si mai nainte, si ce perduramu numai in urm'a mesuriloru celoru siluitóre politice, casionate prin vitregitatea timpuriloru trecute; pentru ca noi avuramu norocire a documenta inaintea Maiestatei tale, in petitiunile nöstre de mai nainte, prin nenumerate si neresturnavere argumente, pana la evidentia, ca noi amu avutu metropoli'a nöstra canonica si legala cu scaunulu ei in Ardelu, de care s'au tienutu toti Romanii din Ardelu, Ungari'a si Banatu pana la inceputulu vecului alu 18, cându aceea incetä de a mai esiste, inse numai politicesce, éru nu si bisericesce, càci bisericesce nici odata n'a incetatu, ci ea esiste inca si astadi.

Acestu adevăru istoricu nici odata nu s'a trasu la îndoială din partea regimului Maiestății tale.

II. Întru asemenea ne luăramu voia de nenumărate ori în petitiunile asternute Maiestății tale a cită canónele bisericii noastre, care nu numai că ne dau dreptulu, daru încă ne și demăndă strinsu și sub grea răspundere restaurarea metropoliei noastre, ceea-ce că nesce eredi credincioși ai bisericii și strămosiloru noștri trebuie să și împlinim.

III. Legăturile sclavismului timpurilor trecute, care tie-neau ferecata că pre o sclavă biserică noastră, se sferimăra deja pentru toți tempii prin iubirea de dreptate a Maiestății tale, și astăzi, cându pretutîndine domnesce libertatea confesională, și biserică noastră încă este egală îndreptățită și autonómă: restrîngerile și asupririle religioase numai potu avea locu, și prin urmăre și legăturile, cu cari se legă metropolia noastră cea veche în urmă ordinațiuniloru prenalte din 30. Sept. și 9. Oct. 1783. încă se ridică.

IV. Restaurarea metropoliei noastre în chipulu celu vechiu canonicu și după dreptulu ei istoricu, nedisputăveru, nu învólve și nu pôte învólve nici o vătămăre a drepturiloru altoru biserică.

V. Maiestatea ta c. r. apostolică însu-ți te-ai înduratu deja în două rânduri a te enunția în principiu pentru înființarea unei metropolii române gr. orientale, și adevărat odata în 25. Sept. 1860. prin rezoluțiunea pre naltă la rugărea celoru trei senatori imperiali: episcopulu Andrei bar. de Siagun'a, Andrei de Mocioni și bar. Nicolău Petrino, dechiarăndu parintesc: că nu esci neaplecătu înființării unei metropolii române, — éru a două ora prin rezoluțiunea pre naltă din 25. Iunie 1863, menționată la începutulu rugămîntei acesteia.

Astfelu standu lucrulu, vă să dica, avendu noi în privinția cererii noastre de față dreptulu istoricu, canonicitatea și legalitatea documentate asie de evidentu pe partea noastră, și fiindu pre langă acestea biserică noastră astăzi egală îndreptățită și autonómă: suntemu nutriți de acea speranția tare, că motivele împedătoare la restaurarea metropoliei, recunoscută în principiu și de Maiestatea ta, cătu mai curendu se voru redică și asiă curendu ne vomu vedea neîmpedecăți întru organizarea și constituirea canonică a ierarhiei și bisericii noastre preste totu, — că și noi,

precum toate popoarele de sub sceptrulu Maiestatei tale, nu vomu fi lipsiti in privinti'a bisericesca de salutarele consecintie ale egalei indreptatiri confessionali, proclamate si garantate asié de serbatoresce depre tronulu imperatescu, si ca curendu ne vomu bucura si noi de dreptulu nostru bisericescu, ce ni-lu dau asiediamintele cele positive ale bisericei nostre si istori'a ei.

Maiestate! Romanii de religiunea gr. orientala din tierile Maiestatei tale suntu de aceea convictiune, ca a batutu si pentru ei ór'a deplinei eliberari bisericesci, si n'au perdutu speranti'a, ca Maiestatea ta c. r. apostolica, facia cu credinti'a si alipirea loru de tronulu imperatescu, documentate pana acum totu-dé-un'a cu mii de sacrificie, nu vei mai suferi, cá ei sa mai remana si mai incolo in privinti'a bisericesca intr'o stare abnorma, anticanonica si de totu necajita, ci te vei indura pre graciosu, ale implini dorintiele loru cele ferbinti si in privinti'a acést'a, si a sterge lacrimile pe care ei de multe diecenii le varsa inaintea tronului Maiestatei tale.

Pentru aceea sinodulu acést'a renoindu-si pre umilit'a sa rugaminte mai susu mentionata, remane pentru totu-de-un'a cu cea mai profunda credintia si devotiune. Ai Maiestatei tale, pana la morte credentiosi suditi. Din sinodulu diecesanu alu bisericei gr. or. tienutu in Sibiu in 22, si urmatóarele dile ale lunei lui Martiu 1864.“¹⁾

Acestea se petrecura in Transilvani'a, la care mai adaugemu inca, ca episcopulu Siagun'a, carele cum se scie din cele de mai susu inca era pofritu a participá la sinodulu episcopescu din Carlovitiu, tienu mai intaiu o conferintia in privinti'a acést'a, inainte de plecare, cu mai multi fii sufletesci din cleru si mireni, si acesti'a cu totii lasara la bun'a chipsuintia a densului de a participá ori nu la sinodulu numitu, si participandu — firesce numai la pertractarea cestiunei despre metropoli'a nostra — de a vorbi si de a intreprinde toate, dupa cum va afla insusi mai bine.

¹⁾ A se vedé toate acestea in „Actele sinodului diecesanu din a. 1864.“ tiparite in tipografi'a archidiecesana.

Éra in Ungari'a si Banatu, fratii nostri romani din aceste tieri, cari si pana acum luptára umeru la umeru cu noi transilvanenii, oferinduli-se acum o noua ocasiune bine venita, pentru de a-si manifestá firm'a si solidari'a loru dorintia in caus'a bisericesca preste totu, inca si-implinira detorinti'a cum se cuvinea. Lauda sa dàmu ceriului, pentru solidaritatea si barbatf'a ce domnira si acum in asta privintia intre fratii nostri banatieni si ungureni!

Dara nici ca se putea altmintre facia cu starea cea deplorabila in care se aflau ei pe atunci, pe care pré nimeritu o descrise unu eruditu barbatu nationalu din Banatu in modulu urmatoriu:

„Ierarchi'a serbésca, parte mare urgisita de insisi serbii — unu testimoniu infricosiatu de increderea filoru in parinti! — ierarchi'a serbésca, dicemu, continua vechile sale apesari, vechiulu seu indeferentismu. Preotii romani, sub episcopi si chiaru si unii protopopi serbi, stáu in lupta necurmata si neegala cu ignorantia si cu lips'a. Scolele romane nu numai lasate in man'a sortii, daru pare ca in adinsu eráu impedeate in desvoltarea loru naturala. Poporulu selbatacindu-se pe di ce merge in cunoscintie si in moravuri, — tinerimea mergundu catra unu venitoriu greu, pentru care i aru fi lipsitu puterile morale si materiale spre a le suportá, — apesari din afara, apesari din launtru, apesari chiaru dela ai sei. Pre langa acestea sa nu uitamu, ca tocm'a anii acesti din urma erau cei mai de ispita si cei mai seducatori pentru Romanii ortodosi din aceste parti; caci nerodindu-le tiarinile ajunsesera la o fómete cumplita, estraordinaria, si partea unita folosindu-se si de acésta ocasiune, 'si tinse rociulu seu in alungulu Banatului, si prin mediulóce vile, prin bani si altele asemenea turburá pacea nesuindu cu totu adinsulu la venarea inimeloru banatiene. Proselitismulu era in flóre. O impregiurare acést'a, carea impreuna cu altele de siguru nu va remanea nesbiciuita in istori'a nationala. Fericiti, de trei ori fericiti fratii nostri, cari nu se lasara a se amagi si a se supune ispiteloru. Lauda tie inteligintia romana, carea ti-ai cunoscutu missiunea si ti-o-ai si sciutu implini! Éca posomoritul, dèru adeveratulu tablou alu starei fra-

tiloru nostri din Banatu si Ungari'a! In adeveru erá a unspre-diece'a óra, cá sa se deslege, — ori sa se taie nodulu acest'a, ce cá un blastemu vechiu tiea legat doue natiuni, cea romana si cea serba etc."

Diseramu ca fratii ungureni si banatieni inca 'si implinira detorinti'a cum se cuvine; cáci pentru 1. Augustu acel'asi anu congresulu serbescu electivu si sinodulu episcopescu erau conchiamate la Carlovitiu, si fratii nostri, credenciosi concludeloru loru conferentiali si manifestatiuniloru generali romane, se abtiena delá alegeri. Ei alésera ce e dreptu reprezentantii loru prevediuti cu credentionalele necesarie, inse nu pentru de a participá cá atari la congresu, ci numai pentru de a se infacisiá si a promová acolo caus'a metropoliei romane. Si in adeveru asiá se si intemplá; cáci la deschiderea congresului serbescu, in 1. Augustu, ce erá conchiamatu pentru alegerea arhiepiscopului si metropolitului serbescu, se infacisiara in Carlovitiu si reprezentantii Romaniloru banatieni si ungureni, in frunte cu episcopulu Aradului Procopiu Ivacicoviciu, si presentandu-se in corpore comisariului imperatescu generalului Josifu baronulu Philippovics de Philippsburg in modu serbatorescu, i imanuara o dechiaratiune catra densulu si unu memorialu catra imperatulu de cuprinsulu urmatoriu:

a) Dechiaratiunea reprezentantiloru romani catra comisariulu imp. gener. Philippovics:

„Ilustrissime d-le generalu, comisariu imp. r. alu congresului! Umilitu subscrisii deputati alesi, precum se vede din credentionalele predate la loculú convenitu, din partea poporatiunei romane si a clerului romanu din diecesele Aradu, Timisiór'a si Versietiu, la congresulu nationalu iliricu conchiamatu din orendual'a prénalta pre diu'a de astadi pentru alegerea arhiepiscopului si metropolitului de Carlovitiu, — ne tienemu de cea mai santa detorintia, a dechiará prin acést'a in tóta supunerea, cumca noi, considerandu, ca s. biserica ort. orient. dupa fiinti'a ei esterna —

e biserica nationala, si ca ei — fiindu ea chiamata in urm'a determinatiuniloru prénalte, de a conduce cultur'a poporului si instructiunea publica, caracterulu nationalu, déca va cá sa corespundia missiunei sale inalte, nu e iertatu si nu póte sa-i lipsésca; considerandu, ca ierarchi'a de Carlovitiu, cá metropolia séu cá patriarchatu, dupa privilegiile serbesci si mai cu séma dupa caracterulu ei inherente istoricu si facticu — e o adeverata ierarchia serbésca nationala, si dupa dorinti'a comuna in multe moduri espresa si interesele intetitórie ale natiunei serbesci, trebuie sa remana curatu nationala serbésa; considerandu, ca scaunulu metropolitanu nationalu serbescu, dupa canónele bisericesci, pe dreptu si dupa cuviintia, nu e iertatu si nu se póte inlocui, decâtu numai prin reprezentantii alesi ai natiunei serbesci si cu individi apti de nationalitatea acést'a, si ori ce incurgere straina, táia in dreptulu nationalu si in interesele natiunei serbesci; considerandu, ca poporatiunea romana din cele trei diecese ort. orient. Aradu, Temisiór'a si Versietiu, care numera unu milionu de suflete si care singura face cu multu mai multu decâtu o jumetate din in-tréga poporatiunea ort. a celoru optu diecese, ce se tienu de congresulu iliricu, — de si are acela-si simvolu alu credintiei cu Serbii, si dupa acést'a, precum si in urm'a mai multoru relatiuni recipróce, de si are mai multe puncte de atingere mai de aprópe si aceleasi interese cu natiunea serbésca, totusi nu se tiene nici decâtu de biseric'a nationala serbésca, si nu tinde dupa interese de cultura si desvoltare nationali bisericesci, ci din contra posede biseric'a sa propria, romana nationala dupa fienti'a-i esterna cu totul deosebita, si cultur'a si desvoltarea voiesce si trebuie sa si-o mediulócésca naturalmente precum si in spiritulu bisericeii sale, in limb'a sa propria romana cu totul deosebita de cea serbésca, spre scopulu acést'a inse ierarchi'a serbésca nationala, dupa insusirea, destinatiunea si practic'a ei comprobante de pana acum, nici decatu nu póte corespunde; considerandu, ca Romanii gr. or. din monarchia preste totu, si cei din Banatu in specie, s'au incorporatu la ierarchi'a serbésca nationala din Carlovitiu, precum se scie, numai in modu necanonicu prin puterea lumésca, la intarirea evineminteloru de pela capetulu seclului 17. si inceputulu secl. 18. de buna séma numai cu intentiune nobila pré nalta, adeca spre folosulu si prosperarea ambeloru natiuni, care incorporare

inse in decursulu timpuriloru, abstragundu dela firea-i necanonica, s'a desvoltatu si aretatu fôrte nefolositoria, ba de comunu pericolôsă; considerandu, ca scopulu ierarchiei bisericesci de Carlovitiu, nici decâtu nu pôte stă in periclitarea si debilitarea ortodossiei prin impiedecarea instructiunei romane poporali, a progresului Romaniloru, a luminarei si civilisatiunei poporului romanu preste totu; ierarchi'a nationala serbésca inse a servitu scopului acestui'a pan'acum in o mesura ce s'a facutu de proverbu, spre celu mai mare necasu si spre necomputabil'a scadere a ambeloru natiuni si a bisericei loru comune; considerandu, ca chiaru din respectulu abnormitatiloru si inconvenientieloru acestoru triste, ce neodichnescu consciinti'a fiacarui credinciosu, natiunea romana din tôte partile monarchiei la tôte ocaseunile ce i se oferira, in parte si tóta, precum in a. 1850 dieces'a Aradului prin sinodulu diecesanu tienutu atunci, apoi dieces'a transilvana prin repetite sínóde diecesane, regimentulu banatianu romanu de granitia in a. 1851, prin tôte comunele lui, in fine si mai cu séma dupa esîrea din viétia a s. s. patriarchului serb. Josifu bar. de Raiacic in primavér'a a. 1862, prin o deputatiune numerôsă si vediuta cu cei doi episcopi din Transilvani'a si din Aradu in frunte, — se rogă pré umilitu de Maiestatea sa c. r. apostolica pentru pré gratiós'a ajutorare prin restaurarea metropoliei de demultu, romane nationale, si aceste rugaminti pre umilite se afla inca in pertractare si-si ascépta resolvarea finala; considerandu, ca Maiestatea sa c. r. apostolica pré gratiosulu nostru domnu si rege, s'a induratu pré parintescu in pré nalt'a scrisóre de mana din 27. Sept. 1860. in urm'a petitiunei predate in acésta directiune de catra cei trei consiliari imp. estr. din Banatu, Bucovin'a si Transilvani'a a asigurá, ca pré naltu acelasi, nu e neaplecatu la redicarea unei metropolii romane ort. orientale; éru in pré nalt'a scrisóre de mana din 25. Juniu 1863 indreptata catra esc. sa d. ministru si cancelariu aulicu, conte Nadasdy, s'a induratu a dechiará in cestiunea acést'a mai determinatu, ca intentiunea pre naltu aceleuia-si e „de a se radica pentru Romanii bisericei gr. neunite, o metropolia de siné statatóre, coordinata cu cea serbésca;“ considerandu, ca Romaniloru, totu-deun'a si in tôte impregiurarile neconditionatu credinciosi Maiestatei sale si gloriosiloru antecesori ai pré naltu aceleuia-si cuventulu adoratului loru monarchu le-a fostu, le este si

le remane totdeun'a santu, carui'a se incredu cu tóta securitatea si a carui indeplinire de aprópe chiaru pentru aceea o ascépta cu cea mai deplina incredintiare; ca asié déra, — in urm'a pre naltéi acesteia intentiuni atât de deschisu, chiaru si detiermuriu câtu si marinimosu si gratiosu espresé, precum si in urm'a argumenteloru si fapteloru positive — dupa parerea nóstra fôrte importante — mai insusu desfasiurate, — Romanii nu potu si nu le e iertatu nici decátu dupa dreptulu canonicu sa considere de archiepiscopulu si metropolitulu seu, pre archiepiscopulu si metropolitulu ce e de a se alege acum in Carlovitiu, si inca cu atât mai pucinu, càci ei (Romanii) in congresulu nationalu iliricu in fapta abiá, dupa nume inse de locu nu-su reprezentati, de óre-ce ei, de si dupa cum e cunoscutu — formédia jumetatea cea cu multu mai mare a ortodocsiei nemediulocitu concentrate pana acum la Carlovitiu, dupa unu usu arbitrariu, care n'are nici o basa de dreptu si cuviintia, introdusu si sustienutu chiaru de ierarchi'a serbésca, suntu reprezentati dela câte 60—70,000 de suflete cu câte unu deputatu, pre cându fratii lor Serbi au dela câte 13—14,000 de suflete câte unu deputatu, si suntu asié dara in comparatiune cu Romanii, chiaru de cinci ori reprezentati, — o situatiune nepotrivita, care s'a recunoscutu destulu de chiaru si in pré nalt'a scrisóre de mana a maiestatei sale c. r. apostolica catra fostulu patriarchu Josifu bar. de Raiacic, si care nu póte sa fia decátu spre batjocur'a natiunei romane si a celoru mai sante interese bisericesci si scolari ale ei; considerandu, ca o participare ori câtu de mica a poporului romanu cá atare, resp. a mandatariloru lui la alegerea metropolitulu de Carlovitiu, precum aru taiá ea de un'a parte in dreptulu propriu alu sororei natiuni serbesci, chiaru asié de alta parte s'aru paré a intemeiá unu dreptu logicu si politicu séu moralu pentru alesulu principe bisericescu asupr'a Romaniloru, asupr'a bisericeloru si scóleloru lor, cari ambe consecintie noi, dupa consciintia si simtiulu nostru de dreptu, in urm'a respectului si amórei nóstre sincere catra sor'a natiune serbésca si in urm'a semtieminteloru poporului nostru noue bine cunoscute, — ne tienemu de detorintia a le incungiurá cu tóta acurateti'a;

Considerandu asié daru tóte aceste momente ponderóse, — nice decátu nu ne semtímu aplecati, de a luá parte la alegerea

archiepiscopului si metropolitului din Carlovitii, din contra constatam aici solenelminte si cu toate consecintiele posibile — caracterulu curatu nationalu serbescu alu adunarei de alegere, precum si alu principelui bisericescu ce lu va alege, cu deosebire inse si cu tota seriozitatea corespundietoria ponderositatii lucrului trebuie sa accentuam, ca chiaru de aici e evidente, cum-ca doue milioane de supusi credinciosi si plecati Maiestatei sale din nationalitatea romana de religiunea gr. or. se afla orfani si lipsiti de scutintia, lipsiti de pastoriulu sufletescu supremu si de conducatoriulu scoliloru si educatiunei, si mai cu seama in partile Banatului, unde nu au nici episcopi proprii, ba in multe locuri nici preotii si protopopii sei, suntu aproape de a cade in tr'unu indiferentismu religiosu periculosu si intr'o desperare politica fatala!

Ilustrissime! Aicea trebuie sa observam espresu, cu provocare la motivele insirate, ca declaratiunea acest'a a nostra, si abtinererea nostra dela alegerea archiepiscopului si metropolitului de Carlovitii, nici de cum nu e influinti'a ore carui spiritu de opusetiune seu renitentia, precum aceste totdeun'a au fostu de parte de Romanii credinciosi Maiestatei sale, ci din contra — precum se vede destulu de chiaru din cele premise — e consecinti'a cea mai naturala a consciintiei nostre curate si a sentiului nostru adeveratu de loialitate si dreptate, cu cari nici decatu nu se tnesce, ca noi Romanii sa participam la alegerea unui archiepiscopu si metropolitu menitu pentru natiunea serbesca, cu atatu mai pucinu la alegerea unui metropolitu serbescu pentru natiunea romana.

Cum-ca acestu sentimentu si acesta convingere a nostra e si a intregu poporului romanu documentedia evidinteminte fapt'a, ca poporul romanu acolo, unde locuieste cu totulu nemestecatu cu Serbi, anume in frontier'a Caransebesiului si la Oradea mare, privindu insasi alegerea la congresulu iliricu de inconvenienta au denegat'o aceea formalmente, si de regula numai acolo au alesu deputati si ne au delegatu pre noi ca Romani de reprezentanti conscientiosi ai lui, unde voi a impedece prin acest'a, ca minoritatea serbesca, cea de altmintrea forte neinsemnata, sa nu pasiiesca in numele poporului romanu si sa dea abtinerii lui o expresiune falsa.

Inse nu numai gata, ci forte fericiti amu fi noi si intrég'a natiune romana, de a lua parte la unu congresu nationalu romanu

pentru alegerea unui arhiepiscopu si metropolitu romanu si pentru regularea relatiunilor noastre cu si catra ierarhi'a serbésca, precum si pentru regularea afacerilor noastre bisericesci si scolare.

In fine nu putemu trece cu vederea, Ilustrissime, a nu amentí, cumca noue, de dupa impregiurarile umilitu insirate mai in susu, nu ni se pare pré dreptu si cu cuviintia, cá spesele congresului nationalu iliricu in asemenea mesura sa se repartiésca si asupr'a familielor romane, cari nu suntu reprezentate in acel'a nici dupa nume.

Ne rugamu deci Ilustrissime cu tóta supunerea, cá acésta scrisóre dechiaratória a nóstra pre langa pré umilitulu memorandumu aici alaturatu si pre langa exprimarea loialitatei noastre si a comitentilor nostri celei mai sincere si mai neconditionate, sa bine voiesci a o asterne spre pré gratiós'a cunoscentia si luare in consideratiune a maiestatei sale c. r. apostolice, pré gratiosului nostru domnu. Ai Ilust. Vóstre plecati servi. Carlovitiu 1. Augustu 1864. Constantinu Gruiciu m. p. protop. Haziasiului, deputatu romanu alu diecesei Timisiórei; Joanu Marcu m. p. prot. Lugosiului, dep. rom. alu dieces. Versietiiului; Josifu Belesiu m. p. prot. Totvaradiei, dep. rom. din diec. Aradului; Nicolau Andreeviciu m. p. preotu, directoru scóleloru normali de granitia, dep. rom. din dieces. Versietiiului; Andreiu de Mocioni m. p. dep. rom. din dieces. Timisiórei; Vicentiu Babesiu m. p. cojude la tabl'a reg. in Pest'a, dep. rom. din dieces'a Timisiórei; Georgiu de Fogarasi m. p. advocatu si propr. in Lipov'a, dep. rom. din diec. Timisiórei; Filipu Pascu m. p. protofisc. comitat. Carasiului, dep. rom. din diec. Versietiiului; Ales. de Atanasieviciu m. p. advoc. si propriet. in Lugosiu, dep. rom. din diec. Versietiiului; Sigism. Popoviciu m. p. adv. dep. rom. din diec. Aradului; Laz. Jonescu m. p. adv., dep. rom. din diec. Aradului; Dr. Dem. Hatieganu m. p. adv., dep. rom. din diec. Versietiiului; Aureliu Maniu m. p. adv., dep. rom. din diec. Versietiiului."

b) Memorialulu acelora-si reprezentanti romani catra imperatulul:

„Maiestate imp. reg. apostolica! Pré gratiósse dómne! Noi pré umilitu subscrisii, — in urmarea pré naltului actu de gratia din 14 Juniu a. c., prin care in modu traditionalu s'a conchiematu

pe dîu'a de astadi congresulu nationale iliricu pentru alegerea arhiepiscopului si metropolitului de Carlovitiu — furamu alesi din partea natiunei romane, ce numera unu milionu de suflete, de inteliginti'a si de clerulu ei, cá sa -i fimu reprezentanti legitimi in caus'a alegeri arhiepiscopului, si — precum aráta credintionalele predate de loculu competente — espresivminte ni se facú insarcinarea ce altmintrea de sine se pricepeá, cá noi in numele comitentiloru nostri sa ne radicamu graiulu conformu cu consciinti'a nóstra de crestini; — drept-aceea ne tienemu de cea mai strinsa detorintia, cá in consunantia cu dorintiele loiali bine cunoscute cu interesele pré sante si cu necessitatile imperiöse ale comitentiloru nostri, sa ne deschidemu inim'a cu incredere deplina in antea maiestatei tale imp. regie apostolice pré gratiosulu nostru domnu si parintelui tierii, si din aceste motive cu cea mai adenca stima, cu pietate fiésca sa damu espressiune adevverata si chiaru semtiementelorú ce le pastramu in ea, precum si cugetelorú ce misca si de care se ocupa spiritele nóstre.

Maiestate! Candu Maiestatea ta prin susu laudatulu actu de gratia ai aretatu salutar'a intentiune de principe alu tierii de a redá natiunei serbesci — acestui radiemu multu probatu alu inaltului tronu — pe conducatoriulu supremu alu bisericelorú si instructiunei nationali, de care cu durere a fostu lipsita de trei ani, si totu odata ai binevoitu a-i dá prospecte secure ca curendu se voru regulá afacerile scolare si bisericesci nationale-serbesci; atunci maiestatea ta, prin acést'a deschilinita consideratiune, dovedita facia cu natiunea serbésca, si prin pré nalt'a gratia, ai deobligatu spre multiamita mare si sincera si pre natiunea nóstra romana, care cu natiunea sorora serbésca sta in corelatiuni de aprópe prin mai multe legature putinti — de iubire si de stîma, si prin multe semtieminte comuni si interese egali, participa la sórtea si norocirea ei, de aceea noi ne grabimu a esprime acum cu solenitate multiamit'a nóstra.

Intr'aceea, Maiestate, precum iubirea nóstra catra deaprópele si relatiunile amicali ne indémna a ne bucurá de fericirea coreligionariloru nostri de nationalitate serbésca, si precum eredítele nóstre dispusetiuni loiali ne demânda a esprime cu cuvinte solene semtiemintele de bucuria in antea inaltului tronu alu maiestatei tale a regelui si domnului nostru sa ascundemu (aici se vede ca

lipsesce ceva), câtu de tare ne amu amaritu si ne amu superatu vediendu, cum intr'acelasi tempu, candu in analele imperiului Austriei celui mare — ce se guverna dupa masimele culturai si ale dreptului egale — se însémna unu actu de dreptate si afectu pré'naltu alu Maiestatei tale in favórea nobilei natiuni serbesci, totu atunci o alta natiune numai pucinu brava si plina de merite, si care pelânga acést'a e cu multu mai numerósa, si mai neingrita si mai apesáta, precepemu natiunea romana, inca totu inzadaru suspina si langediesce, nu de ani, ci de diecenie, cerendu totu aceea-si favóre si gratia pré'nalta si totu spre acelasi marretiu scopu; inzadaru nici odata n'a intrelasatu — de câte ori i s'a datu ocasiune — de a radică catra inaltulu tronu bratiele sale cersitóre de aceea-si gratia.

Maiestate! Romanii, ce se tienu de biseric'a ortodosa orientala numera numai in Ungari'a si in Banatu unu milionu de suflete, éra in Transilvani'a si Bucovin'a celu pucinu mai odata atât'a: si acesti Romani cari intre tóte impregiurarile au fostu neconditionatu credinciosi maiestatei tale si gloriosiloru antecesoru ai maiestatei tale, in mare parte suntu lipsiti de secle de supremulu pastoriu spiritualu, de si acést'a autonomia li s'a garantatu si loru tocm'a asiá cá si altoru popóra ale imperiului, — atâtu prin lege, câtu si prin santulu cuventu alu maiestatei tale.

Dara nici cându acésta lipsa Romanii din monarchi'a austriaca n'au semtit'o mai tare si mai cu durere, decâtu in periodulu din urma, in care 'si eluptà validitate de tóte partile, ma si de pe tronu s'a prochiarnatu epoc'a progresului generale si a culturai generali prin instructiunea generala a poporului si prin desvoltare, si — deschilinitu decându maiestatea ta ai bine voitu prin o sentintia autorevole a incredintiá in genere clerului conducerea scóleloru poporale si a culturai poporului si estu modu pe langa mantuinti'a sufleteloru s'a depusu in manile ierarchiei bisericesci si invetiamentulu civile si progresulu poporului.

Maiestate! Déca luámu in consideratiune periodulu decursu cu gloria alu domnirii maiestatei tale si rezultatele cele stralucite nu putem a nu ne castigá convingerea, cumcà — incuviintiandu M. ta pré gratiosu unu congresu nationalu natiunei serbesci pentru alegerea archiepiscopului si metropolitului ei si totu odata bine voindu a-i dá unu prospectu securu si pentru unu altu congresu

ce se va tienea curendu, cá sa pertractédie afacerile bisericesci si scolare, — acésta pré nalta favóre si gratia 'si afla bas'a mai de aprópe in motivulu dreptatei, necesitatei si a folosului acestoru prénalte dispuşetiuni, si credemu cumcà privilegiile vechi numai intr'atât'a s'au luatú in consideratiune in asta privintia, încátu ele suntú in consonantia cu postulatele dreptatei, necesitatei si ale folosului.

Din acestu motivu, si pentru ca simtiemintele pietatei sincere, ce le legamu de persón'a sacra a M. tale, ne oprescu a deduce din altu motivu predomnitoriu si actulu de gratia alu M. tale, decâtú din motivulu dreptatei, necesitatei si a folosului acestor'a; de aceea credemu, ca e cuviinciosu de asta data sa petrecemu momentele istorice de dreptu ale cauzei nóstre; dara ceea ce atinge respectele dreptatei, necesitatei si ale folosului, — dupa parerea nóstra — conformu impregiuràrilor si fapteloru, trebuie sa le accentuàmu, nici decâtú mai slabu s'eu mai pucinu intetitoriu, si trebuie cá sa ceremu si sa motivàmu acele dispuşetiuni prénalte si in favórea natiunei romane celei multu cercetate si totusi pururea nemiscatu credincioşe si loiale.

Pentru cá ce se atinge deschilinitu de Romanii ortodosi din partile ungarice ale monarchiei, la ale caroru interese si relatiuni mai cu s'ema trebuie sa ne restringemu in urmarea situatiunei si a mandatului specialu alu nostru — de si n'avemu nici in capulu cugetului a repeti si a desbate aci gravaminele cele multe si grele si incusarile aduse pana la prenaltulu tronú de catra poporul romanu, de clerulu si de inteliginti'a lui mai cu s'ema de patru diecenie incóci, si mai alesu si mai intetitoare in tempurile mai nóue, in contr'a suprematiei bisericei nationale serbesci, care suprematia se representá si se sustieneá prin ierarchi'a de Carlovitiu, si in contr'a inaltiloru demnitari pentru multele si deschilinitele apesari nationale, persecutari si volnicii; dara totusi indrasnimu a insirá aci câteva inconveniintie sustátore, ce nu se potú deminti si unele anomalii rele, cari inse de sine facu cu neputintia remanerea Romaniloru sub ierarhi'a de Carlovitiu fara de daune mari, batatorie la ochi, atátu morale câtú si materiale ale ambeloru natiuni ortodose, si cari aréta necesitatea intentitóre pentru desfacerea si despartirea neamenavera a conducerei si ad-

ministratiunei bisericesci si scolare romanesci de catra ierarhi'a serbésca.

Mai anteiu e o fapta istorica, cumca Romanii, si respective diecesele locuite in preponderantia de ei, nici candu nu s'au incorporatu canonesce ori bisericesc la ierarhi'a de Carlovitiu intemeiata la capetulu seclului alu 17, ci incorporarea s'a facutu prin puterea politica in urmarea evineminteloru politice d'atunci, si anume d'o parte in urmarea navaliriloru si cuceririloru facute de Turci in tienuturile Dunarei de josu si ale Tisei, deremandu-se cu volnicia si in fapta ierarhi'a romana prin trecerea la uniune a metropolitului romanu de Alb'a-Juli'a Atanasiu, éra de alta parte in urmarea imigratiunei de pe acele tempuri ale patriarhului lipescu serbescu Csarnojevits, si a numeróseloru familii serbe si in urmarea importantei carte de libertâti, mediulocite in favórea natiunei serbesci si a bisericei ortodose orientale. Nu se póte denegá, ca puterea politica a facutu acést'a cu intentiune nobila, si dreptulu istoricu alu Romaniloru de a avé ierarhi'a propria l'a recunoscutu prin aceea, ca arhiepiscopului si metropolitului nationalu serbescu i-a datu si titlulu de metropolitu alu natiunei romane, — daru ver-cum acésta fapta e unilateralá si necanonica, si totu in acestu modu si forma s'a sustienutu pana in díu'a de astadi; o fapta e acést'a, care singura de sine e in stare a turburá consciinti'a ver- carui Romanu ortodosu piu si luminatu.

Pana ce popórele crestine fura ocupate in resbele continue in contr'a semilunei, ma si dupa aceea, pana ce cultur'a si luminaarea popóreloru n'a fostu dintre scopurile chiare ale guverneloru si chiamarea propria a clerului, pana atunci s'a potutu suferi acésta stare abnorma in organismulu bisericei nóstre intocm'a cá si unu reu ascunsu; daru primele radie ale luminei generali reversate la inceputulu seclului 19 fura d'ajunsu, pentru cá sa faca a erumpe reulu acest'a cu tóte urmarile periculóse, si inconvenintie lui sa le arete totu mai multu si mai uritu.

Maiestate! E unu lucru cunoscutu si de securu nu mai are lipsa de vr'o demonstratiune, cumca Romanii ortodosi din Ungari'a si Banatu, cari numera unu milionu de suflete- nu suntu serbi, cumca biseric'a si scól'a loru — nu e biseric'a si scóla serbésca, cumca scopulu culturei si desvoltarei loru — nu nesuiesce la

cursulu culturai si desvoltarei slavice-serbesci; cumca dreptu aceea bisericele si scólele lorú séu interesele lorú de cultura nici decâtú nu suntu si nu potú fi rudite séu identice; cumca archiepiscopulu si metropolitulu séu patriarchulu serbescu nationale, intru tóta esinti'a sa e curatu serbescu nationalu, si dupa maximele santei nóste biserici orientali, alu carei'a tipu esternu trebuie sa fia totdeún'a nationalu, si dupa organismulu sustatoriu recunoscutu prénaltu de legitimu si din partea maiestatei tale, precum si dupa dorintiele esprese si interesele natiunei serbesci trebuie sa remana curatu serbescu — prin urmare e o neputintia logica si factica, cá elu sa fia totodata si pastoriulu supremu alu bisericei romane nationale si conducatoriulu supremu alu culturai si invetiamentului romanu; — cumca mai departe congresulu nationale serbescu, séu iliricu precum se numesce in respectivele acte vechi, menitu pentru alegerea archiepiscopului si metropolitului serbescu nationale si pentru pertractarea si deciderea afaceriloru de cultu si invetiamentu serbescu nationale, dupa esinti'a s'a traditionale si dupa compunerea sa pe bas'a prénaltului rescriptu dechiaratoriu din 16 Iuliu 1779 si a traditiunei legali — e cu nepotintia d'afi aptu si chiematu si pentru ingrigirea intereselor romane de cultu si invetiamentu, si in genere d'a representá dupa cuviinti'a si poporulu romanu celu duplu asiá de numerosu fara daun'a propria a acestui poporu.

Maiestate! Intru intielesulu normelorú regulative sustátore Serbiei din tóta Ungari'a, Croati'a Slavoni'a si din tóta graniti'a militare se tienu de congresulu de Carlovitiu, pe candu Romanii nici chiaru cei din Ungari'a nu suntu cu totii reprezentati acolo, anume nu e reprezentatu districtulu Halmagiului, daru si cei ce suntu reprezentati acolo, formédia maioritaea decisa a credinciosiloru ce se tienu nemediulocitu de Carlovitiu; si totusi ierarchia de Carlovitiu, fara a considerá vre-o basa de dreptu séu cuviintia, au impartítu cei 75 deputati nationali ce formédia congresulu dupa prénaltulu rescriptu dechiaratoriu, favorindu in modu batatoriu la ochi elementulu seu nationale, astfelu cátu cáte 60—70,000 Romani trimitu unu deputatu, pe candu Serbiloru cu calcululu de mediulocu la 13—14,000 suflate li se vine unu deputatu; dreptu aceea maioritaea romana a popuratiunei ortodose ce se tiene nemediulocitu de Carlovitiu, in casulu celu mai bunu

— adeca déca se va incongiură la alegeri ori ce amestecu neindreptatitu si volnicu din partea ordinariateloru domnitóre serbesci — va fi reprezentata la congresu numai cu 15—18 deputati, pe candu Serbii in modulu celu mai simplu voru avea 57—60 de deputati; cea-ce pentru Romani este o nedreptate nesuportabila, ma chiaru unu scandalu publicu, si cu atât'a mai vertosu, fiindca spesele congresului de regula se arunca asupr'a tuturor familie-loru acelor credinciosi ce se tienu de metropoli'a de Carlovitiu, si astfeliu majoritatea romana, care la congresu abia se póte dice reprezentata, solvesce majoritatea speseloru congresului. Acestu reu alu nedeplinei reprezentari a Romaniloru la congresu ai bine voitu Maiestatea ta imperiala reg. apost. alu recunósce parintesse in prénaltulu biletu de mana indreptatu la 27. Sept. 1860 catra fericelc patriarchu serbescu Josifu bar. de Raiaciciu, si totodata te ai induratu a ordiná, cá Romaniloru g. n. u. din diecesele Aradu, Temesiór'a si Versietiu, sa li se asecure o reprezentatiune cuviinciosa in congresulu nationale.

Maiestate! Noi si intrég'a natiune romana ne semtímu deobligati spre cea mai intima multiamita pentru acésta ordinatiune prégratiósa, de si ea pana acum si anume la alegerile din urma pentru congresu, a remasu cu totul neconsiderata din partea autoritatiloru respective; totusi trebuie sa ne esprimemu préumilitu convingerea nóstra in asta privintia, cumca stergerea fundamentala a acestui reu, ni lu putemu imaginá numai prin despartirea totala a Romaniloru de catra Carlovitiu, si respective a administratiunei loru bisericesci si scolari; pentru ca in momentulu, in care s'aru da Romaniloru unu dreptu egale de reprezentatiune la acelu congresu, ei aru formá acolo majoritatea, si congresulu aru trebui sa incete si in fapta aru fi incetatu a fi unu congresu serbescu nationalu, si asiá si ierarhi'a si arhiepiscopulu si metropolitulu séu patriarchulu de Carlovitiu; prin ceea ce bisericei nationale serbesci i s'aru dá o lovitura de mórte, unu casu, ce aru stá in celu mai aspru contrastu cu drepturile si meritele natiunei serbesci si care nici candu n'a jacutu si nici nu va jacea nici intru intentiunea, nici in interesulu natiunei romane, si precum suntemu convinsi, tocm'a asiá de pucinu póte sa fia acést'a intentiunea naltulu regimu alu maiestatei tale.

Aceste fapte si respecte au datu ansa natiunei romane de

biserică ortodoxă orientală, mă au silitu-o moralicesce, a rogă încă pe antecesorii gloriosi ai Maiestății tale, daru deschilinitu pe Maiestatea ta, pre adoratul lor rege și domn, de atâtea ori și în unanimitate și în tipu întetitoriu, spre ajutorirea și salvarea dintr-o situațiune atât de periculoasă și care apăsă și spiritele și conștiințele, și acést'a au cerut-o să se facă pe calea legală, care unică pôte fi folositoare, adecă prin încuviințierea pre naltă a restaurării ierarhiei române naționale, care canonicesce nici cându nu s'a stersu, și d'aceea după dreptulu bisericescu susta încă!

Maiestate! Abia s'a pututu cându-va că cutare popor fidelu să fie rogatu pre adoratul seu monarhu din toate partile cu atâtă pietate și constanță pentru o cauză dreaptă, mă sântă și totodată evidentu necesară și folositoare, precum au făcut-o acést'a Romanii de religiunea ort. din toate partile monarhiei locuite de ei, cerendu metropolă lor națională.

Retacemu aci pașii făcuți de Romani în asta privință încă la gloriosii antecesorii ai Maiestății tale; petrecemu și graiurile ce s'au radicațu în asta privință la dietă din Pojonu în a. 1848. și care și-a avutu de urmărire art. XX. de lege din același an; nici nu insusimu vr-o importanță proiectului de lege, ce s'a adusu mai târziu în asta cestiune la dietă din Pestă; nu voim a aminti în asta privință nici de postulatele insirate cu consecință și primite cu unanimitate pe timpul acel'a de către poporul român la toate ocaziunile, și în toate adunările sale și în programele statorite; și și aceea voim a o constată aci numai că o faptă istorică, cumcă fericite patriarhu Raiacic în cunoscută sa proclamațiune din 1. Maiu 1848. și tocmai așa și rădăsimulu episcopu alu Bucovinei într-o scrisoare oficială îndreptată către suslaudatul patriarhu în a. 1849, a recunoscutu în publicu și cu solenitate dreptulu și necesitatea, că Romanii să aibă metropolă română națională independentă; daru, Maiestate! după pre umilită noastră părere, în asta privință voru fi nedenegatu de mare importanță și firmu convingătorie, următoarele evenimente:

Dieceșele ortodoxe orientale de Aradu și Transilvană, cea dintâi cu preste 400,000, era cea din urmă cu preste 600,000 de suflete, încă în a. 1850 din sinódele lor diecesane au aster-nutu M. tale multu staruitoriă rogare pentru despartirea de către

ierarchi'a de Carlovitiu si infintiarea unei metropolii proprie romane nationale coordinata cu cea serbésca; ma dieces'a dintâiu in puterea dreptului ei de autonomia s'a si dechiaratu formalu de despartita de catra ierarchi'a de Carlovitiu; totu pe acelu tempu deputatii si barbatii de incredere ai Romaniloru din Bucovin'a, Banatu, Transilvani'a si Ungari'a cari petreceau la curtea M. tale, au petitionatu de repetite ori in acésta cauza; M. ta imper. reg. apostolica ai binevoitu pré gratiosu a primi aceste pre umilite petitiuni, si inaltele organe ale guvernului centralu alu M. tale au dechiaratu nu numai cu cuventulu inaintea reprezentantiloru Romaniloru, ci si prin jurnalulu oficiosu d'atunci intitulatu „Der österreichische Correspondent“ din 28 Martiu 1851, cumca dorintiele Romaniloru suntu deplinu drepte si basate, si cumca pentru implinirea loru este prospectu.

Dupa acést'a intrà o pauza lunga, aprópe de diece ani; natiunea romana tacù si asceptà; tacù caci a trebuitu sa taca, pentru ca sistem'a d'atunci nu suferià graiulu popóreloru; — sperà si asceptà, pentru ca se incredeà deplinu in adoratulu seu rege si domnu.

In a. 1860 ai bine voitu maiestatea ta imp. reg. apostolica a conchiemà la senatulu imperialu straordinariu de reprezentanti pentru nationalitatea romana din Transilvani'a pre episcopulu ort. or. d'acolo bar. de Siagun'a, din Banatu si Ungari'a pre Andreiu de Mocioni, domnulu de Foenu si din Bucovin'a pre bar. Nicolau de Petrino, si acei'a si au recunoscutu indata de santa datorintia a loru, a renoi pre umilitu antea maiestatiei tale cererea Romaniloru pentru restaurarea metropoliei loru nationale, la ce maestatea ta imp. reg. apost. prin pré naltulu biletu de mana din 27. Sept. 1860 ai bine voitu a le dá asecurarea pré gratiósà, cumca m. ta nu esci neaplecatu pentru infintiarea unei metropolii independente gr. n. u. romane nationale.

In a. 1860. dieces'a de Transilvani'a tienù éراسi unu sinodu diecesanu, care renoi pre umilitu in antea M. tale cererea pentru metropoli'a romana.

In a. 1861 la diet'a Ungariei, cestiunea nationalitatiloru, precum se scie, a jucatu o rola principala, si fiindu-ca deputatii de nationalitatea romana au fostu nu numai principalii, ci mai ca unicii reprezentanti ai acestei cestiuni, si purtatorii acestei

idea, si fiindu-ca cestiunea metropoliei romane, încâtu metropoli'a dupa esinti'a sa esterna e si trebuie sa fia nationala si încâtu ea e chiamata si menita a conduce cultur'a poporului si invetiamentului lui, nu se pôte denegá ca nu stà in aprópe relatiune cu cestiunea nationalitatiloru, de aceea a intempinatu resunetu si primire in ambele proiecte de legi gatite in asta privintia de comissiunea esmisa de dieta in cestiunea nationalitatiloru; care proiecte inse, precum si celelalte pertractari si lucrari ale acestei diete, remasera fara de vr'unu resultatu folositoriu.

In fine dupa mórtea patriarchului serbescu Rajacic in a. 1862, Romanii din tóte partile monarchiei reinnoira pré umilita loru cerere intetitóre pentru a-i salvá pre gratiosu de legatur'a administrativa ne canonica, ne naturala, fórte daunaciósa si periculósa cu Carlovitiulu, si pentru conchiamarea unui congresu nationalu romanu, cá sa restituie o metropolia propria independente ortodosa orientala, — anume, o deputatiune numerósa si insemnata din Ungari'a, Banatu, Transilvani'a si Bucovin'a in frunte cu episcopii de Transilvani'a si Aradu prededera M. tale la Martiu 1862, o petitiune pre umilita si pre loiala in asta privintia care s'a invrednicitu de préalt'a semnatura si s'a luat la pertractare; totu la acelu tempu multe comunitati bisericesci romane au indreptatu asemenea petitiuni pre umilite cátra inaltulu tronu: si regimentulu de granitia romano-banaticu au asternutu inca mai nainte o asemenea petitiune colectiva, dupa ce aceea a fostu subscrisa si incuviintiata de tóte comunitatile lui.

In urmarea acestoru pasi noi pré umiliti si multu staruitori ai bine voitu m. ta — in biletulu pre naltu de mana indreptatu la 25 Juniu 1863 catra d. ministru si cancelariu de curte alu Transilvaniei cont. de Nádasdy, — a esprime asecurarea multu afectuósa si mangaitória, cumca intentiunea pré nalta a m. tale este „ca pentru Romanii de biseric'a g. n. u. sa se infintiedie o metropolia independente coordinata cu cea serbéscá“.

Maiestate! Maretiulu cuventu alu m. tale pre gratiosului nostru domnu, este si remane santu antea Romanului, de aceea in urmarea promissiunei pre gratióse, elu este siguru de metropoli'a sa si de salvarea consciintiei sale, securu cumca biseric'a si scól'a lui nationala voru scapá de apesarea ce s'a aruncatu asupr'a-i d'atátu tempu, si care e atátu de grea si atátu de dure-

rósa si de comunu daunatória. Déca totusi Romanulu se semte inca totu neliniscitu si iritatu, caus'a este, ca de si e in posesiunea garantiiloru celoru mai secure pentru salvare, totusi nu simtiesce inca si nu póte sa semiésca salvarea ins'a-si, pentru ca impilarea cea vechie cu tóte urmarile sale grele inca totu i impedece sistematice progresulu si desvoltarea lui nationala, si epoc'a eliberarei adeverate si faptice cá si prin o putère magica inimica nevisibila totu mai multu se pare a se indepartá dela realisare.

Pre gratiós'a conchiamare a M. tale la congresulu nationalu iliricu pentru alegerea archiepiscopului si metropolitului de Carlovitiu, a aflatu pre poporulu romanu ortodosu din Ungari'a si din Banatu intr'acésta situatiune si despusetiune incordata, si elu a semtitu de locu, a recunoscutu si a manifestatu pretutindinea in unanimitate cumuca considerându argumintele, faptele si respectele premise pré umilitu si cari de securu suntu de mare importantia si impunatórie — e cu neputintia, ca congresulu nationalu iliricu conchiematu prenaltu pre diu'a de astadi, sa fia menitu si aptu d'a representá si interesele scolare si bisericesci romane nationali, si cumca prin urmare e cu neputintia, cá archiepiscopulu si metropolitulu alesu de acelu congresu sa fia chiamatu si aptu a fi metropolitu romanu, pre care m. ta pré naltu ni l'ai promisut de securu, si ai dísu sa fia coordinatu cu celu de Carlovitiu.

Din acestu motivu, Maiestate, poporulu romanu cu clerulu si inteliginti'a lui, acolo unde elementulu romanu locuiesce neamestecat, precum e casulu acest'a in regimentulu granitiaru de Caransebesiu, si in partile invecinate ale regimentului Bisericeii-Albe, care tienutu a fostu chiamatu a alege doi deputati din statulu militariu pentru congresulu iliricu, — din districtulu Oradiei-mari, care asisderea a fostu chieamatu a alege doi deputati, unulu din statulu preotiescu si altulu din celu civilu, in urmarea decisiunei unanime a alegatoriloru, nici n'au intreprinsu alegerea, éra acolo unde se afla poporatiune si serbésca de si mica, Romanii au facutu alegerea si ne au alesu pre noi pré umilitu subscrisii de reprezentanti, daru totusi cu intentiunea manifestata espresumente cumca prin acést'a d'o parte sa se dee dovada cu fapt'a, cumca diecesele acelea suntu decisu diecese romanesci, sí ca totu odata

sa se impedece că minoritatea serbăscă cea foarte pucina sa alegea in numele Romanilor, si că alesii lor sa participă si in numele Romanilor la alegerea arhiepiscopului și metropolitului de Carlovitii, — era de alta parte că nouă sa ni-se dea un mandat formal si o ocaziune legală a renoua in termeni fideli adeveratul sentiment, gelosia dorinta si interzicerea necesitate a poporului roman. Acesta intentiune si respective insarcinare a comitentilor nostri, ce o credem cu totul de loiala si consecvente, amu socotitu a o implini mai antaiu prin pre umilita scrisore declaratoria predata pre demnului comisariu de congresu alu m. tale generalu-maiorelui si brigadirului baronu Philippovits de Philipsburg, apoi amu corespunsu detorintei nostre si prin pre umilitulu memorandu; prin actulu antaiu amu aretatu sumariamente daru fidelu comisariului de congresu alu maiest. tale acele motive si respecte importante, pentru care noi nici decatu nu ne potemu senti aplecati a participa la alegerea arhiepiscopului si metropolitului de Carlovitii; era prin actulu presinte indrasnimu a aterne pre umilita cerere:

Bine voiesce Maiestate imp. reg. apost. a lua in pre gratios a consideratiune că parinte alu tierii acea scrisore declaratoria a nostra, care precum suntemu incredintiati, o va aterne la tempulu seu comisariulu de congresu M. tale, si din cuprinsulu acelei a precum si din memorandumulu presinte ce-lu asternemu pre umilitu, te indura Maiestate a recunosce cu multa indurare loialitatea, consciinta si demnitatea portarei nostre si a comitentilor nostri.

Mai departe bine voiesce, Maiestate, imp, reg. apost. considerandu pre gratiosu caus a descrisa fidelu mai susu, a te indura spre biseric a si scol a romana ortodosa orientala cea cu totul devenita orfana si parasita, fiindu ca dela acest a aterna apriatu salutea si progresulu natiunei romane fidele Maiestatei tale, — demandandu pre gratiosu, că sa se decida definitiv si cu folosul numeroasele si interzicerele petitiuni pre umilite asternute de Romanii ort. orientali, si deschilinitu petitiunea din Martiu 1862, pentru restaurarea metropoliei lor si conchiamarea unui congresu bisericescu romanu nationalu spre scopulu acest a.

In fine, in privinta sinodului episcopescu ce se va tine

dupa congresulu alegatoriu, in urmarea prénaltei ordinari — in-drasnimu a aterne maiestatii tale urmatóarele observatiuni pre umilite :

- a) de cumvá sinodulu alegatoriu aru devení in starea, câtu aru trebuí se imple unulu séu altulu dintre cele dóue episcopate banatice, locuite, precum se scie, in preponderantia de Romaní, — nóue si natiunei nóstre ni se pare ca o asemenea implere aru fi menita a ingreuia multu si a amaná deslegarea dorita a cestiunei metropoliei nóstre; si tocmá din acestu motivu, noi avem speranti'a si credemu ca aceea nu e ne-indreptatita, — maiestatea ta deocamdata vei bine voi a nu sanctioná o astufelu de implere;
- b) cumca natiunea romana nu privesce tocm'a cu neincredere catra votulu sinodului episcopescu de Carlovitiu, carui'a in prénaltulu biletu de mana din 27. Sept. 1860 s'a datu prospectu a desbate cestiunea metropoliei nóstre din punctu de vedere canonicu; daru trebuie sa marturisimu, cumca natiunea romana — precum s'a dechiaratu in petitiunea sa pré umilita din lun'a lui Martiu 1862, — cu multu mai vertosu aru fi doritu, cá emanciparea sa bisericesca si scolara sa o póta multumí unui actu directu siointardiatu alu domnitoriului, cu atât'a mai vertosu, ca acea formalitate nu o considera de receruta si de necesaria pentru aceea, pentru ca incorporarea Romaniloru si a dieceselor lor la ierarchi'a de Carlovitiu nu s'a facutu in urmarea unei decisiuni competentí sinodali, ci a urmatu numai simplu prin unu actu directu alu domnitoriului, si ca tocm'a pentru acést'a ecelu sinodu din punctulu de vedere canonicu abiá se pare competente de a 'si dá votulu séu validu in asta privintia. Remanemu cu cea mai adenca pietate si stima omagiala. Ai maiestatei tale imp. reg. apostolice. Carlovitiu 1. Augustu 1864. Pré umiliti supusi: (Totu cei dela dechiaratiunea de sub lit. a.)“

Cum se vede in aceste doue acte si anumitu in dechiaratiune se espunu causele cele adeverate, pentru care Romanii nu potura nici decumu priví congresulu electivu din Carlovitiu de congresu si alu Romaniloru, si pre fii-

toriulu archiepiscopu si metropolitu de supremu archipastoriu alu loru, si pentru aceea ei nici ca potura participá la alegere, — éra in memorandu se lamuresce mai pre largu totu aceea-si materia, si se cuprinde si rogamintea pentru resolvirea metropoliei ortodose romane câtu mai curendu.

Aceste acte si manifestatiuni ale Romaniloru le primí comisariulu imper. la congresulu serbescu pre langa ascurarile celei mai vii partiniri, si cu acést'a missiunea deputatiloru romani facia cu regimulu fù deja terminata; ei inse mai remasera in Carlovitiu, si in tempulu acest'a nu lipsira a se mai infacisiá inca si pre la alte persóne, ba chiaru si in congresulu serbescu la deschiderea lui, si pretutendenea fùra bine primiti.

Vineri in 5. Aug. (24. Juliu), menita pentru deschiderea actului de alegere, se mai ivira inca odata Romanii in congresu, si in urm'a concessiunei primite mai dederá inca o declaratiune si cu graiulu celu viu catra congresu si natiunea serbésca, prin rostulu deputatului Babesiu, si dupa finirea si a acestor'a se departára apoi pornindu catra casa. Discursulu acest'a, care produse o sensatiune mare intre Serbi, dara din partea comisariului imper. nu se concese nici o desbateré asupr'a lui, este urmatoriulu:

„Ilustris. d. generalu si comisariu alu congresului! Pré marite congresu, multu stimati domni! Dati-mi voia; cá in acestu serbatorescu momentu, candu congresulu natiunei ilirice séu proprie serbesci, fiendu elu constituitu si deschisu, vá sa pasiésca la deslegarea momentósei sale teme, — sa potu indreptá catra Domniele vóstre, si prin Domniele vóstre, cari in acésta adunare pe terenulu administratiunei bisericesci representati natiunea serbésca, catra acésta nobila si pretiuíta natiune, in numele poporului romanu de religiunea orientala dreptu credinciósa, pre carea noi avemu onóre a o representá, unu cuventu fratiescu, — seriosu, senceru si solenelu.

Permiteti-mi a face acést'a, de óre ce domniele vóstre nu pricepeti a nóstra, éru noi nu pricepemu a domnieloru vóstre dulce limba nationala in recerut'a mesura, — in limb'a germana, in limb'a culturei si estinderei celei mai generali, carea — dupa cum credemu noi — chiaru pentru acést'a va respunde scopului nostru mai deplinu.

Sa-mi iertati a ve observá aici mai nainte de tóte cu tóta cuviinti'a, cum-ca cuventulu meu, cuventulu ce am onóre a vi-lu dice, espresiunea celoru mai curate simtieminte ale nóstre tuturor, e resultatu intielegerei nóstre colective.

Pré stimati domni! Candu eu si condeputatii mei de nationalitatea romana din diecesele Aradului, Timisiórei si Versietiu-lui — furamu onorati cu missiunea la acestu congresu nationalu, comitentii nostri, pe temeulu dorintiei celei adeverate si comune a poporului, carea — firesce — loru le erá mai bine cunoscuta, ni au descoperitu o pofta si o vointia deosebita in privinti'a comportarei nóstre — observande facia cu acestu maritu congresu; implinirea acurata si credinciósa a acelei pofte si vointie — noi o recunóscemu de cea mai santa lege a detorintiei si onórei, carei — într'o parte si pana acum amu corespunsu prin doue scrieri, ce — condusi de multu amatulu si inaltu stimatulu nostru episcopu dela Aradu — intinseramu ilustr. sale dlui generariu c. r. si comis. alu congresului cu tóta solenitatea — in diu'a solenei sale intrari in Carlovitiu, — din cari scrieri amu avutu onóre de a ve impartasi si domnieloru vóstre tipariture, — éru prin acestu de facia serbatorescu actu — dorimu si suntemu detori a-i face cu totul din destulu intregindu-ne si completandu-ne missiunea.

Pré stimati domni! Natiunea romana de religiunea orientala dreptu credinciósa, din tóte tierile locuite de ea ale marei Austrie, éru anume acea parte intregitóre a ei, ce locuesce in Ungari'a si Banatu, de multi ani incóce, a intreprinsu la tóte potrivitele ocasiuni — toti pasii legali ce numai se puteáu escugetá — spre acelu scopu, pentru cá legatur'a administrativa, dîcu — singuru numai cea administrativa legatura a bisericei ei romane nationale — sa se desfáca de ierarchi'a bisericei nationale serbesci din Carlovitiu, si pentru cá ea, natiunea romana, sa se repuna éراس in posesiunea stravechiei, nedependîntei sale ierarchii nati-

onale — pe calea dreptului bisericescu nici cându nu s'a desființiatu, ci numai in fapta s'a suprimatu prin violinti'a nefavorabilor impregiurari ale timpurilor.

Natiunea romana a facutu acést'a, pentru-ca legatur'a administratiunei bisericeei ei cu Carlovitiulu, carea dintru inceputu — credemu — cum-ca va fi fostu de mare insemnatate si folosu pentru ortodossi'a intréga, — mai la urma, in decursulu timpurilor, deveni pentru poporul romanu, si anume pentru cultur'a si desvoltarea lui nationala — impedecatória si apesatória; — natiunea romana a facutu acésta, si a trebuitu s'o faca, — si nu va incetá a o face, pentru ca consciinti'a ei cea desteptata — pe de o parte i face sa simtia acésta legatura cu Carlovitiulu — de ne mai suferivere, si pentru ca de alta parte esperiinti'a i-o aréta aceea cá pentru comunele cele mai sante interese ale ambelor natiuni fórté periculóse si pentru fratiésc'a armonia, amóre si stima a ambelor natiuni catra olalta — nespusu de stricaciósa.

Scurtu, consciinti'a, esperiinti'a, interesulu comunu, si totu de odata plecarea cea mai sincera catra soror'a natiune serbésca — induplecara pe natiunea nóstra — a nu crutiá nici unu sacrificiu, nici o ostenéla, spre a pune odata capetu unei referintie, ce se vedeá a nu mai puté deserví altui scopu, decátu — reciprocei stricari si slabiri, instrainari si neincrederi — a duoru popóre destinate dupa fire, patria si biserica — de frati adeverati.

Romanulu multele si feliuritele apesari si despoiari nationale, ce si-au iertatu facia cu elu mai marii bisericeei serbesci nationale, — adesea cu multa consecintia si fara de totu scrupululu si tóta crutiarea, — nu le mai tiene aminte; elu scie bine sa deosebésca între faptele singuraticiloru demnitari cu rea pricepere séu orbiti de egoismu, si între nobilele simtieminte, intentiuni si interese ale amatei natiuni sorore: si chiaru pentru acést'a pasii Romanului nici decátu n'au fostu si nu voru fi condusi de ura si mania, ci curatu numai — de amóre si amicia si de comunulu santu interesu.

Inaltele organe ale regimului Maiestategi sale, ba chiaru si Maiestategi sa, prégratiosulu nostru domnu insusi — de repetíte ori au cunoscutu prin mai multe 'nalte si pré'nalte acte si manifestatiuni — dreptatea, necessitatea si utilitatea loialeloru atároru

nesuintie ale natiunei romane, si au bine voituri a apromite curen-
d'a, pozitiv'a implinire a cestor'a.

Deci dara — 'naltu stimati domni si frati! standu tréb'a
asié, precum noi acést'a in scrierile nóstre predate d lui genera-
riu si comis. alu congresului — mai pe largu amu lamurit'o, —
credemu a fi chiaru si invederatu, cumca arhiepiscopulu si me-
tropolitulu séu patriarchulu ce e cá sa se aléga prin acésta multu
stimata adunare — 'nici decátu nu póte fi destinatu, cá sa fia si
alu Romaniloru arhiepiscopu si metropolitu, — cumca asié dara
participarea natiunei romane prin noi la acésta alegere — aru fi
unu neconvenientu, calificatu numai spre a impededá curend'a
nóstra fratiésca descurcare si a mari periclele si daunele legatu-
rei nóstre ierarchice.

Din acésta cauza poporulu nostru romanu intregu, pretotin-
dini s'a pronunsiatu cu unanimitate, si in urm'a acést'a ne amu
aflatu si noi, determinati — a nu luá parte activa la acestu con-
gresu. — Éru déca totusi noi toti alesii Romaniloru amu venit
a ne infacisiá aici cu tóta cuviinti'a, acést'a o facuramu — mai
nainte de tóte — din innascut'a loialitate a nóstra catra prénal-
tele dispusetiuni ale Maiestatei sale, prégratiosului nostru rege si
domnu, — mai departe din respectulu ce lu avemu catra prédem-
nulu locutienatoriu alu M. sale, domnulu comisariu alu congresu-
lui, — in fine din adeverat'a, sincer'a amóre si stima ce nutrimu
in peptu-ne catra soror'a natiune serbésca, respectivmente catra
bravii fii si reprezentanti ai ei, pre cari noi — in numele natiu-
nei nóstre, in persóna eramu detori din tóta anim'a a-i salutá, si
despre simtiemintele si intentiunile nóstre a-i convinge.

Noi credemu, cumca domniele vóstre, multu stimatiloru frati,
cuprindeti si apretiatu motivele si tendintiele nóstre pe deplinu si
recunósceti comportarea nóstra — de unic'a ce corespunde san-
tieniei cauzei nóstre si dificultatêi pusetiunei nóstre; deci noi nu-
trimu speranti'a, ca domniele vóstre, cá frati adeverati ai nostri,
veti conferi din tóte puterile, pentru cá cátu se póte de curendu
sa ne desfacemu, regulamu si fipsamu fratiesce reciprocile nóstre
referentie ierarchice; pentru ca in chipulu acest'a tóte greutatile
si diferintiele ce costa intre ambele nóstre natiuni — cátu mai cu-
rendu sa se compuna si delature; pentru cá noi de aci inainte cá
frati buni, liberi de ori ce temere séu neincredere catra olalta,

de totu indemnulu de mania si amaratiune, cu puteri unite, sub scutulu prénaltului si chiaru prin contielegerea, amórea si solidaritatea braveloru si loialeloru sale popóre, putintelui tronu — sa putemu conlucrá la aperarea si asicurarea comunei nóstre mame biserice dreptu credincióse orientali, nationalitatiloru si limbелору nóstre, prosperarei nóstre morali si cetatieneseci!

Fratiloru! Noi cu acést'a ne amu implinitu missiunea nóstra; noi ne despartimu de voi si esímu din mediuloculu vostru, daru, credeti-ne, in anima suntemu ai vostri — asié de adeveratu, precum suntemu credinciosi si cuviosi fii ai santei biserici ortodose orientali.

Pastrati-ne si voi, ve rugamu, totu asemeni cordiali simtieminte. Salutamu pre eroic'a natiune serbésca!" —

Indata dupa terminarea actului de alegere si dupa intarirea alesului metropolitu serbescu in persón'a episcopului Timisiórei si administratorelui metropolitanu Samoilu Masireviciu, se deschise sinodulu episcopescu, totu sub presiedinti'a comisariului imper. prementionatu alu congresului, la care, încátu privesce metropolí'a nóstra romana, participà si episcopulu bar. Siagun'a. In acestu sinodu se luà la desbatere formala si cestiunea metropoliei romane, fiindu deja indigitáta si demandata acést'a din partea regimului imperialu, si la pertractarile sinodali asupr'a acestui obiectu se invitara prin comisariulu imp. si unii barbati dintre cei de frunte ai Romaniloru, cu votu consultativu, mai vertosu in privinti'a descurcarii afacerilor materiali bisericesci. In fine sinodulu episcopescu decise unanimu infintiarea unei metropolii romane, pentru Romanii ort. din Ardelu, Banatu si Ungari'a, adeca despartírea totala biserice'sca a Romaniloru din aceste tieri de câtra Serbi. Cuvintele sinodului episcopescu in privinti'a acést'a, si anumitu la p. 3. din protocolulu siedintieloru din 13 si urmatóarele díle ale lui Augustu 1864, suntu urmatóarele:

„Santieni'a sa d. patriarchu Samuilu, bine sciindu, ca la co-

religionarii romani de mai multu tempu s'a manifestatu dorinti'a de a cascade in c. r. monarchia austriaca o metropolia autonóma, separata de cea serbésca, bine voi a dechiará in adunarea sinodala dorinti'a sa intr'acolo, cá — de óre ce Maiestatea sa c. r. apost. in pré'nalt'a scrisóre de mana din 13. Augustu 1864. s'a induratu a pronuncia pré'nalt'a sa intentiune, ca pentru Romanii gr. or. sa se infiintiedie o metropolia autonóma, coordinata cu cea serbésca, — cu privire la spiritulu tempului, ce se manifestédia pretutindeni si justifica aceste dorintie si nesuintie ale Romaniloru, acestu obiectu ierarchicu, ce sta in strinsa legatura cu regularea referintieloru Romaniloru coreligionari, cu privire la insemnatatea lui si la impregiurarile imperative legate de densulu, daru mai cu séma p. n. demandare pronunziata in privinti'a acést'a, sa se aduca nainte de tóte la ordinea dilei, sa se pertractedie si superedie, si provóca intru urmarea acestor'a pre pré santitii d. d. episcopi, a espune parerile sale motivate in privinti'a acestui obiectu, pre langa dechiaratiunea aceea, ca santieni'a sa, — de si i pare reu din inima, ca Romanii, coreligionari, cari au traitu preste unu secolu si jumetate in legatura ierarchica cu Serbii, acum voru sa ésa din acésta legatura, — totusi este gáta a se invoí, cá Romanii, — déca va consantí si s. sinodu, si déca legatur'a ierarchica in puntele esentiale va remaneá in valóre, sa castige metropoli'a loru autonóma, si astfelu sa véda in fine implinita dorinti'a loru.

Din indemnulu acest'a se cetí din partea escelentiei sale, d. episcopu alu Transilvaniei, — dupa ce se espusera pre scurtu motivele, cari insufla Romaniloru dorinti'a unei metropolii autonóme, si se dedù din parte-i cea mai intima incredintiare, ca acésta dorintia a Romaniloru nu purcede din nesuinti'a catra innoíri, ci ca din contra, precum cutédia a marturisi cu indresnéla si a sustiené fara reserva, o atare implinire a dorintiei celei drepte si de atatea ori manifestate a Romaniloru va fi spre binele si prosperarea intregéi s. biserici, — se cetesce dicu, pentru dovedirea acestei espositiuni si asertiuni a sale, dorinti'a respectiva, formulata de catra sinodulu diecesanu alu eparchiei transilvane, de cuprinsulu urmatoriu: „Fiindu-ca la organisarea metropoliei romane esistinti'a metropoliei serbesci in staturile Maiestatei sale apost. nu se póte ignorá, si fiindu-ca se póte acceptá cu securi-

tate, ca nici metropoli'a serbésca nu va ignorá existinti'a celei romane, fiindu ambe aceste metropolii parti întregitoare ale bisericeii ecumenice gr. or., carea in cartile ei simbolice se numesce biserice'a un'a, santa, sobornicésca si apostolésca: pentru aceea se dechiara aici odata pentru totu déun'a: ca Romanii de religiunea gr. or. prin infintiarea metropoliei loru nu cêntescu airea, fara numai la o stare normala si prosperitoare in privinti'a trebiloru loru bisericesci, scolare si fundationale, de o parte, éru de alta parte la îndreptatirea egala cu coreligionarii loru de nationalitate serbésca in privinti'a ierarhica si bisericésca administrativa, si cá prin urmare pre venitoriu in staturile Maiestatei sale metropolii'a romana sa se coordonedie celei serbesci, precum s'a înduratu M. sa a pronuncia pré gratiosu in 27. Sept. 1860. si in 25. Jun. 1863, si precum a dechiaratu si sinodulu diecesanu din Transilvani'a la a. 1860 in §. 8, ca adeca in modulu acel'a aceste doue metropolii sa póta lucra cá doue surori trupesci pentru binele temporalu si vecinicu alu crestiniloru loru.

Inse precum infintiarea unei metropolii romane, coordonate cu cea serbésca este o necesitate imperativa si emanatiunea institutiunilor nóstre bisericesci, totu asié este o necesitate neevitabila si emanatiunea institutiunilor bisericesci, cá între aceste doue metropolii sa sustée pentru totu-dé-un'a legatur'a dogmatica, cá astfeliu, prin acésta legatura dogmatica sa se pastredie unitatea si identitatea marturisirei credintiei gr. orientale, de carea se tienu cu rigóre ambe aceste metropolii. Cá organu alu acestei legaturi dogmatice are sa functionedie sinodulu comunu permanentu, formatu din ambii metropoliti si toti episcopii sufragani ai acelor'a.

Sinodulu comunu alu acestoru doue metropolii de credinti'a gr. or. constá din ambii metropoliti si din adunarea episcopiloru, carea cá cea mai inalta autoritate bisericésca pertractédia asupra dogmeloru credintiei, cestiuniloru canonice, cartiloru simbolice si asupr'a tuturoru aceloru obiecte bisericesci, dela cari depinde unitatea si identitatea religiunei gr. or., de carea se tienu ambe aceste natuni.

Acestu sinodu comunu se va tienea de regula totu la 6. ani, si la casuri extraordinarie, cându va cere necesitatea, si mai adeseori.

Acestu sinodu comunu se va adună alternative odata la scaunulu metropoliei serbesci, de alta data la alu metropoliei romane.

Presidiulu in acestu sinodu lu voru duce ambii metropoliti, celu mai betranu dupa rangu ocupandu locul de a drépt'a, celu mai tineru d'a stang'a. Asemene si episcopii voru ocupá locurile dupa betranetiile consacrațiunei loru.

Desbaterile voru curge in limb'a romana si serba, protocolulu asemenea se va portá in ambele limbi, si asemenea autentice voru fi protocólele.

Obiectele, ce se voru pertractá in acestu sinodu generalu, resulta din definitiunea acestui sinodu. Determinarea mai de própe, mai pe largu si mai detaiata a obiecteloru ce intra in cerculu de activitate alu acestui sinodu, se va face la cea dintaiu adunare a lui, la care ocasiune va fi de a se determiná si aceea, ca in intielesulu asiediaminteloru nóstre bisericesci sa se observe reciprocitatea, si atátu la inaltierea unui ierarchu nou, câtu si la reposarea vre unui'a dintre densii sa se aduca la cunoscinti'a metropolitului respectiv si printr'ensulu si la a episcopiloru subordinati lui.“

Deci dupa ce din espunerea amentita a escel. sale d. episcopu transilvanu si din cerinti'a formulata de sinodulu diecesanu transilv. si cetita de présanti'a sa se vede, ca Romanii fura indemnatii prin necesitatea imperativa, de a reclamá pentru sine o metropolia autonóma, si prin aceea a aduce trebile loru bisericesci, scolare si fundationale la starea normala si prosperitóre, si a se face partasi de egal'a indreptatire si in privinti'a bisericesca, asemenea Serbiloru; dupa ce este chiaru, ca Romanii prin acésta dorintia a loru nu tindu intr'acolo, cá sa vateme legatur'a ierarhica, ce esiste intre ei si serbi, ci mai vertosu, precum se vede din cele premergátore, dorescu a o sustiené si a o consolidá, statorindu si determinandu de organu alu acestei referentie si legaturi, ce sa se sustiena si in viitoriu, sinodulu generalu permanentu, care sa consiste din ambii metropoliti si episcopii loru sufragani; dupa ce mai departe este cunoscutu, ca Maiestatea sa c. r. apostolica atátu in prénalt'a diploma de intarire amentita mai susu, câtu si in p. n. scrisóre de mana din 13 Augustu 1864, adresata de curendu santien. sale d. patriarchu Samoilu, promite

prégratiosu infintiarea metropoliei romane coordinate cu cea serbésca si insarcină pre acésta adunare sinodala, cá obiectulu pusu la ordinea dilei, privitoriu la referinti'a ierarchica a Romaniloru, cu ocasiunea acést'a sa se ié la desbatere si motiunea corespundietóre, intemeiata pe canóne bisericesci, sa se astérna la p. n. locu, dupa ce din canóne si anumitu din can. 17 alu sinod. din Halcedonu, can. 17 si 38. alu sinod. din Trul'a si din can. 102 alu sinod. de Cartagen'a, dupa Beveregius, — de si acelea nu cuprindu o norma anumita, favoritóre pentru dorintiele Romaniloru, — totusi prin combinare, conclusiune corecta si aplicare analóga a loru, — pre langa aceea si mai cu séma din pracs'a in vigóre se póte deduce, ca crearea unei metropolii in tienutulu altei'a esistinti deja, — la casulu acest'a crearea metropoliei romane in tienutulu celei carlovitiane, se póte admite; dupa ce mai departe nici interesulu bisericei nu este, nici politicei bisericei, alu carei'a principiu supremu si regula principala are sa fia lini-scea si pacea, precum si mantuirea sufletésca a credinciosiloru, nu s'aru satisface, déca realizarei acestei dorintie pronunciate de atatea ori a unei natiuni atátu de numeróse ortodoxe, pentru cascigarea unei metropolii proprie, s'aru pune pedeci in cale, si inca cu atât'a mai pucinu, cu câtu natiunea cestionata, ascultandu de spiritulu tempului léga de infintiarea unei metropolii proprii cele mai frumóse sperantie pentru desvoltarea sa intelectuala si morala religiósá, si cu câtu aceea, departata dela centrulu de pana aci, pre langa diferinti'a de limba si de nume, nu potú inaintá fara greutati càtra cascigarea dorintieloru si decisiuniloru sale; dupa ce in fine santien. sa d. patriarchu Samuilu, cá metropolitulu legalu competente, esaminandu acestu obiectu din punctulu lui de vedere canonicu in tóte direptiunile, éru in specialu in celu bisericescu politicu, si cumpanindu desvoltarea morala religiósá, ce si o promitu Romanii dela o metropolia autonóma, nu are nimicu in contra cá in tienutulu metropoliei sale sa se infintiedie o metropolia noua romana, precum nu au nici présantitii domni episcopi respectivi, si anumitu celu de facia din Aradu, ai carui fii sufletesci se tienu numai de nationalitatea romana, asemenea celu dela Versietiu, inse cu conditiunea desdaunarei sale cá episcopu instalatu, si in locul episcopulu din Timisiór'a santien. sa d. patriarchu cá diecesanu legalu alu fiacarei episcopii vacante

din tîenutul seu metropolitanu, într'ale caroru diecese o însemnata parte a credinciosiloru asemenea consiste din Romani, consimtu, si cu întregu sânt. sinodu se invoiescu, că nu numai după dorinți'a Romaniloru sa se înfiintiedie pentru densii în monarchi'a c. r. o metropolia proprie, si anumitu poporatiunea ortodosa romana, locuitoare în episcopiele banatienae, după premergerea împărțirii si pre langa condițiunea asigurării esistenței ambelor episcopii serbesci din Banatu, adeca a celei din Temisiór'a si a celei din Versietiu, sa se subordine metropoliei înfiintiande, ci si celu de fatia présant. dom. episcopu alu Aradului, déca o aru preferi acést'a ori aru fi constrinsu la acést'a prin împregiurarile imperative ale eparchiei sale, sa se alature langa metropoli'a romana înfiintianda, si sa póta întrá fara împedecare într'o referinția canonica mai de aprópe, spre care scopu din partea sânt. sale d. patriarchu, că a metropolitului lui prepusu, i se dá acést'a dispensatiune, éru din partea s. sinodu consensulu, — considerandu toate împregiurarile aduse înainte mai susu, după care înfiintierii metropoliei romane autonóme, ce e în cestiune, nu i stá nemicu în cale, precum si aceea, ca Maiestatii sale, prégratiosului nostru domnu, că unui monarchu crestinu, după asiediemintele s. nóstre biserici ort. or., si după pras'a, ce esiste într'ins'a, i compete dreptulu a înalțiá cutare séu cutare cetate la rangulu de metropolia, — sa se decida: Conclusu: Possibilitatea înfiintierii unei metropolii romane, coordinate cu cea serbésca, în c. r. staturi austriace sub condițiunea de a se pastrá între ele în cele esentiale legatur'a prin sinodulu generalu, — se pronuncia.“

La p. 4. se vede, ca din propunerile episcopului bar. Siagun'a în privinți'a modalității tîenerei sinodului comunu, si adeca „1. că sinodulu comunu generalu sa se tîena de regula totu la câte 6. ani, si după împregiurari si mai desu; 2. că acel'a sa se adune pe rendu odata la metropoli'a romana, si de alta data la cea serbésca, si 3. că în sinodulu acest'a sa duca presidiulu ambii metropoliți, ocupandu celu mai betranu după sântire-i loculu dé drépt'a éru celu mai teneru dé steng'a,“ — p. p. episcopi

serbi primira numai pe cea dintâiu, éra pe cele-lalte doue modificate, asiá „ca in privinti'a locului tienerei sinodului comunu sa se intieléga ambii metropoliti între sine, si sa lu conchiame unde va fi mai potrivitu si mai cu inlesnire, éra presidiulu sa-lu duca ambii metropoliti, dara loculu de a drépt'a sa-lu ocupe totu de un'a celu serbescu dupa pras'a biseriçesca, dupa care metropoliei celei mai vechi, in casulu acest'a celei serbesci, trebuie sa i se conserve pentru totu de un'a antêietatea.“ ¹⁾

Totu in acestu sinodu episcopescu se mai pertractara inca si alte impregiurari ale metropoliei romane, si anu-mitu: deosebirea protopopiatelor si comunelor singuratice romane de cele serbe, formarea dieceselor romane si de-figerea numerului si locurilor resiedintiilor fittóre ro-mane, denumirea metropolitului si a episcopilor sufragani,

¹⁾ Auditi acolo! Metropoli'a serbesca, infintiatá abia de unu vécu si diumetate, sa fia cea mai vechia, — éra a nóstra romana, infintiatá de dieci de vécuri, cum se adevéri mai susu, cea mai noua! Vediutu-s'a undeva logica mai minunata, de câtu logic'a parintiloru episcopi serbi ai acestui sinodu? N'avemu ce díce alt'a, decâtu ca pare a fi fostu unu blastemu asupr'a bietiloru romani, cá ei pretutendeni si in tóte privintiele — de-si mosteni adevérati in tierile locuite de ei si invecchiti in religiunea lor, — totusi sa devina incalecati de toti, pana si de cei-ce venira numai ieri alalt'a-ieri in patri'a lor. Tóte suntú inzadaru fratiloru! acésta impregiurare vedesce o apriata indolentia din parte-ne, adevérulu trebuie sa-lu marturisimu. Cei mai multi dintre ai nostri afirma, ca caus'a reului acestui'a, si a altor'a de aceea-si natura, aru fi sa se ascrie numai impregiurariloru celoru nefavorittóre ale temporiloru trecute. Noue inse ni-se pare din contra, ca, in partea cea mai mare, noi insi-ni suntemu de vina la tóte relele ce ne apesara si ne apésa inca. Imparecherile între frati, si vanitatea acestor'a, ruinédia familie întregi, surpa popórele si staturile cele mai puterice in cele mai mari prapastie, si le aduce la valóre de nula. Nu atátu altii, câtu mai vertosu noi, noi insi-ni ne stricaramu si ne stricamu cu o suta de parti mai multu, decâtu strainii, prin neintielegerile, vanitatile si usiuratatile nóstre de totu feliulu. Se díce, ca: „Quisque suae fortunae faber“! Si in adevér, trebuie sa dícemu si noi ca: celu-ce nu-si scie croi insusi sórtea venitoriului seu, celu-ce nu se scie aপর insusi pre sine, persón'a si drepturile sale, nu e demnu de o sórte mai buna. Óre inca nici astadi sa nu se fi mai stersu remasitiile blastemului aceluia de pre noi?! —

dotatiunea acestor'a, s. c. l. — care tóte, precum si cele de pana aci, se potu vedé in „Acte oficióse, privitórie la infintiarea metropoliei gr. res. a Romaniloru din Transilvani'a, Ungari'a si Banatu“ — tiparite in tipografi'a archidieces. Sibiiu 1867.“

Éra in 'privinti'a impartírei fonduriloru si monastiriloru, nepotendu-se ajunge o contielegere, dupa mai multe desbateri se decise a se esmite o comissiune din partea sinodului, carea sa cercetedie ratiociniulu fonduriloru comune. Spre acestu scopu se alésera doi episcopi si cati-va membri congresuali, intre cari din partea Romaniloru au fostu episcopulu Aradului Procopiu Ivacicoviciu, Andreiu de Mocioni si Vincentiu Babesiu. Comissiunea acést'a 'si si incepù lucràrile sale, déra nu se potù aflá unu puntu de procedere, carele sa fi potutu multiumí pre ambele parti, fiindu parerile in privinti'a principiului de totu diverginti. Romanii voiáu, si cu totu dreptulu, cá fondurile respective sa se considere de averi confessionali; éra Serbii denegára acestu caracteru si le botezára de averi nationale. Disparitatea acést'a de pareri trase dupa sine doue voturi separate, unulu alu Romaniloru si altulu alu Serbiloru in sensulu acum mentionatù, care se si aster-nùra sinodului, déra acést'a nu aduse asupr'a lorù nici o decisiune.

E de insemnatu, ca la acestu sinodu episcopescu participà mai intr' unu tardíu si episcopulu Bucovinei Eugeniu Hacmanu, carele venindu la Carlovitiu 'si aduse cu sine si pre secretariulu seu Schönbach, unu germanu de nationalitate si papistu de confessiune, despre carele se scrise multu in foile periodice romane, — si inca pre unu profesor de teologia Popoviciu, se intielege, pentru cá cu acesti'a impreuna sa póta luptá mai bine in contr'a metropoliei si intereseloru romane. Episcopulu acést'a propose in sinodu infintiarea a trei metropolii partiali: un'a

in Bucovin'a (pentru s. sa!) cu doi episcopi sufragani, unul romanu si altulu ruténu; a dou'a in Transilvani'a, si a trei'a cea de Carlovitiu, cu episcopii sufragani de pana acum. Pre langa acést'a a mai propusu inca episcopulu Hacmanu, cá sinodulu sa decida: de a potutu episcopulu Ardelului tiené sínóde cu reprezentantii clerului si ai poporului, valide si canonice? Dara norocire, ca la sosirea lui in Carlovitiu sinodulu episcopescu decisese deja infintiarea metropoliei romane, si asiá opintirile s. sale nu potúra avé nici unu resultatu in parte-i, si nici o stricatiune in parte-ne. Ba o stricatiune, si inca fórte mare, totu a facutu, aceea adeca, ca elu a machinatu de eparchi'a Bucovinei nu se alipì si ea langa restaurat'a metropolia romana a Ardelului, dupa cum a fostu dorinti'a expresa a fratiloru bucovineni. Elu insusi recunoscuse necesitatea unei metropolii romane la a. 1848, si asiá cá unu episcopu alu unei eparchii romane aru fi trebuitu cu atâtu mai vertosu sa spriginésca si elu caus'a comuna bisericeasca-nationala, si sa remana pre langa dechiaratiunea sa din anulu amentitu. Pentru aceea la reintórcere-i, atâtu in Vien'a câtu si acasa in Bucovin'a, fû fórte reu primitu de catra diecesanii sei, facundui-se cele mai eclatante manifestatiuni de displacere, si adresandui-se chiaru si o hartia impunatória, subscrisa de unu numeru insemnatu de preoti, proprietari, amploiati si alti intieliginti consideraveri, prin carea i se aretà total'a lor nemultiu-mire cu purtarea densului la sinodulu din Carlovitiu, precum si ca atâtu propunerile ce le facù elu la sinodulu episcopescu din Carlovitiu, câtu si „Dorintiele Clerului“ ce le plasmuise inca de mai nainte, stau in apriata contradictiune cu canónele bisericeii ortodoxe.

Pentru interesulu istoricu ne aflâmu indemnati a reproduce aici si acésta harthia seu petitiune a fratiloru bucovineni, dupa cum urmédia:

Escelenti'a Vóstra! De cându impulsulu celu putinte alu miscâriloru din an. 1848, care in modu sgduitoriu dedù viétia si libertate contrasteloru politice, sociale si nationale, reversà spiritulu seu de miscare si de viétia si asupr'a terenului bisericescu, biseric'a gr. or. din Austri'a se simtì impinsa cu putere iresistibila la regularea referintieloru sele inlauntru si infara si la reorganizarea pecátu canonica, pe atât'a reclamata si de trebuinti'a tempului, a constitutiunei sele. Biseric'a se determinà a tiné séma acestei trebuintie cu atât'a mai vertosu, caci de o parte emanciparea societatiloru religiunarie de sub tutel'a statului toturoru comunitatiloru bisericesci recunoscute in statu le dedù semnalulu de organizare, consolidare si intarire, care semnalu ele pana la un'a lu intielesera bine si lu folosira cu totdeadinsulu, éru pe de alta parte nedeplinatatea, stirbitur'a si anticonstitutiunismulu starei bisericeii gr. or. din Austri'a nu se mai putù ascunde dinaintea ochiloru, ce se deschideau dupa dormitare de multi ani.

Spiritulu unei reforme salutare bisericesci se desceptà, trebuinti'a unei convorbiri sinodale si a unei statoriri in urm'a ei devenì totu mai urginte din dî in dî, si archipastorii bisericesci in adevèru si adusera la ordinea dîlei pe acelu tempu propunerele loru privitóre la organizarea referintieloru de cultu greco-orientale. Intielepciunea si evlaviosulu zelu alu Esc. Vóstre se manifestà in acea epoca prin unu proiectu de organizatiune, care in form'a unei opiniuni dto 18 Iuliu 1849 a fostu adresatu catra metropolitulu din Carlovitiu, totdeodata patriarchu alu Serbiloru, si care atat'a a fostu de corectu logicesce, atat'a de practic esecutabilu si atat'a de dreptu si de cu tactu in tóte partile, încátu merita multiamit'a fiacarui omu nepreocupatu, si încátu valórea lui n'a patimitu nici prin dintele tempului celui inviforatu si curendu rodiatoriu alu actiunei. Presanti'a Vóstra cerurati intr'acel'a cá conditiune ne'ncungiurabila la sistemisarea organica a ierarchiei, cá representatiunea si administratiunea natiunei romane din Austri'a sa se concrédà in acelasi modu unui metropolitu propriu nationalu, precum e incredintiata natiunea serbo-slavica inca din vechime metropolitulu din Carlovitiu. Pentru complanarea intereseloru colidante ale ambeloru natiuni se cerù mai departe, cá acele eparchii, unde majoritatea locuitoriloru suntu Sloveni, sa se inzestreze cu episcopu serbo-slavicu; éru cele impoporate cu ma-

ioritati romanesce, cu episcopu romanescu, alesu din sinulu natiunei. In estensiunea sea mai departe la complinirea mai inalta si cea mai inalta a organismului bisericescu se formulă in fine acestu proiectu de organisatiune alu Esc. Vóstre intr'acolo, cá episcopii romanesce sa aléga pre metropolitulu romanescu, éru episcopii serbo-slavici pre metropolitulu serbescu, ambe partile insa numai prin concursulu unui asemenea numeru de mireni de aceeași credintia, in fine, cá ambii metropoliti alesi cu unu numeru egal de episcopi din ambe metropoliile si cu unu numeru egal de mireni sa pasiésca la alegerea pro-patriarchului austriacu, si cá tóte aceste alegeri sa se substérna p. n. sanctiuni a Maiestatei sale imperatului. Compunerea acésta din urma, sub presidiulu pro-patriarchului, dupa cum espune acestu proiectu cu privire agera si inteliginte, aru fi totdeodata sinodulu gr. or. austriacu, si prin acést'a s'aru tiené sém'a cuvenita drepturilor egale ale ambeloru natiuni, s'aru inaintá dupa putintia binele credinciosiloru, s'aru aduce o organisare practicabila si naturala a ierarchiei, si astfeliu s'aru delaturá ori ce temere de schisma in biserica. —

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Fatia cu preferintiele acestui proiectu demnu de recunoscintia batu cu atat'a mai tare la ochi defectele proiectului de organisare, propusu in celu din urma asiá numitu „Sinodu diecesanu“ alu Bucovinei, precum si ale aceluia, care pe bas'a acestui'a acum l'ati propusu Esc. Vóstra in Sinodulu din Carlovitiu. Dupa acést'a in privinti'a administrativa biserica gr. or. din Austri'a aru fi sa se impartia in trei biserici particulare cu autonomii administrative, si adica 1. in cea serbéscă, 2. in cea romanésca din Transilvani'a, si 3. in cea (reală) din Bucovin'a. Acestu proiectu in sa in esecutarea sea practica inlauntru si inafara nu se póte uní nici cu principiulu iubirei crestinesce, nici cu dreptatea statului, nici cu o politica de statu intielépta. Scopulu, pentru care s'au introdusu canonesce metropoliile cá foruri bisericesce de instantia a dou'a, si pentru care metropolitiloru se dedù dreptulu de a concede sínódele provinciale, la inceputu diecesane, precum si preste totu de a superinspectiuná si de a portá jurisdictiunea mai inalta, in Bucovin'a cea redusa la sine insasi nu s'aru puté realisa. Impartirea canonica a administratiunei bisericesce aduse cu sine, ca precum mai multe parochii se intrunira intr'o provincia,

asiá mai multe provincie se intrunira într'o diecesa, carea apoi erá mai de totu identica cu dieces'a politica. Episcopii, cari erau mai marii unei diecese bisericesci, se numeau între cei mai înalți demnitari, si de óre-ce în totu imperiulu romanu pe tempulu estensiunei lui celei mai mari erau numai 13 diecese, pentru aceea pe atunci erau si numai 13 episcopi diecesani. În întielesulu acest'a Bucovin'a de si e tíera de coróná, totusi aru trece numai de provincia, éru nu de diecesa, carea cuprinde sub sine mai multe provincie; episcopulu Bucovinei dar canonicesce e numai episcopu provincialu, éru nu diecesanu. În generalu substratul drepturilóru metropolitane lipsesce de totu în Bucovin'a cea izolata. Càci de óre-ce ea nu cuprinde în sine mai multe provincie bisericesci, cari compunu unu sinodu diecesanu, si de óre ce prin urmare nu póte infatisiá unu astfelu de sinodu, de aceea si conducerea prin metropolitulu propriu a unui sinodu diecesanu, neesistente si inca nerealisabilu, inca trece în sfer'a imposibilitatii. Superinspectiunea generala aru deveni numai o inspectiune a episcopului asupr'a sá insusi, si jurisdictiunea mai înalta aru emaná asemenea numai dela acel'a, care are si jurisdictiunea mai de josu. Contopindu-se drepturile unui prepusu cu drepturile unui supusu într'un'a persóna, acést'a aru puté duce numai la neutralizarea tuturor acestoru drepturi si în fine la ruinarea provinciei bisericesci isolate.

Absolutismului administrativu în provinci'a acést'a s'aru lasá frêulu liberu, si spiritulu bisericei greco-orientale, alu carei caracteru fundamentalu este constitutiunalismulu, aru trebui sa se revólte necurmatu si nesfiitu contr'a unei institutiuni opuse diametralu. Preste aceea acestu absolutismu s'aru aretá cu atât mai periculosu, cu câtu n'aru aflá remediul nici chiaru în „Sinodulu generalu“ ce s'aru tîné pe totu anulu într'unu locu principalu alu monarhiei, de óre ce dupa punctulu alu sieslea alu proiectului, ce l'ati propusu Escellenti'a Vóstra în sinodulu din Carlovitiu, Sinodulu generalu numai atunci aru fi competente a statorî canóne administrative pentru o biserica particulara cu putere obligatóre, déca din partea bisericei particulare respective adeca din partea capului ei bisericescu nemijlocitu si a sinodului s'aru recunósce a fi acomodate dupa referintiele proprie ale acestei biserici particulare, si s'aru priimi. Considerandu acum, ca

dupa punctulu alu sieptelea din proiectu cei doi preoti, cari aru fi a se trimite la Sinodulu generalu, de-si desemnati dupa alegearea Episcopului respectiv, totusi au intr'ensulu numai votu consultativu; si precumpanindu mai departe, ca si Preotii, cari voru fi chiamati la sinódele provinciale, voru avé fatia cu Episcopulu in cause administrative numai votu consultativu; in fine considerandu, ca dupa punctulu 10 din proiectu chiaru si in afaceri curatu administrative indreptatîrea canonica a mireniloru a participá la sinódele provinciale e supusa indoielei si se reserva unei consultatiuni nóue sinodale: in puterea tuturoru acestoru motive si consideratiuni se arata justificata pe deplinu presumtiunea ce ese cá resultatu finalu, ca incuviintiarea si sanctîunarea aceluor proiecte aru fi identice cu recunóscerea unei potestáti episcopesci fára margini, scóse de sub tóta control'a si supraveghierea, cu potestate absoluta personala, carea in impregiurári nefavoritóre aru trebui sa duca la apriat'a stricatiune a Bisericei, si in contr'a câror'a chiaru si bratiulu lumescu, legatu încátuva prin principiulu libertáti religiunarie, s'aru aretá in parte nepotinciosu. — Biserica cea izolata a Bucovinei in sa prin acést'a aru deveni in positiunea de a se lipsi de tóte folósele, de tóte mijlócele de intariré si intinerire, cari isvorescu din alipirea de unu ce intregu mai mare, de a suferi tóte inconvenientiele izolarei si ale neajutorintiei si de a scí aterrandu prosperarea sea chiaru si numai de cualificatiunea eventuala a unei singure personalitáti, ale cárei eveneminte aru influintiá aspru asupr'a stárei bisericei. Impulsulu celu prea tare de independintia, asiá numit'a „achefalia“, ce se manifestá acum, pentru provinci'a cea mica bisericesca s'aru poté castigá numai prin aceea, candu ea aru renunciá la intarirea sea de dinlauntru, la emularea in afara, la tóta autoritatea insusu, la tóta influinti'a in josu. Si déca posetiunea neutrala a acestei biserici particulare intra dóue natîuni contrarie aru fi sa arete scopulu eii, de a nu lovi in nici un'a din ele, pe de alta parte in intentîunatululu absolutismu nemarginitu cu aceeaasi probabilitate s'aru diari tentatiunea, de a neglege intru asemenea ambe natîunile in cerculu diecesanu, ori a le sacrificá unei'a a trei'a. De frica, cá se nu se faca pré natiunala aru deveni tocmai antinatiunala. Cáci de órece ambe natîunalitatile traiescu in pace deplina si neperturbata, se afla in amicia

si concordia in biserica si scóla, pazescu cu scumpatate un'a catra alt'a principiulu indreptatírei egale: ingrijirea aceea cá candu prin alaturarea Bucovinei l'anga dieces'a metropolitana romanésca s'aru puté perturbá cumva pacea acést'a este de prisosu si imaginaria, cu atât'a mai vertosu, cáci atâtu in sinodulu provincialu, câtu si in celu generalu elementulu slavicu aru fi reprezentatu mai multu decâtu de ajunsu. In fine pericolulu, ce nu se póte privi tocmai cá imposibilu, candu biseric'a particulara din Bucovin'a cu incetulu aru fi sa se contopésca intr'o biserica puternica de alta credintia, o - aru aflá lipsita de totu scutulu dinafara si de rêsistinti'a cuvenita din launtru; cáci dorit'a autonomia administrativa nemarginita aru departá dela sine orice amestecu strainu si orice ajutoriu prin cuventu si fapta, ce i s'aru oferí. Si astfeliu libertatea esagerata a administratiúnei episcopesci, achefali'a, aru fi numai unu vehiculu spre darapanare, o cale catra perirea sigura.

Déca dar in favòrea acestui proiectu de constitutiune, ce pórtá pe frunte atâtu de invederatu caracterulu nedeplinatâtii, si déca anume in favòrea unei metropolii independinti in Cernautiu, se arunca in cumpana votulu afirmativu alu clerului bucovinénu, apoi contr'a acestor'a e de ajunsu a observá, ca asupr'a unei cestiuni atâtu de momentóse nu s'a declarat sinodulu provincialu in tóta form'a, s'a declarat ci numai o adunare simpla de preoti. Caci in locu de a conchiamá numai decâtu sinodulu diecesanu completu, la care sa participe de o potrivá clerulu si mirenii, si care prin urmare sa dee garanti'a impartialitatii si a omnilateralitâtii, Consistoriulu episcopescu sub presidiulu Escel. Vóstre se intarí mai 'nainte prin vre-o câti-va membri, alesi dupa socotinti'a propria, cari nu se tineau de statulu consistorialu, apoi in siedintiele din 29, 30 si 31 Ianuariu 1861 cerintiele, ce veniau a se substerne inaltului regimu parte in privinti'a positiunei erarchice a Bucovinei, parte in privinti'a trebuintieloru economice ale clerului, le formulá dupa socotinti'a sea propria in optu proiecte partiale separate, dupa aceea conchiamá pe 19 Februariu 1861 o adunare compusa din demnitari bisericesci si preoti mireni si monachi, alesi dupa placu, in numeru totalu de 52 persóne, eschidiendu pre mireni dela orice participare, i propuse elaboratulu lucratu, si in propuneri si motivari dejá incheiatu

si gat'a, nu se slobozi la desbaterea formala, progressiva separata dupa materii si sistematicesce din punctu in punctu, ci mai ver-tosu dedù numai spre cetire proiectulu ce trecea de nemodifica-bilu, nu concese asupr'a materiei si formei lui nice o desbatere séu reflexsiune, decâtu carea fù suprimata de autoritatea mai nalta, crediù de prisosu a mai desface partea economica a proiectului, cu carea consintiau toti cei de fatia, de partea ierarchica orga-nisatóre, despre carea nu erau toti membri de aceeaasi parere, dupa cum s'ar fi cerutu pentru esactitatea votului, ci in sfarsitu punctele cetite din proiectu cu pripire demandà a se subscrie prin cei 52 de membri dupa o singura siedintia. —

Precum tînerea unui atare Sinodu parutu pentru de a re-presentà eparchi'a, asià si dorintiele si hotaririle sinodale presum-tive, esprimate pe calea acést'a, lovescu deopotriva in prax'a bi-sericésca a tempului mai vechiu si mai nou, in conclusele sino-dale ale conciliiloru ecumenice, in dreptulu de participare alu mireniloru, in conditiunile si institutiunile unei administratiuni bisericesci practice si practicabile, in legatur'a bisericésca la are-tare legala ierarchica, ce esista inca pana la prefacerea cu validi-tatea legala, a societatii religiunarie gr. orient. din Austri'a, in p. n. decisiune din 27 Septembrie 1860, privitóre la infiintierea unei metropolii romane, in fine in emisulu ministerialu comitativu dto 30 Sept. 1860, prin care se indegetà procedur'a respectiva.

Defectuosității compunerii, neajungerei indreptatirii acestei adunari de preoti corespunde apoi in adeveru defectuositatea si nepracticabilitatea proiectului de organizatiune, adoptatu de ea, asupr'a sistemisarei ierarchice a bisericei greco-orientale din Austri'a si asupr'a positiunei eparchiei episcopesci a Bucovinei inlauntrulu acelei'a. De-si biseric'a prin sublim'a sea positiune e mai presusu de tóte diferintiele natiunale, totusi in interesulu activității se salutarie proprie nu pôte ignorá nici decâtu dorin-tiele moderate natiunale. Crearea duoru metropolii pe bas'a principiului natiunalității, si crearea unei a trei'a metropolii aru cuprinde o contradícere flagranta, carea nu numai ca lovesce in logica, ci chiaru si in privinti'a administrativa practica duce la contradíceri pecátu pagubitóre, pe atátu si anticanonice, cari ser-vescu numai pentru de a acoperi golitatea contradícerei celei

d'antâiu. Adunarea amintita de preoti cercă a neutralisă contradicerea acést'a prin aceea, ca propuse a se introduce in biseric'a greco-orientala din Austri'a si anume din Bucovin'a institutul celu necanonicu, si pecătu de sumtuosu, pe atātu si de prisosu alu episcopiloru titulari, purcediendu dela presumpțiunea aceea, că candu astfelu de functiunari bisericesci, dealtmintrea totudeun'a atarnatori de Episcopulu actualu si subalterni, aru poté deveni organe destulu de potinti, cu influintia si autonóme, pentru de a poté modificá ori anulá in appellatorio dispositiunile aduse de Episcopulu actualu in Consistoriu si afara de Consistoriu. Dar aceea merse si mai departe, taindu administratiunea eparchiala in dóue si presupunendu despre Episcopulu deadreptulu, ca elu se va substitui prin unu episcopu titularu, pentrucá sa se póta face apelatiuni in contr'a sea, séu cu alte cuvinte: Episcopului in adeveru nu-i este iertatu a fi episcopu, pentru că sa devina metropolitu. Éra déca Episcopulu titularu sa represente in Consistoriu loculu si potestatea Episcopului, atunci elu este adeveratulu episcopu provincialu, ear episcopulu nu este decātu numai metropolitu fara diecesa, numai siefu alu appellatoriului intr'o eparchia mica cu Episcopu titularu, prin urmare este pentru acést'a o sarcina neproportiunatu insemnata, carea fiindu de prisosu s'aru poté incungiurá. Alu doilea Episcopu titularu, dîce adunarea preotiloru mai departe, aru stá lînga episcopulu că coadjutoriu pentru lucrarile pontificale inlauntrulu diecesei, si totdeodata aru avé ambii Episcopi titulari a representá pre Episcopulu eparchialu atātu in sinodulu provincialu, câtu si in celu generalu. E documentatu prin istoria si se scie in de obste, ca metropoli'a din Suceav'a de multu s'a stramutatu la Iasi, ear episcopi'a dela Radauti cu multu mai tardîu la Cernautiu. De aceea, déca, cum credu unii, din stramutarea unui episcopu se deriva inaltierea ierarhica a episcopului remasu, atunci inca nainte cu 200 ani Episcopulu din Radauti aru fi trebuitu sa se radice la rangul de metropolitu, — ceeace insa nu se potù pentru aceea, căci erá subordinatu metropoliei din Iasi, mai tardiu celei din Carlovitiu, cărei'a e subordinatu pana astadi. Pe temeulu canóneloru si alu necontentitei praxe bisericesci o episcopia chiaru si dupa transpunerea sea conserva titlulu scaunului de pân'atunci si acum parasitu; metropolitului din Iasi inca totu i compete connumele: me-

metropolitu alu Sucevei, si episcopului din Cernautiu connumele de episcopu alu Radautiului.

Episcopulu din Cerneuti canonicesce e numai unu sufraganu alu metropolitului din Iasi; de aceea e datoriu ori a se supune acestui'a, ori apoi, desfacundu-se legatur'a cu tierile externe, a se subordina unui metropolitu austriacu de aceea-si confessiune.

Dreptulu lui la independintia bisericesca canonicesce nu e documentatu prin nimicu. —

Progredendu in progressiune geometrica pe cararea cea piedisia a inconsecuintiei, adunarea amintita de preoti crede cu tote acestea, ca fatia cu unu fondu mare religionar si fatia cu dotatiunea cea grasa, ce o garanteza acestu fondu, nu e lipsa mare de titluri canonice pentru crearea de Episcopii noue in Bucovina; caci orasiulu Seretu inca din vechime au avutu Episcopu; asemenea si orasiulu Radauti; ear orasiulu Suceav'a cu deosebire are chiaru si dreptulu de metropolia; ba ce e mai multu, fiinduca dupa canone fiecare orasiu pote ave Episcopulu seu, o astfelu de pretensiune nu se pote denega nici orasielor Sadagur'a si Vestnitiu, unde fara de aceea sustau rabinat considerabile pentru credinciosii de legea vechia. —

Atat'a liberalitate in impartirea venerabilelor mitre episcopesci chiaru si Escelentiei Vostre se pare necompatibila cu demandarile canonice, cu autoritatea episcopesca si cu trebuintiele practice ale bisericei nostre. De aceea in propunerile facute de Escelenti'a Vostra la sinodulu din Carlovitiu nu se face pomenire de crearea de Episcopi titulari, de si de alta parte nu se nega formalmente necesitatea lor si nu se esprime anumitu abdicarea de a-i dori.

Astfelu de propuneri anticanonice si antipractice poteau cade ca fructe nemature numai din pomulu consciintiei unei adunari, carea era pusa sub pressiunea cea unilaterala a unei inspiratiuni dictate cu autoritate imperativa, si carea nu pote afla in sine insasi acea soliditate, ce o da numai privirea neturburata si independintia barbatasca.

De aceea in constiutiunea bisericei orientale inca din cele mai vechi tempuri apostolice are valoare principiulu acel'a, ca catu se pote consultarea diferitelor capi bisericesci sa se faca

împreună cu ceilalți membri ai bisericeii, că prin această a sa în-sufletească simțiulul comunu și sa nu se hotărăsca nimicu fără considerarea cea mai matură.*)

Participarea mirenilor la afacerile bisericeii preste totu, cu deosebire la acelea, ce nu se țin de credința și de disciplină, trecu apoi cu legalitate perfectă în prax'a bisericeii, și până în dîu'a de astăzi în feliurite tieri se admite că îndreptățită și se practică fără împedecare. Astfeliu la Patriarhatulu ecumenicu din Constantinopolea pentru administrarea afacerilor publice bisericesci există unu comitetu propriu permanentu, care consiste din 4 Episcopi 4 magnati mireni și 4 dintre cetățienii cei mai de frunte. Așa vedem și în dîilele noastre pre mireni în sinódele provinciale în Transilvani'a și Serbi'a cu votu deplinu consultativu în toate agendele nedogmatice ori nedisciplinare. Asemene de și cu ore care restringere, se urmădea și în Principatele Romane dela Dunare, și simțiulul celu nobilu de dreptate alu Esce-lentiei Vóstre trebuie sa recunósca, ca în epoc'a antiaustriacă a Patriei noastre unulu din drepturile principale administrative bisericesci, dreptulu adecă alu alegerii de episcopu, după prax'a strabună competea reprezentantiloru clerului, ai nobilimei și ai poporului, și se practică din partea lor fără împedecare. Chiaru și acea adunare de preoti desu amintită ce formulă dorintiele clerului bucovinenu, semtiendu necompetinți'a sea, se crediù dă-tóre, a revocá în memoria cu totu deadinsulu ținerea de sinóde provinciale întocmite canonesce, la care apoi sa se póta ascultá și vocea mirenilor în cauze atât de momentóse. Acesta dorinția a adunarei preotiloru, ce afla priimire în punctulu 8 alu proiectului Esce-lentiei-Vóstre merita considerare, nu numai pentru aceea de a practică dreptulu lor de consultare comună, ci și pentru că scopulu celu salutariu, la care tinde această institutiune cano-nică, sa se póta ajunge. —

Reieptarea mirenilor dela ori ce participare la afacerile bisericesci duce la langediă, la indiferentismulu religiunariu, va sa dăca la simțieminte spirituale, ce suntu stricacióse și condam-nabile atatu pentru religiune și statu câtu și pentru individuu.

*) Can. Apost. 33, c. 2, c. IX, q. 3 Concil. Antioch. c. 5. D. XCV.

Din contra déca biseric'a aceea, ai cărei credinciosi facu majoritatea locuitoriloru Bucovinei, aru fi unu obiectu de îngrijire si cultivare bine precugetata si seriôsa nu numai pentru preoti, ci si pentru multimea cea cu multu mai mare a mireniloru; déca biseric'a acést'a, pazitórea cuventului mântuirii, sustinatórea si cultivatórea ambeloru natiunalitâti si limbi principale ale acestei tieri, e cá sa reclame pentru intentiunile sele totu interesulu nostru, pentru binefacerile sele tóta recunoscinti'a nóstra; déca ea mai departe aru tinde într'acolo si i-arú si succede, a castigá chiaru si pentru scopuri particulare, ce-i obvinu câte odata, atentiunea simpatica — îndreptata spre chiamarea eii principala, privitóre la aperiarea de ori-ce ratacire, chiaru si impreunata cu îngrijiri, — a credinciosiloru eii: atunci, si de siguru atunci, n'aru poté si nu i-arú fi iertatu a se lipsi de participarea mireniloru la afacerile eii administrative. Din contra aru fi chiaru interesulu eii, cá prin o institutiune reinvianda spre onorarea canóneloru pe deoparte sa dee prob'a vivacitatii si activitatii sele atátu in spiritulu seu câtu si in spiritulu tempului, ear de alta parte sa demustre, ca libertatea constitutională, ce se revarsa preste Austri'a — noua, incepe a desvoltá si pe terenulu bisericescu acea activitate binefacatóre, insufletítóre si plina de viétia interna, fâra de carea viétia din afara a bisericeii aru trebui sa decada, desvoltarea eii salutifera sa se curme, influinti'a ei cea marétia asupr'a creşterii morale a omenimei aru trebui sa se imputíneze. Déca preste totu ómenii, ce nu se tínu de statulu preotiescu, iau parte vivace si factica la sórtea eii, acést'a trebuie sa fia prin urmare unu ce prea inbucuratoriú, atátu pentru membrii bisericeii invetiatóre, câtu si pentru multimea mireniloru pastorita de dens'a. De altmíntrea si far' de a cautá la tínerea regulata de sínóde provinciale anuale, in cestiunea cea multu importanta, ce se tractéza acum, despre crearea unei metropolii romanesci independenti si despre legatur'a ierarhica a celei'a cu scaunulu metropolitanu din Carlovitiú, in celelalte eparchii romanesci din Austri'a, afara numai de Bucovin'a, s'a facutu formalmente întrebarea catra cleru si catra mireni impreuna si totdeodata. Cu deosebire conchiamá si tínú Episcopulu eparchialu din Transilvani'a Consiliariulu intimu Baronulu de Siagun'a, in 24, 25 si 26 Octobre 1860 la Sibiiu unu Sinodu provincialu, care fiindu com-

pusu din 47 preoti si 52 mireni, si decidendu dupa deliberare matura si votare libera, aduse in privinti'a acést'a concluse, cari dupa forma si cuprinsu cu totu dreptulu se potu privi ca adeverat'a opiniune a eparchiei greco-orientale din Transilvani'a.

Altmintrea inse se are lucrulu cu propunerile si pretensiunile acelea, cari, aduse numai de preoti ori apoi chiaru numai de persón'a episcopului, cérca a-si dá aerulu de manifestatiuni formale ale clerului si ale eparchiei intregi. Si nu numai dreptulu canonicu, ci si o politica intielépta bisericesca si recerinti'a oportunitáti se improtivescu unoru propuneri, cari inlauntru si inafara remanu departe de tóte asceptarile drepte, ci din contralovescu in fatia fara sfiéla ori ce indreptatire nátiunala si canonica. Si chiaru si inainte se póte predice cu securitate, ca atátu in metropoli'a cea serbésca din Carlovitiu, câtu si in cea noua creanda romanésca se voru inaltia indoieli tari si temeínice contr'a unei positiuni ierarchice si contr'a unei coordinari, prin carea episcopulu Bucovinei, care aru avé numai o eparchia mica si nici unu sufraganu sub sine, s'aru poté pune in sinodulu generalu cu aceeaasi auctoritate si cu acelaasi dreptu lânga metropolitulu serbescu si romanescu, cari ambii cu privire la marimea populatiunei, ce o pastorescu, si cu privire la numerulu sufraganilor loru, aru trebuí sa se privésca cá chiriarchi potinti si plini de influintia. Cei doi reprezentanti bisericesci ai poterniciloru si numeróseloru natiuni serba si romana fara indoiala n'aru intardiá, a aduce la vedere si la valóre superioritatea loru fatia cu reprezentantele unei eparchii in asemenare mici, nenatiunale, si tocmai pentru aceea pré adeseori isolate, si la tóta intemplanrea aru cautá a restabili in casuri speciale, candu neutralitatea s'aru plecă spre o parte séu ceealalta, a restabili, dícemu, cumpan'a cea stricata nationala spre daun'a lui. Resturnarea unui atare organismu ierarchicu, gresítu inca in planulu lui, prin frezarile din insusi Sinodulu generalu aru fi celu d'antáiu si celu mai siguru resultatu alu infintiarei lui, pentru care cu tóte acestea o voce normativa staruiesce cu atât'a urgintia.

Spre a se evitá atari erori si rele într'o cauza de atât'a importantia si de atâtea urmari, emisulu ministerialu din 30 Sept. 1864 a lasatu la socotinti'a Escelentiei Vóstre, cá sa ascultati mai nainte parerile si dorintiele diecesei din Bucovin'a. De óre ce

mai de parte atare dreptu compete dupa canóne ori carui capu diecesanu in dieces'a séu eparchi'a lui, earu de alta parte respunsabilitatea la presinte si venitorime pentru rezultatulu celu reu alu unei afaceri multu insemnate fara indoiéla e o sarcina gigantica: de aceea nu e numai o urgentia imperativa, ci si unu ce pré usioru a tîné unu sinodu diecesanu in Bucovin'a. Coordinare langa doi metropoliti, subordinaire subt alta metropolia, ori subordinaire altoru diecese sub dieces'a Bucovinei, — alegerea intre aceste trei modalitati ale positiunei ierarchice atât'a e de seriósa, încátu totdeodata deschide calea si catra concordia si catra schisma, încátu ne pune dinainte Rubiconele bisericescu. Éru a stá intr'ajutoriu veneratului archipastoru spiritualu intr'o crisa atâtu de mometósa cu cuventulu si cu fapt'a, este datorinti'a fiacarui fiu credinciosu alu bisericei, si tocmai prin acésta indatorire, precum si prin interesulu, ce-lu are séu celu putínu trebuie sa-lu aiba fiacare fiu alu bisericei de starea bisericei sele, se justifica procederea acést'a de fatia.

Deci esprimendu Escelentiei Vóstre recunoscinti'a nóstra cea cu multiamita si respectu pentru propunerea, ce o-ati adusu la sinodulu din Carlovitiu cu privire la infiintiarea unei metropolii romane, si rogandu-ve cu plecaciune, a stá cu barbatia pe langa dens'a, ne luamu voia, a face in privinti'a celor-alalte propuneri partiale préumilit'a rogare: „că Escelenti'a Vóstra urmandu cu credintia p. n. decisiune din 27. Septembre 1860 si emisului ministerialu din 30. Septembre 1860 se Ve îndurati a conchiamá pentru afacerile comune ale bisericei gr. or. din Austri'a, precum si in specialu pentru positiunea ierarchica a diecesei Bucovinei, in capital'a Cernautiu unu sinodu completu, alegundu pe bas'a principiului reprezentativu, compusu in jumetate egala de mireni, a-lu tîne dupa cuviintia, si hotaririle lui aduse dupa considerari mature a le aduce prin introducendulu sinodu generalu la substernerea inalta si pré inalta. (Urméza subscriptiuni numérose.)“ ¹⁾

¹⁾ A se vedé in „Telegrafulu Romanu“ nr. 79. 80 si 81. din an. 1864.

Partea III.

Restaurarea vechiei metropolii a Transilvaniei.

XII.

Resolvirea vechiei metropolii a Transilvaniei prîn imperatulul.

Operatele sinodului episcopescu din Carlovitiu se sub-
sternura regimului spre decisiune finala, si Romanii si
asteptáu din dî in dí cu cea mai mare sete si incordare
dupa acésta decisiune, carea inse din ce in ce totu mai
tare se amená spre cea mai mare neliniscire a loru. Se
vede, ca despre o parte erá pré cu anevoia, a se decide
odata unu ce mai consideraveru si in partea Romaniloru,
de-si dreptu si nevinovatu: éra despre alta parte apoi se
si afláu multi neamici, câti perii capului, aprigi luptatori
in contr'a metropoliei romane, nu numai straini, de natio-
nalitate si confessiune, déra chiaru si Romani, cari se
dîcu frati de ai nostri — ba chiaru si de acei'a, cari se
dîcu a fi si romani si ortodosi, déra durere, ei nu suntu
nici un'a nici alt'a, — se afláu dîcemu neamici — càci in
de acesti'a Romanulu e pré avutu, éra Romanulu ortodosu
inca si mai avutu — cari, parte din motive nationale,
parte din motive confessionale, parte si din motive perso-
nale, — pre langa ce ca nu incetáu pana acî a se ostî

din resputeri, prin intrigi de totu feliulu, in contr'a metropoliei romane, déra apoi acum intielegundu ca cestiunea acést'a drépta nu se mai póte amená, ci din ce in ce totu mai tare se apropiá de deslegare: alergáu din tóte partile cá corbii la Vien'a si umbláu in ruptulu capului pe la tóte locurile de influintia spre a impededá lucrulu si acum. Intre acesti'a erá si episcopulu Bucovinei Hacmanu, carele in returnarea sa dela sinodulu episcopescu din Carlovitiu petrecù tempu mai indelungatu in Vien'a in afacerea acést'a.

Inse a datu Ddieu, de tocm'a in acelu tempu criticu, in tempulu supremei decisiuni, mai multi fii adevirati ai bisericei ortodose, romani cu sufletulu, inca se aflara in Vien'a, cari insufletiti de santieni'a cauzei loru proprie si de detorinti'a de a conlucrá si ei dupa poteri la realisarea acelei'a, nu stetera cu manele in senu, ci se nesuira si ei parte a paralisá opintirile ostile ale contrariloru, parte a intetí implinirea câtu mai curendu a dorintieloru comune romane, si potemu díce, ca concursulu acestoru barbati bravi ai natiunei si bisericei romane, contribuì fórté multu la reesitul celu favoritoriu alu acestei afaceri pre câtu de importante pre atât'a de grele. Intre acesti barbati demni trebuie sa numeramu pre reposatulú déra neuitatulu intre Romani Georgiu Pop'a, carele pe atunci erá consiliariu la cancelari'a aul. ung., si totu odata si referinte intr' unu tempu in acésta afacere delicata; — apoi pre vice-presiedintele tablei regie transilv. caval. Joanu Alduleanu; pre archimandritulu Joanu Popasu si (déca ne este iertatu a marturisi unu adevéru istoricu) pre scrietoriulu acestor'a, — cari cesti trei din urma inca se afláu pe atunci in Vien'a la senatulu imperialu. Acesti barbati nu pregetara a bate in nenumerate renduri pre la usile autoritátiloru competente, urgendu astfeliu resolvirea metropoliei.

Celu mai mare bunu-voitoriu alu metropoliei nóstre

intre ministrii de atunci, erá ministr. Schmerling. Si déca este cá sa marturisimu si aici adeverulu, apoi lui avemu de a multiamí intr' unu gradu mare restaurarea metropoliei nóstre. Sa se fi mai intardiatu acést'a inca numai cu pré pucine díle, apoi cine scie pana cându s'aru fi mai amenatu éra, câtu aru fi trebuitu sa mai asteptámu éra dupa resolvirea ei, déca nu s'aru fi amenatu póte chiaru — ad calendas graecas! din cauza, càci ministeriulu lui Schmerling se elatiná deja, si in scurtu si cadiù schimbandu-se sistemulu politicu.

Episcopulu bar. Siagun'a amaritu pana in sufletu si desgustatu de totu din caus'a traganàrei celei indelungate a resolvirei metropoliei, pre langa aceea si bolnaviciosu, nici nu mersese la Vien'a spre a-si ocupá locul in cas'a de susu a senatului imp., ci steteá numai in corespondintie continue cu numitii sei fii sufletesci, si cu alte persóne de influintia, svatuindu si indemnandu. Suntu interesante corespondintiele acestea ale pré veneratului parinte. — Destulu ca contrarii nostri, ne mai sciindu ce sa mai aduca in contra-ne, incepura mai pe urma a latí faim'a, ca episcopulu Siagun'a — absentatu si asiá dela senatulu imp. din caus'a bólei — aru fi patimindu de o bóla grea, ne-curabila, si ca pentru aceea nu aru fi de grabitu cu metropoli'a, càci elu póte sa móra, si apoi se scie, ca acést'a adeca metropolí'a, mai vertosu din respectu catra densulu aru fi sa se infintiedie.

Cei-lalti barbati nationali, si toti Romanii ortodosi din monarchi'a intréga, obositi de petitiunile, memorialele si deputatiunile cele numeróse, si-indreptara cu totii ochii spre Vien'a, si asteptáu in nedúmerire vocea cea decidiatória a imperatului.

Publicistic'a preste totu, carea dela a. 1860 incóci mai necontentitu ventilá acésta cestiune, éra acumu totu mai desu incepù a semnalá deciderea ei, — precum si

tóta lumea straina, carea inca se instruisé binisioru in asta afacere, cunoscuta acum pana si de copíi Vienei, in tóte detaiurile ei, — inca priviá cu viu interesu la reesitulul acelei'a.

In scurtu, metropoli'a romana, despartirea Romaniloru de catra ierarchi'a serbésca, despre carea dicea unu Romanu ortodosu ca: „e o cauza atátu de ponderósa, câtu marturisimu cu consciintia curata, ca dela deslegarea fericita a ei aterna cultur'a poporului si clerului romanu in venitoriu“ etc. — erá atátu de inaintata, încátu fara daun'a in vederata a respectiviloru credinciosi, ba chiaru si a regimului mai multu nu s'aru fi potútu tiené nedecisa. Plinierea tempului erá aci, emanciparea bisericeí romane nu se mai poteá ocolí sub nici unu pretestu.

Sub atari impregiurári deci, si intr'o asteptare atátu de generala, aparura in foi'a oficiala de Vien'a din 3. Ianuariu 1865, urmatórele autografe imper. privitórie la metropoli'a romana si la congresulu serbescu:

„Iubite patriarchu Masirevici. Eu am incuviintiatu, cá congresulu nationalu pentru pertractarea afaceriloru bisericesci, scolare si fundationale, mai departe pentru mediulocirea unei invoiri asupr'a acelei parti a averei comune a metropoliei Carlovitiene din Ungari'a, Croati'a si Slavoni'a impreuna cu confinele militare, care se cuvine cercuriloru romanesci desfacute de catra dens'a, sa se conchiame la Carlovitiu. Totu-de-odata congresulu nationalu va consultá sinodulu episcopiloru gr. or. serbesci, parte pentru de a face alegerile trebuincióse de episcopi, parte pentru de a representá in afacerile mai susu amentite bisericesci, scolari si fundationali interesele bisericesci.

Díu'a, cându voru aveá a se deschide ambe adunarile, are a o defige comisariulu nostru, maiorulu-generalu Josifu baronulu Philippovici de Philippsburg in contielegere cu domni'a ta. Vien'a in 24 Decembre 1864. Franciscu Josifu m. p.“

Iubite baronu de Siagun'a. Ascultandu rogarile Romaniloru gr. or. din Transilvani'a si Ungari'a, in consunantia cu intentiunea manifestata prin resolutiunile mele din 27. Septemvire 1860,

si din 25. Juniu 1863, am incuviintiatu, cá pentru densii sa se infintiedie o metropolia independente, coordinata cu cea serbésca, si cá biserica episcopésca din Transilvani'a sa se radice la demnitate metropolitana.

Totu-de-odata aflu de a te denumi pre domni'a ta de arhiepiscopu si metropolitu alu Romaniloru gr. orientali din Transilvani'a si Ungari'a. Vien'a in 24. Decembre 1864. Franciscu Josifu m. p."

In fine caus'a cea drépta si santa a Romaniloru ortodosi din Transilvani'a, Ungari'a si Banatu, agitata aprópe la doue-dieci de ani si-ajunse a sa resolvíre! In fine multu dorit'a loru metropolia, suprimata mai bine de unu vécu si diumetate se restaurà! In fine oftările loru cele fierbinti se ascultára si implinira! In fine lacramile loru de intristare se prefacura in lacrimi de bucuría!

Faim'a acést'a se respandí cá fulgerulu in tóte partile, strabatendu pana si in cele mai indepartate unghiuri si mai neînsemnate colibe locuite de Romani. Scrietoriulu acestor'a avù norocirea a espedá din Vien'a cele d'întâiu telegrame in diferite parti. Bucuri'a erá mare si generala. Adrese preste adrese, deputatiuni preste deputatiuni, din apropiere si din departare, sburáu la noulu metropolitu spre gratulare pentru restaurarea metropoliei. Rogatiuni de multumire lui Ddieu, festivitati de totu feliulu: conducte, banchete, jocuri, cuventári, imne, petreceri pe întrecute se manifestáu pretutindeni din partea filoru spirituali ai reinviétei metropolii. Serbatori de craciunu vesele cum fúra cele din acelu anu, nu voru fi mai serbatu bietii romani de vécuri înainte.

E preste potintia a descrie entusiasmulu celu mare, si aru trece preste marginele acestei carti, a însíra totu feliulu de manifestatiuni, care avúra locu la ocasiunea acést'a între Romanii ortodosi, din tóte provinciele locuite de ei; pentru aceea, cá sa aretamu totusi, câtu de

extraordinaria fû bucuri'a Romaniloru pentru restaurarea vechiei lor metropolii, credemu a fi de interesu, a reproduce aici celu pucinu unele dintre adresele, corespondintiele si scrierile cele multe de atunci, si asiâ facemu sa urmedie mai antêiu o corespondintia din Banatu la „Telegrafulu Romanu“ nr. 102 din 1864, insocita de o colinda compusa anume pentru acêsta serbatóre de Dr. A. Marienescu:

„Metropoli'a romana. Voce din Ungari'a. Josu cu doliulu seculariu, fratiloru! Sórele, a carui caldura binefacatóre nu o am samtítu de atât'a tempu, luesce de nou in tóta pomp'a sá regé-sca pe ceriulu nostru seninu: Metropoli'a Romaniloru dreptu credinciosi este restituita din voi'a a totu-potintelui Dumnedieu, din grati'a si semiúlu de dreptate alu monarchului. Astadi vedemu realisata un'a din dorintiele nóstre cele mai drepte si juste inaintea lui Dumnedieu si a ómeniloru; n'avemu deci cauza a jeli mai departe, càci prin restituirea scaunului metropolitanu ni se garantédia propasirea poporului nostru si a conducatoriloru lui in cultur'a moderna, prin urmare si participarea lui la drepturile civile si politice, ce o dorimu de sute de ani.

Imbracati deci toti vestminte de serbatóre dela celu mai mare pana la celu mai micu, si apoi betranu, barbatu tineru si copilu sa se grabésca a aduce jertfa din inima curata pe altariulu lui Dumnedieu, si sa multumésca a totu puternicului Dumnedieu, care nu lása ne mangaiatu pre poporulu seu credinciosu, — monarchului nóstru si celoru ce s'au ostenitu diu'a si nóptea pentru redobandirea metropoliei romane, ca poturamu ajunge si acêsta dî mare si frumósă, carea o a facutu Domnulu spre bucuri'a nóstra.

Oh, noi nu ne putem exprime in cuvinte bucuri'a, suntemu debili a o descrie, inse o semiúmu, càci córdele inimei nóstre vibréza si acum'a de sunetele cele dulci si fermecatóre, ce ni le aduce pe buze restituirea metropoliei romane!

Voi, cari sunteti liberi, nu sciti cuprinde, nici nu puteti pricepe bucuri'a sclavului, candu dupa unu tempu indelungatu prim'a óra diaresce lumin'a sórelui in aerulu curatu alu libertátii; voi, cari in privinti'a religiunei, a consciintiei si a dreptului vo-

stru nici cându n'ati sentîtu man'a cruda a strainului, nu sunteti capaci a judecă: câtu de mare este bucuri'a noastră la restituirea metropoliei romane; deci nu ve mirati, déca noi astadi in presér'a libertatii noastre religioarîe si in diorile culturei noastre nationale innaltiamu tonu de bucuria si imnu de multiamire.

Metropolî'a romana a reinviétu, si cu acést'a si Romanulu!

Se cuvine, cá Romanulu dreptu credinciosu astadi sa sálte de bucuria, intre munti si preste campuri sa resune de pre budiele lui imnu de lauda si de veselîa, căci ochii lui vedu astadi mantuirea sufletului seu de scârba si necasu.

Preoti cu crucea in frunte! . . .

Mare si puternicu esti tu, o Dómné in ceriuri, care a-i ascultatu rugatiunile cele ferbinti ale credinciosiloru tei, si nu i-ai lasátu sa jáca si mai departe in temnitî'a seculara a nesciintiei, a apesarei si a nedreptatii, ci le-ai tramisu din ceriu daru de mangaierea sufletului. Fia binecuventatu numele teu in veci, si binecuvintédia pre bunulu nostru monarchu, si pre archiereulu nostru, pre pastóriulu credinciosu alu turmei credincióse, pre Siagun'a, fi-i gratiosu si-i da viétia lunga nestoriana si sanetate durabila, cá pre poporulu acestu credinciosu sa lu póta conduce dupa sant'a ta vointia intru multi ani."

„Colind'a.

Metropoliei romane gr. orientale:

Imperatululu nostru celu bunu, —

Lui Frantiu Josifu, Domnului! (se repetiesce la fiacare versu)

P'aste dile de Craciunu,

Bucuria ne-a facutu,

Astfeliu cumu n'amu mai avutu, —

Ca ni-a datu metropolia,

Sa'lu pomenimu pe vecia,

Metropolia romanésca,

Cá Romanii sa'nflorésca,

Toti Romanii banatieni,

Si cu fratii ardeleni,

Si cu fratii ungureni!

Precum steu'a 'n resaritu,

Pre Christosu, Domnu l'a vestitu :
Veste mare s'a latîtu,
Siagun'a-i metropolitu!
Si biseric'a romana,
De acum nu e orfana,
Ca-are tata pre'naltiatulu,
Pre Frantiu Josifu imperatulu,
Cu iubire si dreptate,
Si cu daruri minunate,
Ca-are mire pre Andreiu,
Celu mai credinciosu alu ei!

Romanasi! de-acum saltati,
Si pre Dumnedieu rogati,
Imperatulu sa traiésca,
Si tóta cas'a 'mperatésca,
O 'nchinamu spre sanetate!“

Colind'a acést'a, improvisata la sosirea scirei telegrafice despre restaurarea metropoliei, au cantát'o pruncii de scóla in sér'a de ajunu, in totu orasiulu in Lugosiu, pe la case si in diu'a de craciunu in biserica, facundu cea mai buna impressiune in poporu.

Mai departe adres'a urmatóre a fratiloru bucovineni, catra metropolitulu nostru :

„Pré santîte arhiepiscopu si metropolitu! Escelenti'a ta! Alta veste mai imbucuratóre si altu daru mai maretiu nu ni puteá sosí noue dreptu credinciosiloru chiaru in diu'a nascerei Mantuitoriului lumei, decátu fû vestea despre denumirea présantíei si escelentiei tale de archipastoriu si metropolitu alu Romaniloru ortod. din Ardelu si Ungari'a. O dorintia dintre cele mai ferbinti ale Romaniloru se impliní prin actulu acest'a. Tóte inimele dreptu credinciosiloru au trasaritu de bucuria si multiamire, audîndu vèstea, ca metropoli'a romana este restaurata si ca escelenti'a ta esci capulu ei. Si noi Romanii din Bucovin'a, orasienii capitalei Cernautiloru, ne grabimu, de a vení inaintea présant. tale cu omagieile nóstre de fericitare, pentru ca denumirea de metropolitu a cadiutu pe celu mai demnu, pe celu mai caldurosu, si mai sinceru apertoriu si luptatoriu pentru drepturile santei nóstre biserici, pe

acelu barbatu, care este menitu dela provedinti'a cerésca, cá sa scápe si sa mantuiésca comunitatea dreptu credinciosiloru romani din Austri'a din starea anormala, in carea o cufundasera impregiurarile cele vitrege ale temporiloru trecute si de facia. Nu potemu, escel. ta, cá sa nu strigamu din tóta inim'a si din totu sufletulu nostru: sa traiésca omulu provedintiei, sa traiasca présantí'a sa la multi si fericiti ani spre infflorirea si mantuirea bisericíei nóstre! — Mare este bucuri'a nóstra, présant. parinte, pentru ca in denumirea présantieí tale de metropolitu, vedemu inceputulu realisarei dorintieloru nóstre, cari nu tientescu la alt'a, decâtú cá sa putemu scapá odata si biseric'a nóstra din Bucovin'a dintr'o stare de totu anormala si plina de abusuri, carea, de va durá inca multu, ne amerintia biseric'a cu o ruina morala si materiale; caci aici la noi nu domnescu invetiaturile cele sante ale Mantuitoriului, ci numai capritiulu si interesele omenesci. Bucuri'a nóstra aru fi fostu deplina, fara dorere de inima, déca amu fi vedíutu figurandu in actulu denumirei escel. tale de metropolitu si biseric'a nóstra din Bucovin'a! Atunci numai amu fi fostu linisciti deplinu despre viitoriulu fericíu si alu bisericíei nóstre de aici! De acésta bucuria si multiamire sufletésca inse nu ne facuramu partasi, si de aceea neodichn'a nóstra pentru viitoriulu bisericíei din Bucovin'a este cu atátu mai mare, cu cátu proistosii bisericíei nóstre, portati de poft'a marirei si a stralucirei proprie, se opunu din resputeri la subordinarea bisericíei nóstre sub vechi'a metropolia a Ardelului, restaurata prin préaltulu biletu de mana imperatescu. Ei nu vréu sa bage in séma dorintiele respicate de repetíte ori ale dreptu credinciosiloru din dieces'a Bucovinei; si clerulu se teme, nu cutédia de a'si radicá in faci'a lumí glasulu seu, pentru ca este terorisatu. Acésta terorisare o latiescu chiaru si asupr'a mireniloru, càci in siedinti'a consistoriala din 31. Dec. 1864 (12. Jan, 1865) au propusu escel. sa episcópuulu nostru, cá sa se faca profesoriloru dela scól'a nationala normala din Cernauti, carea sta sub Consistoriu, aspra cercetare disciplinara, pentru ca au cutediatu sa-si aráte si ei dorinti'a sa subscriindu doue petitiuni, un'a catra escel. sa si alt'a catra in. ministeriu, unde se cereá, cá escel. sa sa binevoiésca urmandu cu sinceritate dupa préalt'a decisiune din 27. Sept. 1860, si dupa in. emisu ministerialu din 30. Sept. 1860, sa conchiame in Cer-

nautiu spre regularea afaceriloru generale ale bisericei ortodose din Austri'a, precumu in specialu si spre oterirea pusetiunei ierarchice a diecesei Bucovinei, unu sinodu deplinu, alesu pe temeiulu principiului reprezentativu, si statatoriu parte din preoti parte din mireni, carele sa se tiena dupa regulele prescrise, si apoi oteririle, ce se voru face dupa o deliberare cópta, sa se substérna la locurile mai inalte spre intarire.

Vedeti escel. ta, cum se nimicescu la noi tóte dorintiele si tendintiele, de a scapá biserica din starea ei cea anormala? Cum se terorisédia chiaru mireunii, si apoi ce sa mai dicemu noi de preoti? Acesti'a suferu si tacu, sperandu numai in provedinti'a ddieésca si asceptandu pre unu Mantuitoriu!

Acestu mantuitoriu esci présanti'a ta, parinte metropolite! Inalt'a-ti pusetiune, marea si companitórea-ti inriurintia, zelulu présant. tale celu infocat, neadormitu si fara margini pentru binele si inflorirea bisericei nóstre celei dreptu credincióse, tóte aceste ne suntu totu atatea chizesii, ca nu ne vei parasi, ci imbraci-siandu cu buna vointia si caldura caus'a nóstra bisericesca, pentru a carei'a deslegare si escel. ta te-ai luptatu ani indelungati, o vei sprijini-o si aperi-o cu tóta iubirea de ómeni la locurile mai nalte, cá ea sa se reguledie in folosulu comunei nóstre biserice, càci noi nu dorimu alt'a decâtu numai impreunarea cu biserica, cu metropoli'a din Ardelu. Acést'a ni-a fostu, ne este si ne va fi obiectulu dorintieloru nóstre, in privinti'a regularei pusetiunei nóstre ierarchice facia cu cele-lalte doue metropolii, ce esistu in Austri'a. Noi ne rogamu, présanti'a ta, nu cá sa iei in su ti initiativ'a, ci numai cá sa ne sprijinesci cu inriurinti'a cea cunoscuta a esc. tale, cererile nóstre, ce le amu adresatu si le vomu adresá catra locurile inalte.

O! Présantite parinte! Suntemu convinsi cu deplinatate, ca présant. ta vei binevoi a primi cu blandetie si doiosia parintésca omagiele nóstre de fericitare, ce ti le aducu nesce fii sufletesci, precum suntemu asemenea convinsi, ca ne vei aperi caus'a nóstra bisericesca, carea este o cauza comuna, si de aceea, cerendu-ti binecuventarea, ti strigamu din adanculu inimei nóstre: Sa traiesci présantite metropolite si alu Bucovinei la multi si fericiti ani! Cernauti in Januarius 1865. (urmédia o multime de subscieri.)“

De mare însemnatate este și scrisoarea gratulația a metropolitului serbesc Masirevici, catra metropolitul romanu baronu de Siagun'a, și pentru aceea o și reproducem aici după cum urmédia:

„Esclenti'a ta! Pré iubite domnule și frate în Christosu! Pré marit'a serbatore a născerei lui Christosu, carea în sine umple de bucuria spirituala inimele fiiloru bisericei noastre, n'au putut aduce bisericei noastre, clerului ei și poporului nostru ortodoxu mai mare bucuria, decâtu aceea bucuria, carea s'a dezvoltat în pepturile noastre ale tuturor de acolo, căci dorințele sincere și ferbinti ale fratiloru nostri coreligionari romani le vedem împlinite, și căci acum le putem ură metropoli'a, carea de multu o au doritu.

Bucuri'a, care în acestu pré placutu momentu impresora sufletulu meu, și umple inim'a mea, cu atât'a e mai mare și mai curată, căci prevedinti'a divină a binevoitu, că grati'a pré înaltă imperatésca sa se reverse în acestu tempu decisivu asupr'a Escelentiei tale, carele pentru ajungerea dorintiei fratiloru nostri Romani, pentru însa-și metropoli'a acum castigată mai multu decâtu ori și cine te-ai nevoitu, și ai lucratu, și carele vei ști sa dai fiiloru spirituali viața și putere, și sa-i puni pe picioare statornice.

Gratulându-și dăru din totu sufletulu meu bisericei ortodose pentru acestu mare castigu, — fratiloru coreligionari romani pentru împlinirea dorintieloru lor celor ferbinti, — éru escl. tale pentru demnitatea cea înaltă a unui arhiepiscopu și metropolitu, și îndreptându cu această ocaziune eu că înainte statatoriu alu dreptu credinciosului poporu serbesc catra esclenti'a ta că catra înainte statatoriulu dreptu credinciosului poporu romanu această a mea gratulațiune din sufletu purcediătoria: poftescu dela domnulu Dumniedeu din adanculu inimei mele, că metropoli'a ta sa fie norocoasă și spre multi ani, și concomitată de binecuvântările acelu poporu, în fruntea carui'a esclenti'a ta stăi acum că capetenia spirituală, și concomitată de marire și onore pentru esclenti'a ta, éru pentru sant'a biserica, a carei ocarmuire vine acum în manile cele probate și puternice ale esclentiei tale, sa fie coronată cu succesulu celu mai îndestulitoriu. S. c. a. Carlovitiu 28. Decembre 1864. Samuilu Masirevic m. p. patriarchu.“

În autografulu imperatescu de mai susu relativu la restaurarea metropoliei romane, luandu-lu în privire mai de aproape, aflamu trei momente consideravere, preste cari nu potemu trece fara de a ne face observatiunile nôstre. Aceste trei momente suntu: 1. ca în acelasi se dîce: „sa se infintiedie o metropolia etc.“ si nu: sa se restauriedie vechi'a metropolia; 2. ca nu se estinde metropolî'a reinfintiata si asupr'a Bucovinei, si 3. ca metropolitulu nostru romanu se denumî si nu se alese.

Noi în privinti'a punct. 1. suntemu de parere, ca acêsta impregiurare pre noi nu ne pôte scârbî întru nemic'a; caci de si se dîce în autografu ca „se infintiédia“, — ea, metropolî'a, în adeveru nu se infintia, ci se reinfintia sêu se restaurà. Lucrulu principalu aici este deslegarea legaturei, cu carea se tieneá legâta vechi'a metropolia de nu poteá functioná mai departe. Acêst'a se facu deja prin autografulu amentitu: imperatulu, celu ce o legà, o si deslegà de legatur'a ei, si ea acum se misca, functionédia cá si mai nainte. Unu caru, legandui-se rótele sêu impiedecandu-lu, stà locului, nepotendu miscá mai departe: indata inse ce s'a despedecatu, elu 'si continua drumulu mai incolo. Intocm'a, ne vine a dîce, se are lucrulu si cu metropolî'a nôstra, carea, numai în urm'a mesuriloru celoru din afara politice, fiindu impiedecata si-incetà activitatea sa ulterióra; lipsindu inse acum mesurile acelea politice, sêu delaturandu-se férale ce o impiedecáu, ea functionédia mai departe cá si nainte de impiedecare-i. În privinti'a punct. 2. ca adeca nu se estinse metropolî'a restaurata si asupr'a fratiloru bucovineni, sêu ca nu se adunara si ei sub aripele metropoliei celei betrane romane, — apoi trebuie sa marturisimu, ca acest'a este unu reu destulu de simtitoriu pentru noi toti, si inca cu atâtu mai simtitoriu, cu câtu scimu, ca fratii nostri bucovineni doriáu acêsta intrunire din inima, exprimandu-si dorinti'a la tôte

ocasiunile, avendu numai pre episcopulu lor contra, — cu câtu scimu asiá-déra, ca reulu acest'a durerosu ne provine tocm'a din partea aceluia, carele cá episcopulu locului aru fi trebuitu in line'a prima sa conlucre pentru o astfeliu de infratîre. Sa speramu inse, ca venitoriulu celu mai de aprópe va delaturá si acestu reu. — Éra in privinti'a p. 3. in fine, adeca a denumirei si nu alegerei metropolitului, observamu, ca acésta impregiurare inca nu ne póte stricá nimicu, si o amentimu numai, cá sa nu o trecemu de totu cu vederea; càci antéiu, astfeliu se propuse de catra sinodulu episcopescu din Carlovitiu; a dou'a, càci a cadiutu denumirea pre acea pré venerata persóna, carea a fostu factorele principalu alu restaurarei metropoliei, si asiá pentru calitatile si meritele lui, chiaru sa fi si alesu, totu pre densulu aru fi cadiutu sórtea de metropolitu, prin urmare potemu díce in deplina consciintia, ca astfeliu ni se impliní numai dorinti'a comuna si in privinti'a persónei metropolitului; déra a trei'a, nici ca a fostu de lipsa cá sa se mai faca vre o noua alegere; càci episcopulu Ardelului, cá unulu, carele de jure se aflá chiaru in scaunulu metropolitanu si erá succesorele celu canonicu alu vechiloru nostri metropoliti, — erá totu-odata insusi archiepiscopulu si metropolitulu Ardelului, dupa dreptulu canonicu. Vechi'a nóstra metropolia incetá numai de facto in urm'a impedecarei celei politice, éra de jure nu incetá nici odata, ci ea esistá totu-deun'a recunoscuta fiindu de biserica ecumenica cá atare. —

Noulu metropolitu romanu, indata dupa urmat'a-i denumire, indreptá urmatórea harthia archipastorésca catra credinciosii sei:

„Nr. AE. M. 3. Andreiu baronu de Siagun'a din mil'a lui Dumnedieu archiepiscopu si metropolitu alu Romaniloru gr. or. din Ardelu si Ungari'a, consil. intimu de statu, caval. ordin. c. austr. leopoldinu, membru pe viétia alu senatului imper., presied.

si membru fund. alu Asociatiunei transilv. pentru liter. romana si cultur'a poporului romanu, membru fund. alu museului de ti'era, mem. ord. alu societ. pentru cunoscinti'a tierei Ardelului, si alu celei de agricultura in Bucovin'a, — Daru voue tuturoru Romaniloru greco-resariteni de tagm'a preoti'sca si lumésca din Ardelu si Ungari'a, si pace dela Dumnedieu Tatalu nostru, carele este in ceriuri!!!

„Bine este a se marturisi Domnului, si a cantá numelui teu pré nalte, a vesti diminéti'a mil'a ta, si adevverulu teu in tóta nóp-tea. Ps. 9. 2—3.

In man'a Domnului este stapanirea pamentului, si in vremea cuviósa va redicá pre folositoriulu preste densulu. Siracu c. 10. 4.

Veselésca-se inim'a celoru ce cauta spre Domnulu. Cautati pre Domnulu, si ve intariti; cautati faci'a lui pururea; aduceti-ve aminte de minunile lui, de minunile si judecatile gurei lui. Ps. 104, 1—5.

Aceste invetiaturi sante si nemincinóse, care suntu luate din cartea vietiei — s. Scriptura — lasandu-le inainte, aducu acea veste buna la cunoscinti'a vóstra Romaniloru de relegea gr. or. din Ardelu si Ungari'a ca

I. Maiestatea sa, pré induratuлу nostru imperatu Franciscu Josifu I. prin prénalt'a sa decisiune din $24/12$ Decembre 1864 a incuviintiatu metropoli'a cea de multu dorita de noi;

II. ca pre mine m'au denumitu de archiepiscopu si metropolitu alu Romaniloru gr. res. din Ardelu si Ungari'a;

III. a inaltia eparchi'a nóstra din Ardelu la demnitate metropolitana;

IV. a rendui, ca metropoli'a nóstra are a constá din eparchiele cele de pana acum a Ardelului si Aradului, cu luarea afara a comunei bisericesci serbe din Aradu, si apoi din comunele romane, care se tienu acum de eparchiele Timisiórei si a Versietului;

V. ca comunele bisericesci romane din protopopiatele Caransebesiului, Mehadiiei, Lugosiului, Fagetului, Varadiiei, Jebelului, Versietului, Palancei, Panciovei si Ciacovei au a se face o eparchia cu locul resiedintiei episcopului in Caransebesiu; éru

VI. Comunele bisericesci din protopopiatele Hasiasiului, Lipovei, Timisiórei, Cianadului, Chichindei si Beccherecului au a se intrupá cu eparchi'a Aradului.

VII. Ca in privinti'a comunelor mestecate din diecesele Aradului, Temisiórei si a Versietiuului are a se urmá dupa oteririle sinodului din Carlovitiu, care lása in voi'a unoru asemenea comunitati a se dechiará, de care metropolia vreu sa se tiena, si apoi oficiolatele subordonate voru tractá astfeliu de lucruri, si le voru aterne spre final'a decisiune la cancelari'a aulico-ungara, séu la ministeriulu de resbelu.

Vedeti iubitiloru! cátu este de bine a se marturisi Domnului si a cantá numelui lui; a pazí poruncile lui; a se aduce aminte de minunile si judecatile lui; a crede, ca in man'a lui Dumnedieu este pamentulu, si ca elu da poporului seu in vremea cuvinciósa pre imperatulu celu folositoriu, carele pórtá pe buzele sale sciinti'a, luminare, si dreptate crestinésca si carele nu gresiesce cu gur'a sa in judecata, Pild. 16, 10, pentru ca pazesce nevatemala invetiaturile cele ddieesci ale lui Christosu.

Astadi vedemu, ca Dumnedieu asié ne au miluitu, precum miluiesce unu tata pre fiii sei; astadi vedemu, ca inaltiatulu nostru imperatu cá unu domnitoriu folositoriu tramisu dela Dumnedieu, sa folosiésca popóreloru sale, ne au facutu si noue dreptate crestinésca in urm'a sciintiei si luminarei sale adevratu crestine, pre carea toti acei crestini o voru recunósce de judecata drépta, cari pazescu nevatematu invetiaturile lui Christosu.

Scie imperatulu nostru, ca noi cá crestini de religiunea gr. orientala i-amu fostu lui totdeun'a credinciosi, cu alipire catra tronulu seu, si ca astfeliu vomu remaneá, si astfeliu voru fi si urmasii nostri; de aceea bucurosu ne au facutu si pre noi partasi de bunatatile acelea, care au datu si celoru-lalte popóre de sub sceptrulu seu prin egal'a indreptatire politica, bisericésca si nationala.

De multe necesuri ne au mantuitu pre noi Dumnedieu prin unsulu seu imperatulu nostru Franciscu Josifu I. si ne au datu prin inaltu-acela-si multe bunatati; de aceea inainte de tóte sa multiamimu lui Dumnedieu cu inima curata si infranta, ca ne au mantuitu din stricatiune viéti'a nóstra bisericésca, si ca au um-

plutu de bunatati poft'a nóstra, ce amu avutu pentru infintiarea unei metropolii nationale de religiunea nóstra.

Apoi sa multiamimu si imperatului nostru pentru indurarea sa cea mare, si sa ne rugamu lui Dumnedieu in biserica, si acasa cu cei doi Psalmi 19 si 20 din Ciaslovu la inceputulu rugatiunei de dominétia, pentru sanatatea inaltu aceluia-si pana la cele mai adunci betranetie, si pentru pacinic'a si norocós'a domnia a lui, cá si supusii lui toti sa petréca intru linisce si multumire viétia lina si fara de galcéva!

Trebuie, iubitoru! sa sciti, ca mai suntu a se face unele pregatiri, cá metropoli'a nóstra sa se póta pune in lucrare; de aceea acum ve vestescu, cu deosebire celoru din eparchiele de acum a Temisiórei si a Versietului numai atat'a, ca Maiestatea sa s'a induratu a resolví metropoli'a pentru noi Romanii de religiunea gr. res. din Ardelu si Ungari'a, si pre mine a me denumi de arhiepiscopu si metropolitu, si ca voi pana la alta renduiala, ce va urmá in curendu, si adeca pana ce se voru conscrie comunele bisericesci curatu si mestecatu romane din acele doue eparchii, si se voru determiná protopopiatele, si pana se va alege si denumi de catra imperatulu inca unu episcopu cu locuinti'a la Caransebesiu, — sa fiti ascultatori de episcopii, protopopii si preotii vostri de pana acum, si tóta cinstirea si simbriile sa le dati loru, precum le ati datu si pana acum, pentru ca insusi imperatulu ve demanda voue acést'a.

Porunc'a acést'a imperatésca santu sa o paziti, cá eu sa potu lucrá odichnitu pentru cea mai curenda punere in lucrare a ierarchiei nóstre, si sa-mi usiurati ostenelele mele, care le facu pentru binele vostru.

Éru Dumnedieulu nadejdei sa ve umple pre voi toti de tóta bucuri'a si pacea, cá sa prisositi in nadejde cu puterea Duchului santu. Aminu. Sibíiu diu'a d'anteiu a nascerei Domnului in an. 1864. Andreiu m. p. Adausu pentru preotime: Spre viitoriu in rogatiuni veti dice: Présantitulu arhiepiscopulu si metropolitulu Andreiu.“

Din acésta harthia archipastorésca se vede apriatu, ca pana ací reinviét'a nóstra metropolia inca nu se puse in functionarea ei naturala, pentru-ca restá inca despar-

tirea factica a Romaniloru de catra Serbi, formarea dieceseloru si alegerea si denumirea episcopului romanu pentru Caransebesiu, si tocm'a pentru aceea metropolitulu in harti'a sa recomanda credinciosiloru sei din Banatu si Ungari'a inca pucina perseverantia in starea loru de pana acum, pana ce adeca se voru indepliní tóte dupa cuviintia.

Nu multu dupa acestea se pregatí o deputatiune númeroasa dintre fíii sufletesci ai reinviétei metropolii pentru Vien'a, spre a duce imperatului, in numele tuturor Romaniloru ortodosi, omagial'a loru multiamire, pentru resolvirea cea favorabila a petitiuniloru loru celoru ferbinti, incuviintiarea metropoliei loru celei betrane. Acésta deputatiune marétia sub conducerea noului metropolitu se infacisiá la imperatulu in 25. Ianuariu 1865. in audientia speciala, la care ocasiune metropolitulu conducatoriu rosti urmatoriulu cuventu corespundiatoriu actului celui mare:

„Maiestatea Tá. c. r. apostolica! Prégratiosulu si serenissimulu nostru Domnu! Candu Maiestatea Vóstra cu 17 ani inainte v'ati suitu pe sacratulu tronu alu gloriosiloru vostri strabuni, M. vóstra v'ati induratu a prochiamá principiulu celu mare evangelicu alu indreptatírei egale pentru tóte bisericile crestinesci si pentru tóte popórele, pre cari intielépt'a ocarmuire a provedintiei domnedieesci le au impreunatu sub sceptrulu celu fericitoriu alu serenissimei case Habsburg-Lotaringe intr'unu imperiu potinte si inca de sute de ani le a legatu in modu nedeslegabilu.

Prin acést'a se desceptára in credinciósele popóre ale M. tale cele mai víi sperantie, si ele fericescu cu multiamita numele iubitului monarchu, carui'a i-a datu Dumnedieu intieleptiune, puterea, tari'a si dilele, pentru de a sigilá pentru tóte vécurile promissiunea cuventului imperatescu cu fapt'a cea salutifera a implinirii.

Desceptate si inaltiate de bucuria prin resolutiunea cea mare generósa a M. tale, 'si întórsera ochii catra unu venitoriu mai frumosu mai cu séma acele biserici si popóre, caror'a pana acum din nefavórea impregiurariloru nu le lucise, incaldîndu in tóta splendórea sa sórele egalei indreptatiri.

Si noi Romanii de credinti'a gr. or. din Transilvani'a si Ungari'a, uitandu unu trecutu indelungatu plinu de suferintie, redicáramu ochii plini de incredere neclatita catra tronulu M. tale, căci numai dela a vóstra gratia, dreptate si indurare se poteá acceptá reinvierea unui dreptu vechiu istoricu alu bisericei gr. orientale, a unui dreptu afundu inradecinatu in memori'a credinciosului poporu.

Rogarile nóstre pré umilite, insotíte de sentiementulu credintiei celei neschimbacióse nici odata clatinatórie de suditi, au aflatu in inim'a celui mai nobilu monarchu cea mai gratiósa ascultare.

Prin scrisórea de mâna imperatésca din 24. Decembre anulu espiratu, v'ati induratu M. vóstra a incuviintiá: cá pentru Romanii gr. orientali din Transilvani'a si Ungari'a sa se infiintiedie o metropolia autonóma, coordinata cu cea serbésca, si cá biserica episcopésca din Transilvani'a sa se radice la demnitatea metropolitana.

Cea mai prófunda recunoscintia a nespusei binefaceri a acestui pré naltu actu de gratia imperatésca, ne aduce pre noi, cari in acestu momentu ~~solemnu ne sentímu~~ petrunsi pana la sufletu, la treptele sacratului tronu, pentru de a aduce cu cea mai mare supunere M. vóstre c. r. apostolice, a carei prénalta gratia si parintésca buna vointia si pre Romanii de credinti'a gr. orientala i ié intr'alu seu scutu potinte, cu manifestari necurmte de parintésca gratia si dilectiune, — cele mai venerátore, mai calde si mai intime sentieminte de multiamire ale nóstre.

Mai tare inse si mai eficace decâtu propriulu nostru sentiu de multiamire se va pronuciá netrecatórea multiamire a intregului poporu de credinti'a gr. or. din Transilvani'a si Ungari'a, a carui pietate venerédia prégratiós'a infiintiare a metropoliei lui pentru tóte vécurile cá unu monumentu duratoriu alu gratiei, dreptatei si indurarei imperatesci.

Prin nealterabil'a silintia, de a cresce imperatiei lui Dumnezeu crestini evlaviosi, statului cetatieni folositori, si intru amendoue serenissimei case domnitóre austriace suditi totu-dé-un'a credinciosi si in veci multiamitori, biserica romana gr. or. se va nevoi a remané totu-dé-un'a si in tóte tempurile démna de grati'a si binefacerea imperatésca, de carea s'a impartasitu cu atât'a profusiune si de carea salutifer'a mana a Maiestatei vóstre sa se in-

dure prégratiosu a-i face parte si de aci 'ncolo la indeplinirea marelui opu inceputu.

Dumnedieu sa ve tiena, sa ve scutésca si sa ve umbriésca pre Maiestatea vóstra spre binele, fericirea si pacea tuturor bisericiloru si popóreloru intr'unite sub potintele sceptru alu gloriósei case imperatesci a Austriei!"

La care imperatulu respunse cámu acestea: „Me bucuru, ca am potutu impliní dorintiele Romaniloru gr. or. prin incuviintiarea metropoliei. Poporulu romanu totudeun'a a fostu credinciosu si loialu, si prin actulu acest'a i-am datu unu semnu nou de grati'a mea. Speru, ca si in venitoriu elu va fi asemenea de credinciosu si loialu.“ Dupa aceea mai adaose imperatulu catra deputati, ca se bucura totu-odata si pentru ca carm'a bisericei se concrediu barbatului (metropolitului) celui multu meritatu pentru tronul si biserica, a carui portare la Carlovitiu inlesni multu resolvirea metropoliei.

Dela imperatulu se duse deputatiunea la archiducele Rainer, apoi si pre la ministri si la cei doi cancelari aulici, alu Ungariei si Transilvaniei, spre a le multiamí si loru pentru bunavointi'a aretata in afacerea metropoliei romane. Éra dupa finirea acestoru infacisiári serbatoresci, aduse deputatiunea multiamire sincera si metropolitului, prin rostulu episcopului Ivacicoviciu, pentru conducerea cea intielépta. Dupa tóte acestea in fine se intrunira membrii deputatiunei la unu prandiu frugalu datu din partea metr. bar. de Siagun'a la otelulu „Curtea de Austri'a“ in onórea dílei, la care se dede spreessiune celoru mai vii sentieminte de bucuria, de concordia si fratieta adeverala.

Membrii deputatiunei aceste'i au fostu urmatorii: Archiepisc. si metrop. Andreiu bar. de Siagun'a; episc. Aradului Procopiu Ivacicoviciu; mare propriet. Andreiu de Mocioni; Septemv. Simeonu Popoviciu; cons. aul. trans.

Dem. Moldovanu; archim. J. Popasu; comit. supr. alu Aradului G. de Pop'a; vicepres. tabl. reg. si alu dietei trans. Joanu cav. de Alduleanu; capit. supr. alu distr. Fagarasiului J. Branu de Lemeni; adm. comit. Cetatei de balta J. cav. de Puscariu; ases. tabl. reg. din Pest'a Vinc. Babesiu; secr. aul. ung. Dem. Jonescu; protosinc. archid. transilv. N. Pope'a; protosinc. diec. aradane Mir. Romanu; protopresb. Lugosiului J. Marcu; protofisc. comit. Carasiului Fil. Pascu; ases. trib. comit. camb. alu Aradului Bogdanu; propriet. de fabrica din Biserica-Alba Raduloviciu; curat. bis. din Lugosiu, neg. Cons. Udrea; cons. reg. Dr. Cons. Pomutiu; prim. Caransebesiului J. Peti'a.

Deosebirea intre deputatiunea de acum si cele de mai nainte fu, ca, pre' cându acéstea din urma cá toti cei ce se róga, se leganáu intre sperantia si frica: cea de acum, vedindu-si sperantiele deja implinite, avu a se indulci numai de secerisiulu celu manosu. Remuneratiunea, si a unor'a si a altor'a, afe-se deo-cam-data in consciinti'a implinirei dorintieloru lor, si in fruptulu ce lu produse deja sementi'a udáta de ei. Fie bine-cuventati si unii si altii pentru ostenelele lor!

XIII.

Congresulu serbescu din a. 1865, si Romanii.

Unii dintre membrii deputatiunei amentite, fiindu totuodata si reprezentanti ai Romaniloru la congresulu serbescu, se dusera din Vien'a, in frunte cu metr. bar. Siagun'a, dreptu la Carlovitiu, spre a participá mai pre urma la congresulu serbescu de acolo, pentru mediulocirea unei impacatiuni in privinti'a impartirii celoru materiale, inse acum cá unu corpu romanu de sine statatoriu facia cu celu serbescu éراسi de sine statatoriu. Si acést'a o facura ei pe bas'a intimatului ministeriului de statu din 29. De-

cembre 1864. nr. 8642, prin care se facura cunoscute dispușetiunile coprinse în rezoluțiunile imperatesci totu din 24. Decemb. 1864. privitoare la regularea referințieloru produse prin restaurarea metropoliei romane, care despușatiuni suna în modulu urmatoriu:

„În privinți'a acelei parti din averea comuna a dieceseloru metropoliei carlovitiene din Ungari'a, Croati'a si Slavoni'a cu confiniile militari, carea are sa cada partiloru romane despartite de acésta metropolia, — mai departe în privinți'a monastiriloru aflătoare în diecesele banatiene în mediuloculu unei poporatiuni romane, — s'a înduratu Maiestatea sa c. r. apostolica prin ulterioarele rezoluțiuni pré'nalte din 24. Decembre 1864 a ordiná pré-gratosu, cá în congresulu nationalu sa se staruiesca pentru de a se încheiá o complanatiune.

Procedur'a ce are a se observá în directiunea acést'a, e regulata prin o pré'nalta instructiune, ce Maiestatea sa c. r. apostolica s'a înduratu a o dá aceluiași comisariu generalu maioru Josifu baronu de Philippoviciu.

Acésta procedura în esenți'a ei se cuprinde într'aceea: ca congresulu se desparte spre acestu scopu în doue corporatiuni reprezentative din cari un'a se va compune din patriarchulu, episcopii si deputatii serbi, éru cea-lalta din escelenti'a ta (metropolitulu romanu) séu plenipotentiatulu escelentiei tale, din episcopulu Aradului si deputatii romani, si ca aceste corporatiuni reprezentative voru aveá a conlucrá pentru de a se mediuloci o impacatiune.“

Ajungundu reprezentantii romani la Carlovitiu, ei se si constituira numai decátu în 20/8. Febr. 1865. într' unu corpu de sine statatoriu sub presidiulu metropolit. bar. Siagun'a, si 'si incepura lucrările sale pentru realizarea impacatiunei în privinți'a partei materiale, adeca a fonduriloru comune administrate în Carlovitiu si a monastiriloru banatiene, tienendu între sine mai multe siedintie conferentiale. Membrii acestei corporatiuni reprezentative romane au fostu urmatorii: metrop. Andreiu bar. de Siagun'a; episc. Aradului Procopiu Ivacicoviciu; Const. Gruiciu,

prot. Hasiasului; J. Marcu prot. Lugosiului; Jos. Belesiu prot. Totvaradiei; Nic. Andreieviciu preotu si dir. scol. din Caransebesiu; Andreiu Mócioni de Fenu propr. mare din Temisiór'a; Vinc. Babesiu cojude la tabl'a reg. din Pest'a; G. de Fogarasi adv. si propriet. din Lipov'a; Sig. Popoviciu adv. din Aradu; Dr. Dem. Hatieganu adv. din Oraviti'a; Dr. Aur. Maniu adv. din Lugosiu si Lazaru Jonescu adv. din Aradu.

Constituindu-se astfelu corpulu reprezentativu romanu, in siedinti'a din 8. Febr. 1865 si urmatóarele dñle, la nr. 3. propuse presedintele de urgente: cá sa se aduca la des-batere operatele ce de o parte barbatii romani Andreiu de Mocioni si Vinc. Babesiu, convocati in Septembrie 1864 la Carlovitiu langa sinodu, cá barbati de incredere, éra de alta parte in societate cu episc. Procopiu Ivacicoviciu le substernura parte sinodului parte comisariului congresualu, in privinti'a realisarei practice a despartirei ierarchice a Romaniloru de catra Serbi.

Conformu acestei propuneri primite unanimu, membrulu Babesiu citește amentitele operate intitulate:

- a) Proiectulu de programu alu barbatiloru de incredere romani conchiamati in a. 1864. la sinodulu episcopescu carlovitiénu, spre scopulu unei urgente, practice si drepte realisari a despartirei ierarchice a Romaniloru de catra Serbi.
- b) Opiniunea membriloru romani ai acelei comissiuni, carea s'a emisu de catra sinodulu din Carlovitiu in a. 1864. spre cercetarea fonduriloru nationale comune administrate in Carlovitiu si spre eruirea partiloru natiunei serbe si romane din acele fonduri.

Dupa finirea cetirei acestoru operate si darea desluciriloru necesarie, se descoperi dorinti'a din tóte partile, cá, de óre-ce si metropolitulu presedinte inca elucrase o propunere in cestiunea fonduriloru si a monastiriloru, mai

cu séma din punctu de vedere bisericescu, sa se comunice si ace'a cu adunarea inainte de deschiderea desbateriloru. asupr'a operatelor de mai susu.

Dupa ce se cetî si operatulu acest'a se decise unanimu:

„Precum proiectulu de programa si opiniunea barbatiloru de incredere romani la s. sinodu din anulu trecutulu dela Carlovitiu, — asié si propunerea escelentiei sale d. presiedinte, archiepiscopu si metropolitu, se iéu cu recunoscátore multiamita la cuno-scintia, — parerile cuprinse in acelea apretiuindu-se si acceptandu-se cu deplinatate, se dechiara de parerile acestui corpu reprezentativu, si se decide pastrarea acestor'a in archiv'a metropolitana si tiparirea acelor'a in limb'a romana si germana.“ ¹⁾

La nr. 4. alu acelui-asi protocolu, desbatendu-se din destulu cestiunea despre stabilirea unei baze de impacatiune consunatóre cu intimatulu ministeriului de statu din 29. Decem. 1864. nr. 8642, carea sa servésca apoi de fundamentu la negociatiunile ce aveáu a se deschide in privinti'a averei comune, — si luandu-se cuviinciósá privire la problem'a ce aveá a o resólve acestu corpu reprezentativu, in urmareea resolutiunei imper. din 24. Dec. 1864 se aduse in unanimitate urmatórea decisiune:

„In privinti'a problemei, ce are a resolvá acestu corpu reprezentativu in urmareea mai susu laudatulu intimatu ministerialu de statu, se dechiara, — cumca de si in propunerea aci aclusa (vedi nr. 7.) a escel. sale d. presied. archiepisc. si metropolitu si in operatele barbatiloru romani de incredere din Oct. 1864. (vedi nr. 8.) egal'a indreptatire a partiloru romane despartite de catra metropoli'a din Carlovitiu la fondurile clericale si inalienabili, si eschisiv'a loru indreptatire la monastirile Hodosiu, Bezdinu, S. Georgiu si Mesiciu, precum din punctu de vedere bisericescu asié si a dreptului de statu pe deplinu si temeinicu e aretatu si doveditu, incátu din acele operate apriatu se vede, cumca aceste

¹⁾ „Acte oficióse etc.“ tiparite in Sibiiu in tipogr. archidiec. 1867.

fonduri privind înființarea și destinul lor precum și punerea lor în lucrarea normată și susținută prin rezoluții înalte ale guvernului, — au fost neconditionate comune, neportându-nici cându caracteru nationalu, ci în genere eschisivu confessionalu; prin urmare acestu corp reprezentativu cugeta că aru fi dreptu, că pe partea română să vină jumătate din aceste fonduri; — totuși acestu corp repres. cu privire la problem'a să custatōre din mediulocirea unei înțelegeri și impacțiuni amicabile se afla în demnatu spre scopulu acest'a, daru chiaru numai spre înlesnirea ajungerei acestui scopu, din privinție de oportunitate a luă de basă a impacțiunei altu temei, și de aceea în privinți'a acestui obiectu stabiliédia următoarele principie:

1. În privinți'a împărțirii numitelor două fonduri comune se primesce că temei la impacțiune acelu modu de calculu pomenitu în opiniunea barbatilor români de încredere din Octom. 1864, carele în esenția întru aceea se cuprinde, cumcă după fipsarea capitalelor contribuite din partea dieceselor preponderante române, — Aradu, Timisiōr'a și Versietiu și a unor monastiri situate în mediuloculu acelor'a, și a acelor sume încurse din partea dieceselor curatu serbe, precum și după împărțirea egală a sumelor intrate din partea metropoliei comune, cascigulu ce se va arētă se împarte, după proporțiunea sumelor intrate, și apoi din aceste se compensédia și rebonifica sumele cu care au datu o parte mai multu decâtu alt'a, și s'au folositu mai multu un'a decâtu alta parte, și anume:

a) din fondulu clericalu, — 556,500 fl.

b) din celu inalienabilu, — 318,600 fl.

sum'a: 875,100 fl. v. a.

2. În privinți'a monastirilor Hodosiu, Bezdinu, S. Georgiu și Mésiciu, care esistu de timpuri imemoriali, se primesce propunerea escelentiei sale înaltu présantitului d. arhiepiscopu și metropolitu — și proiectulu de programu alu barbatilor de încredere în deplinu, prin urmare se susține dreptulu asupr'a tuturor patru monastiri.

3. În privinți'a celorlalte fonduri și fundatiuni administrate în Carlovitiu corpulu repres. se alatura contienutulu respectivu precum a propunerii asié și a opiniunei, deci dēra se ascēpta și pretinde participarea studintilor români ce voru studiă

in. Carlovitiu din fundatiunile alumniale si putnikiane, mai departe estradarea fondului de fundus instructus pentru resiedinti'a episcopésca din Aradu episcopului aradanu, spre mai departe administrare in suma de 7303 fl. v. a. precum si estradarea fondului in suma de 1484 fl. 91 $\frac{8}{10}$ cr. din o caducitate romana fundata pentru unu seminario romanu inca in an. 1841, de catra fostulu episcopu alu Versietiuului Josifu Raiacic.

4. In fine se sustiene pretensiunea precum asupr'a jumatatei din veniturile intercalare dupa celu din urma arhiepiscopu si metropolitu comunu reposatulu Josifu baronu de Raiacic, asié si asupr'a celu pucinu unei jumetati din pretiulu resiedintiilor si realitatiloru episcopesci din Versietiu si Temisiór'a, precum si asupr'a unui ajutoriu potrivit pentru episcopulu Caransebesieanu spre cascigarea celoru mai necesarie odóre archipastoresci si acaretelor mai de lipsa.

De si acestu corpu repres. prin stabilirea principiiloru continute in aceste decisiuni cu unanimitate aduse si-a precisu punctulu de manecare, totusi nu e ne aplecatu in interesulu unei complanari amicavere si impacatiuni fratiesci si in presupunere a intempiná o asemenea aplecare si la cea-lalta parte a se lasá si in mai departe negotiatiuni amicavere.“ ¹⁾

La nr. 5. se desbatù si primì modulu de manipulatiune cu partea de avere, ce are a se dá din fondurile comune partiloru romane despartite de metropol'a din Carlovitiu, propusu de metropolitulu presedinte, asiediandu-se o epitropia statátóre din episcopulu Aradului, din doi membri lumeni cu patru suplenti din confinele militari, si din unu casieriu si unu controloru, alegundu-se de membri: prot. Const. Gruiciu si J. Marcu din partea clericala, si de suplenti ai acestor'a N. Fizesianu si N. Andreieviciu preoti; Andr. de Mocioni propriet., G. de Pop'a com. supr., Mar. Rotariu c. r. maioru, Jul. Janculescu percept. din partea laica, éra de suplenti ai acestor'a G. de Fogarasi adv., Nic. Zig'a sen. propriet., Jos. Saracinu cap. c. r., Cons. Udrea neg.;

¹⁾ Totu acolo.

Dr. At. Siandoru prof., de casieriu si Laz. Jonescu adv., de controloru.

La nr. 6. din privinția, ca corpulu repres. romanu prin decisiunile aduse pana acî 'si vede problem'a ce i se incredinția deja resolvita, decide in unanimitate:

„protocolulu de siedintie se incheia si esc. sa d. presiedinte arhiepiscopu si metropolitu se rîga a transpune protocolulu cu aculuse lui ilustr. d. comisariu c. r. congresualu. Carlovitiu in ^{16/}₂₈ Febr. 1865. Subscrisi cei de susu.“

In siedinti'a din 2/14. Martiu 1865 la nr. 7. se puse intrebarea:

„ca luandu-se in consideratiune ca de si corpulu repres. romanu din parte-si si-a implinitu inca nainte cu cîtevâ septemani totu ce s'a tienutu de densulu si si-a substernutu protocolulu seu d-lui comisariu congresualu, totusi de septemani inzadaru ascépta o intimpinare amicabila din partea celui-laltu corpu represent.; mai departe in considerare, ca nu se pôte a nu se recunósce ca sub tîmpulu care se afla aici acestu corpu repres. se pregatesce óresi-care iritatiune in contr'a-i si a membriloru ei, de óre-ce ori de cîte ori s'a adusu la discusiune in congresulu serbescu aface-rea acestui corpu repres., totu-dé-un'a a produsu o iritatiune neindatinata si din partea unor'a espectoratiuni patimóse, — éru organele serbesci de publicitate discutandu acestu obiectu in tîmpulu mai recentu se folosescu nu numai de unu limbagiu patimosu, ci chiaru vatematoriu pentru acestu corpu repres., si prin descrierea starei lucrului unilaterală, mánca, si ici coalea schimonosita seducu si tortura opiniunea publica; in fine in considerare, ca comissiunea insarcinata de catra onorab. congresu nationalu serbescu cu cercetarea causei nóstre in astfelu de impregiurari cu greu 'si va puteá curendu finî studiele incepute asupr'a acestui obiectu si a-si formulá opiniunea sa, — déru si altcum cu privire la amentit'a si maiestrosu produs'a iritare de cugete si de opiniune publica cu greu se pôte acceptá din partea acestei comissiuni, ba nici a congresului insusi o prejudecare cuviintiósă, pacinica si fara patima a pretensiuniloru romane si a temeliiloru pe care se basédia acelea, prin urmare nici incheierea unei impacatiuni drepte si fratiesci, si asié se pôte presupune ca membrii

romani 'si perdu numai fara scopu tempulu scumpu pe aici cu negligerea altoru datorintie de oficiu ale loru, si ca presinti'a loru aici in astfeliu de impregiurari cu greu va mai putea fi promovátore de prénalt'a vointia a Maiestatei sale spre incercarea unei impacatiuni amicabile; deci dara in considerarea tuturor acestoru impregiurari se face intrebare, ca óre preste totu mai e de doritu si necesariu remanerea mai departe a acestui corpu repres. in Carlovitiu, si potriveste-se aceea óre cu demnitatea sa si cu interesulu causei? "

„Se decide: Prin escel. sa d. presiedinte arhiepiscopu si metropolitu cu insocirea ilustr. sale d. episcopu alu Aradului, a rescii in privinti'a acést'a mai nainte de tóte parerea si svatulu ilustr. sale d. comisariu congresualu.“

La nr. 8. metropolitulu presiedinte comunica, ca impreuna cu episcopulu Aradului au fostu la comisariulu congresualu si i-au descoperitu dorinti'a amentita a corpului repres. romanu, carele se enuncia: „ca la totu casulu sa mai fia cu rabdare acelasi corpu repres. romanu si sa mai astepte inca in Carlovitiu pana in finea septemanei acelei'a.“ Dupa care comunicare se decise unanimu:

„Acestu corpu repres. se dechiara a urmá cu confidentia consiliulu suslaudatului d. comisariu congresualu, prin urmare a remané aici la olalta pana Dumineca in 19 l. c. sér'a; éru in casulu déca si acestu terminu va decurge fara resultatu, atunci in considerarea privintieloru enumerate in nr. precedente si in specie cumca de dupa acelea remanerea mai departe a acestui corpu repres. in Carlovitiu aru puté servi numai de materia pentru ulterióre iritari, — ce de siguru nu aru deservi nici interesului causei despre care este vorb'a, nici interesului recipróceloru corelatiuni bisericesci ce sustáu intre natiunea romana si serba, — a parasi numai decátu Carlovitiulu; si despre acést'a a incunosciintia pre d. comisariu congresualu prin comunicarea acestui protocolu.“

In siedinti'a din 5/17. Martiu 1865. la nr. 9. metropolitulu presiedinte comunicandu conferintiei, ca este pofitu de catra patriarchulu serbescu la o consvatuire in privinti'a problemei ce o are de resolutu corpulu repres.

romanu, si ca la acea consvatuire din partea Serbiloru, afara de patriarchulu si episcopi, voru participá inca 5 membri ai comissiunei esmise spre acestu scopu din partea congresului serbescu, — poftesce cá si densulu sa fia insocitu la acésta consvatuire pre langa episcopulu Aradului inca de 5. membri ai corpului repres. romanu, — care dorintia se si implinesce unanimu.

La nr. 10.

„escelenti'a sa d. presiedinte reportédia, cumca ieri la tempulu destinatu concomitatu de ilustr. sa d. episcopu alu Aradului si de membrii sub nr. precedente amentiti, s'a dusu in locuinti'a patriarchului, unde erau adunati afara de d-nii episcopi inca 5. membri comissionali serbi. Santi'a sa patriarchulu a deschisu siedinti'a cu o cuventare, in carea a facutu provocare, cá in principiu din ambele parti sa se faca abatere dela calculu si argumente, si escel. sá sa faca o propunere in care sa se formuledie minimulu pretensiuniloru romaniloru in cifre; la acésta provocare escelenti'a sa din motive de oportunitate a interesului comunu bisericescu a aflatu de consultu a formulá minimulu pretensiunei Romaniloru in suma de 500,000 fl. v. a. La ofertulu acest'a patriarchulu a respunsu, ca de ore-ce dupa sum'a incursa din partea Romaniloru in fonduri, acestor'a nu le aru compete mai multu decâtu vre o 43,000 fl. in capitalu; asié densulu socóte ca Romanii cu sum'a aversionala de 100,000 fl. aru puté fi multiamiti, a provocatu deci pre escelenti'a sa cá cu minimulu seu sa se apropie de acésta cifra; la ce escel. sa dupa discussiuni ulterióre a mai lasátu 100,000 fl. Dupa o discussiune din tóte partile a tuturoru privintieloru ocurinde patriarchulu a oferatu 200,000 fl. cá massimulu din partea loru, care suma membrii comissionali a acceptat'o cu aceea ca acésta opiniune a patriarchului se voru nesusi a stá pentru aceea la congresu, la ce a respunsu escel. sa ca facia cu acestu massimu din partea loru, escel. sa nu se abate dela sum'a de 400,000 fl.

„Fiindu tempulu inaintatu la propunerea patriarchului s'a amenatu continuarea acestei incercari de impacatiune amicabile pre mane-di totu la acestu tempu.

„Decisiune unanima: Aceste luandu-se la cunoscintia si re-

cunoscundu-se ca escel. sa in interesulu unei pré dorite impacatiuni amicabile a adusu tóte sacrificiele, ce numai se potrivescu cu onórea acestei corporatiunii si se poteáu aduce din parte-ne, si presupunendu-se ca escel. sa va purcede totu asié si in privinti'a celoru-lalte pretensiuni ce se atingu de monastiri, de desdaunare pentru resiedintiele diecesane comune si de cele-lalte fonduri, — se ascépta mai departe raportu pre siedinti'a viitóre."

La nr. 11.

„escelenti'a sa raportédia mai departe, ca la consvatuirea de ieri dupa amédu cu patriarchulu si membrii comissionali serbi, — la care consvatuire din partea Romaniloru s'au infacisiatu totu acei individi, éru din partea cea-lalta s'a aflatu in locu de 5. membri din comissiune 6, si dintre acesti'a 5. persóne noue, — din partea serbésca nefacundu-se nici cea mai mica concessiune, ci pretindiendu-se necontentitu si decisivu, cá escelentia sa in privinti'a fonduriloru sa formuledie minimulu irevocabilu a pretensiunei Romaniloru si sa dee acést'a si in scrisu, care apoi din partea loru sa se propuna congresului spre acceptare; éru in privinti'a monastiriloru si celoru-lalte pretensiuni de desdaunare nevoindu a se lasá nici in discusiune dechiarandu ca acelea nu potu compune obiectulu impacatiunei, fiindu -ca monastirile, precum si fondurile si resiedintiele dimpreuna cu fundulu instructu si cu tóte averile jacatóre ale dieceseloru suntu avere curatu serbésca nationala; escel. sa a dechiaratu ca in astfeliu de impregiurari remane pre langa sum'a dechiarata ieri de 400,000 fl. si ca sustiene pretensiunile cele-lalte ale Romaniloru atengatóre de cele 4. monastiri care se afla in mediuloculu poporatiunei romane, si la cele-lalte fonduri si desdaunari.

Dupa acést'a fiindu ca au vediutu membrii conferintiei, ca nici dela o mai departe consultare nu va resultá complanarea amicabile, prin sculare comuna s'a desfacutu conferinti'a.

Conclusu unanimu: Fiindu ca acestu corpu repres. a observatu cu durere, din raporturile presidiale, cumca partea serbésca denéga cu statornicia ori si ce basa temeinica a pretensiuniloru si motiveloru nóstre, pe care le amu adusu spre luminairea intereselor obstesci bisericesci, cele ce au sustatu si pana acum, si au a sustá si pe venitoriu intre aceste doue natiuni; mai

departe, de ôre ce acestu corpu representativu este deplinu convinsu din tôta purtare archiereiloru si a deputatiloru serbi, ca dumnealoru traiescu in acea credintia, ca noua Romaniloru pre dreptu nu ne compete nimicu din fondele cele de pana acum comune, si din monastiri, ci ei numai din buna vointi'a loru ne oferedia sum'a susu amentita: pentru aceea noi subscrisii radimati pe conclusulu nostru sub nr. 7. aflamu tôta incercarea mai departe pentru o impacatiune fratiésca de prisosu si fara fructu si sustienemu cu taria operatele nôstre pre temeiulu conclusului de sub nr. 4.“

La nr. 13.

„la incheiare, escelenti'a sa d. presiedinte archiepiscopu si metropolitu in cuvinte patrundiátore dà spressiune parerei sale de reu, ea prin procesur'a si purtare observata din partea serbésca, pre langa tôta deplin'a aplecare documentata din partea nôstra la tôta ocasiunea, nu s'a potutu incheiá impacatiunea fratiésca, care asié de tare erá dorita si urgentu necesaria nu numai spre folosulu si spriginirea intereseloru comune bisericesci a ambeloru natiuni, ci si corespundiátore cunoscuteloru intentiuni parintiesci si marinimóse ale Maiestatei adoratului nostru imperatu si rege, — deci daru escelenti'a sa cugeta cumca acestu corpu represent. 'si pôte incheiá aptivitatea sa de aicea dandu vie spresiune acestei pareri de reu.

Conclusu unanimu: Acestu corpu repres. simte in deplina mesura profund'a durere a presiedintelui seu pentru nesuccederea tuturoru incercariloru loiale din partea nôstra spre incheiarea unei impacatiuni amicabile, si pe langa cea mai vie spressiune de parere de reu pentru acést'a, 'si incheie protocolulu cu aceea, cá acel'a sa se predee in corpore ilustr. sale d. comisariu c. r. congresualu cu rogarea, cá inaltu acel'a sa bine voiésca a sprigini si inaintá la pólele pre naltului tronu precum acestu protocolu asié si cele-lalte protocóle si élaborate ale nôstre, ce se tienu de problem'a acestui corpu representativu. Carlovitiu in $\frac{8}{20}$ Martiu 1865.“ ¹⁾

Din pertractările acestea oficióse ale corpului repre-

¹⁾ A se vedé acestea tóte mai pre largu in „Acte oficióse etc.“ tiparite in tipogr. archidiec. in Sibiiu a. 1867.

sentativu romanu vedemu, ca Serbii fiindu de totu cerbicosi intru implinirea pretensiuniloru celoru drepte ale Romaniloru, acesti'a se veduira in fine constrinsi a parasi Carlovitiulu fara nici unu resultatu, adeca fara de a se fi potutu realisa intentionat'a impacatiune intre aceste doue natiuni, in privinti'a impartirei fratiesci, ba inca cu scadiamentu mare din competinti'a cea drepta a Romaniloru, — a fonduriloru, comune si a monastiriloru, remanendu astfelu cá regimulu insusi sa deslege finalmente si acésta ultima baiera a legamentului Romaniloru de Serbi. Déra din nenorocire, impregiurările politice schimbându-se, regimulu de atunci nu apucà a decide acésta cauza, ci ea cadiu mai tardiu in competinti'a dietei unguresci din Pest'a, carea o si decise apoi fórte nefavoraveru pentru partea romana, derivandu-o adeca la tribunalele civile.

Trebuie sa insemnàm totu-odata, ca portarea Serbiloru de astadata preste totu, va sa dica atatu in congresu câtu si in particularu, a fostu de totu arogante și vatemátore pentru Romani. Unii dintre deputatii serbesci se folosira chiaru in congresu de nesce spressiuni de totu nepotrivite facia cu corpulu reprezentativu romanu. Éra relativu la impartirea fonduriloru si a monastiriloru ei reflectára: ca Romaniloru, cari preste un'a suta de ani stetera sub aceea-si ierarchia cu ei, nu le compete nici o parte din fondurile comune bisericesci, si nici un'a monastire din cele multe aflatóre, dîcundu ca numai ei, Serbii, au figuratu cá natiune in biseric'a ortodosa din Ungari'a, éra Romanii aru fi fostu numai cá individi singuratici scutiti in biserică din bunatatea si grati'a loru; ca numai ei au avutu drepturi in biserică éra Romanii nici unulu; ca fondurile bisericesci — de si acelea se infintiára din averile metropolitiloru si episcopiloru reposati in tempulu, cându au fostu si Romanii cu ei sub aceiasi metropoliti si episcopi — suntu eschisivu ale Serbiloru, càci numai natiunea

serbésca au avut ierarchia garantata prin privilegiile politice, dara nu si cea romana; ca monastirile inca sunt serbesci, căci Serbii le aru fi fundatu, de si nu potura documentá acésta asertiune cu nici unu documentu s. a. s. a. — Acésta impregiurare, adeca cerbicositatea si grosolani'a serbésca, detera éra ansa la o polemia lunga diuaristica intre Romani si Serbi.

XIV.

Despartirea factica a Romaniloru de catra Serbi.

Prin resolutiunea imperatésca din 24. Decembre 1864 se enuciá, cum vediuramu, restaurarea vechiei nóstre metropolii pentru toti Romanii ortodossi din Transilvani'a, Banatu si Ungari'a, denumindu-se totu-odata si metropolitulu si innaltandu-se episcopi'a Ardelului la demnitatea de arhiepiscopi'a. Nou denumitul metropolitu 'si si incepù nou'a sa activitate inse deo-cam-data numai cu privire la archidiecea, nu inse si la Romanii banatieni si ungureni, căci acesti'a remasera si mai incolo totu sub jurisdictiunea de mai nainte serbésca, până la fiitórea constituire a episcopieloru loru nationale, si alegerea si denumirea noului episcopu de Caransebesiu; căci totu prin acea resolutiune amentita se incuviintiá deja si formarea unei noue episcopii romane la Caransebesiu, precum si amplificarea diecesei Aradului cu acele comune romane din Banatul de média nópte, care până acum stetera sub episcopulu serbescu alu Temisórei. Acést'a din urma acum inca se realisà, enunciandu-se prin resolutiunea imper. din 6. Iuliu 1865: ca eparchiele romane de Aradu si Caransebesiu, incependu din 15. Iuliu 1865, sunt de a se privi de constituite, atât in privinti'a eserciarei jurisdictiunei episcopesci câtu si in privinti'a celoru temporali,

— si legatur'a loru cu metropoli'a din Carlovitiu si respective cu diecesele din Timisior'a si Versietiu, de delegata finalmente. Incependu-se dela diu'a aceea, comunele serbesci, aflatóre pàna acì in dieces'a Aradului, trecura sub jurisdictiunea spirituale a episcopului serbescu din Temisiór'a.

Totu prin resolutiunea din 6. Juliu 1865, se denumì si episcopulu Caransebesiului, in persón'a protopopului Brasiovului si archimandritului Joanu Popasu, fiindu mai antêiu alesu de atare de sinodulu episcopescu statatoriu din metropolitulu si episcopulu Aradului.

Diplomele imperatesci privitóre la formarea ambeloru eparchii, a Aradului si a Caransebesiului, suntu urmatórele :

1. Diplom'a imper. din 8. Juliu 1865. pentru eparchi'a romana ortodosa a Aradului cu nouele ei parti din Banatu :

„Noi Franciscu Josifu I. etc. Miscati prin parintesc'a amóre catra gintea romana, credinciósã bisericeii gr. orientali, ne amu induratu a implinì prin benign'a nóstra resolutiune din 24. Dec. 1864. umilitele rogari ale aceleiasi, cá sa se desfaca legatur'a, prin carea pana acum a fostu impreunata cu metropoli'a din Carlovitiu, si încátu aceeasi e supusa stapanirei nóstre in regatulu nostru Ungari'a si in marele-principatu Transilvani'a sa i se dee metropolitu propriu, — decidemu din necesitatea provenitóre de aici, cu privire la nou'a stare a lucrurilor, pentru ingrigirea cuviintiósã a acelu parochii, care in regatulu Ungariei au fostu pana acum supuse jurisdictiunei spirituale a episcopiloru din Aradu, Temisiór'a si Versietiu, prin aceeasi susu memorata benigna resolutiune a nóstra, din plenitudinea puterei nóstre si autoritatea suprema, cá parochiele acelea romane sa se concrédia ingrigirei a doi archierei, dintre care unulu, dupa obiceiulu de pana acum 'si va aveá scaunulu seu in Aradu, éru cela-laltu in Caransebesiu.

Eparchi'a Aradului, ce privesce la partile despre média-nópte dela fluviulu Muresiului, scotiendu-se afára numai parochiele serbesci, 'si va pastra intregi aceleasi margini, de care s'a bucuratu din vechime; éru in partea de media-di a disului fluviu pu-

terea acelei'a se va mari si estinde. Tóte parochieile romane adeca, care se aflu séu in viitoriu se voru aflá in cerculu protopopiate-loru Hasiasiuului, Lipovei, Temisiórei, Cianadei, Chichindei mari si Becicherecului se adnecta eparchiei Aradului.

Care impartire si marginire, dupa ce se va face, deman-damu, sa se tiená strinsu in viitoriu, pana cându séu prin voi'a nóstra, séu a urmatoriloru nostri se va decide altfeliu, mai de-parte demandamu, cá singuraticii ómeni de ritulu gr. orientalu si de natiunea romana, a caroru locuintia se afla in partile memo-rate adscrise eparchiei Aradului, pre episcopulu din Aradu, care pórtá acolo acum oficiu episcopescu, séu in puterea denumirei le-gitime si a confirmatiunei nóstre mai tardiu va portá acelu ofi-ciu, sa lu recunósca de alu loru archiereu adeveratu si sa-i dee cuviintiósá ascultare in lucrurile, ce privescu la jurisdictiunea bi-sericésca a aceluia."

2. Diplom'a imper. pentru nou infiintiat'a eparchia ro-mana de religiunea gr. or. a Caransebesiului din 8. Ju-liu 1865: BCU Cluj / Central University Library Cluj

„Noi Franciscu Josifu I. etc. Miscati prin parintesc'a amóre catra gintea romana, credinciósá bisericeii de ritulu gr. orientalu, ne amu induratu a implini prin benign'a nóstra resolutiune din 24. Dec. 1864. umiltele rugari ale acelei'asi cá sa se desfaca le-gatur'a, prin care pana acum au fostu impreunata cu metropoli'a din Carlovitiu, si încátu aceeași este supusa stapanirei nóstre in regatulu nostru Ungari'a si in marele-principatu Transilvani'a, sa i se dee metropolitu propriu, — decidemu din necesitatea pro-venita de aci, cu privire la nou'a stare a lucrurilor, pentru in-grigirea cuviinciósá a aceluor parochii, care in regatulu nostru Ungari'a au fostu pana acum supuse jurisdictiunei spirituale a episcopiloru din Aradu, Temisiór'a si Versietiu, prin aceeași susu memorata benigna resolutiune a nóstra din plenitudinea puterei nóstre si autoritatea suprema, cá parochieile acele romane sa se concredia ingrigirei a doi archierei, dintre care unulu, dupa obi-ceiulu de pana acum, 'si va aveá scaunulu seu in Aradu, éru ce-la-laltu in Caransebesiu.

Éru opidulu Caransebesiu, in care si in tempurile vechi a fostu episcopia de ritulu gr. orientalu, decidemu alu orná de aci

in colo cu scaunu si onóre de episcopu, a carui eparchia va cuprinde tóte parochiele romane, care se aflu séu in viitoriu se voru aflá in cerculu protopopiatelor Caransebesiului, Mehadiei, Lugosiului, Fagetului, Varadiei séu Oravitiei, Jebelului, Versietului, Palancei, Panciovei, si Ciacovei.

Care impartire si marginire dupa ce se va face, demandamu, sa se tiena strinsu in viitoriu, pana cându séu prin voi'a nóstra séu a urmatorilor nostri se va decide altfelu, mai departe demandamu, cá singuraticii ómeni de ritulu gr. or. si de natiunea romana, a caroru locuintia se afla in memoratele parti adscrise eparchiei din Caransebesiu, pre episcopulu din Caransebesiu, ori care in puterea denumirii legitime si a confirmatiunei nóstre va purtá acolo oficiulu episcopescu, sa lu recunósca de alu loru archiereu adeveratu si sa-i dee cuviintiós'a ascultare in lucrurile, ce privescu la jurisdictiunea bisericesca a aceluia."

Prin diplomele acestea si prin resolutiunea din 6. Iuliu 1865. se formára asiá-déra diecesele romane din Banatu si Ungari'a, si astfelu se realisá si faptic'a despartire a Romanilor de Serbi, mai remanendu inderetu numai despartirea credintiosiloru romani din comunele mestecate, cari, durere, inca si astadi se aflu totu in starea loru de mai nainte adeca sub jurisdictiunea serbésca, cu pucina exceptiune.

Sosindu momentul despartirii faptice ierarchice a Romanilor de catra Serbi, diu'a de 15. Iuliu 1865, metropolitulu romanu luá insusi administratiunea eparchiei Caransebesiului, pàna la urmarea chirotonirii si a instalàrei noului episcopu alu acelei diecese, ce se intimplara ceva mai tardíu, si adeca chirotonirea aceluia in 15. Augustu 1865, seversita, cu solenitate mare in Resinari langa Sibíiu, de catra metropolitulu insocitu de episcopulu Aradului, asistandu unu numeru mare din cleru si mireni din tóte partile — éra instalarea lui in 31. Octomvre acelasi anu, indeplinita in Caransebesiu si in presinti'a si sub conducerea plenipotentiatului comisariu imperatescu, a ba-

ronului Benko de Boinik, generariu-maioru si brigadiru, si a episcopului Aradului Procopiu Ivacicoviciu, cá mandariu metropolitau.

XV.

Inarticularea restauratei metropolii romane a Transilvaniei.

Inca in anii 1860 si 1862, cându cu polemiele diuaristice intre Romani si Serbi, la care participa cu focu si unele díuare magiare, afirmáu aceste din urma, ca afacerea restaurarei metropoliei romane táie in competinti'a dietei ungare, carea singura aru fi chiamata si indreptata a decide in privinti'a acést'a. Din parte-ne se reflectà la astfeliu de asertiuni, ca dreptulu de a decide caus'a acést'a lu are singuru numai monarchulu, càtra carele se si indreptàra Romanii cu petitiunile lor, cele multe, cerendu cu staruintia, cá elu din plenetatea potestătei sale imperiali sa enuncie deslegarea legamentului cu care se tieneá legata metropolii'a romana. Si acést'a cu totu dreptulu; de óre-ce antecesorii lui éراسi din plenetatea puterei lor imperiali, singuri numai fara de concursulu dietei ungare, o legára si o subordinara altei ierarhfi straine, si asiá acum nu erá alt'a de lipsa, dupa conceptulu dreptului, decâtu cá celu-ce o-a legatu sa o si deslege. Apoi încátu pentru recunóscerea ei — càci se diceá si aceea, ca diet'a Ungariei nu aru fi sciindu nimic'a despre vre-o metropolia romana a Transilvaniei — n'aveámu decâtu sa ne provocàmu la diplomele regiloru Ungariei Mathi'a si Vladislavu, reproduse mai susu, si sa le documentàmu negru pe albu, ca ea fiindu recunoscuta de acei doi regi inca pe atunci, a fostu, a trebuitu sa fi fostu recunoscuta si de diet'a lor. Dara destulu ca sistemulu politicu se schimbà, ap'a tóta se abatù la mór'a Magiariloru, si asiá,

precumu in altele, asiá si aici, triumfandu legile loru din 1848, trebuí prin urmare sa devina si metropoli'a romana intre obiectele de pertractare ale dietei unguresci, spre a-si primí legalitatea pretinsa. Acést'a se si facú prin urmatórea lege dietala din an. 1868:

„Lege in caus'a celoru de confessiunea greco-orientala.

§. 1. Congresulu nationalu serbescu, conchiamatu in a. 1864. si in 1865 continuatu in Carlovitiu, precátu a fostu elu compus cu abateri dela §. 8. alu articolului 20. din a. 1867/s, prin acést'a se legitimédia.

§. 2. Metropoli'a de sine statatóre si de dreptu egale cu a Serbiloru, infintiatá pe sém'a Romaniloru de religiunea gr. orient. asemenea si radicarea episcopiei gr. or. din Ardelu la archiepiscopia, se inarticulédia, si despusatiunea articolului X. din 1792, se estinde asupr'ai.

§. 3. Dupa ce deci despartírea credintiosiloru de religiunea gr. or. in doué provincie bisericesci nedependinti de-olalta, produce lips'a de a eserciá fia care parte pentru sine deosebitu autonomi'a ce le este garantata prin §. 8. alu artic. 20 din 1848, rezervandu Maiestatei sale supremulu dreptu de inspectiune ce se vá eserciá amesuratu constitutiunei; credintiosii numiteloru doué metropolii suntu indreptatíti, intre marginile legiloru tierii a decide si regulá fia care parte de sine si pentru sine deosebi in adunarile bisericei (congrese) ce se voru conchiamá din tempu in tempu de catra metropoliti, dupa aretarea facuta mai anteu catra Maiestate — cauzele loru bisericesci, scolari si fundationali referitóre la acestea, si ale administrá si guverná de sine prin propriile loru organe intru intielesulu statuteloru ce se voru stabili in aceste congrese si se voru incuviintiá de Maiestate.

§. 4. Credinciosii ambelor metropolii au dreptulu pre langa rezervarea dreptului pre'naltu de incuviintiare, a-si organisá adunările bisericesci (congresele).

§. 5. Spre scopulu acest'a ministeriulu se insarcinédia, cá sa midiolocésca prin archiepiscopulu Carlovitiului si patriarchulu serbescu conchiamarea cátu mai curendu a congresului bisericescu serbescu nationalu de confessiunea gr. or., constatoriu dupa prac-

tic'a de multu observata — afăra de archiereii concerninti, din 25 deputati clericali, 50 lumeni si intre acesti'a se voru alipi 25 din graniti'a militara.

§. 6. Totu ministeriulu va mediuloci conchiamarea cătu mai curendu a congresului bisericescu romanu nationalu de confessiunea gr. or., statatoriu potrivitu propunerei sinodului episcopescu romanu — afăra de archiereii concerninti, din 30 deputati clericali, 60 lumeni si intre acesti'a se voru alege 10 din confiniulu militariu.

§. 7. Cea mai d'anteia tema a ambeloru congrese bisericesci, ce astfeliu se voru conchiamă, va fi a stabili organisationsiunea congresului pre langa incuviintiarea Maiestatei sale.

§. 8. Pretensiunile de totu feliulu, escate din despartirea ambeloru metropolii, pre cătu ele nu s'aru pută impacă prin invoiala reciproca, atātu cele ce atingu metropolii'a intrăga, cătu si cele ce atingu diecesele episcopesci seu comunele bisericesci seu dōra pre'unii individi singuratici, voru aveă a fi in validitate cu scutinti'a de timbru si de tacse — naintea acelu judetiu tribunalu, ce se va delega pre langa contra-semnatur'a ministrului concerninte, de catra Maiestatea sa, si acēsta procedura, delatrandu-se tōte altele remedie juridice, se va tieneă numai apelat'a ordinaria de douē foruri superiōre, si astfeliu de procese apelate se voru decide prin forurile apelative afăra de seria.

§. 9. Credintiosii de confessiunea gr. or. cari nu suntu nici de limb'a serbēscă nici romana, si mai departe se lăsa in tōte acele drepturi ale lor, ce le-au eserciatu pana acum in administrarea de sine a afaceriloru bisericesci comunali si scolastice, intru intrebuintiarea libera a limbei rituali, precum si in manipulara avereŭ si fundatiuniloru bisericesci comunali.

§. 10. Dispusetiunile §. 8. art. 20 din 1848, cari suntu contrarie cu acēsta lege, se nimicescu.

Acēsta lege dietala coprinde in sine douē inconveniente dupa parerea nōstra: unulu in §. 8, si altulu in §. 9; pentru-ca in §. 8. suntemu indreptati cu pretensiunile nōstre privitōre la fonduri, monastiri si comunele mestecate, la ferulu ordinariu civile, pre cāndu noi socoteāmu ca acēsta uestiune, că unu accesoriu nu s'aru poté deo-

sebi de caus'a principale, si asiá ca potestatea, carea decise principalulu adeca monarculu, sa decida si accesoriulu; càci, repetímu si aici, nu diet'a ci monarculu ne supusese pre noi romanii si biserice'a nóstra jurisdictiunei metropolitane serbesci din Carlovitiu. Asiá s'aru fi si intemplatulu póte din partea regimului cadiutu, càci acest'a impreuna cu resolvirea metropoliei resolve totu-odata si unele puncte dintre cele materiale si anumitu cestiunea despre comunele mestecate, si inca' pe o basa propusa de sínodulu episcopescu, o basa drépta cu carea noi romanii eramu deplinu multiamiti. Dietei inse i mai placù a ne lasá in privinti'a acést'a in incurcatur'a de mai nainte, séu mai bine dícundu a ne îndrumá cu pretensiunile nóstre de natur'a acést'a la bun'a vointia a Serbiloru, cari se aflu in possessiunea obiecteloru pretinse de noi — adeca a ne amená cu ele ad calendas graecás!

Éra in §-lu 9. vedemu o contradictiune din partea dietei chiaru cu sine ins'asi; càci cine nu vede, ca §-lu acest'a se improtivesce de a dreptulu §§-loru precedenti si in specie §-lui 3. alu aceleia-si legi. Cine nu vede, ca, precandu in §. 3. ni se garantédia autonomi'a bisericesca, si liber'a administrare si guvernare a afaceriloru nóstre bisericesci, scolari si fundationali: pre atunci in §. 9. suntemu restrinsi chiaru in privinti'a acestoru drepturi garantate, de óre-ce diet'a prin ácestu §. dispune ins'a-si dupa placu in afacerile din laintru ale bisericei nóstre autonome? Ni se recunoscù odata autonomi'a, independinti'a si libertatea bisericesca: apoi statulu nu se mai póte amestecá si prescrie legi pentru afacerile ce se cuprindu in cerculu insei autonomii bisericesci. De atari afaceri, care cadu adeca in competinti'a bisericei si nu a statului, considerámu noi afacerile din §. 9. — si observámu, ca canónele bisericei nóstre au normatu deja destulu de bine si atari impregiurari, — spre multiamirea tuturoru credin-

ciosiloru sei, respectandu limb'a fia-carui poporu cu cea mai mare scumpetate. Intielegemu bine, ca acésta cautela se va fi adaosu in hatârulu credintiosiloru ortodosi, cari se dîcu a fi greci, si ca la aceea voru fi datu ansa de buna séma renitentii credinciosi de nationalitate greci si bulgari ai bisericei nóstre din cetatea din laintru a Brasiovului, càci tocm'a pe atunci decurgea mai cu veementia procesulu intre ei si credintiosii romani ai aceleia-si biserice. Dara fia-ne iertatu a intrebá: ca unde se afla macaru o singura comuna bisericésca curatu grecésca in intregu coprinsulu metropoliei romane? Óre nu suntu tóte, câte suntu, mestecate cu Romani? Si apoi chiaru si acestoru fractiuni, denegatu-li-s'a vre-odata macaru dreptulu de a se folosi de limb'a loru nationala in biserica? Marturimu, ca nu aflámu nici cea mai mica ratiune justificátore pentru aceste doue determinatiuni ale legei amentite.

Desbaterea asupr'a metropoliei nóstre in cas'a ablegatiloru in Pest'a tienù 3 dîle — 24, 25 si 26. Aprile 1868 — escitandu-se o lupta infocata parlamentaria mai cu séma intre Romani si Serbi, càci acesti din urma cautáu cu ori-ce pretiu sa-si asecure si acì unu dreptu ore-care preste metropol'i'a romana, provocandu-se la mucedítele loru privilegie si la impregiurarea, ca metropol'i'a loru serbésca din Carlovitiu aru fi mai vechia decâtu cea romana, carea din urma, dupa dis'a loru, numai acum s'aru fi infintiatu. Dara si cu Magiarii inca avura lupte Romanii, si inca fôrte mari, in privinti'a modului, in care sa se decida cele materiale intre Romani si Serbi, si apoi in privinti'a adausului din §. 9., adeca a ingerintiei statului in afacerile din laintru bisericesci.

Portarea ablegatiloru romani in aceste siedintie dietali, interesarea cea viue si participarea loru la desbaterile asupr'a céstiunei metropoliei romane merita tóta laud'a si recunoscinti'a. Energi'a si tactulu observate din parte-le

in tóte provinciile, cari se tienu de corón'a s. Stefanu. Me rogu sa fiu ascultatu, déca eu, in urm'a pusetiunei mele, fara de a me provocá la date istorice, mi permitu a observá, ca noi romanii, cari ne tienemu de biseric'a gr. orientala, in patri'a nóstra propria, amu fostu tratati pana acum cá fii vitregi; inse multiamita lui Dumnedieu astadi potu sa dicu si eu in fine ca „mil'a si ade-verulu se intempina, si dreptatea si pacea se saruta.“

Purcediendu din acestu principiu, dechiaru in fati'a patriei intregi, ca eu me rogu Tatalui nostru, carele e in ceriuri, cá sa binecuvente pre Maiestatea sa, domnitoriulu si regele nostru in-coronatu, pentru grati'a sa, carele pré inaltu s'a induratu inca na-ante cu patru ani a o documentá in fapta asié de gratiosu, fatia cu noi romanii gr. orientali, prin infiintierea metropoliei. Pentru acést'a datorescu multiamita si recunoscintia si acést'a o exprimú si on. case a deputatiloru precum si in. case a magnatiloru, de óre-ce purcedu dela speranti'a, ca si in. cása de susu va primi proiectulu casei deputatiloru.

Lucrulu din cestiune are multe laturi si déca asiu voi sa atingú fia care lature, atunci — acést'a o marturisescu inainte — asiu deveni odiosu. Suntú inse unele punte fórte momentóse si esentiali, cari fara vatemarea a insusi obiectului, si pentru aceea nu le potú tacé, pentru ca arunca lumina preste intregu. Deci trebuie sa le atingú aci. Dupa parerea mea chiaru si lucrulu celu mai bunu nu se aréta lunei in lumin'a aceea in câtu sa nu se afle intr'ins'a o parte umbrósa, pentru ca tóte parerile depindu dela preceperea subiectiva.

Asié se intempla si cu parerea ce privesce despartirea Ro-maniloru de Serbi cá unu paradoxon dícundu: ce are credinti'a comunu cu nationalitatea. Aici trebuie sa me rogu de iertare, déca eu cá preotu, dáru si cá crestinu dícú, ca credinti'a cresti-nésca pune mare valóre pe limba. Câtu mai curendu vomu serbá Pogorirea Duchului santu. Si ce serbare e aceea? Nimic'a al-t'a, decâtú unu documentu ca limb'a e unu vehiculu fapticu alu religiunei.

Potu eu sa vorbescu si mai frumosu de câtu odinióra s. Joanu Gura de auru, ba insusi s. Joanu Gura de auru póte vorbí, inse déca va vorbí unui poporu, carele nu-lu pricepe, gur'a lui de auru remane fara efectú. Despartirea nóstra inse are si alte-

temeiuri ponderóse. Si adeca anteiu: pana acum s'au tienutu toti gr. orientalii de un'a ierarchia. Sa privimu acum estinderea geografica a acestei ierarchii si vomu vedea ca teritoriulu acest'a se incepeá la Carpatii galitiáni si se estindeá pana inclusive la Dalmati'a. Acum 'mi iéu voia a díce: ca situatiunea geografica a acestei unice metropolii documentédia ca este extraordinaria si ca afára de acést'a nu mai esista nici o unica metropolia carea sa fi avutu o estindere ca metropolí'a carlovitiana: dela Carpatii galitiani pana inclusive la Dalmati'a. A dou'a: eu tienu despartírea acést'a ierarchica de totu naturala; intielegu despartírea administrativa, pentru ca de o despartíre dogmatica aici nu póte fi vorb'a, repetu, ca aflu despartírea acést'a naturale, pentru ca dela Dunare in josu pana la Dalmati'a locuiesce intr'unu complexu popor slavénu, din contr'a dela Dunare in susu pana in Galiti'a, Bucovin'a si la margini in mássa poporulu romanu. Eu cugetu, ca déca voimu sa zidimu o biserica sa nu facemu unu obiectu de arenda din tr'ins'a, ci sa perseveramu in adeverat'a convingere crestinésca, ca noi trebuie sa predicamu lumin'a, cultur'a si libertatea, pentru ca — dupa cum díce apostolulu Pavelu — Spiritulu santu e libertatea.

Metropolí'a romana asié daru — dupa cum s'a exprimat si sinodulu din Carlovitiu — déca se infintiédia numai pre base de nationalitate, intru acést'a niminea nu póte sa védia vre o scandela séu vreunu pericolu; pentru ca noi vedemu, ca in un'a si aceeaasi patria biseríc'a apuséna are trei arhiepiscopii, fara cá prin acést'a sa se vateme unitatea séu dogm'a bisericeí apusene si aceste trei arhiepiscopii se aflu in legatura biserícésca intre sine.

Totu asié vedemu in biseríc'a reformata impartírea in superintendentii. Nu intielegu dara pentru ce sa nu póta esiste si la noi doue metropolii avendu destui credinciosi pentru cá sa póta fi doue metropolii. Mai e inse si o alta impregiurare, care e fórté momentósa, adeca: ca óre cu putintia e cá déca d. e. in un'a tíera suntu doue metropolii, sa póta fi acelea separate unele de altele si egalu indreptatite, intr'unu statu politicu, ori nu?

Me rogu de iertare, déca voiu aduce spre ilustrarea acestei cestiuni unu argumentu ex antiquitatibus ecclesiasticis. In vechime insul'a Cipru s'a adaosu la principatulú Antiochiei si Ci-

prulu a devenitu o provincia a Antiochiei. Insul'a Cipru inca in vechimea cea mai mare a fostu o metropolia de sine statatóre, si independente de ori care metropolia, pentru ca metropoliile in biseric'a noastră de a tóta lumea suntu intre sine independente si egal indreptatite, căci acést'a o prescriu canónele. Déra metropolitulu din Antiochi'a se nevoiá de a 'si subordiná sie-si metropoli'a din insul'a Cipru aducundu de motivu, ca Ciprulu precum depinde in cele profane de Antiochi'a, asié trebuie sa depinda si in cele spirituale de Antiochi'a. Tocm'a in acel'asi tempu se tienú sinodulu ecumenicu alu treilea la a. 431.

Clerulu din Cipru a recursu la sinodulu acest'a contr'a metropolitulu din Antiochi'a, carele a atacatu esistinti'a metropoliilor lor. Sinodulu a pertractatu acestu recursu, si prin can. seu alu 8., déca-mi aducu bine aminte, l'a decisu intr'acolo: ca metropolitulu Antiochiei n'are a se amestecá in metropoli'a Ciprului, nici a o apesá, séu a o nemici, si a trece in jurisdictiunea altui metropolitu, provocandu-se acestu sinodu ecum. si la canónele sínodeloru de mai nainte, care renduiescu, ca metropoliile intre sine suntu independente si egal indreptatite, si ca pracs'a acést'a se sustiene in intréga biseric'a noastră. Asié cunosc eu lucrulu in privinti'a autonomiei si egalei indreptatiri a metropoliilor singuratiche si trebuie sa marturisescu, ca dela acést'a eu nu me voiu abate, pentru ca prin acést'a a-si comite o ilegalitate contr'a institutiunilor cardinale ale bisericei noastre.

La despartirea acést'a asié daru nu póte fi vorba de scisiune, de óre-ce aici se intielege numai administratiunea, totu asié de pucinu se póte díce, ca intre noi s'aru face o scisiune religioasă. Cându ne svatuiramu la sinodulu episcopescu din Carlovitiu in an. 1864, asupr'a acestui obiectu, fui provocatu, sa me dechiaru cum 'mi intipuiescu eu sustinerea unitatei religiunei noastre cându Maiestatea sa s'aru indurá a aplacidá conclusulu sinodului episcopescu in privinti'a infintiarei metropoliei romane? La acést'a m'am dechiaratu, déca-mi mai aducu bine aminte, ca unu sinodu episcopescu comunu reprezenta unitatea religiunei, carea trebuie sa remana intre noi, cu tóte ca in privinti'a afacerilor administrative ne despartímu unii de altii.

Asié s'a decisu, si Maiestatea sa prégratiosu a aplacidatu, cá unu sinodu comunu sa desbata asupr'a cestiunilor dogma-

tice, sacramentale-spirituale si rituale si asupr'a cartiloru simboliche.

Standu astfeliu lucrulu, credu sa potu presupune, ca pré demnii membri ai casei de susu se au convinsu, ca inteiu infintierea metropoliei romane a urmatu pe cale legala; a dou'a, ca acést'a pentru patria nu e periculósa si nu are de scopu o scisiune ci o imbunatatíre a bunei ordine, cá ceea ce e bunu sa se sustiena asié dupa cum se cuvine, si adeca, cá poporulu credinciosu sa aiba mangaiere sufletésca, si sa aiba modru si ingrigire spre acelu scopu, cá sa fia aplecatu a imbratisiá tréb'a sá scolara, si sa fia gata de a aduce si sacrificii spre acestu scopu; cá poporulu credinciosu sa se convinga, ca câtu folosu, se intielege de sine, spiritualu si moralu, are din miscarea libera a ierarhiei sale. Daru si pana acum s'a potutu convinge poporulu nostru daspre acestu folosu spiritualu si moralu din partea ierarhiei sale, càci acést'a a radicaú o tipografia carea a provediutu deja bisericele nóstre cu carti bisericesci si numai in Transilvani'a mai multu de 600 scóle de ale nóstre cu cartile de lipsa si tóte acestea cu pretiuri eftine, cu de cari se potu procurá numai in timpurile cele bune; pre cându inainte chiaru si cartile bisericesci, pre langa pretiurile cele mai scumpe nu se poteáu procurá in patria, ci ómenii eráu siliti a trece in tieri straine si a le aduce de acolo. Acestea suntu totu lucruri de acele, care innaintédia interesele morale si religióse ale crestiniloru nostri si acést'a póte fi pentru patria numai spre bine si folosu.

Pe bas'a acestor'a esprimu de nou Maiestatei sale pentru pré nalt'a gratia, inaltului ministeriu si ambeloru case a legislativei omagiulu meu si recomendu proiectulu acest'a de lege inaltei d-vóstre apretiuri. Aveti bunatate alu primi."

XVI.

Primulu congresu nationalu bisericescu alu restauratei metropolii a Transilvaniei.

In fine ajunseramu si la primulu congresu nationalu bisericescu, séu, dupa cum lu numiáu strabunii nostri in vechime, — la sinodulu celu mare metropolitanu alu Ro-

maniloru din Transilvani'a, Banatu si Ungari'a, dupa care asceptámu cu atât'a dorintia si dupa care indesiertu oftáu parintii si mosii nostri, càci noue numai, fíloru si strane-potiloru lor, ni se reservà norocirea de a lu ajunge si a participá la densulu. Ajunseramu la momentul, cându aveámu de a pune, si se si puse, corón'a edificiului nostru bisericescu - nationalu, adeca inceputulu unei vietie noue organice intrerupte de sute de ani, in carea culminédia totulu, si dela carea atêrna totu venitoriulu bisericei nóstre din intrég'a provincia metropolitana.

Dupa ce vechi'a nóstra metropolia, dupa unu vécu si diumetate de umilintia, de apunere chiaru, se restaurà deja; dupa ce biseric'a nóstra ni se eliberà din catusiele unei ierarchíi straine, despartindu-ne pentru totu-deun'a de catra Serbi cu cari pana acì ne aflámu incurcati intr'o legatura nefirésca si tocm'a pentru aceea dejositóre si ucidiatóre de viéti'a bisericesca si nationala; dupa ce in fine autonomi'a bisericei nóstre ni se recunoscù pe deplinu si din partea statului si ni se garantà prin lege speciale dietala: ce putea fi mai naturalu, mai consecinte si mai necesariu decâtu tienerea unui congresu metropolitanu, constatatoriu din fíii intregiei provincii metropolitane, pentru regularea tuturoru afaceriloru nóstre bisericesci, scolari si fundationali, va sa dîca: pentru organisarea in comunu sentita a bisericei nóstre intregi, in tóte partile ei constitutive?

Acésta ultima dorintia inca ni se implinì; càci in scurtu timpu dupa inarticularea metropolíei, se si conchiamà congresulu metropolitanu pe 16. Septemvre 1868, la Sibiiu, scaunulu celu nou metropolitanu, pe bas'a propunerei facute din partea sinodului episcopescu romanu, cuprinsa si in legea de inarticulare a metropolíei la §. 6, constandu adeca acel'a afara de archierei din 30 deputati clericali, si 60 mireni, intre cari 10 din confiniile militari.

În acestu primu congresu alu restauratei metropolii, la care se adunara cá deputati lamur'a intieligintiei nóstre nationale preotiesci si mirenesci, se tienura — din 16. Sept. pana in 7. Oct. 1868 — preste totu 12. siedintie plenarie, in cari se pertractára si decisera, in modu constitutionalu si liberalu, diferite obiecte momentuóse referitórie la biserica, scóla si fondatiuni, obiecte ce taie afundu in viét'i'a bisericei nóstre ortodose romane, si dela cari va depinde esentialmente bun'a stare si venitoriulu intregu alu provinciei nóstre metropolitane.

Noi nu ne potemu lasá aici in espunerea de amenuntulu a tuturor acteloru acestui congresu, càci acést'a se tiene mai de aprópe de detorinti'a istoriei bisericesci nationale, ci ne marginimu deo-cam-data pre langa a amentí numai urmatórele:

În siedinti'a prima din 16. Sept., dupa finirea celoru premergatóre, deschise metropolitulu presiedinte congresulu cu o cuventare fórté memorabile, carea tocm'a pentru insemnatatea ei cea mare decise congresulu a se petrece in intregu cuprinsulu seu la protocolu, éra noi din aceea-si cauza facemu sa urmedie aici intocmai:

„Innoiescete, innoiescete noule Jerusalime, càci ti-au venitu tie éراسi lumin'a, si marirea Domnului preste tine au resaritu. Acésta casa Tatalu o au ziditu; acésta casa Fiiulu o au intaritu; acésta casa Duchulu o au innoitu.

Cu acésta cantare bisericésca, carea o cantamu in fie-care anu in 13 Septemvre, cându serbamu amentirea innoirei bisericei dela mormentulu Domnului, — cu acésta cantare bisericésca, dîcu, ve salutu pre Domniele vóstre astadi, cându noi cá membri ai nou reinfintiatei nóstre metropolii romane de relega gr. resariténa din Ungari'a si Ardelu neamu adunatu intai'a óra la congresulu nationalu bisericescu romanu.

Pentru ca precum biseric'a dela mormentulu Domnului s'a ruinatu in urm'a unei ursite invidióse, si apoi incetandu acést'a, prin latirea si intarirea crestinismului, s'a ziditu éراسi biseric'a

désupr'a mormentului Domnului: asié tocm'a si metropoli'a noastră s'a ruinatu in urm'a unei ursite invidiose, si nimicindu-se acést'a, prin latirea si intarirea spiritului luminatoriu si adeveratu crestinescu alu seculului nostru, s'a reinfiiintiatu éراسi vechi'a noastră metropolia.

Ursit'a acést'a invidioasă, carea a apesatu metropoli'a noastră, a lasátu dupa sine urme nesterse in istori'a bisericei noastre, si in legile patriei noastre, precum si in ordinatiunile regimului politicu de mai nainte. Din istori'a bisericei noastre ne convingemu, ca ursit'a acést'a invidioasă de biserica noastră s'a escatu de acolo, căci ierarchi'a noastră bisericesca impreuna cu preotii si crestinii au nesuitu a sustiené in originalitate institutiunile bisericei primitive crestinesci, si a remané credinciosi religiunei lor stramosiesci, si căci in alu 16. vécú au facutu frontu tuturor innoiriloru, care seculii trecuti le au provocatu pe terenulu cristianismului in Europ'a intréga.

Acésta ursita invidioasă a causatu apoi din partea ierarchieloru celoru-lalte biserici crestine góne asupr'a metropoliei noastre, si a credintiosului cleru si poporu, si ierarchiele acestea ale celoru-lalte biserici crestine au efeptuitu prin puternic'a lor influintia in legislatiune si regimulu patriei, de ne amu lipsitu de metropolia, de episcopii, de monastiri, de nenumerate parochii si de tóte averile si zidirile, ce se gaseáu la metropolia, la episcopii, la monastiri si la parochii. Despre batjocúrilor si prinsorile, care archiereii, preotii si crestinii eráu siliti a le suferi numai din cauza, căci nu vreáu sa-si schimbe stramosiésc'a lor religiune, nu voiu sa amintescu nimicu, căci nu voiescu sa inprospetediurane vechi, si trecu la epoc'a aceea, cându colonii serbi au trecutú la an. 1690, din Turci'a in Ungari'a cu cati-va archierei si cu mai multe dieci de mii familii, si sub scutulu unoru privilegie pentru biserica si natiunea serbesca au infiiintiatu provinci'a lor metropolitana nationala. Si fiindu-ca acesti coloni serbi s'au estinsu dela Dunare si Sav'a pana la amendoue tiermurile Muresiului, unde ei au gasitu pre coreligionarii lor romani lipsiti de archierei si in parte mare si de preoti, si in intielesulu privilegieloru lor au asediatu pe ruinele episcopatelor romane trei eparchii serbesci, la Aradu, Temisiór'a si Caransebesiu, care apoi mai tardáu s'a numitu si a Versietiuului. Astfelu Romanii ortodossi din

Ungari'a au devenitu sub archierei serbi, éru episcopii din Ardelu si Bucovin'a, inse nu si crestinii, devenira in urm'a mesurilor politice din 30 Oct. 1783. sub jurisdictiunea sinodului metropolitau serbescu din Carlovitiu.

Inse clerulu si poporul romanu au oftatu totu intinsu si se rugá la regimu pentru de a recapetá metropolí'a loru canonica, dara fara efectu.

Spiritulu celu potericu alu a. 1848, care a nemicitu feudalismulu, si privilegiile, si in loculu loru a stabilitu intre popórele patriei egal'a indreptatire politica si confessionala, a desteptatu din nou semtiulu dreptului nostru neprescriptibilu canonicu si istoricu pentru recastigarea vechiei nóstre metropolii romane de religiunea gr. res. din Ungari'a si Transilvani'a si dovedindu-lu, Maiestatea sa c. r. apostolica pré induratulu nostru rege Franciscu Josifu I. a si incuviintiatu cererile nóstre prin pre 'nalt'a sa resolutiune di ¹²/₂₄ Decembre 1864, cu aceea: cá sa avemu metropolia constatátore din Romanii de religiunea gr. res. din Ungari'a si Ardelu, cu episcopiele din Aradu si Caransebesiu si cu arhiepiscopi'a in Ardelu, tot-odata denumindu-me pre mine de arhiepiscopu alu Transilvaniei si metropolitu alu Romanilor de religiunea gr. res. din Ungari'a si Ardelu, si demandandu-mi, cá in contielegere cu présantitulu domnu episcopu Procopiu Ivacicoviciu alu Aradului sa facu propunerea de episcopu pentru scaunulu nou infiintiatei epárhii a Caransebesiului; in urm'a representatiunei nóstre archieresci Maiestatea sa s'a induratu a denumi de episcopu eparchialu alu Caransebesiului pre fostulu archimandritu si protopresbiteru alu Brasiovului domnulu Joanu Popasu.

Si fiindu ca Maiestatea sa numai pentru antai'a óra la infiintierea metropoliei nóstre a denumitu pre metropolitulu nostru, fara sa prejudece spre viitoriu modulu legalu de alegere a metropolitului séu a episcopiloru, pentru aceea m'au insarcinatu pre mine, cá in contielegere cu domnii episcopi sa propunu modalitatea, dupa carea va avea a se constitui metropolitulu si episcopii nostri spre viitoriu.

Obiectulu acest'a l'amu tractatu noi archiereii in sinodulu din 16. Augustu 1865, si amu aflatu unanimu, ca noi archiereii nu suntemu competinti a tractá acestu obiectu fara intrevenirea re-

presentantiloru clerului si poporului credintiosu din intrég'a metropolia, prin urmare, ca numai unu congresu nationalu romanu este competente de a tractá acestu obiectu cu valóre de dreptu. De aceea acestu sinodu archierescu a asternutu Maiestatei sale in acestu intielesu representatiunea sa, espunendu acolo si modulu conchiamarei si alu tienerei unui asemenea congresu bisericescu fatia cu elaborarea modului de constituiure a metropolitului si episcopiloru spre viitoriu, precum si fatia cu elementele constitutive dintr'o metropolia.

Maiestatea sa c. r. apost. a bine voitu, a predá ministeriului seu regiu ungurescu de cultu spre pertractare acésta representatiune sinodala, si in. ministeriu de cultu 'a compusu pe bas'a acestei representatiuni sinodale unu proiectu de lege si l'a prezentatu dietei spre inarticularea infintiatei nóstre metropolii romane, si a egalei ei indreptatiri cu metropolii'a serbésca, si a garantiei de autonomia in intielesulu art. 22. de lege din an. 1848, prin urmare, cá metropolii'a nóstra sa fia indreptatita de a-si regul'a, conduce si decide independente in congresele sale bisericesci obiectele eclesiastice, scolari si fundationali, si a le administra si guverná prin propriile sale organe in intielesulu statuteloru stabilinde in aceste congrese si aprobate de catra Maiestate. — Mai departe in. ministeriu de cultu a proiectatu dietei pre bas'a representatiunei sinodali, cá sa i se dee voia, de a mediulócí conchiamarea câtu mai curendu a congresului bisericescu, care dupa propunerea sinodului episcopescu aru avé sa constee afára de archierei din 30 deputati preotiesci si din 60 mireni, si aru avé de problema organisarea congresului pre langa aprobarea maiestatica, precum si a încercá impacarea acelu diferentie, care s'au escatu din despartirea metropoliei nóstre romane de cea serbésca, càci in casulu contrariu aceste diferentie au de a se tractá si decide prin o judecatoria ordinaria deleganda de Maiestate.

Proiectulu acest'a de lege s'a pertractatu constitutionalmente in amendoue casele legislative si a urmatu articolulu alu IX. de lege din acestu anu, care prin Maiestatea sa s'a sanctionatu in 24. Juniu si s'a publicatu in cas'a presentantiloru in 27 Juniu, éru in cas'a de susu in 30 Juniu a. c.

Astfelu prin acésta lege constitutională adusa cu observarea tuturoru recerintieloru legali, la a carei'a pertractare au luat

parte si câti-va dintre barbatii nostri coreligionari in calitate de reprezentanti ai tieiei, si s'au distinsu intru aperiarea intereselor bisericeii nôtre, — astfelu dîcu prin legea acést'a s'au petrecutu infintierea metropoliei nôtre, si referintiele ei catra statu, si metropol'i'a serbésca, in condic'a legiloru patriei.

Deci pre bas'a canóneloru bisericesci, recunoscute prin susu amentitul articulu de lege, m'am intielesu cu présantitii dd. episcopi pentru soroculu tienerei acestui congresu nationalu bisericescu, si amu aflu de bine, a se conchiamá acel'a pe dîu'a de astadi, adeca pe 16. Septemvre.

In urm'a acestei contielegeri am rogatu prin representatiunea mea din 1. Augustu a. c. pre in. ministeriu regiu de cultu, cá sa binevoiasca a mediuloci dela Maiestatea sa incuviintiarea acestui sorocu pentru celebrarea congresului presentu; si primindu eu aprobarea maiestatica, urmata prin resolutiunea régésca din 12. Augustu a. c. si impartasita mie prin emisulu ministerialu din 14. Aug. am insciintiatu despre aceea fara amene pre santítii domni episcopi cu scopu, cá sa escrie alegerile de deputati clericali, mireni si militari, cari sa se póta infacisia timpuriu la congresu, tot-odata am scrisu si eu pentru archidieceasa alegerile de deputati.

Éta domniloru, ca amu ajunsu a vedé congresulu celu multu doritu alu provinciei nôtre metropolitane a tuturor Romaniloru de religiunea gr. or. din Ungari'a si Ardelu!

Éta Domniloru! Congresulu acest'a insusi, care-lu reprezentati Domniele vôtre!

Éta Domniloru! tempulu incetarei acelei sarcine grele, care de 20 de ani jacea pre umerii mei, si care trebuia sa o suportu singuru dupa pusetiunea mea, ce o ocupu in organismulu santei maicei nôtre biserice, caci n'am potutu sa ne organisamu pana acum bisericesce.

Cum am condusu eu pana acum tréb'a cea grea si problematica a reinfintierii metropoliei nôtre? despre aceea judece presentulu si viitoriulu.

Déca cate odata am facutu intrebuintiare de octroiieri, aceea am facutu dupa demandarea impregiurariloru intetitórie in acea convictiune, ca clerulu si poporulu credinciosu se va multiam cu aceea, dara nici decum n'am facutu'o cu intentiune, de a eser-

cită, séu de a stabili în lucrurile noastre bisericesci, scolari și fundationali vre-unu absolutismu ierarchicu. Din această cauză trebuie să accentuiedu aici, că deca am și facutu une-ori întrebuintiare de octroiieri, aceste nu se potu lua în întielesu strinsu de octroiieri, de ôre-ce octroiarea presupune totu-deun'a o mesura volnica pre terenulu bisericescu; eu înse nu am facutu nici o mesura volnica, în tréb'a înfiintiarei metropoliei, ci fiindu impecatu de impregiurari, de a me poté consultă cu barbatii nostri, am lucratu și singuru în întielesulu positiveloru institutiuni bisericesci. Si asié am lucratu une-ori singuru spre ajungerea dorintieloru noastre bisericesci, precum mi impuneau canónele, dară nu spre introducerea și stabilirea vre unui absolutismu ierarchicu, care eu totu-deun'a l'am combatutu, și despre care esista în afacerile mele cele mai lamurite dovedi. Dară astadi, candu ti-a venitu tie, noule Ierusalime! érași lumin'a, și marirea Domnului preste tine au resaritu, — depunu cu deseversita odichna sufletésca tóta competinti'a legislativa și administrativa a bisericei noastre nationale în manile congresului presentu și ale celoru viitorie, care singure suntu reprezentantie legale și canonice a întregi noastre provincii metropolitane, prin urmare competente, de a duce și conduce trebile administrative-economice bisericesci, scolari și fundationali.

De astadi incolo depunu și responsabilitatea pentru ulteriór'a sórte a bisericei în manile acestui congresu și celoru viitoare și me mangaiu, căci cutediú să dîcu: că nu indesiertu am alergatu, nici indesiertu m'am ostenitu — Filipis. c. II. v. 16, — că n'am alergatu, că și cum n'asiu fi sciutu, unde alergu, nici am datu resboiu, că și cum asiu fi batutu vazduchulu — I. Cor. c. IX. v. 26, — ci lupta buna m'am luptatu, curgerea am implinitu, și credinti'a am pazitu. II. Timot. c. IV. v. 7. — și ca astadi potu să me rogu de Dumnedieu: că acum să me slobozésca pre mine în pace, că vediura ochii mei mantuirea lui, carea au pregatitu înaintea fetieloru tuturor Romaniloru de religiunea gr. res. din Ungari'a și Ardelu! Luc'a II, v. 29—31.

În momentele aceste mari, cari facu în biseric'a noastră ecumenica o epocă însemnata, me rogu de Ddieu pre umilitu, că congresulu nostru presentu și cele viitoare să desvólte dupa svațulu seu ddieescu astfelu de afaceri, care să merite de a fi ca-

racterisate de carte a unui'a nascutu fiului seu, a Domnului si Mantuitorului nostru Iisus Cristosu, scrisa nu cu negréla, ci cu Duchulu Ddieului celui viu, nu in table de pétra, ci in tablele cele trupesci ale inimei Domnieloru vóstre, si ale inimei membriloru dela viitórele congrese, pentru-ca numai astfeliu facandu tu, noule Jerusalime! Te vei innoi, si vei justificá in fapte, ca ti-a venitu tie érase lumin'a si ca marirea Domnului érase preste tine a resaritu, si ca acésta cása Tatalu o au ziditu, Fiiulu o a in-taritu, si Duchulu santu o a santitu. Care tóte fia, fia Aminu!"

Dupa aceea se primí provisoriu unu regulamentu pentru afacerile interne ale congresului compusu din partea presiedintelui, si apoi in sensulu acestui'a se indepliní verificarea deputatiloru congresuali si se alésera comissiunile necesarie, dintre care un'a pentru staverirea unui regula-mentu definitivu alu afaceriloru interne congresuali.

In siedinti'a II. din 17. Sept., dupa verificarea unoru deputati se desbatú si staverí definitivu regulamentulu pentru afacerile interne ale congresului.

In sied. III. din 18. Sept., se aduse nainte imbunata-tatírea sórtei preotiloru, déra ne aflandu-se a mana mate-rialulu necesariu spre acestu scopu, adeca nefiindu inca biseric'a preste totu organisata, afacerea acést'a se mai amenà. Dupa aceea unu proiectu de regulamentu pentru organisarea afaceriloru bisericesci, scolari si foundationali, compusu totu din partea presiedintelui, se dede unei co-missiuni spre preconsultare. De asemenea se alése o comissiune pentru elucrarea unui elaboratu in privinti'a incercárei unei impacatiuni cu congresulu nationalu serbescu pentru complanarea diferintiiloru ce se escara prin de-spartírea ierarchica. In fine se mai alése o comissiune pentru elucrarea bugetului si se primí alegerea inca a unei'a pentru lucrarea unei proceduri in cauzele matrimo-niale si disciplinare.

In sied. IV. din 19. Sept. se alése comissiunea pentru lucrarea proceduri in cauzele matrimoniale si disciplinari,

apoi inca un'a pentru lucrarea unei propuneri in privinti'a proiectului de lege ministerialu despre instructiunea publica.

In sied. V. din 21. Sept. presedintele aduse la cunoscenti'a congresului unu telegramu ministerialu despre resolutiunea imper. din 1. Octomvre 1868, prin carea se dispuse estradarea tuturor fondurilor archidiecesei nóstre ardeline, cari pana aci se administrara prin organele statului, in administratiunea ácestei'a, pe bas'a dreptului de autonomia. Dupa aceea se staverira diurnele si spesele de drumu ale deputatiloru si se mai facura si alte dispu-setiuni cu privire la acestea.

In sied. VI. din 24. Sept. se decise in privinti'a proiectului de lege ministerialu, vatematoriu pentru autonomi'a bisericei nóstre, cá metropolitulu cá presedinte alu congresului, sa intreprindia fara amenare in numele congresului toti pasii necesarii, pentru impedecarea primirei si punerei in lucrare a acelui proiectu de lege, séu si a altui'a de asemenea cuprinsu; éra in privinti'a incasàrei restantiilor dela comunele nóstre romane, prin deputatiunea fondului scolariu gr. or. serbescu din Pest'a, se decise, cá acésta incasare sa se sistedie indata, si partea ce ne compete noue din fonduri sa ni se predée si încátu fondurile acestea s'aru fi daunatu sa se reintregésca. In fine se facù o propunere pentru infiintierea unui fondu pentru veduvele preotiloru si pentru orfani.

In sied. VII. se primira mai multe petitiuni; se rêsponse la o interpelatiune in privinti'a intrebuintiarei limbei romane in tóte afacerile bisericesci, de susu pana diosu, precum si in corespondentie, si dupa aceea se decise asupr'a petitiunei pentru restaurarea episcopiei de Oradea-mare, cá metropolitulu presedinte adunandu-si materialulu necesariu pentru regularea si arondarea, respective imultírea eparchieloru, sa pregátésca unu proiectu in asta cestiune pentru celu mai de aprópe congresu nationalu.

În sied. VIII. din 3. Oct. aflându-se între petitiunile incurse un'a pentru restaurarea episcopiei de Temisiór'a, se decise în privinți'a ei totu cá la cea din Oradea mare. După aceea se luà la desbatere „statutul organicu alu bisericeii ortodoxe din Transilvani'a si Ungari'a.“

În sied. IX, X si XI, din 4, 5. si 6. Octomvrie se continuà desbaterea asupr'a statutului organicu.

În sied. XII. din 7. Oct. se finì desbaterea asupr'a statutului organicu si se primì în unanimitate pre langa aceea, ca după ce va urmà sanctionarea lui maiestatica va avé sa între numai decâtu în viétia definitiv, éra pana atunci relativu la parochii si protopopiate sa se puna îndata în lucrare în modu provisoriu. Se alése mai departe din senulu congresului o delegatiune congresuale statatorie, sub conducerea metropolitului, din 8. membri, carea sa faca toti pasii necesarii în privinți'a complanării cu Serbii, pentru pretensiunile Romaniloru la cele materiale. Nepotendu-se staverì o procedura pentru cauzele matrimoniale si disciplinari din partea comisiunei respective, se primì de cinsura pentru cauzele amentite procedurile cuprinse în „Compediulu de dreptulu canonicu“ alu metropolitului. În fine se primira cá unu materialu pentru viitoriulu congresu operatele acestea: 1. unu statutu pentru regularea parochieloru; 2. unu operatu despre organizarea scóleloru nóstre din intrég'a metropolia; si 3. unu alu doilea despre economi'a bisericesca, scolara si fundationala.

Finindu-se cu acestea pertractările congresuali, metropolitulu presedinte se adresà cu o vorbire catra membrii congresului, multumindu-le pentru zelulu ce lu desvoltára în cursulu pertractàrilor, si implorandu binecuventarea cerésca asupr'a rezultatului lucràrilor congresuali, — la carea deputatulu Georgiu Joanoviciu, secretariu de statu în ministeriulu cultului, respundendu déde spressiune simtieminteloru celoru mai calduróse ale con-

gresului, facia cu metropolitulu presiedinte. Acest'a adencu miscatu se vediù indemnatu a mai rostì inca unele cuvinte respicate cu o ardóre invederata, si intrerupte adeseori de lacrimi doióse, lacrimi ce le vérsa numai lucratoriulu, carele si vede oper'a implinita. Erá o scena de totu petrundietóre acést'a. Ambe cuventàrile amentite, pe care congresulu decise a le petrece la protocolu in intregu cu-prinsulu lor, ne aflàmu si noi indemnati a le reproduce aici spre etern'a memoria, dupa cum urmédia:

„Inainte de a ne desparti, fie-mi iertatu a spune câte-va cuvinte. Statutul organicu despre organisarea metropoliei nóstre intregi e elaboratu si cu acést'a dorintiele nóstre de multu nutrite sunt realizate. Eu cu acésta ocasiune nu potu sa nu-mi esprimu bucuri'a asupr'a acelui momentu epocalu in istori'a bisericeii nóstre, ca noi romanii gr. orientali adunandu-ne din tóte partile Ungariei si Transilvaniei, ne amu vediutu cu fratie inatruniti pe terenulu autonomiei bisericesci; terenulu de aici inainte garantatu, necontestatu, si necontestaveru; si pre acestu terenu am ziditu templulu libertatii confessionali si nationali, si cu organismulu staveritu ne amu asigurat libertatea consciintiei si propasirea neimpedecata pe calea culturei, fara care nici unu poporu nu póte deveni unu faptoru insemnatu intre popóre, intre natiuni.

Acest'a e rezultatulu pana adi esoperatu. Si constatandu noi rezultatulu acest'a, óre este cu potintia sa nu ne aducemu aminte faptele acelui barbatu, carele mai de multu, intre impregiurarile cele mai nefavoritóre cu unu zelu demnu de admirare a conlucratu la esoperarea acestui resultatu?

Barbatulu acestu ilustru e pré onoratulu capu alu provicieii nóstre metropolitane, escelenti'a sa par. metropolitu si archiepiscopu Andreiu baronu de Siagun'a.

Meritele lui nu le voi enumerá. Cu enuncierea numelui seu, am insemnatu si meritele castigat pe terenulu bisericescu nationalu.

Faptele lui cele sublime sunt constatate prin starea actuala a archidiecesei si prin autonomi'a nóstra confessionala, la a

carei'a recastigare escelenti'a sa in cea mai mare mesura a concursu.

Meritulu cere recunoscintia. Primesce d'êru Escelentia recunoscinti'a si multiamirea nôstra cea mai ferbinte, cu carea si de aci nainte ti recomandamu sant'a nôstra cauza.

Primesce manifestarea increderei nôstre nemargînite, carea si pre viitoriu sa-ti servêasca de sprijóna la tôte lucrările escelentiei tale si cu carea in acestu momentu solemnu te rogamu, sa ni dâi noue filoru bisericei si causei nôstre comune binecuvântarea parintêasca."

Èra responsulu metropolitului este acest'a:

"Domniloru! Innainte de a enuncia cuventulu din urma pentru adunarea nôstra, am sa ve spunu, ca tare credu, ca nu numai membrii congresului acestui'a, ci si fia-care membru alu provinciei nôstre metropolitane, vedindu cele ce s'au intemplat inainte de congresu, adeca alegerile, si vedindu cele ce s'au facutu aici in congresu, s'au convinsu, ca nu e nime in provinci'a nôstra metropolitana ôspe si nemernicu, ci e membru indreptatitu si activu in biserici'a nôstra. Pre ce basa este ea pusa si ce reguli s'eu legi are, le scimu cu totii.

Temeli'a societatii nôstre bisericesci este lumin'a lumineloru si resaritul resarituriloru, este de o fintia adusa in lume si in nêmulu omenescu, carei'a toti acei'a, cari nu-si facu sie-si vre unu idolu cioplitu, i se inchina. Nu numai Dvôstra, cari reprezentati provinci'a metropoliei nôstre, ci fia-care membru alu ei pôte fi convinsu, ca toti suntemu impreuna lucratori a unui Ddieu si ca suntemu in urm'a legiloru fundamentali ale religiei nôstre zidirea lui Ddieu, cas'a si locasiulu lui. Tôte aceste institutiuni ale bisericei nôstre ne convingu despre aceea, ca suntemu egal indreptatiti cu totii, ca intre noi nu este nici o deosebire si ca prin urmare este o libertate pe bas'a positiva in asociatiunea nôstra bisericesca. Nu voiu domniloru nici cu privilegiu acest'a sa ostenescu atentiunea d-vôstra, deci sa-mi fia iertatu a dîce numai: ca efeptulu lucrariloru nôstre mai departe aterna dela d-vôstra. Asi dorî a ve spune multe in momentele acestea ale despartîrei; esinti'a acestor'a inse este: Sa fiti revnitori legei, sa dati sufletele vôtresc pentru legatur'a parintiloru vostri; aduceti-ve aminte de lucrările lor, care le au facutu

intru generatiunile lor, ai caroru urmatiori suntemu noi, si veti luá marire mare si nume eternu, Aminu!“

Acestea sunt pre scurtu lucràrile de douadeci-si-doua de dîle ale primului nostru congresu nationalu bisericescu. Dîcemu pre scurtu, càci, cum se vede, ele se atinsera numai asiá dîcundu per sumos apices, lasandu cá cele-lalte multe cei interesati sa le cetésca mai pre largu in protocolulu congresului nationalu, tiparitu in tipografi'a archidiecesana in Sibiiu.

E invederatu, ca intre tóte actele congresului acestui'a celu mai momentuosu este: „Statutulu organicu“. Prin acest'a biseric'a nóstra, din intréga provinci'a metropolitana, se organisà deplinu in tóte partile ei constitutive. Unu opu acest'a, carui'a anevoia credemu sa i-se mai afle astadi vre unulu asemenea; càci elu este compusu dupa prototipulu invetiaturiloru lui Cristosu, carele 'si fundà biseric'a sá pe libertatea spiritului, si tocm'a pentru acést'a, adeca pentru principiile acestea liberali ce se coprindeu intr' insulu, cutediãmu a dîce, ca elu aru poté servi si altor'a de modelu.

Dara anumitu ceea-ce i maresce valórea este, ca prin tr'insulu se restituie si se garantédia legislatiunea bisericeii nóstre in deplin'a ei forma vechia canonica si constitutionala. Legea electorala se puse pe bas'a cea mai larga, ce se póte cugetá. Acést'a póte va dá preste greutãti mari intru efeptuirea sá practica, dara cu tóte acestea principiulu ei celu conducatoriu e celu mai liberalu. In acestu principiu liberalu se coprinde totu-odata si egalitatea cea mai perfecta, carea se manifesta destulu de apriatu in tóta a ei intregime si prin aceea, ca mirenii inca participa la tóte afacerile bisericesci, scolari si fundationali, administrative si economice, si inca in numeru indoitu mai mare decâtu preotii. De asemenea se primì in statutu principiulu alegerei tuturoru functionariloru bisericesci,

scolari si fundationali. In scurtu sôrtea nôstra se puse in manile nôstre; noi insi-ni vomu fi responsabili in venitoriu pentru sôrtea bisericeii, sôrtea nôstra.

Dara acést'a erá si de lipsa; càci nimeni nu pôte negá, ca biseric'a ortodosa nu aru avé in sene aceste elemente de viétia, introduse de insusi ffiulu lui Ddieu, fundatorele ei. Nime nu pôte negá, ca acésta respectare a principiiloru indicate o cereáu imperiosu nu numai invetiaturile Mantuitoriului, ci si spiritulu tempului de astadi si asceptàrile generali, aduse la armoni'a cea mai naturale cu spiritulu invetiaturiloru lui Cristosu, încátu à le nescotí acestea aru însemná à nu tiené séma de s. Scriptura si de interesele cele mai vitali ale bisericeii. Ferice de celu-ce aude vocea Scripturei si a tempului, si se confôrma dupa ea!

Numai firesce dela noi depinde acum, la rondulu nostru, a ne scî si folosi de drepturile cascigate, de drepturile ce ni le dà biseric'a in abundantia; càci si drepturile cele mîi mari si mai sante, déca nu le scimu folosi, déca nu scimu face cuviintiósá intrebuintiare de ele, si nu le scimu totu-odáta si aপর, nu folosescu nimicu, ba tocm'a strica. Dreptulu e cá si cutietulu celu bunu: déca lu scîi manuí bine, ti-faci tréb'a cu elu, éra din contra te tái si ti-vatemi man'a. Esperienti'a ne aréta invederátu, ca dieu e greu a ajunge omulu la o positiune óre-care favoravera, la unu bine preste totu: dára ca e de diece ori mai greu, a se scî sustiené in pusetiunea la carea a ajunsu, in binele, la care a venit si a nu-lu scapá din mana.

Asiá-dara o precautiune se cere din tóte partile, — o precautiune, carea sa se manifeste prin o adevărata concordia, buna intielegere fratiésca, si o incredere recipróca intre ffiu bisericeii respective metropolíei nôstre, incependu dela cei mai mici pana la cei mai mari. Acésta incredere — sa marturisimu adevérulu — ne camu lipsiá la ince-

putulu congresului; dara dupa aceea convingundu-se fratii, ca dieu fia-carui'a i jace la inima binele si fericirea s. nóstre biserice preste totu, si ca fia-carele se duse acolo cu intentiunile cele mai curate de a folosi, éra nu de a stricá: de a edificá, éra nu de a derimá, despre ce se dederá cum credemu cele mai eclatante dovedi din tóte partile: incepù prin urmare si increderea acést'a a-si cascigá din ce in ce totu mai multu si mai tare terenu intre toti membrii congresuali, fara nici o esceptiune. Se cere mai departe si inca imperiosu, cá lapedandu totu feliulu de ambitiuni si interese parteculari, sa conlucràm cu totii la ulteriór'a· constrúire interióra a edificiului nostru bisericescu nationalu, din tóte puterile nóstre, pe bas'a cea solida, ce o puseramu deja prin statutulu organicu, de care avemu de a ascultá cu totii si a i-ne supune cu micu cu mare. Departedie-se de o parte ori-ce arbitriu in biserica, éra de alt'a delunge-se ori-ce neincrederi si banuieli nefundate, si evenindu totusi vre-o eróre, vre-o impiedecare din vre-o parte séu alt'a in diferitele afaceri, ascrie-se acestea nu totu numai vointiei celei rele, seu vre unei intentiuni ascunse reutatióse, ci si altoru impregiurári neincungiuravere, dela cari pré adese-ori atêrna si cea mai buna vointia a omului: desbrace-se dícemu fíii bisericei nóstre de preste totu de aceste pasiuni, si tiene-se strinsu de uniculu indreptariu alu lezei, de „Statutulu organicu“: si restaurat'a nóstra metropolia, si toti fíii ei din intrég'a provincia metropolitana, voru prosperá!

Aduca-si numai fia-carele aminte de nenumeratele greutáti, cu cari ne luptáramu, de paráiele cele mari de lacrimi ce le versáramu, pàna ce ne recascigáramu acestu dreptu mare, precum si de folósele cele mari ce ni le póte aduce in ori ce privintia metropol'á nóstra: si credemu tare; ca nu se va eflá unulu macaru, carele sa nu nesuiésca din resputeri a-si impliní tóte detorintiele sale

facia cu metropol'ă, mam'a noastră comuna, — ce scrietoriulu acestor'a, terminandu-si opulu seu acest'a, o si poftesce din adênculu inimei dela Ddiu datatoriulu a tôte!

In fine mai adaugemu, ca statutulu organicu, ce se aduse din partea congresului nostru bisericescu nationalu, prin resolutiunea imperatésca din 28. Maiu 1869. 'si primă a sa sanctiune, dara cu unele modificatiuni, cari fiindu ca privescu afacerile interne bisericesci si asiă se paru a stă in oresi-care contradictiune cu autonomi'a bisericesca garantata prin lege, potu dá ansa la unele nemultiamiri si remonstratiuni in congresulu venitoriu. Pe bas'a aceluia-si statutu sanctionatu se si despuse din partea jurisdictiunei bisericesci metropolitane punerea lui in lucrare, încātu privesce parochiele si protopopiatele din intrég'a provincia metropolitana; éra încātu pentru eparchii si pentru metropolia, se voru conchiamă credemu pentru anulu venitoriu, la termenele prescise in statutu, sínódele eparchiali si congresulu nationalu bisericescu metropolitanu, care voru efeptuí apoi in intielesulu statutului organisarea faptica si a acestor'a.

Pag.	Lin.	Erate.	A se corege.
30	27	ara	fara
31	5	fatatitatile	fatalitatile
33	15	tutulandu-se	titulandu-se
40	1	episcopii	episcopi
43	7	locnita	locuita
48	2	nsusi	insusi
48	3	epificopi	episcopi
49	29	Constantinum	Constantinu m.
77	22	actulu	aetulu
80	34	e-au	le-au
117	15 si 22	Nagyszegyi	Nagyszegi
155	22	imercari	incercari.